

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI

RUS ORTODOKS KİLİSESİ'NDE AZİZLERLE İLGİLİ
İNANIŞ VE UYGULAMALAR

DOKTORA TEZİ

Abdimuhamet MAMYTOV

Ankara – 2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI

RUS ORTODOKS KİLİSESİ'NDE AZİZLERLE İLGİLİ
İNANIŞ VE UYGULAMALAR

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Abdimuhamet MAMYTOV

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU

Ankara – 2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI

RUS ORTODOKS KİLİSESİ'NDE AZİZLERLE İLGİLİ
İNANIŞ VE UYGULAMALAR

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU

Tez Jürisi Üyeleri:

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>İmzası</u>
Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU	
Prof. Dr. Baki ADAM	
Prof. Dr. Sönmez KUTLU	
Doç. Dr. Kemal POLAT	
Doç. Dr. Durmuş ARIK	
Tez Sınav Tarihi	

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../..../20....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Amacı, Metodu ve Kaynakları	2
1. Araştırmanın Amacı	2
2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları	3
B. Kutsal ve Aziz Kelimeleri ve Tanımları	5
1. Kutsal Kelimesi ve Tanımı	5
2. Aziz Kelimesi ve Tanımı	10
C. Bazı Dinlerde Kutsal Kişi Anlayışı	15
1. Uzak Doğu Dinlerinde	15
2. Yahudilik'te	21
3. İslam'da	23

BİRİNCİ BÖLÜM

HIRİSTİYANLIK'TA AZİZLİK

A. Hıristiyan Kutsal Kitap'ında Azizlik/Kutsallık	25
1. Eski Ahit'te	26
2. Yeni Ahit'te	30
B. Hıristiyanlık'ta Azizliğin Gelişim Süreci	35
C. Hıristiyan Mezheplerinde Azizlik	43
1. Ortodoks Kilisesi'nde Azizlik	43
2. Katolik Kilisesi'nde Azizlik	47
3. Protestan Kilisesi'nde Azizlik	55

İKİNCİ BÖLÜM

RUS ORTODOKS KİLİSESİ'NDE AZIZLIK

A. Azizlerin Rus Ortodoks Kilisesi Tarihindeki Yeri	59
1. Hıristiyan Öncesi Rus Dini İnançların Azizlerle İlişkisi	60
2. Hıristiyanlaşmanın İlk Dönemlerinde Azizler	63
3. Moskova Patrikliğinin Kurulmasına Kadar Azizler	67
4. Patriklik Döneminde Azizler	73
5. Kutsal Sinod Döneminde Azizler	74
6. Sovyet Dönemi ve Yeni Dönemde Azizler	77
B. Azizlikle İlgili Kavramlar	78
1. Kurtuluş	79
2. Kilise	85
3. Dua	91
4. Kutsal Kalıntı	100
5. İkona	115
6. Mucize	132
C. Azizlik Çeşitleri	134
1. Melekler	135
2. Peygamberler	139
3. Havariler	140
4. Şehitler (Muçeniki)	142
5. Zülüm Görenler (İspovedniki)	144
6. Keşişler (Prepodobnie)	144
7. Din Görevlileri (Svyatiteli)	146
8. Yöneticiler (Blagovernie)	147
9. Divaneler (Yurodivie-Blajenniye)	149
10. Çıkar Gözetmeyenler (Bessrebreniki)	151
D. Azizlerin Fonksiyonları	152
1. Şifa Vermeleri	152
2. Korumaları	158
3. Yardım Etmeleri	163

E. Azizliğin Kanonizasyon Süreci	165

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUS ORTODOKS KİLİSESİ'NDE AZIZLIK ANLAYIŞININ TEZAHÜRLERİ VE ÖNDE GELEN AZIZLER

A. Azizlik Anlayışının Çeşitli Alanlarda Tezahürleri	178
1. Kiliselerde	178
2. Evlerde	182
3. Ziyaret Yerlerinde	185
B. Azizlere Ayrılmış Özel Günler	189
C. Önde Gelen Azizler	194
1. Azize Meryem	196
2. Aziz Nikola	202
3. Azize Olga	205
4. Aziz Vladimir	207
5. Aziz Boris ve Aziz Gleb	209
6. Aziz Petr Muromski ve Azize Fevroniya Muromskaya	213
7. Aziz Aleksandr Nevski	216
8. Aziz Sergi Rodenejski	220
9. Aziz Dimitri Donskoy	225
10. Azize Kseniya Peterburgskaya	226
11. Aziz Serafim Sarovski	228
12. Aziz İoann Kronşadtski	231
SONUÇ	234
RESİMLER	236
KAYNAKÇA	256

ÖNSÖZ

Hıristiyan dünyasının önemli bir kısmının kabul ettiği azizlikle ilgili inanç ve uygulamalar, Rus Ortodoks Kilisesi'nde de kabul edilmiş ve önemli yer tutmuştur. Rusların Hıristiyanlaşmasından önce Hıristiyanlığın ayrılmaz bir olgusu halini alan azizlik, Hıristiyanlığı Ortodoks dünyasının merkezlerinden sayılan İstanbul'dan alan Ruslarda da aynen benimsenmiş ve günümüze kadar en iyi şekilde korunarak uygulanmıştır. Bunun yanında bin yıldan fazla zaman içerisinde Rus Ortodoks Kilisesi'nde de çok sayıda insan azizlik makamına yükselmiş ve böylece Ortodoks dünyasının bir parçası olmak bakımından sahip oldukları azizlere yeni azizler eklenmiştir.

Rus Ortodoks Kilisesi'nin anlayışına göre azizler, hayatlarında din adına yapmış oldukları mücadele, erdem ve fedakârlıklarından dolayı Tanrı'nın lütfuna ve inayetine ulaşmış ve Tanrı tahtının bulunduğu Göksel Kilise'de yer almıştır. Bunun karşılığında Tanrı, onları ödüllendirmiştir. Ödüllerin en kutsalı azizlerin inananların kurtuluşu için Tanrı önünde aracılık ve şefaet etme ayrıcalıklarıdır.

Rus topraklarında yaşamış olan azizler, Rusların dini tarihinin başkahramanları olmuşlardır. Onlar, Hıristiyanlığın bu ülkede yayılmasında, yaşanmasında ve sıkıntılı dönemlerde korunmasında büyük kahramanlıklar göstermişlerdir. Ruslar aynı zamanda "atalarımız" diye andıkları ve gurur duydukları azizleri, tarihlerine yön veren kutsal şahsiyetler olarak kabul etmiştir.

Bir Rus, doğumdan hemen sonra kendine o günde anılan azizin isminin verilmesi ile azizlerle tanışmakta ve onlarla olan bağı son nefesine ve hatta ölümünden sonra onların topluluğuna katılmasıyla devam etmektedir. Bundan dolayı Ruslar, azizlere saygı duymakta ve onlardan her zaman yardım istemektedirler. Ayrıca onlar, azizlerin kutsal kalıntı ve ikonalarına saygı duymaktadırlar.

Tüm bu öneminden dolayı ele alıp incelemeye çalıştığımız "*Rus Ortodoks Kilisesi'nde Azizlerle İlgili İnanış ve Uygulamalar*" adlı doktora tezi, giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Girişte; araştırmanın amacı, metodu ve kaynakları ortaya konulmuş ve kutsal kavramı ele alınmıştır. Böylece azizlik, tanımlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Hıristiyanlık dışı diğer dinlerde kutsal kişi anlayışı üzerinde de kısaca durulmuştur.

Birinci Bölüm’de; Hıristiyanlık’ta Azizlik ana başlığı altında, Hıristiyan Kutsal Kitap’ında azizlik/kutsallık, Hıristiyanlık’ta azizliğin gelişim süreci ve Hıristiyan mezheplerinde azizlik konuları kısaca belirlenmeye ve incelenmeye gayret edilmiştir.

İkinci Bölüm’de; Rus Ortodoks Kilisesi’nde Azizlik ana başlığı altında, Azizlerin Rus Ortodoks Kilisesi tarihindeki yeri, azizlikle ilgili kavramlar, azizlik çeşitleri, azizlerin fonksiyonları ve azizliğin kanonizasyon süreci gibi konular ortaya konulmaya ve analiz edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü Bölüm’de; Rus Ortodoks Kilisesi’nde Azizlik Anlayışının Tezahürleri ve Önde Gelen Azizler ana başlığı altında, azizlik anlayışının çeşitli alanlarda tezahürleri, azizlere ayrılmış özel günler ve önde gelen azizler ele alınmıştır.

Sonuçta ise; ulaşılan neticelere yer verilmiş ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu çalışma boyunca birçok kurum ve kişinin yardım ve desteğinden yararlandım. Çalışma esnasında bana destek veren tüm kurumlara ve şahıslara şükranlarımı sunuyorum. Kırgızistan’da ilahiyat tahsiline başlamamdan bu güne kadar her konuda yardımlarını gördüğüm Türkiye Diyanet Vakfı ve Diyanet İşleri Başkanlığı yöneticilerine, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesindeki hocalara, özellikle de Dinler Tarihi Anabilim dalındaki hocalarıma teşekkürlerimi arz ediyorum. Rusya’da bulunduğum sırada kaynak temininde bana yardımcı olan M. V. Lomonosov adındaki Moskova Devlet Üniversitesi Felsefe Fakültesinin Din Bilimleri Bölümü hocalarına da teşekkür ediyorum. Çalışmamın başından sonuna kadar değerli tavsiyeleriyle yol gösteren, yardım ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Hikmet Eroğlu Bey’e şükranlarımı sunuyorum.

Abdimuhamet MAMYTOV
Ankara-2010

KISALTMALAR

A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
bkz.	: Bakınız
c.	: cilt
çev.	: çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
haz.	: hazırlayan
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
ö.	: ölümü
s.	: Sayı
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
S.Ü.	: Selçuk Üniversitesi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
ts.	: tarihsiz
U.Ü.	: Uludağ Üniversitesi
vd.	: ve diğerleri
vs.	: ve saire
y.y.	: Yüz Yıl

GİRİŞ

Rus Ortodoks Kilisesi'ne inanlarda dinî hayatın tezahürleri, doğumdan hemen sonra başlamaktadır. Doğuştan aslî suça sahip olduğuna inanılan çocuğu, bu suçtan temizlemek için vaftiz ettikten sonra ilk yapılan iş, ona sekizinci gününde bir isim vermektir. İsim olarak genelde o gün anılan aziz veya azizlerin isimlerinden biri seçilmektedir. Bu olay, çocuğun ailesi ve özellikle çocuk için büyük öneme sahiptir. Çünkü inanişe göre ismini aldığı bu aziz, çocuğun hayatı boyunca yanında bulunmaktadır. Onun göksel koruyucusu ve destekçisi olmaktadır. Kilise, böylece çocuğun azizlerle kaynaştığını ileri sürmektedir. Ayrıca verilen ismin, azize ait olması nedeniyle küçük yaştan itibaren çocuğun ismine saygı duyması amaçlanmaktadır. İlerleyen zamanlarda, çocuğun büyümeye başlamasıyla onun ailesi de bu konuda katkı yapmakta, öncelikle isminin taşıdığı aziz ve diğer azizlerin hayatını detaylı bir şekilde öğretmektedir.¹

Buna ilaveten anne baba ve çevresi, çocuklara her gece aziz ikonaları yanında dua etmelerini, haç çıkarmalarını ve onları öpmelerini telkin etmektedir. İşte bu değerler, bundan sonra çocuğun hayatı boyunca azizleri örnek alıp yaşamasının yanında, özellikle ismini taşıdığı azizi hep saygıyla anmasına ve onu kendisine daha yakın hissetmesine vesile olmaktadır. Çocuk, her olayda kendisine yardım etmesi, koruması ve kendisini yönlendirmesi için dua ile ona yönelmektedir. Bu duygularla yetişen Ruslar, eskiden beri kendi doğum günlerinden daha çok ismini taşıdığı azizin anma gününü kutlamışlardır.² Böylece inançlı insan, bundan sonraki tüm hayatını ismini taşıdığı aziz başta olmak üzere, tüm azizlere saygı duyarak geçirmekte, onların kendisine hayatı boyunca rehber ve destekçi olduğuna inanmaktadır.

Bu bölümde, öncelikle araştırmanın amacını, metodunu ve kaynaklarını ortaya koyduktan sonra; aziz kelimesinin sözlük ve terim anlamını incelemeye çalışacağız. Ardından da diğer bazı dinlerde kutsal kişi anlayışı üzerinde duracağız.

¹ N. E. Ekimçeva, **Vaşi Svyatye: Pomoşniki i Zastupniki**, İzdatelstvo Mir Kinigi, Moskova 2005, 7-8.

² Pavel Kuzmenko, **Ruski Pravoslavniy Obryad Kreşeniya**, Bukmen, Moskova 1996, 10-12.

A. Araştırmanın Amacı, Metodu ve Kaynakları

1. Araştırmanın Amacı

Bütün dinlerde din büyüklerinin özel bir yeri vardır. Çünkü inançlı insanlar, din büyüklerinin hayatlarını dinlerine adadıklarına; dinlerini gereğince yaşadıklarına, yadıklarına, insanlara öğrettiklerine ve hatta gerekirse bu uğurda canlarını verdiklerine inanırlar. Aynı zamanda din büyüklerinin gösterdikleri böyle bir fedakârlık karşısında büyülenen ve derinden etkilenen inananlar, her zaman onlara saygı göstermiş, onlar gibi olmaya ve yaşamaya çalışmışlardır. Gösterilen aşırı sevgi, çoğu zaman din büyüklerini beşer olmaktan çıkartıp, bir takım insanüstü varlıklar gibi algılanmalarına da sebep olmuştur. İnsan tabiatından kaynaklanan bu olguya, dinler çeşitli konumlar belirlemişlerdir. Din büyüklerine önem veren ve onlara özel bir konum belirleyen dinlerden biri de Hıristiyanlık'tır. Hıristiyanlık, tarih boyunca mensupları arasından inançlı ve ahlaklı yaşamıyla, inanç uğrunda yaptıkları fedakârlıklarıyla öne çıkan kimi insanları azizlik mertebesine çıkartmış, onlar için yortu günleri belirlemiş, onlara dua etme ve onlardan yardım dilemeye izin vermiştir. Rus Ortodoks Kilisesi de kurulduğu bin yıldan fazla zaman içerisinde bu inanç ve uygulamaları sürdürmüş ve kendi topraklarında yaşayan yüzlerce din büyüğünü azizlik derecesine yükseltmiştir. Amacımız, azizlere olan bu inanç ve uygulamaların Rus Ortodoks Kilisesi'ndeki yerini incelemektir.

Türkiye'de Hıristiyanlık ve Hıristiyan dünyasıyla ilgili çalışmalar mevcut ise de bu yeterli sayılmamaktadır. Söz konusu Rus Ortodoks Kilisesi olunca, bu alanda çalışmaların yok denecek kadar az olduğunu görmek mümkündür. Yapacağımız araştırma ile bu alanda yapılacak olan çalışmalara az da olsa katkı sağlayacağımıza inanıyoruz. Çünkü Rus Ortodoks Kilisesi'ni yakından tanımak için bu Kilise'nin azizlerini, özellikle o topraklarda yaşamış ve Rus halkının saygı gösterdiği azizleri öğrenmenin en öncelikli adımlardan biri olduğunu düşünüyoruz.

Tarih boyunca Türklerle Ruslar, hep komşu olarak yaşamış ve çeşitli ilişkiler kurmuşlardır. Bu ilişkiler bazen olumlu bazen de olumsuz düzeyde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Rusları yakından tanımak, inanç ve kültürlerini bilmek iki komşu ülkenin daha olumlu ilişkiler kurması açısından her zaman önemli olmuş ve bundan sonra da olmaya devam edecektir.

İslam dünyasında azizlik denince ilk olarak bununla veli anlayışının ilişkisi merak edilmektedir. Hıristiyanlık ve dolayısıyla Rus Ortodoks Kilisesi'ndeki azizlik, İslam'ın veli anlayışından çok farklıdır. Çünkü İslam, Allah ile kul arasında aracı kabul etmemekte, aksine bunun şirk olduğunu belirterek şiddetle karşı çıkmaktadır. Bunun yanında tasavvuf ve halk inanışında yaşatıla gelen evliya inanışı ile azizlik arasında bazı benzerlikler de bulunmaktadır. Yine de bu, kısmi bir benzerlikten ibarettir. Amacımız bunları tespit ederek azizlikle evliya anlayışının sağlıklı olarak ortaya konulmasına katkı sağlamaktır.

2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları

Konuyu sağlıklı bir şekilde ortaya koyabilmek için deskriptif metot kullanılmış, olgu ve olaylar nesnel bir şekilde ele alınmıştır. Araştırmamıza kaynaklık eden eserler Tarama–Değerlendirme yöntemi temel alınarak tahlil edilmiştir. Ayrıca, araştırmamızda gözlem ve görüşme teknikleri de esas alınmıştır. Bunun için ilgili ülkenin başkenti Moskova'ya gidilmiş, yerinde gözlem ve araştırma yapılmıştır. Birçok Üniversite ve kütüphaneye gidilmiş konuyla ilgili kaynaklar elde edilmeye çalışılmıştır. Konuyu yakından incelemek açısından kiliseler ziyaret edilmiş, ayin ve uygulamalara iştirak edilmiştir. Uzman kişilere görüşleri sorulmuş ve onların yönlendirme ve tavsiyelerinden faydalanılmıştır. Ayrıca gidilen yerlerde görsel materyal toplanmıştır.

Araştırmada Rus Ortodoks Kilisesi tarafından aziz olarak tanınan şahısların eserlerinden yararlanılmıştır. Örneğin günümüzde Rus Ortodoks Kilisesi'nin en önemli azizlerinden sayılan ve 1990 senesinde resmî olarak aziz ilan edilen Aziz İoann Kronşadtstski'nin (1829-1908) “Put v Tserkov: Mıslı o Tserkvi i Pravoslavnom Bogoslujenie” (Kilise Yolu: Kilise ve Ortodoks İbadetinin Anlamı)³ isimli eseri bunlardandır. Bu eser, azizlik ve kilise ilişkisini ele alması sebebiyle son derece önemlidir.

Azizlerin Rus Ortodoks Kilisesi'nce resmî olarak tanınması ve ilan edilmesi (kanonizasyon) konusunda ise, bu alanda en yetkili kişilerin eserlerinden yararlanılmaya çalışılmıştır. Örneğin uzun yıllar Rus Ortodoks Kilisesi'nin Kutsal

³ İoann Kronşadtstski, **Put v Tserkov: Mıslı o Tserkvi i Pravoslavnom Bogoslujenie**, İzdatelstvo Dar, Moskova 2007.

Sinod kurumuna bağlı Azizleri Kanonlaştırma Komisyonu başkanı ve aynı zamanda Krutitski ve Kolomenski Metropoliti Yuvenali'nin "O Kanonizatsi Svyatıh v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi" (Rus Ortodoks Kilisesi'nde Azizleri Kanonlaştırma Hakkında)⁴ ve "Ob Otnoşenii Tserkvi k Podvigu Muçeniçestva" (Kilisenin Şehit Azizlerin Kahramanlıklarına Bakışı Hakkında)⁵ konulu makalelerinden istifade edilmiştir.

Araştırmada Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizlik konusu ele alınırken ilk akla gelen insanların eserlerinden de yararlanılmıştır. Örneğin XX. yüzyılın ilk yarısında öne çıkan filolog, tarihçi, din bilgini ve azizlerin hayatını araştıran uzman (agiolog) G. Fedotov'un (1886-1951) "Svyatie Drevney Rusi" (Eski Ruslarda Azizler)⁶ adlı meşhur eserinden faydalanılmaya çalışılmıştır.

Bir kimsenin kilise tarafından, resmî olarak aziz ilan edilmesinden sonra, o azizin hayatı ile ilgili eserlerin yazılmasına izin verilmektedir. Bunun yanında birçok azizin hayat hikâyelerini, erdem ve kahramanlıklarını anlatan kitaplar da bulunmaktadır. Araştırmamızda bu tür eserlerden de yararlanılmıştır. Burada zikredilmesi gerektiğine inandığımız eserler şunlardır: "Jitie i Çudesa Prepodobnogo Sergiya Radonejskogo" (Keşiş Aziz Sergi Radonejski'nin Hayatı ve Mucizesi)⁷, "Nebesnaya Pokrovitelnitsa Moskvı Prepodobnaya Evfrosiniya" (Moskova'nın Göksel Koruyucusu Rahibe Azize Evfrosiniya)⁸, "Svyatitel Tihon Zadonski: Jitie i Akafist" (Din Görevlisi Aziz Tihon Zadonski: Hayatı ve Methiyeler)⁹, "Svyataya Kseniya i Diveevskiye Blajenniye" (Büyük Divane Azize Kseniya)¹⁰, "Svyaşennomuçenik İlarion (Troitski): Jitiye" (Yen Şehit Aziz İlarion (Troitski): Hayatı)¹¹, "Nikola Milostiviy: Çudesa Svyatitelya Nikolaya v Naşi Dni" (Merhametli

⁴ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatıh v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", **Kanonizatsiya Svyatıh v XX Veke**, İzdatelstvo Sretenskogo Monastırya, Moskova 1999.

⁵ Yuvenali, "Ob Otnoşenii Tserkvi k Podvigu Muçeniçestva" **Kanonizatsiya Svyatıh v XX Veke**, İzdatelstvo Sretenskogo Monastırya, Moskova 1999.

⁶ G. Fedotov, **Svyatie Drevney Rusi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2004.

⁷ **Jitie i Çudesa Prepodobnogo Sergiya Radonejskogo**, Svyato-Troitskaya Sergieva Lavra, Moskova 2007.

⁸ A. A. Trofimov, **Nebesnaya Pokrovitelnitsa Moskvı Prepodobnaya Evfrosiniya**, Palomnik, Moskova 2007.

⁹ L. A. Morev, **Svyatitel Tihon Zadonski: Jitie i Akafist**, Zadonski Rojdestvo-Bogoroditski Mujskoy Manastır, Zadonsk 2007.

¹⁰ Natalya Gorbaceva, **Svyataya Kseniya i Diveevskiye Blajenniye**, Palomnik, Moskova 2007.

¹¹ Elena Ptitsina, **Svyaşennomuçenik İlarion (Troitski): Jitiye**, Sretenski Monastır, Moskova 2006.

Nikola: Din Görevlisi Aziz Nikola'nın Günümüzdeki Mucizesi)¹², “Svyatoy Panteleimon” (Aziz Panteleimon)¹³, “Russkiye Svyatie” (Rus Azizleri)¹⁴, “İzbrannie Jitiye Svyatih” (Azizlerin Hayatından Seçmeler)¹⁵, “Çudotvortsı Pravoslavnoy Tserkivi” (Ortodoks Kilisesi'nin Mucizeleri)¹⁶, “İzbrannie Jitiya Svyatih: Yanvar-Dekabr” (Azizlerin Hayatından Seçmeler: Ocak-Aralık).¹⁷

B. Kutsal ve Aziz Kelimeleri ve Tanımları

Rus Ortodoks Kilisesi'nde aziz kelimesi ve tanımını ortaya koymak için öncelikle kutsal kelimesi ve tanımı üzerinde durmak gerekmektedir. Çünkü aziz kavramı, kutsal kavramı ile ilişkilendirilmekte, hatta onun içinde değer kazanmaktadır. Bundan dolayı araştırmamızda azizliği ortaya koymak için kutsal kavramından sık sık faydalanılmış, bazı durumlarda aziz kavramının yerine kullanılması uygun görülmüştür.

1. Kutsal Kelimesi ve Tanımı

Kutsal kelimesi İbrani dilinde Sami dilindeki “*k-d-ş*” kökünden türetilen kelime ile ifade edilmiştir. Eski Ahit'te *k-d-ş* kökünden türetilmiş kelime 830 yerde geçmektedir. Bunlardan 350'si Eski Ahit'in ilk beş kitabında yer almaktadır. Eski Ahit'in geneline şöyle baktığımızda bu kelime bir dini kavram olarak özellikle Tanrı için kullanılmıştır. Ayrıca, kutsal kelimesi Tanrı için önemli olan, ona bağlı şahıs ve eşyalardan bahsedildiğinde de ortaya çıkmaktadır.¹⁸

Yunancada kutsal için “*âgios*”, “*agiâzo*”, “*ôsios*”, “*ierôs*” kelimeleri kullanılmıştır. Bunlardan *âgios* Yeni Ahit'te 230 yerde geçmiştir. *Agiâzo* 27 defa yer almıştır. Ayrıca, *ôsios*, *ieros* kelimeleri de birkaç yerde geçmektedir. Görüldüğü gibi en çok *âgios* kelimesi kullanılmış ve kutsal kelimesinin açılımını kendinde toplamıştır. Buna göre Yeni Ahit'te *agios* kelimesi Tanrı, İsa, Kutsal Ruh, melekler,

¹² A. G. Rakov, **Nikola Milostiviy: Çudesa Svyatitelya Nikolaya v Naşi Dni**, Prihod Hrama Svyatogo Duha Soşestviya, Moskova 2008.

¹³ Anna Gippius, **Svyatoy Panteleimon**, İzdatelstvo AST, Moskova 2008.

¹⁴ Vladimir Krupin, **Russkiye Svyatie**, Hristianskaya Jizn, Moskova 2006.

¹⁵ E. Poselyanin, **İzbrannie Jitiye Svyatih**, İzdatelstvo Artos-Media, Moskova 2007.

¹⁶ E. İ. Gonçarov, **Çudotvortsı Pravoslavnoy Tserkivi**, İzdatelstvo Borisova, Voronej 2007.

¹⁷ Afanasi, **İzbrannie Jitiya Svyatih: Yanvar-Dekabr**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007.

¹⁸ Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 21.

peygamberler, havariler gibi varlıklar için kullanılmıştır.¹⁹ Ruslar kutsal için “*svyaşenny*” kelimesini kullanmaktadırlar.

Kutsalı tanımlamak zordur. Bunun önemli sebepleri bulunmaktadır. Bunlardan en önemli sorun, onun yeterince ortaya konulamamasıdır. Nitekim ne kadar tanımlanmaya çalışılırsa çalışılın yine de niteliğine tam olarak nüfuz edilemeyen kutsal,²⁰ Dinler Tarihi’nin en çok üzerinde durduğu kavramların başında gelmektedir. Çünkü kutsal kavramı, tüm dinlerin kendini ifade etmelerinin ortak bir olgusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her din kendini tanımlarken kendine göre bir kutsal çizgisi, alanı ve yaşamı belirlemekte ve bunu da kutsal olmayan dindışı alan ve yaşam karşıtı olarak ifade etmeye çalışmaktadır.²¹ Bu konuda Söderblom’dan şu sözler nakledilmiştir: “*Gerçek din, kesin bir Tanrı anlayışı olmadan olabilir, fakat kutsal ve kutsal olmayan arasında bir ayrım yapmayan hiçbir gerçek din olmaz.*”²²

Dinlere göre insanın yaşadığı dünya, kutsal ve profan olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. İlkine kutsalın kendisi ve onunla ilgili her şey; kitapları, mabetleri, eşyaları, rahipleri, kutsal mekânları, kutsal zamanları girmektedir. Kutsalın zıddı olan profanın alanına kutsal alanın dışındaki ve umumun kullanımına açık olan nesne ve olgular dâhildir.²³

Basit tanımıyla kutsal, kutsal olmayanın zıddı olarak ifade edilmeye çalışılsa da dinlerin ona bakışının çeşitliliği ile iyi bir tanımının yapılması güçleşmektedir. Dinlerdeki kutsal tanımının çeşitliliği, kutsalın kavramsal çerçevesinin çizilmesinde de güçlükler neden olmaktadır. İşte Dinler Tarihi’nin bir amacı da birçok kutsal tanımlamalarından hareketle ortak noktaları araştırmaya ve karşılaştırma yapmaya yöneliktir. Bu doğrultuda dinlerdeki birçok ve o kadar da karmaşık olan kutsal olgular arasından ortak ve karşılaştırma yapmaya yakın olgular bulunmuş ve bunlar üzerinde durularak kutsalın anlamı ortaya konulmaya çalışılmıştır.²⁴

Bu konuya dikkat etmeye çalışanlar, araştırmacıları kutsalı mümkün olduğu kadar, inananın onu anladığı gibi anlamaya çalışmaları konusunda teşvik etmekte ve

¹⁹ Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 22.

²⁰ Baki Adam, “Din Antropolojisi Bilimi”, **Din Bilimleri II**, Ankuzem, Ankara 2006, 185.

²¹ Mircea Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003, 27-28.

²² Eric J. Sharpe, **Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram**, çev. Ahmet Güç, Bursa 2000, 50-51.

²³ Ahmet Güç, “Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı”, **Dinler Tarihi Araştırmaları I**, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara 1998, 342.

²⁴ Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, 27-28.

bunun gerekliliğini vurgulamaktadır.²⁵ Bu da konunun önem ve ciddiyeti hususunda bize fikir vermektedir.

Kutsalın karmaşık yapısı, doğrudan algılanamamasından ve tezahürlerinden (hierofani) ayrı bir şekilde yorumlanamamasından kaynaklanmaktadır. Başka bir ifade ile kutsalı çeşitlendiren, onun tezahürleri vasıtasıyla faaliyet göstermesidir. Bunun yanında kutsalın tezahürlerini, sadece imanlı gözlerin görebilirliğinin ifade edilmesi, bu konunun başka bir yönünü hatırlatmaktadır. Ayrıca bakışların iman odaklı olması, kutsalın tam kendisinin değil, onun orada ve o imana görünüş biçimiyle ortaya çıkmasına neden olur tartışmasını da beraberinde getireceği belirtilmektedir.²⁶

İnsanlığın tarih boyunca çok sayıda hierofanilerle iç içe yaşadığını müşahade ederiz ki, bu da onların dini yönden hiçbir zaman boş kalmadığını göstermektedir. Bunun neticesinde onlar bu süre boyunca kutsalın tezahürlerini ifade etmek için birçok sembol, mitoloji ve tabiatüstü varlıklar ortaya koymuşlardır. Hatta onların dini dünyası bunlara gösterdikleri saygılarla zenginleşmiştir.²⁷ Bu da kutsalın ne kadar uzun yollardan geçtiğini, tam olarak ortaya konulmasının zorluğunu ortaya çıkartmaktadır.

Tüm bunlara rağmen kutsal, tamamen ifade edilemez değildir. Belli çerçeveler içerisinde onu da tanımlamak ve hatta araştırmalarla bunları geliştirmek mümkündür. Nitekim kutsalı ifade etmeyi kolaylaştıran kendine has bazı özellikleri de vardır. Onları şu şekilde sıralamak mümkündür.

Kutsalın en temel özelliği, onun bir din içerisindeki unsurları bir birine bağlayarak o dinin bütünlüğünü sağlayan veya kuşatan etken olmasıdır. Ayrıca dindar insan için kutsal, hakikatin ta kendisidir. Çünkü ona göre yalnızca kutsal olan mutlak ve etkindir.²⁸

Kutsal, kendisini Tanrı ve ruhlar gibi manevi varlıklarla ifade edebildiği gibi, kutsal kişi, taş, ağaç, nehir ve dağ gibi varlık ve nesnelere aracılığı ile de ifade

²⁵ Sharpe, 50.

²⁶ James L. Cox, **Kutsalı İfade Etmek**, çev. Fuad Aydın, İz Yayıncılık, İstanbul 2004, 212.

²⁷ Mehmet Aydın-Galip Atasagun vd., **Konya Merkezdeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi ve Din Fenomenolojisi Açısından Değerlendirilmesi**, Din Bilimleri Yayınları, Konya 2006, 114.

²⁸ Baki Adam, "Kutsal ve Kutsal Olmayan", **Din Bilimleri II**, Ankuzem, Ankara 2006, 246-250.

edebilmektedir. Onları kutsal olmayanlardan ayıran en belirgin özellikleri, güç ve değerlilik açısından üstün olmalarıdır.²⁹

Yerel kutsallar olduğu gibi, evrensel kutsallar da mevcuttur. Bunun yanında kutsal, zamana göre bir nesnede ortaya çıkar, bazen de kaybolabilir. Ayrıca kutsal, zamana göre kutsalın işlevselliği değişebilir. Örneğin tapınılan bir taş bir zamanlar hiçbir şeye bağlı olmadan kutsal sayılırken, başka bir zamanda bulunduğu mekânın kutsallığından dolayı kutsal kalmaya devam edebilir.³⁰

Bir aracı, bir figür, bir simge, bir ahlâk kuralı veya bir düşünce ile kendini açığa vuran kutsal, insanlar tarafından farklı farklı algılanır. Aynı zamanda toplumsal bir boyuta sahip olan kutsal, bir yaşam kalıbı oluşturmaktadır. Yani toplumun bireyleri o toplumun değerlerini ifade eden kutsallara bağlılık gösterirler. Böylece bir bakıma yazılı olamayan kuralları oluşturan kutsal, insanlara davranışları konusunda yol gösterir.³¹

Kutsalı belirleyen faktörlerin başında Tanrı gelmektedir. Bir mekânın, bir zamanın veya herhangi bir şeyin kutsallığını bizzat Tanrı belirtmektedir. Örneğin, Kâbe'nin yerini Hz. İbrahim'e bizzat Tanrı, Cebrail vasıtasıyla göstermiştir. Bunun yanında insanlar tarafından yüce varlıklara tahsis edilen yerler kutsal hale gelmektedir. Bunun açık örnekleri tüm dinlerde bulunan mabetlerdir. Aynı zamanda kutsalın tezahür ettiği yerler de inananlar tarafından kutsallaştırılabilmektedir. Örneğin Yakub'a Tanrı'nın tezahür ettiği yer kutsal sayılmıştır.

Tanrı'yla ilişkili oldukları için emirlerinin yazıldığı mushaflar, bunları insanlara ulaştırmakla görevli olan peygamber, aziz, veli ve din adamları da kutsal hale gelmektedir. Bununla kalmayıp kutsal şahısların doğdukları, yaşadıkları, öldükleri yer ve zamanlar ve o şahıslarla ilişkisi olan eşya ve kalıntılar da kutsal sayılmaları için vesile olmuştur.

Kutsal, genel olarak dört türde değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki kutsal mekânlardır. Genelde mekânlar doğüstü gücün bir yerle ilişki kurmasıyla kutsal hale gelmiştir. Bu mekânlar inananlara hem dünyevî hem de uhrevî imtiyazlar kazandırmaktadır. Haç mekânları, mabetler bunlar arasında sayılmaktadır.³² Kutsal

²⁹ Adam, "Din Antropolojisi Bilimi", 186.

³⁰ Adam, "Kutsal ve Kutsal Olmayan", 250-251.

³¹ Adam, "Kutsal ve Kutsal Olmayan", 252-254.

³² Adam, "Kutsal ve Kutsal Olmayan", 258-259.

mekânların insanlar tarafından seçilmediği, aksine onlar tarafından keşfedildiği belirtilmektedir. Kutsal mekanların ortaya çıkartılmasıyla buraları insanlar için âdeta bir dünyanın merkezi ve onların kutsaldan faydalanıp yaşamak istedikleri, yakınlaşmaya çalıştıkları mekânlara dönüşmektedir.³³ Ayrıca dini inançta kutsal mekân, insan ve Tanrı'nın buluşma yeri olarak da tarif edilmiştir.³⁴

Kutsal mekânın ortaya çıkması, inanan için en önemli olaylardan biridir. Bu kutsal mekânlar ona huzur ve güven kaynağı oluşturmaktadır. Diğer topraklardan ayrılıp kutsal mekânın ortaya çıkmasında bazen Kutsalın (Tanrı'nın) kendisi etkili olmaktadır. Bazen kutsalın tezahür etmesi, o mekânın kutsal olarak ayrılmasının nedenlerindedir. Bazen de bir azizin bir mekâna işaret etmesi o yerin kutsallığının bir sebebidir. Kutsal olarak ortaya çıkan mekân inananın gözünde değişmekte ve dünyanın merkezi haline gelmektedir. O, oradan güç almakta, kendini güven içinde hissetmektedir.³⁵

İkincisi kutsal zamanlardır. Tüm dinlerde kutsal zaman ve kutsal olmayan zaman ayrımı gözlenmiştir.³⁶ Bayramlar, kutsal gün ve geceler, dinlerin heyecanla yaşandığı zaman dilimleridir. Bayramların ruhuna göre ayin ve törenler gerçekleştirilir. Her bir kutsal zamanın özel anlamları bulunur. Örneğin Yahudilik'teki "şabat" Tanrı'nın altı gün yaratma işinden sonra dinlenme zamanını sembolize eder.³⁷

Kutsal zamanlar, dindar fertlere kutsal olmayan zamanın getirdiği kirlenme ve tahribatı yok etme fırsatı vermektedir. Böylece kutsal zamanla günah ve kötülükten arındığını düşünen dindar, yenilediğine inanmaktadır.³⁸

Üçüncüsü de kutsal nesnelere. Peygamber, din kurucusu, aziz, veli gibi kutsal kişilere ait olduğuna inanılan kalıntılar kutsal sayılmaktadır. Her toplumda rastlanan bu tür kutsal nesnelere, özel mekânlarda saklanmaktadır. Hıristiyanlık açısından da azizlere ait kalıntılar önemli bir yere sahiptir. Buna göre azizler, kendileri ölmüş olsalar da kalıntıları ile dirilere feyiz aktarmaya devam

³³ Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, 356-357; Mircea Eliade, **Kutsal ve Dindışı**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara 1991, 1-24.

³⁴ Zeynep Erdem Açoğlu, **Dini Ziyaret Yerleri Açısından Kızılcahamam-Çamlıdere**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), A.Ü. S.B.E., Ankara 2009, 9.

³⁵ Adam, "Kutsal ve Kutsal Olmayan", 260-262.

³⁶ Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, 373.

³⁷ Adam, "Kutsal ve Kutsal Olmayan", 259.

³⁸ Adam, "Kutsal ve Kutsal Olmayan", 273.

etmektedirler. Bu dine göre azizlerin kutsal kalıntılarına tazim etmek, duanın bir parçasıdır. Özellikle Katolik ve Ortodoks Kiliseleri, kutsal kalıntılar konusunda insanları teşvik etmektedir.³⁹

Dördüncüsü ise, kutsal varlıklardır. Aşkın ve yüce olan kutsal tanrılar, kutsalın açıklanmasında en önde gelen olgulardan olmuşlardır. Hem ilkel hem de gelişmiş olan dinlerde tanrılar nerdeyse kutsalın açılımını kendilerinde toplamışlardır. Çünkü onlar, kutsalın kendisidir, yaratıcısıdır, ebedidir, kural koyucu ve kutsalın diğerlerine geçmesinin ana unsurudurlar.⁴⁰

Kutsal varlıkların en ilgi çekenlerinden biri de kutsal kişilerdir. Kutsalı barındırdıklarına inanılan kutsal kişiler, Dinler Tarihi'nde kendilerinden sık sık söz ettiren fenomenlerin başında yer almaktadır. Bu kişiler, Hıristiyan kültüründe “*azizler*” olarak anılmaktadır.

2. Aziz Kelimesi ve Tanımı

Aslı Arapça olup Türkçeye geçen “*aziz*” kelimesi “*güçlü, değerli, şerefli, kutsal, saygıya layık*” anlamlarında “*izz*” veya “*izzet*” kelimesinin kökünden gelen bir sıfattır.⁴¹ Allah'ın isim ve sıfatlarından biri⁴² olarak gösterilen aziz kelimesi, İslam dünyasında yaygın olarak kullanıla gelen kelimelerden biridir. Aziz sıfatına hürmeten insanlara da isim olarak verilmektedir. Ayrıca günlük konuşmalarda karşılıklı hürmet etmede bu kelimedden yararlanılmaktadır. Türk dünyasında da bu kelime aynen İslam geleneğine uygun bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle günlük konuşmalarda sevgi göstergesi olarak sık sık bu kelimeye başvurulmaktadır. Örneğin Türkiye Türkçesindeki “*aziz dostum*”, “*aziz kardeşler*” gibi ifadeler bunların bazılarıdır. Bunun yanında Türk dünyasında aziz kelimesi başka anlamlarda da kullanılmaktadır. Örneğin Kırgız Türkçesinde iki gözü kör olmuş insan için de, böyle kimselerin dokunulmaz ve hürmete layık olduklarını belirtmek için “*aziz*” kelimesinden faydalanılmaktadır. Ayrıca, bazı yer ve civarların da aziz kelimesiyle

³⁹ Adam, “Kutsal ve Kutsal Olmayan”, 278-279.

⁴⁰ Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, 122-124.

⁴¹ Ömer Faruk Harman, “Aziz”, **DİA**, İstanbul 1991, IV/332.

⁴² Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde Allah'ın sıfatı olarak geçen aziz kelimesi genelde Allah'ın diğer sıfatlarıyla zikredilmektedir. Bunların bazıları şunlardır: “*Allah azizdir, hâkimdir*” (Bakara 2/228); “*Bu Kitap aziz ve hâkim olan Allah tarafından indirilmiştir.*” (Ahkâf 46/2); “*Göklerde ve yerde olanların hepsi, mülkün sahibi, eksiklikten münezzeh, aziz ve hâkim olan Allah'ı tespih eder.*” (Cum'a 62/1); “*Onlardan, sırf, aziz ve hamid olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar.*” (Bürüc 85/8).

tanımlandığı görülmüştür. Örneğin, yaşlı bir ağacın etrafı “aziz” olarak anılmakta ve oraya saygısızlık edenleri ve orada fazla zaman geçirenleri bu aziz alanın, çarpabileceğine inanılmaktadır.

Görüldüğü gibi aziz kelimesinin farklı kullanımlarına da rastlanmaktadır. Ayrıca bu kelime ile Hıristiyanlık’taki dini görevleri özenle yerine getiren, nefsinin terbiye edip dini hayatta her türlü fedakârlığa katlanan ve çeşitli kerametler gösterdiğine inanılan kimselere kilisece verilen bir unvan da kastedilmektedir.⁴³ Başka bir ifadeyle aziz kelimesi yeryüzünde Tanrı lütfunu temsil ettiğine ve yaşayanlar için Tanrı katında aracılıkta bulunabileceğine inanılarak yüceltilen ve yetkili kilise organlarınca kutsal ilan edilen kişiyi anlatmaktadır.⁴⁴

Aziz kelimesinin Arapça karşılığı kıddistir. Batı dillerinde aziz için aslı Latince “*sanctus*” olan “*saint*” kelimesi kullanılmaktadır.⁴⁵ Hint-Avrupa kökenli “*sak*”tan gelen bu kelime ile kutsallık ve ilahi güç ifade edilmiştir.⁴⁶ Ruslar aziz için “*svyatoy*” (azize-svyataya) kelimesini kullanmaktadırlar. Bu kelime “*svyat*” kökünden türemiştir. Svyat ise, “*temiz, günahsız, mükemmel*” anlamlarına gelmektedir. Onlar ayrıca bu kelimeyle Hıristiyanlığı kabulden sonra Rus halkı ve devleti (Svyataya Rus-Kutsal Rusya) için de sıfat olarak kullanmışlardır. Bununla bir yandan Rusların Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra, Tanrı’nın yeni seçilmiş halkı olarak ve Kutsal Ruh’un desteği ile Hıristiyanlık için din yolunda yaptıklarının büyük anlam taşıdığı vurgulanırken,⁴⁷ diğer yandan bu ülkedeki azizlerin çokluğu ve onların ülkeyi dualarıyla koruyarak ona kutsallık verdiği de anlatılmak istenmektedir.⁴⁸ Bu ifade özellikle Aziz Sergi Radonejski’nin yaşadığı dönemden (1314-1392) itibaren daha da kullanılışlı hale gelmiştir.⁴⁹

Rus Ortodoks Kilisesi’nde svyatoy (aziz) kelimesinin yanında, kilisenin azizlere verdiği birçok sıfat (başka bir ifade ile rütbe) da kullanılmaktadır. Bu sıfatlar o şahsın hem aziz olduğuna işaret ederken hem de o azizin ne tür bir aziz olduğunu

⁴³ Harman, “Aziz”, IV/332.

⁴⁴ “Aziz”, **Ana Britannica**, Ana Yayıncılık, İstanbul 1987, III/119.

⁴⁵ Harman, “Aziz”, IV/332.

⁴⁶ Kutsalın diğer dillerdeki karşılığı konusunda bkz. Güç, 337-340.

⁴⁷ O. Platonov, “Svyataya Rus”, **Svyataya Rus Ruskoe Gosudarstvo**, Moskova 2002, 724.

⁴⁸ O. N. Yaşına, **İstoriya Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi**, Feniks, Moskova 2007, 45; Ayrıca bkz. Krupin, 6.

⁴⁹ V. M. Voskoboynikov, **İllyustrirovannaya Pravoslavnaya Entsiklopediya**, İzdatelstvo Eksmo, Moskova 2007, 225.

da bize göstermektedir. Örneğin bir şahıs zikredilirken isminin önüne “*Prepodobny*” sıfatı konularak zikredilmesi onun hem aziz olduğuna, hem de o şahsın bir keşiş olduğuna işaret etmektedir. Bir şahsa “*Svyatitel*” sıfatı verildiğinde o şahsın hem aziz hem bir din görevlisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür. Bu konuda geniş bilgiler gelecek bölümlerimizde yer alacaktır.

İlk dönemlerde aziz kelimesi, daha çok tüm Hıristiyanlar için kullanılmıştır. Bu kelimenin, inananlar içinden özel saygıyı hak ederek yüceltilenler için kullanılmasında I-IV. yüzyıllar arasındaki baskıların büyük rolü olmuştur. Baskılar sonunda dinleri için canlarını feda eden kilise üyelerinin doğrudan cennete gittiklerine, orada yaşayanlar için Tanrı rızasını sağlayabileceklerine inanılmış ve onlar yüceltmeye başlanmışlardır. Böylece aziz sıfatı onlar için kullanılır hale gelmiştir. Yine de aziz kelimesinin 325 senesinde gerçekleşen İznik Konsili’nde tüm inananlar için kullanılmasını eski geleneğin kısmen de olsa o tarihlere kadar devam ettiğini göstermektedir.⁵⁰

Aziz kelimesinin zaman içinde ve değişik faktörlerle kapsamı genişlemiştir. İlk dönemlerde bu kelimenin kapsamına sadece peygamber ve din şehitleri (martyr) girerken, takip eden dönemlerde işkence gören, ancak şehit olmayan azizler, Hıristiyanlığın resmî din olmasıyla dini hayattan tatmin olmayıp inzivaya çekilen keşiş azizler ve dinini insanlara öğretmeye çalışan din görevlisi azizler girmiştir. Ardından Hıristiyanlığın devlet dini olduktan sonra devlet başkanlarının arasından çıkan yönetici azizler gibi çeşitleriyle de aziz kelimesinin içeriği genişlemiştir. Hıristiyanlara göre bundan sonra da bu kelimenin kapsamı genişlemeye devam edecek, zamanın şartlarına göre bu çeşitlilik artacaktır.⁵¹

Rus Ortodoks Kilisesi’ne göre aziz kavramını kısaca şöyle tanımlamak mümkündür: Tanrı için yaptıkları hizmetten dolayı ödül olarak kendilerine verilen Tanrısal enerjiyi kabul edip, onunla birleşme ve katılma sonucu kutsallığa ulaştığına inanılan ve daha sonra da kilisece kabul edilmekle onaylanan kimselere aziz

⁵⁰ “Aziz”, **Ana Britannica**, III/119.

⁵¹ Konstantin Efimoviç Skurat, **O Svyatom Pravoslavi**, İzdatelstvo Pro-Press, Moskova 2002, 61.

denilmektedir.⁵² Başka bir ifade ile azizler, İsa'yı kabul ettikleri ve onun yolunda gittikleri için insanlık doğası kutsallaşmış ve bu da onlara Tanrı'ya giden yolu açmıştır. İsa'yı takip eden Hıristiyan onun tanrısal lütfuna katılmakta, Tanrı'nın çocuğu⁵³ sıfatıyla aziz olmaktadır.⁵⁴ Böylece azizler tanrısal lütuf taşıdıklarından, Tanrı ile insanlar arasında aracılık ettiklerinden ve Göksel Kilise'ye girmiş olarak insanlığın kurtuluşunun mayasını oluşturduklarından onlara diğer inananlar tarafından taparcasına saygı gösterilmektedir. Nitekim II. İznik Genel Konsili'nde (787) azizlere saygı göstermenin, Hıristiyanlık dogmasının ayrılmaz bir parçası olduğu onaylanmıştır.⁵⁵

Aziz olan insanların bazı özelliklerine bakarak bu tanımlamayı genişletmek mümkündür. Buna göre Rus Ortodoks Kilisesi'nde aziz özellikleri şöyledir:

Azizler, sıradan insanlar gibi dünyaya gelmiş, hayat sürmüş ve ölmüşlerdir.⁵⁶ Bazı insanların aziz olacakları doğum öncesinden belli olmuştur.⁵⁷ Onlar, dünya hayatlarında kendilerini Tanrı'ya adanmış ve onu tüm kalpleriyle sevmişlerdir.⁵⁸ Onlar, Hıristiyanlığın ideallerine göre yaşamış,⁵⁹ Kutsal Kitap'ı rehber edinerek yerin melekleri⁶⁰ ve Tanrı'nın dostları⁶¹ olmuşlardır.

⁵² V. V. Meşeryakova-İ.Y. Sadovskova vd., **Pravoslavny Spravoçnik v Pomoş Veruyuşemu**, İzdatelskaya Gruppy Ves, Petersburg 2006, 198; Ayrıca bkz. V. M. Jivov, **Svyatost: Ktarki Slovar Agiograficeskih Terminov**, Gnozis, Moskova 1994, 70-71.

⁵³ Yuhanna 1/12.

⁵⁴ Jivov, 90.

⁵⁵ Jivov, 75-76.

⁵⁶ Krupin, 6.

⁵⁷ Bazı kişilerin doğumlarından önce de aziz olacakları anlaşılmış ve onlar adına bir takım mucizeler gerçekleşmiştir. Örneğin Rusların önde gelen azizlerinden biri olan Aziz Sergi Radonejski'nin (1314-1392) doğacağını annesi çok önceden hissetmiştir. Ayrıca o, kilisede gerçekleştirilen ayin sırasında annesinin karnından üç defa yüksek sesle seslenmiş, dua eden oradaki tüm insanlar bunu duymuştur. (**Jitie i Çudesa Prepodobnogo Sergiya Radonejskogo**, 7-8).

⁵⁸ Kronşadtski, 13; İnanca göre azizlerin çoğu kendisinin gelecekte aziz olduğunu da bilmiyordu. Onlar gelecekte aziz olma ümidiyle Tanrı rızasını gözeterek yaşamışlardır. (A. B. Bayukanski, **Svyatie Tseliteli**, İzdatelstvo Ves, Petersburg 2007, 7).

⁵⁹ V. P. Pavlovski, **Osnovi Religiovedeniya**, İzdatelstvo Yuniti-Dana, Moskova 2006, 82.

⁶⁰ D. İ. Protopopov, "O Netleni Svyatih Moşey", **Svyatie Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007, 44-45.

⁶¹ "Size buyurduklarımı yaparsanız, benim dostlarınız olursunuz. Artık size kul demiyorum. Çünkü kul efendisinin ne yaptığını bilmez. Size dost dedim." (Yuhanna 15/14-15).

Azizler, Tanrı yolunda tüm dünyevi nimetlerden vazgeçmişlerdir. Onlar, insanlara sevgiyle bağlı olmuşlardır. Onlar, insanlara sabır ve sebatla örnekliklerini göstermişlerdir. Onlar, kendinden önce Tanrı ve ülkesini ön planda düşünmüşlerdir.⁶²

Azizler, Yeryüzü Kilisesi ve Göksel Kilise'nin anlamını tamamıyla hissederek yaşamayı başarmışlardır.⁶³ Bundan dolayı bazılarında hayatlarında bile Tanrı'nın lütfu verilmiştir.⁶⁴ Kendilerine müracaat eden insanlar için ettikleri duaları kabul olmuş, olayları önceden haber verebilmişlerdir.⁶⁵ Ayrıca onlar insanlara şifa vermiş ve mucizeler göstermişlerdir.⁶⁶

Ölümlerinden sonra azizlerin, Tanrı'nın onlara gösterdiği büyük lütf sonrası Göksel Kilise'de yaşadıklarına, Tanrı tahtı önünde durarak insanları temsil ettiklerine⁶⁷ ve saygıyla Tanrı'yı yücelttiklerine inanılmaktadır. Azizler, sadece kendileri mutlulukta yaşamayıp, Tanrı'nın onlara verdiği yetkiyle insanların kurtuluşu için çabalamaktadırlar. Onlar, mucizeler göstermekte, hastaları iyileştirmekte, Tanrı ile insanlar arasında aracılık etmektedirler.⁶⁸ Böylece insanlara yardım etmeye çalışan azizler, onların yaptıklarını görmekte ve duymaktadırlar. İnsanları kötülük ve tehlikelerden korumaya çalışmaktadırlar. Ayrıca, azizlerin kendilerinden yardım isteyenler için dua ettiklerine, şefaatte bulduklarına inanılmaktadır.⁶⁹ Kimi azizlerin geride kutsal kalıntılar bıraktıklarına inanılmaktadır. Bunlardan en önemli olanı azizlere ait kutsal naaşların çürümediğine olan inançtır. Kutsal Ruh'un yuvası ve konağı haline geldiği düşünülen, bu kutsal naaşların da

⁶² Krupin, 6.

⁶³ Meşeryakova-Sadovskova vd., 198.

⁶⁴ Örneğin inanırlar, Aziz Tihon Zadonski'yi (1724-1783) hayatta iken aziz olarak saygı göstermeye başlamışlardır. (Morev, 8).

⁶⁵ Örneğin doğuştan kör olan Azize Matrona Maskovskaya'nın (1881-1952) azize ilan edilmesi hakkında konuşma yapan Moskova ve tüm Rusya'nın Patriği II. Aleksî (1929-2008), onun hayattayken bunları yapabildiğini bildirmiştir (*bkz. Resim 1*). (M. A. Malyuşin, **Svyataya Blajennaya Matrona Moskovskaya: Jitie i Akafist**, İzdatelstvo Tsarskoe Delo, Moskova ts., 4); Ayrıca Aziz Sergi Radonejski'nin de bir çok olayı önceden görebildiği anlatılmaktadır. Örneğin kendi ölümünün ne zaman olacağını haber vermiştir. (A. F. Konev, **100 Proroçestv Sergiya Radonejskogo**, Sovremenniy Litarator, Minsk 2005, 23-40).

⁶⁶ V. P. Kozlov, "Sudbî Moşey Russkih Svyatih", **Svyatie Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007, 90; Örneğin Aziz Aleksandr Svirski'nin (1448-1533) hayattayken mucizeler gösterdiğine, bedensel ve ruhsal hastalıklara şifa verdiğiğine inanılmaktadır. (A. A. Dobrosotskih, **Tayni i Zagatki Moşey Çudotvortsa Aleksandra Svirskogo**, İzdatelstvo Danilovski Blagovestnik, (5. Baskı), Moskova 2008, 23-25).

⁶⁷ V. A. Tsıpin, **Tserkovnoe Pravo**, Moskova 1996, 332.

⁶⁸ Pavlovski, 82.

⁶⁹ Protopopov, "O Netleni Svyatih Moşey", 44-45.

mucize gösterdiğine, şifa verdiğine inanılmaktadır. Ayrıca azizlerin naaşları ve ikonalarının kutsal ve güzel kokulu yağ çıkarttığı ve onun şifalı olduğu dile getirilmektedir.⁷⁰

C. Bazı Dinlerde Kutsal Kişi Anlayışı

Günümüzde yaşamakta olan çoğu dinlerde kutsal kişi inancı bulunmaktadır. Bu dinlerde kutsal kişilerin, Tanrı veya ruhani güçlerle yakın ilişki kurduklarına inanılmakta ve bunlar yüceltilmektedirler. Bu inancın, insan doğasında bulunan, insanüstü kutsal varlıklara duyulan özlemden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bu özlemden dolayı zamanla diğer kutsal varlıkların yanında, kutsal kişilere olan saygı geleneği oluşmaktadır. Kutsal kişilere olan inancın başka bir yönü de her şeye kadir ve soyut Tanrı'ya ulaşmanın zorluğudur. Bizce bu faktör de dinlerde kutsal kişilerin yüceltilmelerine sebep olmuştur. Çoğu dinler, insanın bu duygularından kaynaklanan kutsal kişi inancını normal olarak kabul etmektedir. Bunun yanında İslam gibi bazı dinler inananları buna karşı uyarmakta ve bunun günah olduğunu bildirmektedir. Burada biz, bazı dinlerdeki kutsal kişi ile ilgili inançlar üzerinde durmaya çalışacağız.

1. Uzak Doğu Dinlerinde

Çoğu dinlerde olduğu gibi, uzak doğu dinlerinde de kutsal kişi inancına rastlanmaktadır. Bunlardan en eski ve en çok mensubu bulunan dinlerden biri olan Hinduizm'de kutsal kişilere yer verilmekte ve onlar bu dinde önemli görülmektedir. Politeist Tanrı inancına sahip olan Hinduizm'de daha çok tanrıların insan kılığına girmesi ve kutsal kişiye bürünmesi (avatara) kutsal kişi anlayışında öne çıkmıştır. Bilindiği gibi bu dinde, tanrıların görev paylaşımı yaptıkları görülmektedir. Bunlardan bazıları örneğin Tanrı Brahma dünyayı yaratma, hayat ve ölüm tanrısı sayılan Şiva uyarıcı özelliği ile öne çıkmaktadır. Bunlardan Vişnu ise daha çok dünya düzenini korumakla sorumludur.⁷¹ Vişnu görevini yerine getirmek için

⁷⁰ Örneğin Aziz Aleksandr Svirski'nin ayağından böyle bir yağın çıktığı ve onun şifalı olduğu bildirilmektedir. (Dobrosotskih, 101).

⁷¹ Jean Varenne, "Hinduizm", **Din Fenomeni**, çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya 1995, 293-294.

zaman zaman yeryüzüne değişik şekillere bürünerek avatara⁷² olarak inmektedir.⁷³ O, bazen balık, kaplumbağa, aslan vs. kılıklarına girmesinin yanında kendisinde savaşçı, kahraman sıfatları barındırarak Rama gibi insan kılığına girmiş ve gelecekte kalki (mehdi)⁷⁴ olarak insan kılığında bürünecektir. Bu dinin mensupları, onları kutsal saymış ve bazen bunun ötesinde Vişnu'nun başka bir avatarası olan Krişna'yı⁷⁵ Tanrı olarak yüceltmişlerdir.⁷⁶ Bunun yanında bir insan olarak dünyaya gelen ve konumu itibariyle kutsal olmuş kişiler de bulunmaktadır. Hinduizm'e göre başlangıçta sadece Brahman (Mutlak Ruh) vardı. Diğer canlılar da ondan sudur ederek yaratılmışlardır. Ondaki ortaya çıkan varlıklar dünyası cansız nesnelere, bitkiler, hayvanlar ve insanlar şeklinde kategorilere ayrılmıştır. Onlardan Mutlak Ruha (Brahman) en çok benzeyeni insanlardır. Ancak insanlar başta olmak üzere diğer varlıklar da aynı özellikte değildir. Örneğin sıradan birisiyle mukayese edildiğinde, bir sadhu (aziz) Mutlak Ruh'a benzerlik bakımından daha yakındır.⁷⁷

Sadhu, Sanskritçede “*iyi, kutsal*” anlamlarına gelmektedir. Hinduizm'de kutsal kişiler için kullanılmaktadır. Bunun yanında genel olarak aşırı asketiklerden gezginlere kadar, birçok kişi de bu isimle anılmaktadır. Bu dinde insanlar Sadhu olabilmek için yaşam tarzlarını genellikle küçük yaşlarda düzenlemeye başlar ve hayatının her safhasında kurallara göre yaşamaya çalışırlar.⁷⁸

⁷² Avatara, Sanskritçede “*iniş*” anlamına gelmektedir. Hinduizm'de özellikle Tanrı Vişnu'nun zaman zaman çeşitli nedenlerden dolayı insan veya hayvan şeklinde bedenleşerek yeryüzüne inmesidir. Vişnu'nun avatarası genel olarak 10 olduğu bildirilse de bu sayıyı 22 olarak belirtenler bulunmaktadır. (Şinasi Gündüz, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Ankara 1998, 50).

⁷³ Avatara, öğretinin (dharma) yok olması ve adharmanın hâkim olması durumunda, düzeni korumak, iyiyi hâkim kılarak kötünün egemenliğini yok etmek ve kendi inananlarını doğum-ölüm çarkından kurtarmak amacıyla bir hayvan ya da insan suretinde yeryüzüne inmesi şeklinde ifade edilmektedir. (Gülsüm Ürdüç, **Hinduizm'de Avatara ve Hıristiyanlık'ta İnkarnasyon İnanç Üzerine Bir Araştırma**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, U.Ü. S.B.E., Bursa 2006, 7).

⁷⁴ Ahir zamanda geleceğine inanılan kurtarıcı mehdi Kalki'nin beyaz bir at üzerinde yalın kılıç olarak geleceğine, kötülükleri yok edip, iyiliği tesis edeceğine inanılmaktadır. (Gündüz, 201); Hinduizm'in geleceğin avatarası kabul ettiği Kalki'nin Hıristiyanlık ve Yahudilik'teki Mesih inancıyla paralel olduğu ifade edilmektedir. (Ürdüç, 9).

⁷⁵ Krişna, iyileri korumak, kötülerini yok etmek, öğretiyi yeniden tesis etmek ve kendisini izleyenleri doğum-ölüm çarkından kurtararak kurtuluşun yollarını göstermek için dünyaya gelmiştir. (Ürdüç, 3).

⁷⁶ Pavlovski, 40-41.

⁷⁷ Ali İhsan Yitik, **Hint Dinleri**, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir 2005, 15-16.

⁷⁸ Gündüz, 327.

Hinduizm’de en kutsal metinler olarak sayılan Vedaları yazanların, rişi adı verilen azizler olduklarına inanılmaktadır.⁷⁹ Bunun yanında bu dinde nefsini öldüren zahitler olarak tanınan Sramanalara da saygı duyulmuştur. Hinduizm’de yaygın olan azizler arasında gurular da yer almaktadır. Onların insanlara öğretmenlik yaptıklarına, mensupları için doğru yolu gösterdiklerine inanılmaktadır. Onlar Tanrılara tüm kalbiyle inanmışlar ve insanlara model oluşturmuşlardır. Ayrıca onların çeşitli mucizeler gösterdiklerine, insanları dirilttiklerine, uzak yerlere araçsız seyahat ettiklerine, uzaklardan tıbbî operasyonlar yapabildiklerine ve böylece insanlara yararlı olduklarına inanılmaktadır. Vaisnava ve Saiva mezheplerinde gurular ilahların bedenleşmiş şekli olarak görülmekte ve tütsü ve hediyelerle kendilerine ibadet edilmektedir.⁸⁰

Budizm de kutsal kişilere yer verir. Kutsallar içerisinde bu dinin kurucusu Buda’nın (Siddharta Gotama) özel bir yeri vardır. O aydınlanmaya ulaşmış (Nirvana) ve bu yolun öncüsü olarak kutsallığı keşfetmiş ve kutsal olmanın rehberi olmuştur.⁸¹ Onun kutsallığı taraftarlarınca tartışılmazdır. Ancak taraftarları kutsallığının derecesi konusunda ihtilaflara düşmüşlerdir. Budizm’de genel olarak Tanrı anlayışına pek yer verilme de, Mahayana mezhebinde Buda aşırı yüceltilmiş, adeta Tanrı düzeyine çıkartılmıştır. Hinayana mezhebine göre ise, Buda, kutsal olmasının yanında önceden bir insan olma özelliğini de bulundurmıştır.⁸²

Budizm’de, diğer insanlar da kutsallığa ve dolayısıyla kurtuluşa ulaşabilirler. Bu yolda kutsallaşan insanlar da bulunmaktadır. Bu kutsal kişilere “*arhatlar*”, “*bodhisattvalar*” denilmektedir. Bu kutsal kişiler, varlığın tabiatını kavrayarak Nirvana’ya ulaşmış ve tekrarlanan doğum ölüm kısır döngüsünden kurtulmuşlardır. Ayrıca onların, insanların Nirvana yolundaki kurtuluş serüvenlerinde yol göstericiliğine inanılmaktadır. Budizm’in ilk dönemlerinden itibaren kutsal kişi anlayışı mevcut olmuştur. Örneğin, Budizm tarihinde ilk düzenlenen Rajagrha konsiline (M.Ö. V) yaklaşık 500 arhatın katıldığı kabul edilmiştir. Kasyapa

⁷⁹ Yitik, 19.

⁸⁰ Kemal Polat, **Katolik Hıristiyanlık’ta Azizlik ve Azizler**, Salkımsöğüt Yayınevi, Ankara 2008, 25-27; Pavlovski, 42.

⁸¹ “Aziz”, **Ana Britannica**, III/120.

⁸² Pavlovski, 64.

ismindeki rahibin başkanlık ettiği bu toplantıda Buda'nın gözde öğrencileri Ananda gibi önemli şahsiyetler de yer almıştır.⁸³

İlk dönemlerden itibaren kutsal kişilerin konumu tartışılmıştır. M.Ö. 350 yıllarında düzenlenen II. Pataliputra toplantısında, o dönemde Budizm içindeki muhafazakâr grubun başkanı olan Mahadeva, arhatları tanrılaştırmış ve onların Buda ile eşdeğer görülmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bu durum muhalif grubun tepkisini çekmiş ve onlar arhatların yanılabilceği, hikmet ve fedakârlık bakımından hiçbir zaman Buda ile kıyaslanamayacağı gibi, karşı görüşler ortaya atmışlardır. Sonuçta bu konsilde Mahasanghikas adıyla anılan keşişler, Mahadeva'nın tezlerini kabul etmişler, Theravâda denilen diğer grup ise, aslında Budda'nın bile temelde insan olduğunu savunmuştur. Bu tartışmalar sürüp gitmiştir. Örneğin Dharmaguptaka ekolü Buda'nın herkesten farklı olduğunu ve hiçbir arhatın onun statüsüne yükselemeyeceğini savunmuştur.⁸⁴

Bu dinin en büyük mezheplerinden biri olan Hinayana mezhebinin esas amacı Nirvana'ya ulaşmak için züht hayatını seçen arhat olabilmektir. Nirvana'ya bireysel çabalarla ulaşmak mümkündür. Ancak Nirvana'ya sadece keşişler ulaşabilir. Sıradan insanlara düşen çalışmak ve kendi karmalarını iyileştirmeye gayret etmektir.⁸⁵ Bu mezhep ideal veya kutsal kişiyi “*arhat*” olarak isimlendirmektedir. Arhat “*değerli*” veya “*bütün düşmanlarını (şehvet, nefret, aşırı dünya tutkusu gibi) yenmiş kahraman*” anlamına gelmektedir. Hinayanistler, nihai amacın Nirvanaya ulaşmak olduğuna inanırlar. Arhatlar da bunu gerçekleştirmiş ve örnek olmuşlardır. Başka bir ifadeyle onlara göre nihai amaç, bireysel aydınlanmaya ulaşmaktır.⁸⁶ Ayrıca Budacılığın ilk dönemlerinde ermiş sayılan kadınlar da olmuştur.⁸⁷

Budizm'in büyük mezheplerinden biri olan Mahayana mezhebine göre de esas olan insanların kurtuluşa ulaşmaları için uyarmaya çalışan bodhisatva olabilmektir. Başka bir ifade ile bu azizler Buda'nın gerektirdiği özellikleri kazanmışlardır. Ancak onlar yeryüzündeki tüm canlıların kurtuluşu için Nirvanalarını geciktirmektedirler. Onlar canlıların kurtuluşu için değişik metotlar sunmaktadırlar.⁸⁸

⁸³ Yitik, 48.

⁸⁴ Yitik, 49-50.

⁸⁵ Pavlovski, 64.

⁸⁶ Yitik, 87.

⁸⁷ Polat, 30.

⁸⁸ Pavlovski, 64.

Bu mezhepte kutsal kişi “*bodhisattva*” olarak isimlendirilmektedir. Bu kelime mutlak aydınlanmaya erişmiş veya ramak kala kendini diğer insanların kurtuluşuna adayan kişiyi ifade eder. Byylece Mahayanistler göre evrensel kurtuluş ne çıkmıştır.⁸⁹

Mahayanist Budistler, tapınaklarında Buda'nın yanında bodhisatvaların heykel veya ikonlarına yer vermektedirler. Kendilerini teslim etmek ve saygı göstermek için onlara secde etmektedirler. Onlara iek, ışık, tütsü, hediyelik eşya, yiyecek, içecek vs. sunmaktadırlar. Ayrıca bir Mahayanist Budist onlara karşı yaptığı veya aklından geçirdiği kötü fiil ve düşünceleri itiraf etmekte ve sonrasında Buda başta olmak üzere diğer bodhisatvalardan geleceğe yönelik yardım istemektedir.⁹⁰

Budistlerin kutsal mekânları olan stupalarda azizlerin ceset ve eşyaları da bulunmaktadır. Budistler buraları ziyaret etmekte ve çeşitli hediyeler sunmaktadır. Budizm'de azizleri öldürmek insanın anne babasını öldürmesi, cemaat içerisinde fitne ve bölünmeye sebep olması gibi büyük günahlardan (anantarika-karma) sayılmaktadır. Bu günahı işleyen kimse aydınlanma fırsatını kaçırmaktadır.

Budizm'in başka bir kolu olan Lamaizm'de bothisatva veya tanrıların insan suretine brndğne ve kutsal sayıldığına inanılmaktadır. Bu dine göre Bodhisatva Avalokiteşvara'nın bedenleşmiş şekli olan Dalay Lama öldükten sonra bir erkek çocukta yeniden vücut bulur ve bu kişi Lamaizim'in yeni başkanı olur.⁹¹

Hinduizm'den ayrılan diğer bir önemli din olan Caynizm'de de kutsal kişilere yer verilmektedir. Bu dine göre kurtuluş, Tanrı veya benzeri bir Yüce Kudret'in idrak etmekle değil, sadece eşyanın aslının kavranılmasıyla gerçekleşmektedir. Yani jivanın her türlü karma birikim ve maddî unsurdan arınarak yeniden asl formunu kazanmasıdır. Bu da cehaletin, her türlü arzu ve isteğin ve bunun sonucunda ortaya çıkan sıkıntıların sona ermesi demektir. İnsan, mutlak aydınlanmayı ölümden sonra değil, aksine bu hayatta elde etmektedir. Bu tecrübeyi yaşamış kimseler jivanmukti (aziz) olarak isimlendirilmektedir. Aydınlanmasından sonra ölümüne kadar geçen sürede yaptığı fiilleri, onun isteklerinden kaynaklanmadıkları için, onun leh ve aleyhinde sorumluluk ifade etmemektedir. Bu durum Hint düşüncesinde kavrulmuş

⁸⁹ Yitik, 87.

⁹⁰ Yitik, 76.

⁹¹ Gündüz, 31-346.

tohuma benzetilmiştir. Yani kavrulmuş tohumların filiz vermesi düşünülmediği gibi, aziz de fiillerinden sorumlu tutulmamaktadır.⁹²

Jina, Sanskritçede “*fatih*”, “*muzaffer*” anlamlarına gelmektedir. Hint geleneğinde dinsel lider ve önderler için kullanılan bir unvan olmuştur. Jina lakabı özellikle Caynizmin 24. Jinası (Tirthankara) için kullanılmıştır. Ayrıca bu din ismini bu kelimedenden almıştır.⁹³ Caynizime göre 24 en mükemmel Jina meşhurdur. Bunlardan ilki Rişabha, milyonlarca yıl önce yaşamıştır. Sonuncusu ise M.Ö. VI. yüzyılda yaşamış Caynizim’in kurucusu Vardhamana’dır (Mahavira’dır). Tapınlarda 24 Jinanın tasvirleri bulunmaktadır.⁹⁴ Jinalara karşı saygı duyulmakta, meditasyon yapılmakta, secdeye kapanılmakta, etraflarında dolaşarak selam verilmekte, günahlardan dolayı tövbe istenmekte ve onlara karşı günah itirafında bulunmaktadır. Yine de şu unutulmamalıdır ki, Caynistlere göre jinalar kurtuluş konusunda yardımcıdan çok, iyi birer örneklerdir. Çünkü bu dine göre nihai kurtuluş, ancak bireysel çabalar sayesinde gerçekleşir. Üstelik bu dinde Tanrı tasavvuruna yer verilmez.⁹⁵

M.Ö. VI. yüzyılda Çin’de doğan Konfüçyüsçülük’te kutsal kişi, ahlâkî yönden kusursuz insanlardır. Konfüçyüs’ün öğretisinde eski zamanlardaki bu özelliği taşıyan kutsal hükümdarların yaşamları ele alınır ve insanlara örnek olarak gösterilir. M.Ö. VI. yüzyılda Çin’de ortaya çıkan Taoizm, kutsal kişiye daha mistik bir anlam yükler. Kutsal kişinin tüm tutkularından arınarak doğanın Yol’una (Tao) razı olmasını ve Mutlak ile bütünleşmesini savunur. Bu dine inananların bu kutsal kişilere (chen jen) ibadet ettikleri bilinmektedir. Japonya’da doğan Şinto dininde de kutsal kişiler yüceltilir. Bununla beraber tüm insanların ölüm sonrası doğaüstü hayat sürdürdüklerine de inanılır.⁹⁶

⁹² Yitik, 10.

⁹³ Gündüz, 83.

⁹⁴ Polat, 34; “Aziz”, **Ana Britannica**, III/120.

⁹⁵ Yitik, 110-111.

⁹⁶ “Aziz”, **Ana Britannica**, III/120.

2. Yahudilik'te

Tek tanrıcılığı öne çıkaran Yahudilik'te, Tanrı'dan başkasına ibadet edilmesi yasaklanmış ve bunun en büyük günah olduğu belirtilerek, putperestlik kınanmıştır.⁹⁷ Bu yasak şöyle yer almaktadır: *“Tanrı şöyle konuştu... Benden başka Tanrın olmayacak. Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sulara yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın. Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın.”*⁹⁸

Bu dinde seçilmiş halkın kutsallığından bahsedilir ve İsrailoğullarının buna layık olmaları vurgulanır. Bu konuda seçilmiş halk için *“yüceler Yücesi'nin kutsalları”*⁹⁹ denmektedir. Ayrıca, Tanrı'nın seçilmiş kutsal halkı içerisinde Helenistik Dönemde (M.Ö. 300-M.S. 300) *“Hasidim”* isminde *“takva ehli”* insanlar, diğer inananlar arasında daha kutsal bir konum kazanmıştır.¹⁰⁰

Yahudilik'te eski dönemlerde her ne kadar somut olarak kişinin kutsallaştırılmasına rastlanmasa da bu dinin tarihi içerisindeki konumlarından dolayı bazı kişiler önemli sayılır. Onlar Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. Davut vs. gibi insanlardır. Özellikle İsrail devletini kuran ve onun zamanında Yahudilerin en güzel günlerini geçirdikleri büyük kral Hz. Davut'un özel bir yeri vardır. Tarih boyunca Yahudiler, onun krallığını özlemişler ve gelecekte de onun soyundan gelecek kutsal kişinin yani Mesih'in özlemi içinde yaşamışlardır.¹⁰¹

Talmud'un hahamları ne kadar ölü veya diri insanın kutsanmasını onaylamamışlarsa da, halkın duygu ve uygulamaları genelde farklı olmuştur. Örneğin bazı değerli sayılan kişilerin mezarı olduğuna inanılan yerler hac yerleri sayılmıştır. Bu gelenek günümüz Ortadoğu Yahudileri için hala geçerli olmaktadır. Yahudilerde zaman zaman şehitler de önemli görülerek onların şahadetlerinin toplum için kefarete olduğuna inanılmış ve dolayısıyla onlar çeşitli dinsel törenlerde anılmışlardır.¹⁰²

Sonraki dönemlerde birçok grupta ayrılan Yahudilerin bazılarının, din bilginlerine kutsallık atfettikleri anlaşılmaktadır. Örneğin, burada XVIII. yüzyılda

⁹⁷ Francine Kaufmann-Josy Eisenberg, “Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik”, **Din Fenomeni**, çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya 1995, 91-92; Ayrıca Yahudilik'teki Tanrı inancı konusunda bkz. Salime Leyla Gürkan, **Yahudilik**, İsam Yayınları, İstanbul 2008, 76-85.

⁹⁸ Çıkış 20/1-5.

⁹⁹ Daniel 7/18.

¹⁰⁰ “Aziz”, **AnaBritannica**, III/120.

¹⁰¹ Yahudilik'teki Mesih inancı konusunda bkz. Gürkan, 114-122.

¹⁰² Polat, 36.

İsrael ben Elizer Baal Şem Tov tarafından Polonya’da kurulan Hasidizm akımındaki gelişmeden bahsetmek mümkündür.¹⁰³ Bu akımın ortaya çıkmasındaki temel nedenlerden biri, o dönemdeki Doğu Avrupa’da Yahudi toplumundaki sınıf ayrılığı olmuştur. Diğer de Ortodoks Yahudilik’le Mistisizm arasındaki tarihi mücadelenin sonucu etkili olmuştur. Halkın genel taleplerine cevap veremeyen Ortodoks Yahudiliğe karşı mistisizm kaynaklı hareket olan Hasidizm basit, motive edici ve tatminkâr inanç anlayışıyla kitlelerin ihtiyacına cevap vermiştir.¹⁰⁴

Kısa sürede gelişme gösteren Hasidizm akımında Sadıklık¹⁰⁵ anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu akımı benimseyen Hasidler, kutsal sayılan Sadıkların liderliğine tabi olmuştur. Sadıkların etrafında toplanan Hasidler onlardan bedensel hastalıkların iyileştirmelerini, kutsamalarını, gelecekte haber vermelerini ve dünya işleri için öğütler almayı beklemişlerdir. Bu konuda görüş belirtenlere göre, Sadıklığa inanç Hasidizm’in temel öğretilerinden sayılmaktadır. Onlara göre Sadık, Tanrı ile insan arasında arabulucudur. Tanrı hayat, rızık ve çocuk gibi üç kutsal şeyi onun kanalıyla vermektedir. Bundan dolayı Hasidlerin, Sadıkları işlerine tamamen konsantre olmaları için maddi ihtiyaçlarını karşılamaları gerekli görülmüştür. Ayrıca babadan oğula geçen Sadıklık unvanı, Sadıklara inanılmaz zenginlikler kazandırmıştır. Bu da zamanla onların eleştirilmelerine neden olmuştur.¹⁰⁶

Hasidizm’e göre Hasid, Tanrı’ya ancak Sadikle yakın bir işbirliği oluşturarak ulaşabilir. Sadık’ın davranışlarını izleyerek Hasid, bu amaca Tora’yı ezberleyerek veya dua ederek değil, günlük davranışlar ve dünyevi işlerle varabilecektir. Ayrıca Hasidler, kutsal kişi saydıkları Sadıkların gizemli güçlere sahip olduklarına, mucizeler yaratabildiklerine inanmaktadır.¹⁰⁷ Hasidizm’de kendini belli etmemiş 36 Sadık bulunmaktadır. Onlar Cennet’e kesin olarak girecekler ve özel haklara sahip olacaklardır. Tanrısal gücün sıradan insanlara ulaşım kanalları olarak görülen

¹⁰³ Hasidizm konusunda bkz. Yusuf Besalel, **Yahudilik Ansiklopedisi**, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul 2001, I/201.

¹⁰⁴ Ebru Metli, **Hasidizm’in Yahudi ve Öteki Anlayışı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. S.B.E., Ankara 2006, 3-4.

¹⁰⁵ Sadık (Tsadik), doğru, adil ve nazik olan inançlı kişi anlamına gelmektedir. Bkz. Yusuf Besalel, **Yahudilik Ansiklopedisi**, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul 2002, III/746.

¹⁰⁶ Metli, 11-14.

¹⁰⁷ Besalel, I/201-202.

Sadikler, doğa güçlerine sahiptirler. Onlar insanlara tavsiye ve hasalıktan koruma konusunda yardım etmişlerdir.¹⁰⁸

Tüm bunların yanında Yahudilerin, büyüklerini, din adamlarını kutsallaştırdıklarını ve bu konuda aşırıya kaçtıklarını bize Kur'an haber vermektedir.¹⁰⁹

3. İslam'da

Tevhide son derece önem veren İslam dini, kutsal kişi konusunda hassas davranır. İslam dini esasta Allah'ın birliğini, sadece Allah'a ibadet edilmesi gerektiğini emreder. Bu konuda Kuran'da şöyle buyrulmaktadır: *“De ki: O, Allah birdir. Allah Samed'dir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur.”*¹¹⁰ *“(Rabbimiz!) Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız.”*¹¹¹ İslam'da şirkin en büyük günah olduğu belirtilir ve insanlar, ondan her zaman uzak olmaya çağırılır. Peygamberlerin bile bir beşer olduğu, hata işleyebilecekleri ve Allah'ın izni olmadan şefaahatçi olamayacakları dile getirilir. Böylece peygamberlerden sonra gelen din büyüklerinin konumu kendiliğinden belli olur.

İslam'da *“veli”* anlayışı bulunmaktadır. *“Allah'ı seven, dost edinen ve O'nun tarafından dost edinilen”*¹¹² manalarına gelen veli kelimesi Kuran'da Allah'a, resulüne ve iman edenlere nispet edilmiştir: *“Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resulüdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler.”*¹¹³

Müminlerin Allah'ın velileri oldukları zikredilmiş ve gerek dünyada ve gerekse ahirette korku ve üzüntüye düşmeyecekleri belirtilmiştir: *“Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de. Onlar, iman edip de*

¹⁰⁸ Besalel, III/746-747.

¹⁰⁹ *“(Yahudiler) Allah'ı bırakıp bilginlerini (hahamlarını); (hristiyanlar) da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i (İsa'yı) rabler edindiler. Hâlbuki onlara ancak tek ilâha kulluk etmeleri emrolundu. O'ndan başka tanrı yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır.”* (Tevbe 9/31).

¹¹⁰ İhlâs 112/1-4.

¹¹¹ Fatıha 1/5.

¹¹² Ahmet Yaşar Ocak, Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984, 1.

¹¹³ Maide 5/55.

takvâya ermiş olanlardır. Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır. Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur. İşte bu, büyük kurtuluşun kendisidir."¹¹⁴

İslam'ın veli anlayışına göre veliler, insanlardan üstün, özel makama sahip ve Allah'la insanlar arasında aracı kimseler değildir. Onlar din uğruna verdikleri hizmetleri ve bıraktıkları tesirleri ile haklarında Müslümanlar tarafından iyilikleri ile anılmış ve veli olarak adlandırılmışlardır.¹¹⁵

Bu anlayışı esas alan İslamiyet'teki veli anlayışının, Hıristiyanlık'taki aziz inancı ile kıyaslamak mümkün değildir. Yani din yolunda öne çıkan insanların, Allah'a yakın oldukları çizgisinde benzeştiği söylenebilir. Bunun dışında hiçbir benzer noktası bulunmamaktadır. Hele inanç konusunda bunu söylemek mümkün değildir.

Tüm bunlara rağmen İslam'ın inanç esasında yeri olmayan bazı düşünce ve inanışlar Tasavvuf anlayışı ve halk dindarlığında yaşatıla gelmiştir. Buna göre ermiş veya belirli dereceye ulaşmış saydıkları velinin, sıradan kişilerden farklı olarak bazı haller gösterebileceği, bazı sırlara ulaşabilecekleri söylenmiştir.¹¹⁶ Bu anlayışa sahip olan insanlar, tarih boyunca erenlerle haşır neşir olmuşlar, onlardan manevi güç almışlardır. Halk her zaman türbelerde ve ziyaret mekânlarında birçok fazilet, ilim ve hikmet sahibi ve hatta kahraman olarak vasıflandırdığı bu isimleri, kendileri için bir aydınlanma, ümitsizlik durumlarında bir hayat nefesi bulma, bazen de içinden çıkamadıkları dertleri için bir sığınma mekânı olarak görmüşlerdir.¹¹⁷

Tasavvuf anlayışı ve halk dindarlığında gelişen veli kültürünün Hıristiyanlık'taki aziz kültü ile benzerlikler gösterdiği dikkat çekicidir. Araştırmacılar hem Müslümanlıktaki veli hem de Hıristiyanlık'taki aziz kültürünün menşeyini, bu dinlerin ortaya çıktığı ve yayıldığı yerlerde eskiden mevcut olan bir takım kültürlere bağlamışlardır. Dolayısıyla belirtmek gerekir ki veli kültü İslam'dan önceki putperest kültürlerle yakın alakası bulunmaktadır.¹¹⁸

Sonuç olarak diyebiliriz ki, İslam'ın esasında sonradan ortaya çıkan veli kültüne yer verilmemektedir. Allah'la kul arasına kimsenin giremediği hatta peygamberlerin de bunun yapamadığı bilinmektedir.

¹¹⁴ Yunus 10/62-64.

¹¹⁵ Harman, "Aziz", IV/332.

¹¹⁶ Gündüz, 383-384.

¹¹⁷ Aydın-Atasağun vd., 123.

¹¹⁸ Ocak, 4-5.

BİRİNCİ BÖLÜM

HIRİSTİYANLIK'TA AZİZLİK

Ruslar Hıristiyanlığı kabul etmeden önce, azizlik inancı Hıristiyan dünyasında yerleşmiş ve onun ayrılmaz bir parçası olmuştur. Hıristiyanlık, bu inancın temelini Kutsal Kitap ve ilk dönemdeki gelişmelere bağlamaktadır. Ruslar da bu dini kabul etmekle Ortodoksluğun kendilerine sunduğu azizlik inancını kabul etmiştir. Ayrıca azizlik inancını kabul etmeyen Protestanlardan rahatsız olan Ruslar, onlara karşı bu konuda hep eleştirel tavır sergilemiştir. Bundan dolayı önce, azizliğin bu dinin Kutsal Kitap'ındaki yerinin araştırılması, azizlik inancının gelişim süreci üzerinde genel hatlarıyla durulması ve azizliğin Hıristiyan mezheplerindeki yerinin ortaya konulması önemli olmaktadır.

A. Hıristiyan Kutsal Kitap'ında Azizlik/Kutsallık

Hıristiyanların Kutsal Kitap'ı genel olarak iki bölüme ayrılmaktadır. Bunların ilki Eski Ahit, diğeri de Yeni Ahit'tir. Hıristiyanlığa göre, Eski Ahit İsa'dan önce Tanrı'nın peygamberlere gönderdiği yasaların toplamıdır. Bu dine göre Eski Ahit'in içerdiği yasalar insanları kurtuluşa ulaştıramamıştır. Bundan dolayı Tanrı İsa, insan şekline bürünerek ve kendini çarmıha gererek, yasaların yerine getiremediği kurtuluşu insanlara armağan etmiştir. Buna rağmen Eski Ahit'in yine de Hıristiyanlar için önemi büyüktür. Çünkü bu emirler İsa'nın gelişine zemin hazırlamış, onun geleceğini müjdelemiş ve kısacası ondan önceki dini tecrübenin kaynağı olmuştur. Bu öneminden dolayı Hıristiyanlık, Eski Ahit'e kendi Kutsal Kitap'ı içinde yer vermiştir. Hıristiyanlar için asıl olan ikinci bölüm, yani Yeni Ahit'tir. Yeni Ahit İsa'nın kim olduğunu, neler yaptığını ve inananlarına neyi armağan ettiğini açıklamaktadır. Araştırmamızın ilk önemli kaynağı olmasından dolayı azizlik/kutsallık kavramını bu iki kitap üzerinde ayrı ayrı inceleyeceğiz.

1. Eski Ahit'te

Genel olarak Kutsal Kitap'a şöyle bir baktığımızda baştan sonuna kadar adeta olayların “*kutsal*” kavramı etrafında döndüğünü ve bu kavrama göre şekillenip, değerlendirildiğini görebiliriz. Yani Hıristiyanlığın tarihi, bir anlamda kutsallığın tarihini yansıtmaktadır. Dolayısıyla Hıristiyanlık'taki azizliği/kutsallığı anlamak için önce bu ana kaynaktaki “*kutsal*” kavramını incelememiz gerekmektedir. İlk olarak Hıristiyan Kutsal Kitap'ının ilk bölümü olan Eski Ahit'e baktığımızda “*kutsal*” kavramının birçok yerde geçtiğini ve değişik anlamlarda kullanıldığını görmekteyiz. Bunları kısaca aşağıdaki gruplar altında sıralayabiliriz.

Eski Ahit'in esas figürü şüphesiz Tanrı'nın kendisidir. O, zikri geçen olayların merkezinde yer almakta, tüm aşama ve gelişmeler onun etrafında dönerek değerlendirilmektedir. Bundan dolayı Eski Ahit'te şüphesiz başta Tanrı'nın kendisi kutsal olarak öne çıkmıştır.¹ Yani yüceliği kutsallıkla bilinen, kutsallığın kaynağı olan ve diğer yaratılmış varlıkların kendisinden dolayı kutsal olan Tanrı'nın adı² ve kendisi kutsaldır.³ O, tüm günahlardan arınmış ve temizlenmiştir. O, kötülüğü ve kendi kutsallığına karşı gelenleri sevmez.⁴ Bunun yanında onun sadece kendisi değil, çevresi de kutsaldır. Nitekim Eski Ahit'te onun bulunduğu yerin kutsallığı vurgulanmaktadır.⁵

Eski Ahit'te Tanrı'nın yanında başka kutsalların varlığı da zikredilmektedir. Ancak diğer kutsalların kutsallıkları kendiliğinden değil, kaynağını Tanrı'dan almaktadır. Yani tüm kutsallığı kendinde toplayan Tanrı bu kutsallığı diğer yarattığı nesne ve varlıklarla da paylaşmakta ve onları kutsallıkla onurlandırmaktadır. Bunların başında Tanrı'nın insanlığın arasından seçtiği İsrail toplumu yer almaktadır. Böylece onlar da kutsallığın kendilerine verdiği ayrıcalıkla diğerlerinden ayrılmakta,

¹ Güç, 344-345.

² “*Onda sevinç bulur yüreğimiz, Çünkü onun kutsal adına güvenimiz.*” (Mezmurlar 33/21).

³ “*Tanrınız olmak için sizi Mısır'dan çıkaran Rab benim. Kutsal olun, çünkü ben kutsalım.*” (Levililer 11/45); “*Oysa sen kutsalsın, İsrail'in övgüleri üzerine taht kuran sensin.*” (Mezmurlar 22/3); “*Ey Rab bin sadık kulları, onu ilahilerle övün, kutsallığını anarak ona şükredin.*” (Mezmurlar 30/4); “*Birbirlerine şöyle sesleniyorlardı: “Her şeye egemen Rab kutsal, kutsal, kutsaldır. Yüceliği bütün dünyayı dolduruyor.”* (Yeşaya 6/3).

⁴ Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 24.

⁵ “*Ya Rab, gökten bak, kutsal, görkemli ve yüce yerinden bizi gör! Gayretin, gücün nerede? Gönlündeki özlem ve merhameti bizden esirgedin.*” (Yeşaya 63/15); “*Çünkü duaları onun kutsal konutuna, göklere erişmişti.*” (2.Tarihler 30/27).

seçilmiş ve arınmış olmaktadır.⁶ Bunun böyle olduğunu Tanrı onlara Eski Ahit'in birçok yerinde *"Benim kutsal halkım olacaksınız..."*⁷, *"... Böylece anlayacaksınız ki, sizi kutsal kılan Rab benim"*⁸, *"İsrail topluluğuna de ki, 'Kutsal olun, çünkü ben Tanrınız Rab kutsalım'..."*⁹, *"... Sizi kutsal kılan Rab benim"*¹⁰, *"Benim için kutsal olacaksınız. Çünkü ben Rab kutsalım. Bana ait olmanız için sizi öbür halklardan ayrı tuttum"*¹¹, *"Siz Tanrınız Rab için kutsal bir halksınız. Tanrınız Rab, öz halkı olmanız için, yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti"*¹² gibi ifadelerle açıklamaktadır.

Tanrı tarafından verilen kutsallık değişim, farklılaşma, özel olma gibi özelliklerle kendini göstermektedir. Nitekim Tanrı, verdiği kutsallıkla bir yandan İsrail toplumunu onurlandırmakta ve onlara bazı ayrıcalıklar tanımaktadır. Bu konuda Tanrı şöyle buyurmaktadır: *"... Bana ait olmanız için sizi öbür halklardan ayrı tuttum."*¹³ *"İsrail Rab için kutsal bir halk, hasadının ilk ürünüydü. Onu yeren herkes suçlu sayılır, başına felaket gelirdi..."*¹⁴

Diğer yandan Tanrı verdiği kutsallığının karşılığında onlardan birçok taleplerde bulunmakta ve dolayısıyla fazlasıyla kurallar (emirler) koymaktadır.¹⁵ Çoğunluğu yasaklardan oluşan bu kurallara uymak kutsallığa ermenin başlıca sebebidir: *"Tanrınız Rab'bin buyruklarına uyar, onun yollarında yürürseniz, Rab size içtiği ant uyarınca sizi kendisi için kutsal bir halk olarak koruyacaktır."*¹⁶ Bu yasakların bazıları şöyledir: *"...Bunun içindir ki, kırdan parçalanmış hayvanların etini yemeyecek, köpeklerin önüne atacaksınız."*¹⁷ *"... Küçük kara hayvanlarının hiçbirisiyle kendinizi kirletmeyin."*¹⁸

⁶ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 24.

⁷ Çıkış 22/31.

⁸ Çıkış 31/13.

⁹ Levililer 19/2.

¹⁰ Levililer 20/7-8.

¹¹ Levililer 20/26.

¹² Yasanın Tekrarı 7/6, 14/21, 26/19; Ayrıca bkz. Kaufmann-Eisenberg, 92.

¹³ Levililer 20/26.

¹⁴ Yeremya 2/3.

¹⁵ Kaufmann-Eisenberg, 92.

¹⁶ Yasanın Tekrarı 28/9.

¹⁷ Çıkış 22/31.

¹⁸ Levililer 11/44.

Tanrı'nın insanlara armağan ettiği kutsallığın içeriği bununla sınırlı değildir. O, seçtiği kutsal toplum arasından bazı fertleri yine seçerek onları özel kutsamayla onurlandırmaktadır. Bunun karşılığında onlara kendine hizmet etmelerini istemektedir. Bunlar peygamberler, din adamları, Tanrı'ya adanmış kişiler, dini görevleri yürütmek için seçilmiş olan Harun ve onun soyundan gelen insanlardır (Levililer).¹⁹ Örneğin bu konuda Tanrı Musa'ya maksadını bildirerek Harun ve oğullarını kendisine kâhinlik etmesi için meshedip kutsal kılmasını buyurmaktadır: “... *Sonra bana kâhinlik etmeleri için onları meshedip ata ve kutsal kıl*”²⁰

Kutsal kılınan bu kâhinler de bazı kural (emir) ve ayrıcalıklara sahip olmaktadır. Onlara yöneltilen kurallar katı ve özeldir: “*Tanrılarını için kutsal olacaklar, Tanrılarının adını lekelemeyecekler. Çünkü onlar Tanrılarını Rab'be yakılan sunu ve yiyecek sunusu sunuyorlar. Kutsal olmaları gerekir. Kâhinler fahişelerle, kirletilmiş kadınlarla, boşanmış kadınlarla evlenmeyecek. Çünkü kâhin Tanrı için kutsal olmalıdır. Onu kutsal sayın. Çünkü yiyecek sunusunu Tanrınız'a o sunuyor. Sizin için kutsaldır. Çünkü ben kutsalım sizi kutsal kılan Rab benim.*”²¹

Bunun yanında Harun ve oğullarına tanınan ayrıcalıklar da mevcuttur. Ayrıcalıkların en önemlileri onların başka işlerle uğraşmadan, sadece sunak işleri ile uğraşmaları ve bunun karşılığı olarak Tanrı'ya sunulan sunulardan faydalanmalarıdır. Bu konuda Eski Ahit'in birçok yerinde Tanrı açıklamalarda bulunmaktadır: “*Tahıl sunusundan artakalan Harun'la oğullarına bırakılmalı ...*”²² Tanrı'nın kutsallığı tanıtmaya ve insanlara öğretmeye yetkisi de onlara aittir: “*Kutsalla bayağı arasındaki ayrımı halkıma onlar öğretecek, kirliyle temiz ayırt etmeyi onlar gösterecekler.*”²³

Kutsanmışlığı Tanrı'dan alan Harun ve oğulları başkalarına da bu kutsallığı verme ve onları bundan faydalandırma yetkilerine sahiptir: “*Levili kâhinler ayağa kalkıp halkı kutsadılar...*”²⁴ Ayrıca, bu Tanrı bağıışı Harunoğulları'nın kendi kendilerini kutsama yetkisi de vermektedir: “*Birçok kâhin kendini kutsadı.*”²⁵

¹⁹ Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 26; Ayrıca bkz. Kaufmann-Eisenberg, 94.

²⁰ Çıkış 28/41, 30/30; Ayrıca bkz. Güç, 344.

²¹ Levililer 21/6–8.

²² Levililer 2/3.

²³ Hezekiel 44/23.

²⁴ 2.Tarihler 30/27.

²⁵ 2.Tarihler 30/24.

Tanrı tarafından verilen kutsallık bunlarla da sınırlı değildir. Tanrı'nın bağısladığı kutsallık kutsadığı toplumu tamamıyla kuşatmıştır. Yani onların yaşadığı yer kutsaldır. Bu konuda Tanrı, *“Kutsal kentli olduğunuzu, İsrail'in Tanrısı'na dayandığınızı ileri sürersiniz. Onun adı her şeye egemen Rab'dir.”*²⁶ *“Kutsal kentte yaşayan Levililer 284 kişiydi”*²⁷ diye buyurmaktadır.

Eski Ahit'te Tanrı, bazı yer,²⁸ dağ,²⁹ tapınak³⁰ ve objeleri (sandık³¹, çadır,³² sunak,³³ yağ,³⁴) de kutsal kılmaktadır. Bunun yanında bunlara dokunan ve bunlardan istifade eden de kutsal sayılmaktadır: *“Onları kutsal kıl ki, çok kutsal olsunlar. Onlara degen her şey kutsal sayılacaktır.”*³⁵

Tanrı zamanın belli dönemlerini de kutsamakta,³⁶ bu kutsallığın karşılığında kutsal toplumdaki bazı taleplerde bulunmaktadır: *“Şabat Günü'nü tutmalısınız, çünkü sizin için kutsaldır. Kim onun kutsallığını bozarsa, kesinlikle öldürülmeli. O gün çalışan herkes halkının arasından atılmalı.”*³⁷, *“Altı gün çalışacaksınız. Ama yedinci gün sizin için kutsal Şabat, Rab'be adanmış dinlenme günü olacaktır. O gün çalışan herkes öldürülecektir.”*³⁸

Eski Ahit bize elbiselerin de kutsallığından bahsetmektedir. Bunun örneklerini Tanrı'dan kutsallığını elbise vasıtasıyla alan Harun ve onun da kutsallığı bu giysilerle oğullarında devam etme olayında görebiliriz: *“Bilgelik verdiğim becerikli adamlara söyle, Harun'a giysi yapsınlar. Öyle ki, bana kâhinlik etmek için*

²⁶ Yeşaya 48/2.

²⁷ Nehemya 11/18.

²⁸ Tanrı Hz. Musa'ya şöyle seslenmektedir: *“Fazla yaklaşma... Çarıklarını çıkar. Çünkü bastığın yer kutsal topraktır”* (Çıkış 3/5); *“Aralarında yaşamam için bana kutsal bir yer yapsınlar.”* (Çıkış 25/8, 15/17).

²⁹ Çıkış 19/23; Mezmurlar 2/6, 3/4, 15/1; Yeşaya 57/13.

³⁰ Mezmurlar 5/7, 11/4.

³¹ 2. Tarihler 35/3.

³² *“İsraililerle buluşurken çadır görkemimle kutsal kılınacak.”* (Çıkış 29/43).

³³ *“Buluşma Çadırı ve sunağı kutsal kılacak, ...”* (Çıkış 29/44); *“Sunağı kutsal kıl. Sunak çok kutsal olacak.”* (Çıkış 40/10).

³⁴ *“Bunlardan itriyatçı ustalığıyla güzel kokulu kutsal bir mesh yağı yap. Ona kutsal mesh yağı denecek”* (Çıkış 30/25).

³⁵ Çıkış 30/29.

³⁶ Yaratılış 2/ 3; Çıkış 20/ 8, 20/11; Ezra 3/5; Nehemya 8/10-13; Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 26; Güç, 344.

³⁷ Çıkış 31/14.

³⁸ Çıkış 35/32.

*kutsal kılınmış olsun.*³⁹ *“Harun’un kutsal giysileri, kendinden sonra oğullarına kalacak. Meshedilip atanırlarken bu giysileri giyecekler.”*⁴⁰

Tanrı’ya adanan bağışlar kutsal olarak belirtilmektedir.⁴¹ Bunların içerisinde Tanrı’ya sunulan kurbanlıkların ayrı bir yeri vardır: *“Atanmaları için kesilen kurbanın etinden ya da ekmekten sabaha artan olursa, yakacaksın. Bunlar yenmeyecek, çünkü kutsaldır.”*⁴²

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Eski Ahit bize adeta kutsal kavramı üzerinde şekillenen bir din tarihini sunmaktadır. Bu kutsallık kendisiyle özdeş olan kutsal Tanrı ile başlamaktadır. Ardından Tanrı’nın kutsallığı İsrailoğullarına vermesi ve bu kutsallığın karşılığında onlardan bir takım talep ve kurallar koymasıyla devam etmektedir. Ayrıca, bazı insanlara özel kutsallık bağışlarken onlara da özel talep ve kurallar koymaktadır. Bunun yanında kutsallığın seçilmiş ve kutsanmış İsrailoğullarında sağlamlaşması ve isteğin amacına ulaşması için bazı objeler de kutsallıkla anılmaktadır. Bunları Tanrı’nın İsrailoğullarına verdiği kutsal toprak, kutsal şehir, kutsal sunak, kutsal sunu, kutsal dağ, kutsal yağ, kutsal giysi olarak belirtmek mümkündür.

2. Yeni Ahit’te

Yeni Ahit’e baktığımızda kutsal geleneğinin bozulmadığını görebiliriz. Yeni Ahit, bu geleneğin birçok unsurunu devam ettirmekle beraber, Hıristiyanlığı bir anlamda tanımlayan bazı değişiklikleri ve eklemeleri de içermektedir. Bunlara sırasıyla bakacak olursak, burada da ilk olarak gözümüze çarpan benzer özellik kutsalla özdeşleşen ve kutsallığın kaynağı olan Baba Tanrı’dan bahsedilir: *“Bunun için siz şöyle dua edin: ‘Göklerdeki Babamız, adın kutsal kılınsın.’*⁴³ *“Çünkü hepsi -*

³⁹ Çıkış 28/3.

⁴⁰ Çıkış 29/29; Ayrıca giysilerin kutsallığı şöyle dile getirilmektedir: *“Ağabeyin Harun’a görkem ve saygınlık kazandırmak için kutsal giysiler yap.”* (Çıkış 28/2); *“Başına sarığı sar, üzerine de kutsal tacı koy.”* (Çıkış 29/6).

⁴¹ *“Çünkü Rab’be koşulsuz adanan her şey Rab için çok kutsaldır.”* (Levililer 27/28); Ayrıca bkz. Çıkış 28/38.

⁴² Çıkış 29/34.

⁴³ Matta 6/ 9; Ayrıca Azize Meryem Tanrı hakkında, *“Çünkü güçlü olan, benim için büyük işler yaptı. Onun adı kutsaldır”* demektedir. (Luka 1/49); *“Baba, adın kutsal kılınsın. Egemenliğin gelsin.”* (Luka 11/2); Ayrıca bkz. Yuhanna 17/11.

kutsal kılan da kutsal kılınanlar da- aynı Baba'dandır... ”⁴⁴ “... Nitekim şöyle yazılmıştır: ‘Kutsal olun, çünkü ben kutsalım.’⁴⁵

Ancak eski gelenekten farklı olarak bu Kitap'ta Baba Tanrı'nın kutsallığı eskisine göre azalmakta bunun yerine sık sık İsa'nın kutsallığı vurgulanmaktadır. Bu konuda Aziz Petrus İsa'ya şöyle seslenmektedir: “*İman ediyor ve biliyoruz ki, sen Tanrı'nın Kutsalı'sın.*”⁴⁶ Yeni Ahit'te esas olarak kutsal İsa'nın, ona inanan kutsallarını, kendini kurban ederek kurtuluşa erdirdiği aktarılmaktadır: “*Çünkü kutsal kılınanları tek bir sunuyla sonsuza dek yetkinliğe erdirmiştir.*”⁴⁷ Ayrıca, bu dine kurtuluş yolunun ana konusu İsa üzerinde odaklandığından ona bağlanma, onun izinden gitme, onun kurduğu kilise ile bütünleşme ve onunla beraber yaşama kutsallığa ermenin yolları olarak görülmektedir. Böylece Yeni Ahit, Eski Ahit'in sunduğu seçilmiş belli zümre anlayışının aksine imanla, sevgiyle, sabırla kutsala katılma anlayışını getirmiştir.⁴⁸

Yeni Ahit'te İsa'nın bedeniyle tekrar dirilmesi, bundan sonraki kutsal insanlara verilecek ödüllerin de habercisi sayılmış, azizlerin bedenlerinin çürümez olduğu buna dayandırılmıştır. Yani İsa'nın ölümünden sonra dirilmesi, Davud'un ağzından, İsa'da bulunan kutsalla ilişkilendirilmektedir: “*Çünkü sen canımı ölümler diyarına terk etmeyeceksin, Kutsalının çürümesine izin vermeyeceksin.*”⁴⁹

Yeni Ahit'te en çok kutsallıkla hitap edilen varlıklardan biri de Kutsal Ruh'tur. Onun Tanrı ile insanlar arasında aracılık etmekte olduğu⁵⁰ ve inanan

⁴⁴ İbraniler 2/11.

⁴⁵ 1. Petrus 1/15-16.

⁴⁶ Yuhanna 6/69; Ayrıca İsa'nın kutsallığı konusunda Yeni Ahit'te şöyle denilmektedir: “... *Senin kim olduğunu biliyorum, Tanrı'nın kutsalısın sen!*” (Markos 1/23–24); “*Havrada cinli, içinde kötü ruh olan bir adam vardı. Adam yüksek sesle, ‘Ey Nasıralı İsa, bırak bizi! Bizden ne istiyorsun?’ diye bağırды. ‘Bizi mahvetmeye mi geldin? Senin kim olduğunu biliyorum, Tanrı'nın kutsalısın sen!’...*” (Luka 4/33–34); Aziz Petrus şöyle demektedir: “*Kutsal ve adil olanı reddedip bir katilin salıverilmesini istediniz.*” (Elçilerin İşleri 3/14); “*Ama siz Tanrı sayesinde Mesih İsa'dasınız. O bizim için tanrısal bilgelik, doğruluk, kutsallık ve kurtuluş oldu.*” (1. Korintliler 1/30); “*Böyle bir başkâhinimiz - kutsal, suçsuz, lekesiz, günahkârlardan ayrılmış, göklerden daha yücelere çıkarılmış bir başkâhinimiz- olması uygundur.*” (İbraniler 7/26).

⁴⁷ İbraniler 10/14.

⁴⁸ Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatıh v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 27-28.

⁴⁹ Elçilerin İşleri 2/27.

⁵⁰ “*Yüreklere araştıran Tanrı, Ruh'un düşüncesinin ne olduğunu bilir. Çünkü Ruh, Tanrı'nın isteği uyarınca kutsallar için aracılık eder.*” (Romalılar 8/27).

insanların bedeninin onun için bir tapınak olduğu bildirilmektedir.⁵¹ Aynı şekilde bu fikir ileride azizlerin ölümlerinden sonra bedenlerinin lütufla dolduğu inancını beraberinde getirmiştir.

Yeni Ahit'te kutsal olarak zikredilenlerin en önemlisi peygamber ve elçilerdir: *“Bu sır önceki kuşaklara açıkça bildirilmemişti. Şimdiyse Mesih'in kutsal elçilerine ve peygamberlerine Ruh aracılığıyla açıklanmış bulunuyor.”*⁵² Onlara kutsallık İsa tarafından, Kutsal Ruh vasıtasıyla verilmektedir. *“Duaları bitince toplandıkları yer sarsıldı. Hepsi Kutsal Ruh'la doldular ve Tanrı'nın sözünü cesaretle duyurmaya devam ettiler.”*⁵³ Yani burada kutsalın sembolü Kutsal Ruh'tur. İsa'dan sonra kutsallığı bu elçiler ve onun vekilleri devam ettirerek insanlara Kutsal Ruh'u vermektedirler: *“Petrus'la Yuhanna onların üzerine ellerini koyunca, onlar da Kutsal Ruh'u aldılar.”*⁵⁴ Ayrıca, İsa'dan sonra insanları kutsayan da Kutsal Ruh'tur: *“İsa Mesih'in sözünü dinlemeniz ve onun kanının üzerinize serpilmesi için, Baba Tanrı'nın öngörüsü uyarınca Ruh tarafından kutsal kılınarak seçildiniz. Lütuf ve esenlik artan ölçüde sizin olsun.”*⁵⁵

Kutsal konusunda Eski Ahit ile Yeni Ahit arasındaki en büyük farklardan biri kutsal toplumdur. Eski Ahit'te yukarıda da belirttiğimiz gibi kutsal toplum bizzat Tanrı tarafından seçilmektedir. Yani Tanrı'nın kutsalı olabilmek için İsrailoğullarına mensup olmak gerekir. Yeni Ahit'te ise, bu kutsal toplum kriteri değişmiştir. Yeni Ahit'e göre insanların İsa'ya inanmış olmaları kutsal topluma katılma hakkını verir. Bu konuda İsa Pavlus'a şöyle buyurmaktadır: *“Öyle ki, bana iman ederek günahlarının affına kavuşsunlar ve kutsal kılınanların arasında yer alsınlar.”*⁵⁶ Kitabın başka bir yerinde bu konu şöyle belirtilir: *“Tanrı'nın bu isteği uyarınca, İsa Mesih'in bedeninin ilk ve son kez sunulmasıyla kutsal kıldık.”*⁵⁷

⁵¹ *“Bedeninizin, Tanrı'dan aldığınızı ve içindeki Kutsal Ruh'un tapınağı olduğunu bilmiyor musunuz? Kendinize ait değilsiniz.”* (1. Korintliler 6/19).

⁵² Efesliler 3/5; Ayrıca bu konu şöyle dile getirilmektedir: *“Bütün kutsalların en değersiziydim. Yine de Mesih'in akıl ermez zenginliğini uluslara müjdeleme ve her şeyi yaratan Tanrı'da öncesizlikten beri gizli tutulan sırrın nasıl düzenlendiğini bütün insanlara açıklama ayrıcalığı bana verildi.”* (Efesliler 3/8-9).

⁵³ Elçilerin İşleri 4/31.

⁵⁴ Elçilerin İşleri 8/17.

⁵⁵ 1. Petrus 1/2.

⁵⁶ Elçilerin İşleri 26/17–18.

⁵⁷ İbraniler 10/10.

Dolayısıyla İsa'ya inanan tüm insanlar, hiçbir koşulsuz bu topluma dâhil olmaktadır. Bu görüşü öne çıkaran Aziz Pavlus kendisini bu davaya adamakta ve karşılaştığı tüm insanları bu kutsal topluluğa davet etmektedir. Bunun örneklerini onun mektuplarında görmekteyiz: *“Doğanızın güçsüzlüğü yüzünden insan ölçülerine göre konuşuyorum. Bedeninizin üyelerini ahlâksızlığa ve kötülük yapmak üzere kötülüğe nasıl köle olarak sundunuzsa, şimdi de bu üyelerinizi kutsal olmak üzere doğruluğa köle olarak sunun.”*⁵⁸

Aziz Pavlus mektuplarında bu kutsallığın Tanrı nezdinde çok önceden takdir edildiğini bildirir: *“O, kendi önünde sevgide kutsal ve kusursuz olmamız için dünyanın kuruluşundan önce bizi Mesih'te seçti.”*⁵⁹ Bu kutsallığın Tanrı tarafından seçilmişliğin belirtisi olduğu da belirtilerek bu konuda öğütler verilir: *“Öyleyse, Tanrı'nın kutsal ve sevgili seçilmişleri olarak yürekte sevecenliği, iyiliği, alçakgönüllülüğü, sabrı, yumuşaklığı giyinin.”*⁶⁰

Bunun ardından Aziz Pavlus kutsal topluluğa katılanlara nasıl davranmaları gerektiğini ve bunun sonucunun sonsuz yaşam olduğunu detaylı anlatır: *“Ama şimdi günahattan özgür kılınıp Tanrı'nın kulları olduğunuza göre, kazancınız kutsallaşma ve bunun sonucu olan sonsuz yaşamdır.”*⁶¹ *“İhtiyaç içinde olan kutsallara yardım edin. Konuksever olmayı amaç edinin.”*⁶² *“Sevgili kardeşler, bu vaatlere sahip olduğumuza göre, bedeni ve ruhu lekeleyen her şeyden kendimizi arındıralım; Tanrı korkusuyla kutsallıkta yetkinleşelim.”*⁶³

Ayrıca, kutsalın başkalarına göre ayrıcalıklarından bahseder: *“Sizden birinin öbürüne karşı bir davası varsa kutsallar önünde değil de, imansızlar önünde yargılanmaya cesaret eder mi? Kutsalların dünyayı yargılayacağını bilmiyor musunuz? Madem dünyayı yargılayacaksınız, böyle önemsiz davaları görmeye yeterli değil misiniz?”*⁶⁴

⁵⁸ Romalılar 6/19.

⁵⁹ Efesliler 1/4; Yeni Ahit'in başka bir yerinde Aziz Pavlus bunu şöyle dile getirmektedir: *“Ama biz, ey Rab'bin sevdiği kardeşler, sizler için her zaman Tanrı'ya şükran borçluyuz. Çünkü Tanrı, Ruh aracılığıyla kutsal kılınıp gerçeğe inanarak kurtulmanız için sizi ta başlangıçtan seçti.”* (2. Selanikler 2/13).

⁶⁰ Koloseliler 3/12.

⁶¹ Romalılar 6/22.

⁶² Romalılar 12/13.

⁶³ 2. Korintliler 7/1.

⁶⁴ 1. Korintliler 6/1–2.

Ona göre kutsallığa girmenin başka bir ayrıcalığı da Tanrı'ya benzer hale dönüşmektir: *“Gerçek doğruluk ve kutsallıkta Tanrı'ya benzer yaratılan yeni yaradılışı giyinmeyi öğrendiniz.”*⁶⁵

Aziz Pavlus kutsalların dua etmelerini de tavsiye etmektedir: *“Bizi kutsalların ışıktaki mirasına ortak olmaya yeterli kılan Baba'ya şükretmeniz için dua ediyoruz.”*⁶⁶ *“Çünkü her şey Tanrı'nın sözüyle ve duayla kutsal kılınır.”*⁶⁷

Yeni Ahit'te kutsallara konulan uyarı ve yasaklar da yer alır: *“Aranızda fuhuş, pislik ya da açgözlülük anılmasın bile. Kutsallara yaraşmaz bu.”*⁶⁸ *“Tanrı'nın isteği şudur: Kutsal olmanız, fuhuştan kaçınmanız, her birinizin, Tanrı'yı tanımayan uluslar gibi şehvet tutkusuyla değil, kutsallık ve saygınlıkla kendine bir eş almasıdır...”*⁶⁹

Kutsal olup olmamanın sonucunun ne olacağı da bildirilir: *“Herkesle barış içinde yaşamaya, kutsal olmaya gayret edin. Kutsallığa sahip olmadan kimse Rab'bi göremeyecek.”*⁷⁰ *“Her şey böylece yok olacağına göre, sizin nasıl kişiler olmanız gerekir? Tanrı'nın gününü bekleyip o günün gelişini çabuklaştırarak kutsallık içinde yaşamalı, Tanrı yolunu izlemelisiniz. O gün gökler yanarak yok olacak, maddesel öğeler şiddetli ateşte eriyip gidecek.”*⁷¹

Bunun dışında kutsalların ayrı ayrı görevleri olduğu ve bu görevleri paylaşmalarının amacının İsa'nın bedeninin genişletilmesi olduğu bildirilmektedir: *“Öyle ki, kutsallar hizmet görevini yapmak ve Mesih'in bedenini geliştirmek üzere donatılsın.”*⁷²

Yeni Ahit'te ölümler arasındaki kutsallardan da bahsedilir. Bu konuda İsa'nın ölümü anında mezardan dirilen ve İsa'nın dirilişinden sonra insanlara görünen kutsal insanlar tasvir edilir: *“Mezarlar açıldı, ölmüş olan birçok kutsal kişinin cesetleri dirildi. Bunlar mezarlarından çıkıp İsa'nın dirilişinden sonra kutsal kente girdiler ve birçok kimseye göründüler.”*⁷³

⁶⁵ Efesliler 4/24.

⁶⁶ Koloseliler 1/12.

⁶⁷ 1.Timoteos 4/5.

⁶⁸ Efesliler 5/3.

⁶⁹ 1.Selanikler 4/3–5.

⁷⁰ İbraniler12/14.

⁷¹ 2. Petrus 3/11-12.

⁷² Efesliler 4/12.

⁷³ Matta 27/52–53.

Eski Ahit'te olduğu gibi Yeni Ahit'te de tapınak önemlidir ve kutsaldır. Çünkü o eşyalara kutsallık vermektedir: *“Vay halinize kör kılavuzlar! Diyorsunuz ki, Tapınak üzerine ant içenin andı sayılmaz, ama tapındaki altın üzerine ant içen, andını yerine getirmek zorundadır. Budalalar, körler! Hangisi daha önemli, altın mı altını kutsal kılan tapınak mı?”*⁷⁴

Kutsal halk, Tanrı'nın tapınağına benzetilir ve temel taşının da İsa olduğu söylenir: *“Bütün yapı Rab'be ait kutsal bir tapınak olmak üzere onda kenetlenip yükseliyor.”*⁷⁵ *“Çünkü Tanrı'nın tapınağı kutsal ve o tapınak sizsiniz.”*⁷⁶

Bunların dışında Yeni Ahit'te kutsal kentten⁷⁷, Hıristiyanlara verilen kutsal yasadın⁷⁸ ve İsa'nın gelişine eşlik eden kutsal meleklerden⁷⁹ de bahsedilmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Eski Ahit'te bahsedilen kutsalın tarihi Yeni Ahit'te de devam ettirilmektedir. Ancak bu defa kutsala yüklenen anlam farklılaşmakta ve yenileri eklenmektedir. Bunların en göze çarpanı İsa'nın da Tanrı gibi kutsalla donatılmış olmasıdır. Bunun yanında kutsal toplumda aranan şartlar da değişmiştir. Eski Ahit'te kutsal toplumun içerisinde sadece İsrailoğulları yer alırken, Yeni Ahit'te ise İsa'ya inanma şartı aranmaktadır. Dolayısıyla kutsal toplum genişlemektedir. Ayrıca, kutsalın anlamı gittikçe genişlemesinin yanında sonraki dönemlerde kutsalların üstünde bir kutsallık anlayışı gelişmiş ve azizlik ortaya çıkmıştır.

B. Hıristiyanlık'ta Azizliğin Gelişim Süreci

Hıristiyanlık'ta azizlikle ilgili inanç ve uygulamalar bu dinin ilk dönemlerinden itibaren oluşmaya başlamıştır. Bu inancın ortaya çıkmasını o dönemlerin şartları belirlemiştir. Bilindiği gibi Hıristiyanlığın ilk dönemleri çok acılı olmuş, bu dine inananlar birçok zorluk ve işkencelere maruz kalmıştır. Zorluklar Hz. İsa daha hayatta iken başlamış ve hatta bu dinin oluşmasına bile etkisini göstermiştir. Hıristiyanlık yeni ortaya çıktığında bundan fazlasıyla rahatsız olan taraflar

⁷⁴ Matta 23/16-17.

⁷⁵ Efesliler 2/21.

⁷⁶ 1.Korintliler 3/17.

⁷⁷ Matta 4/5-6.

⁷⁸ Matta 5/18.

⁷⁹ *“Kim benden ve benim sözlerimden utanırsa, İnsanoğlu da kendisinin, Babası'nın ve kutsal meleklerin görkemi içinde geldiğinde o kişiden utanacaktır.”* (Luka 9/26).

bulunmaktaydı. Onlar yeni din mensuplarını hoş karşılama bir yana, onlara şiddetle karşı çıkmışlardır. Genel olarak yeni din mensuplarına iki taraflı baskı yapılmaya başlamıştır. En başta baskı yapanlar Yahudilerdi.⁸⁰ Yahudiler, kendi aralarından çıkan Hz. İsa ve taraftarlarını kabullenememişlerdi. Çünkü Hz. İsa kendini onlara Davut soyundan bekledikleri Mesih olarak tanıtıyor, ama onların tasavvur ettikleri Mesih gibi davranmıyordu. Hz. İsa'nın Yahudilerin çoğuna Mesihliğini kabul ettirememesi, onun çarmıha gerilmesine sebep olmuş ve ona inananlara karşı Yahudi düşmanlığı sonraki dönemlerde de devam etmiştir.⁸¹

Diğer bir baskıcı grup, o dönemde Kudüs ve çevresine egemen olan Romalılarıdır. Roma imparatorluğu Hıristiyanları sadece politik düzene karşı çıktıkları için değil, aynı zamanda onların ileride siyasi ve askeri güç oluşturabileceklerinden korkuyor⁸² ve bir de mevcut inançlarına rakip bir hareket olarak bakıyordu.⁸³ Çünkü Roma imparatorluğu pagan inancını sürdürüyor ve buna aykırı tüm dinî hareketleri şiddetle bastırmaya çalışıyordu. Bu sebepten dolayı Romalılar ilk üç yüz yıl Hıristiyanların peşlerini bırakmamış, onları yok etmek ve dinlerinden caydırmak için her türlü şiddeti uygulamışlardır.

Bütün eziyet ve zorluklara rağmen Hıristiyanlar inançlarında ısrar etmişlerdir. Üstelik baskılar Hıristiyanların direncini artırmış ve yayılıp sağlamlaşmalarına zemin hazırlamıştır. İnançlı Hıristiyanlar Romalılarla var güçleri ile mücadele etmişlerdir. Böyle bir güç karşısında kendi inançlarını korumak için büyük fedakârlıklar yapılması kaçınılmaz olmuştur. Zorlu ortam dine candan inanan kahramanlar yaratmaya başlamıştır. Ortaya çıkan kahramanlar gönül rızasıyla Tanrı yolunda kurban olmuşlar ve Tanrı kutsallığına tanıklık (martyr)⁸⁴ etmişlerdir. Bunun ötesinde

⁸⁰ Mehmet Aydın, **Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık**, TDV Yayınları, Ankara 1995, 18.

⁸¹ Albert M. Besnard, "Katolik Mezhebi", **Din Fenomeni**, çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya 1995, 136.

⁸² Yuvenali, "Ob Otnoşeni Tserkvi k Podvigu Muçeniçestva" 99.

⁸³ Örneğin önceleri Yahudi düşmanı iken Şam yolunda bir görüşle Hıristiyan olan Aziz Pavlus, Hıristiyan olduktan sonra diğer milletleri de bu dine davet etme faaliyetlerinin öncülüğünü yapmış ve Romalılar da yavaş yavaş bu dine girmeye başlamışlardır. (Aydın, **Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık**, 19). Ayrıca bkz. Elçilerin İşleri 9/1-15.

⁸⁴ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatıh v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 32-33; Yunanca kökenli olan "martyr" kelimesi Eski Ahit'in birçok yerinde "tanık", "tanıklık" anlamında geçmiştir. (Yasanın Tektarı 5/20; Mezmurlar 89/37). Yeni Ahit'te de kullanılan bu kelime bazı yerlerde İsa'ya tanıklığı ifade etmiştir. (Yuhanna 15/26; Elçilerin İşleri 1/8). Bazı yerlerde İsa'nın dirilişine havarilerin tanıklığı bu kelimeyle bildirilmiştir. (Elçilerin İşleri 1/22). Bazı yerlerde İsa'nın müjdesine tanıklığı

onlar, canlarını feda edenler için kullanılan anlamda kahramanlar olmayıp, ebedi hayatın ölüm üzerindeki zaferine tanıklık etmişlerdir. Bunun yanında onlar Hz. İsa'yı örnek almışlar, düzensizliği ölümle düzeltmeye çalışmışlardır.⁸⁵ Neticede Hıristiyan kahramanları Romalıların baskıcı siyaseti ve ezici işkenceleri karşısında direnmiş ve dinlerinden vazgeçmemişlerdir. Birçokları bu uğurda canlarını feda etmişlerdir. Onlar diğer Hıristiyanlar tarafından “*martyr*” (İsa'ya tanık ve bu uğurda şehit) olarak adlandırıldılar. Din şehitleri inançlarını savunarak verdikleri kahramanlık ve sebatkârlıklarından dolayı övülmeye ve yüceltmeye başladılar.⁸⁶ Hıristiyan kahramanlarının başını havariler çektiler. Onların en önde gelenleri havarilerin başı sayılan Roma'da öldürülen Aziz Petrus ve Aziz Pavlus oldu.⁸⁷ Özellikle Hıristiyanların ilk şehitlerinden sayılan, M.S. 37 senesinde taşlanarak İsa gibi eziyet çekerek öldürülen havari İstefan'ın inananlar üzerinde derin izler bıraktığı bildirilmektedir.⁸⁸ O güne kadar Tanrı'nın müjdesine inanmak ve onu diğerlerine ulaştırmakla tanımlanan kutsallık inancı gelişmiş, bu olaydan sonra kanla İsa'ya tanıklık etmek, kutsallığın en yüce derecesi olmuştur.⁸⁹

Kahramanların şehit edilmeleri geride kalan inançlı insanların bir yandan acılarına sebep olurken, diğer yandan bu insanların böylelikle kurtuluşa çabuk ve bir anlamda kolay ulaştıkları inancı onlarda büyük etkiler bırakmıştır. Hatta bu inanç geride kalanları onlara benzeme ve onların yolunda çabalama duygusunu geliştirmiştir.

Hayranlıkla olayları izleyen insanlar, kutsal saymaya başladıkları kahramanların hatıralarını unutmama adına geride bıraktıklarını da kutsal sayarak yüceltmişlerdir. Nitekim ilk yüzyıllarda şehit azizlerin kutsal naaşı ve kalıntıları altın ve taş gibi tüm değerli eşyalardan daha değerli görülerek, Kutsal Ruh'un onların

ifade için kullanılmıştır. (Matta 24/14). Aziz Petrus, kendini Mesih'in tanığı olarak tanımlamıştır. (1.Petrus 5/1). İlk şehit azizlerden sayılan Aziz İstefanos ise, ölümünden önce Tanrı'nın görkemine ve onun sağında oturan İsa'ya tanık olmuştur. (Elçilerin İşleri 7/54-56). Ayrıca bkz. Yuvenali, “Ob Otnoşeni Tserkvi k Podvigu Muçeniçestva”, 96-98.

⁸⁵ Pavlovski, 73.

⁸⁶ Sergei Aleksandrovich Tokarev, **Dünya Halklarının Dinler Tarihi**, çev: Rauf Aksungur, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006, 559.

⁸⁷ Aydın, **Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık**, 67.

⁸⁸ Polat, 52.

⁸⁹ Yuvenali, “Ob Otnoşeni Tserkvi k Podvigu Muçeniçestva”, 98; “*Kardeşlerimiz kuzu'nun kanyyla ve ettikleri tanıklık bildirisıyla onu yendiler. Ölümü göze alacak kadar vazgeçmişlerdi can sevgisinden*” (Vahiy 12/11).

kalıntıları vasıtasıyla ilahi lütfunu yeryüzündekilere akıttığı inancıyla çeşitli kalıntı ve naaşlar toplanmıştır.⁹⁰ Örneğin II. yüzyılda öldürülen Aziz İgnati Bogonosts'ın naaşı Hıristiyanlar tarafından “*değer biçilmez hazine*” olarak algılanmıştır.⁹¹

Azizlerin kalıntılarını Kutsal Ruh'un tapınağı olarak gören kilise, onları korumaya ve bu konuyu insanlara telkin etmeye çalışmıştır. Bu yüzden Aziz Polikarp Smirnski'in (ö.155 veya 166) bedeni yakıldığında Hıristiyanlar onun naaşının tüm değerli taş ve altından değerli hazine olduğuna inanmışlar ve tehlikeyi göze alarak onun kemiklerini korumak için toplamışlardır.⁹²

Hıristiyanlar, ilk dönemlerden itibaren şehitleri ölüm yıldönümlerinde anarak kutlamalar yaptı,⁹³ onlar için yas tuttular. Zamanla onlar halk arasında aziz olarak yüceltildiler; onların doğrudan cennete gittikleri ve yaşayanların dualarını Tanrı'ya ulaştırmada aracılık edeceklerine inanıldı. Bu yüzden insanlar sıkıntılı anlarında onlara dua ettiler. Çünkü onların Tanrı'ya daha yakın olduklarına inandılar.⁹⁴

Bu konuda Mircea Eliade şunları belirtmiştir: “*Din şehitleri, insanlık halini aşmışlar, kendilerini Mesih için feda etmişlerdi ve hem Tanrı'nın huzurunda, gökyüzünde hem de burada, yeryüzünde idiler. Onların emanetleri kutsal barındırıyordu. Din şehitleri Tanrı nezdinde aracılık edebilmekle kalmıyor -zira onlar Tanrı'nın dostlarıydı- kutsal emanetleri de mucizeler yaratabiliyordu. Din şehitlerinin mezarları ve kutsal emanetleri gökyüzünün yeryüzü ile iletişime girdiği ayrıcalıklı bir yer oluşturuyordu.*”⁹⁵

Hıristiyan inancına göre, şehitler hayatlarından vazgeçmekle diğer dindaşlarına insanüstü güçlerini gösterdiler. Böylece ölümü yendiklerine onları inandırdılar. Bundan dolayı şehitlerin anma törenleri ölüm yıldönümlerinde kutlandı. Çünkü bu onların cennette yaşamak için yeniden doğduklarını göstermekteydi. Ayrıca şehitlerin, inananları mezarlarına çeken manevî gücü önemli görülmeye başladı. Dolayısıyla mezarları sunak yapıldı ve onlar ilahi koruyucular oldu. En önemlisi Hıristiyan resmi makamları da bundan sonra azizlerin kutsallığını

⁹⁰ E. Poselyanin, “Çudo”, **Svyatie Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007, 6.

⁹¹ Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 29.

⁹² Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 30; Ayrıca bkz. Jivov, 46.

⁹³ Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 32-33.

⁹⁴ Günay Tümer, **Hıristiyanlıkta ve İslamda Hz. Meryem**, TDV Yayınları, (2.Baskı), Ankara 1997, 42.

⁹⁵ Mircea Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, çev. Ali Berktaş, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003, III/64.

kabullendiler ve onların kilise gücünü artıracığına inandılar. Zor günlerde azizleri takip etmenin inananlara cesaret vereceğini düşündüler. Doğal olarak tüm bunlara paralel olarak doğaüstü güçlere sahip olduğuna inanılan şehitlerden yardım isteme pratiği de ortaya çıktı. Hıristiyanlar, hastalıklarından iyileşmek, günahlardan kurtulmak ve düşmanlardan korunmak için şehit azizlerin mezarlarında dua etmeye başladılar. Ayrıca ibadetlerde onların masalımsı hikayeleri de anlatıldı ve onların kalıntıları hac mekanlarına dönüştü.⁹⁶

Şehit azizlerin yanında bu baskılı dönemlerde İsa'ya olan inançlarını açıklamaları nedeniyle zulüm gören insanlar (İspovedniki) da ortaya çıkmışlardır. Onlar da diğer inananlar tarafından saygıya layık görülmeye başlamışlardır. Yani zulüm gören azizler, martyrlar gibi çileye maruz kalmışlar, ancak onlardan ayrı olarak hayatta kalmışlardır. Hıristiyanlar bu şekilde de insanların kolayca Göksel Kilise'ye girebileceklerine ve aziz olabileceklerine inanmışlardır.⁹⁷ İnançlarının temelini Yeni Ahit'te geçen İsa'nın şu sözlerine dayandırmışlardır: *"İmdi kim beni insanlar önünde ikrar ederse, ben de onu göklerde olan Babam'ın önünde ikrar ederim. Fakat kim beni insanlar önünde inkâr ederse, ben de onu göklerde olan Babam'ın önünde inkâr ederim."*⁹⁸

Böylece ilk önce Hıristiyan olan tüm inananlara aziz denilirken, bu olaylar azizliğin özel anlama kayarak, din adına yaptıklarından dolayı bazı insanlara sıfat olarak verilmeye başlamıştır. Buraya kadar anlatmaya çalıştığımız İsa'nın müjdesine tanıklık edenler, martyr ve inanç uğruna zulüm görenlere olan inanç, günümüzde anlaşılan aziz kültürünün temelini oluşturmuştur.

Hıristiyanlığın, ortaya çıkmasından itibaren iki zorlu düşmanla karşı karşıya kaldığını yukarıda belirtmiştik. Bunlardan biri Yahudilerdi, diğeri de Romalıları. Romalıların baskıları üç yüz seneden fazla sürmüştür. Hıristiyanlar, nihayet İmparator Aziz Konstantin'in hâkimiyeti döneminde Milan Fermanıyla (M.S. 313) özgürlüklerine kavuşmuşlardır. Ancak, Hıristiyanlık Aziz Konstantin döneminde devlet dini haline gelmemiştir. Hıristiyanların bu umudu imparator Theodos zamanında (M.S. 380) gerçekleşmiştir. Theodos, bu tarihten itibaren Hıristiyanlığı

⁹⁶ Polat, 54.

⁹⁷ Jivov, 33.

⁹⁸ Matta 10/32-33.

devlet dini olarak ilan etmiş ve önceden de olduğu gibi resmî din dışındaki dinleri dışlamıştır.

İmparator Aziz Konstantin ile başlayan bu yeni dönem, Hıristiyanlık için önemli gelişmelerin başlangıcı olmuştur. İlk etapta üç asırdır yer altına çekilen Hıristiyanlık adeta patlak vermiştir. Bu süre zarfında susan, kendini göstermek için fırsat bekleyen dini guruplar ve düşünürler kendini göstermiş, gizli kalan problemler gün ışığına çıkarak tartışmalar alevlenmiştir. Bunun için imparatorların gözetimi altında konsiller toplanmış ve problemlere çözüm aranmıştır.⁹⁹

Hıristiyanlığa tanınan bu özgürlük kuşkusuz önceden belirgin hala gelmeye başlayan aziz kültürünün gelişmesine de yol açmıştır. İlk azizler defteri (martyrologe) 332'de Roma'da tutulmuş, buraya yazılanlar faziletlerine göre sınıflandırılmıştır. Bunların başında Azize Meryem, sonra aziz havariler, aziz İncil yazarları ve diğerleri yer almıştır.¹⁰⁰

IV. yüzyıldan itibaren azizlere saygı gittikçe artmıştır. Onlara adeta tapınılmış, şefaatchi olarak görülüp onlardan yardım beklenmiş, dualar edilmiş ve onlar için yortular düzenlenmiştir.¹⁰¹ Bunun yanında azizler adına ikonalar yapılmıştır. İkonaların konuştuğuna, hareket ettiğine, hastaları iyileştirdiğine, kuru kuyuların suyunu yenilediğine inanılmış, bundan dolayı onlar öpülmüş, çiçeklerle süslenmiş ve etrafında tütsüler sallandırılmıştır.¹⁰²

Tüm bunların yanında Hıristiyanlığın resmî din olup yaygın hale gelmesiyle keşişlik, münzevilik hareketi gelişmiştir. Büyük kiliselerle süslenen Hıristiyan topluluğu dünyevi zevklerden kaçınanlar için hizmette yetersiz kalmaya başlamıştır. Bazı insanlara göre bu kiliselere mensubiyet artık günahtan kurtarmıyordu. Dolayısıyla bu dine kendini veren insanlar bu günahkâr topluluktan uzaklaşmaya, çöl ve tenha yerlere yerleşmeye başlamışlardır. Onlar inziva hayatıyla kutsallığın en üst noktasına ulaşacaklarına inanmışlardır. Böylece azizliğin kapsamı genişlemiş şehitlikten sonra tarih boyunca azizliğin başka bir önemli çeşidini oluşturan keşiş azizler (Prepodobnie) ortaya çıkmıştır. İlk münzeviler ve ilk keşiş yurtları Mısır'daki

⁹⁹ Aydın, **Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık**, 22-23.

¹⁰⁰ Harman, "Aziz", IV/332.

¹⁰¹ Örneğin, Azize Meryem için "Haber", "Bakireliğini Anma", "Doğum", "Mabette Hazır Bulunuş" ve "Göz Yumma" yortuları gibi dinî törenler düzenlenmiştir. (Tümer, 54).

¹⁰² Tümer, 56.

Fivaid çölünde oluşmuştur. Aziz Antonios (ö.356) ve Aziz Pahomios keşişliğin kurucuları sayılmaktadır.¹⁰³ Oruç tutmak, dua etmek ve çalışmak aziz keşişlerin hayat tarzı haline gelmiş, insanlara tevazu ve ahlâkta örnek olmuşlardır.¹⁰⁴

Bunun yanında bazı din görevlileri (Svyatiteli) de bölgelerinde yüceltilmiş ve azizlik düzeyine çıkartılmışlardır. Gelişmeler sonucu anlamı genişleyen azizliğin elde edilmesi de zorlaşmıştır. Önceleri kahramanlıklarından dolayı aziz şehitlerin kısa yoldan kurtuluşu elde ettikleri, cenneti kazandıklarına inanılıyordu. Bu dönemden itibaren azizin mucize gösterme özelliğine de sahip olması gerekli olmuştur.¹⁰⁵ Öyle ki, bu özellik günümüze kadar azizlik belirtisinin en önemlisi sayılmıştır.

Azizlerle ilgili ilk döneme ait bilgiler genel olarak sözlü olarak aktarılmıştır. Nitekim onlarla ilgili hikayeler heyecan verici, etkileyici ve özendirici niteliklerinden dolayı dilden dile geçmiş, bir takım aşırı eklemeler ve abartılarla korunmuştur. Nitekim azizlik kültürünün gelişmesinde onlarla ilgili hikayelerin sözlü olarak nesilden nesile geçmesinin önemi büyük olmaktadır. Çünkü anlatıldıkça efsaneleşen bu hikayeler kuşaktan kuşağa aktarıldıkça abartılarak kısmen bozulmakta, kutsallara ait özellikler olduğundan çok farklı şekilde ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁶

Tüm bunlara rağmen ilk yüzyıllarla ilgili yazılı bilgilerin çok azı korunmuştur. Azizlerle ilgili bazı bilgiler takvim, martyrologiya ve minologiya türü yazılarda saklanmıştır. Aslında martyrologiya yazılarının esasını mahkeme protokollerinin tercümesi (Acta Proconsuloriya) oluştursa da, bunun yanında ilk yüzyıllardan itibaren bazı aziz şehitlerin hayatı ve onların nasıl kutsandıklarıyla ilgili bilgileri içeren yazılar bulunmuştur. Bununla beraber Roma mahkemelerinde yazılan tutanaklarda kısıtlı da olsa onlarla ilgili bilgiler mevcuttur. Bu yazılar daha çok hâkimin kararı ve suçlamayla ilgili bildirgelerden oluşmaktadır. Zaman zaman bu kararları Hıristiyanlar satın almışlardır. Örneğin Tarah, Prov ve Andronik'in (eziyet edilişleri 304) mahkeme kararını Roma yönetiminden 200 dinara satın almışlardır. Zamanla aziz martyrlerin çoğalması ve mahkeme kararları gibi onlarla ilgili

¹⁰³ Tokarev, 561.

¹⁰⁴ **Osnovı Pravoslavnoy Verı**, Kiev 2006, 39.

¹⁰⁵ Polat, 55.

¹⁰⁶ Polat, 64.

bilgilerin artmasıyla, bilgiler düzenlenerek, martyrin ölüm ve anma günü de belirtilerek derlemeler (minologiya) oluşturulmuştur.¹⁰⁷

Anlatıldığına göre takip eden zamanlarda tutuklanarak mahkemeye sevk edilen Hıristiyanlar, kilisece takip edilmiştir. Gizlice mahkemeye gözlemciler girerek, olaylarla ilgili detaylı bilgileri almayı başarmışlardır. Bu doğrultuda Batı kilisesi daha aktif rol almıştır. Papa Klement'in bu iş için diyakonları görevlendirdiği söylenmektedir. Onların topladığı bilgiler daha sonra minologiya türü eserlere eklenmiştir.

Böylece azizle ilgili bilgiler detaylı olarak ortaya çıkmıştır. Baskı döneminin bittiği dönemlerde azizlerle ilgili takvimin, senenin tüm günlerini kapsadığı anlaşılmaktadır. Bunların çoğunu da aziz martyrlere oluşturmaktaydı. Ancak senenin tamamını oluşturan takvimler günümüze kadar ulaşmamıştır. Sadece belirli azizleri içeren bazı takvimler gelebilmiştir. Bunlar da sadece bölgesel bazda saygı duyulan azizleri içermektedir. Bu da bize eskiden insanların kendi bölgelerindeki azizlere daha çok odaklandıklarını göstermektedir.¹⁰⁸

Ancak zamanla takvimler eski ve yeni azizlerle doldurulmaya başlamıştır. Bunları öncelikle Eski Ahit ataları (Musa'ya kadarki peygamberler) ve peygamberler (Musa sonrası), Yeni Ahit havarileri ve onlar döneminde yaşayan bazı insanlar oluşturmaktaydı. Ardından da aziz martyrlere yer almıştır.

Bundan sonra hayatını dini görevle geçiren öncü piskopos azizler (svyatiteli), ölümlerinden sonra kendi bölgelerinin getirdiği avantajlarla ayin sırasında anılmak için oluşturulan aziz listelerine alınmıştır. Erken dönemlerde birçok kilisede tutulmaya başlayan listeler içerisine azizlerin yanı sıra o bölgenin din görevlileri bazen cemaatten insanlar da dâhil edilmişlerdir. Bu durum azizlerle Yeryüzü Kilisesi üyelerinin tek bir kilise çatısında kaynaştıklarını ve bir topluluk oluşturdıklarını yansıtmaktaydı. Yani bu kategoride yer alan azizlerin çoğu kilisenin resmî olarak değil, bölgesel olarak aziz derecesine yükseltildikten sonra, kilisece sadece onaylanarak listeye alınmışlardır.¹⁰⁹

Zamanla bu azizlerin hayatını anlatan kitaplar ortaya çıkmıştır. 420 senesinde hazırlanan "*Lavsaiik*" isimli eser Sina çölünde bulunan keşişlerden bahsetmektedir.

¹⁰⁷ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 32-33.

¹⁰⁸ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 34.

¹⁰⁹ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 35-36; Ayrıca bkz. Jivov, 26.

V.yüzyılda Feodorit Kirrski tarafından da aziz keşiflerin hayatı ele alınmıştır. Zamanla bölgesel aziz keşifleri anlatan bu tür eserler çoğalmıştır. VII. yüzyıla gelindiğinde ise bölgesel bazda aziz olarak anılan keşif azizlerin her tarafa ünü ulaşarak tüm Hıristiyanların saygısını gören azizlere dönüşerek hem yerel hem de tüm kilise listelerinde yer almışlardır.¹¹⁰

Azizlerle ilgili kült, V-VII. yüzyıllar içerisinde büyük gelişme göstermiştir. II. İznik Genel Konsilinde (787) azizlere saygı göstermenin Hıristiyanlık dogmasının ayrılmaz bir parçası olduğu onaylanmıştır.¹¹¹ Ancak, VII. yüzyıldan itibaren ikona tartışmalarından azizlikle ilgili inanç ve uygulamalar da etkilenmiştir. Böylece azizlere olan aşırı sevgi ve tapınmaya büyük darbe vurulmuştur.¹¹² Uzun yıllardan sonra ikonaların tekrar serbest bırakılmasıyla azizlere olan inanç ve uygulamalar Hıristiyanlığın önemli özelliği haline dönüşmüştür.

C. Hıristiyan Mezheplerinde Azizlik

Hıristiyan dünyası günümüze kadar birçok bölünmelere maruz kalmıştır. Hıristiyanlığın ortaya çıkmasıyla, çok geçmeden bu dinin mensupları arasında fikir ayrılıkları başlamıştır. Anlaşmazlıklar zaman ilerledikçe artmış ve ciddi ayrılıklarla sonuçlanmıştır. İlk yüzyıllardaki ayrılıklar Hıristiyanlığın resmî din haline gelmesiyle önemli ölçüde artmıştır. Hıristiyan dünyasında en önemli ayrışma 1054'teki Ortodoks ve Katolik dünyasının bir birlerini aforoz ederek ayrılıklarını ilan etmeleriyle oluşmuştur. İkinci önemli ayrışma ise, Katolik dünyasında XVI. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Protestan grupların ortaya çıkmasıyla meydana gelmiştir. Tüm bu ayrılıklar birçok konularda farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olduğu gibi, azizlik konusunda da farklılıkları ortaya çıkartmıştır. Burada kısaca bazı Hıristiyan mezheplerindeki azizlikle ilgili yaklaşımlar üzerinde durulacaktır.

1. Ortodoks Kilisesi'nde Azizlik

Hıristiyan dünyasının en büyük Kiliselerinden biri olan Ortodoks Kilisesi'nde azizlikle ilgili inanç ve uygulamalar önemli yer tutmaktadır. Bu Kilise'de Tanrı'nın

¹¹⁰ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 37.

¹¹¹ Jivov, 75-76.

¹¹² Francis Dvornik, **Konsiller Tarihi: İznik'ten II. Vatikan'a** çev: Mehmet Aydın, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1990, 24; "İkonoklazm", **Ana Britannica**, Ana Yayıncılık, İstanbul 1988, XI/504.

isteklerine göre yaşayan, din uğrunda erdem ve fedakârlıklarıyla öne çıkan ve sonuçta Tanrı'nın sevgisine ulaşarak onun lütfuna erişen kimselere aziz denmektedir.¹¹³ Azizlerin olağan üstü özelliklere sahip olduğuna, kendilerinden yardım isteyen insanlar için ettikleri duaların kabul olduğuna, bazı olayları önceden haber verebildiklerine inanılmaktadır. Ayrıca onlar şifa veren ve mucizeler gösteren kimseler olarak görülmektedir.

Ortodoks inancına göre azizlerin gökte yaşadıklarına, Tanrı tahtı yanında durarak insanları temsil ettiklerine ve saygıyla Tanrı'yı yücelttiklerine inanılmaktadır. Azizler, sadece kendileri mutlulukta yaşamayıp Tanrı'nın onlara verdiği yetkiyle insanlara yardım etmekte, insanların yaptıklarını görmekte ve duymaktadırlar. İnsanları tüm kötülük ve tehlikelerden korumaya çalışmaktadırlar. Ayrıca onların, kendilerinden yardım isteyenler için Tanrı önünde dua ettiklerine, şefaatte bulduklarına inanılmaktadır.¹¹⁴ Bundan dolayı azizlerden yardım dileme Ortodoks Kilisesi'nde kurtuluşu elde etmek için gerekli bir ödev sayılmaktadır.¹¹⁵ Tüm bu inanış ve uygulamaların gelişmesinde, Tanrı'nın imparator gibi tasavvur edilmesi ve dolayısıyla sıradan insanların ona ulaşmalarının güç olarak algılanması etkili olmuştur. Bu yüzden Tanrı'ya doğrudan ulaşamayacakları hissine kapılan insanlar, ona kutsal kişiler aracılığıyla ulaşmayı tercih etmişlerdir.¹¹⁶

Ortodokslar azizleri şöyle sınıflandırmaktadırlar: 1. İsa vasıtasıyla kurtuluşun mesajını ilk yaymaya başlayan havariler. 2. Mesih'i tahmin edip müjdeleyen peygamberler. 3. İsa'nın kurtarıcı olduğunu korkusuzca söyleyerek hayatlarını kaybeden şehitler. 4. Hıristiyan inancını söz ve filleri ile açıklayan ve savunan Kilise babaları ve din görevlileri. 5. Çöllerde yaşayıp İsa'da mümkün olduğunca çabuk mükemmelleşmeye kendini adayan keşişler. 6. Örnek hayat süren ruhban veya sıradan insanlar olan sadıklar. Ortodokslara göre bu azizlerin her biri kendine ait görev ve karakteristik özellikleri ile azizliğe uygun tavırlar sergilerler.¹¹⁷

¹¹³ Meşeryakova-Sadovskova vd., 198; Ayrıca bkz. Jivov, 1994, 70-71.

¹¹⁴ Tsypin, 332; Pavlovski, 82; Protopopov, 44-45; Kürşat Demirci, **Bir Hıristiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi**, Bayrak Matbaası, İstanbul 2005, 8.

¹¹⁵ Ahmet Hikmet Eroğlu, **Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi**, Aziz Andaç Yayınları, Ankara 2005, 140.

¹¹⁶ Polat, 258.

¹¹⁷ Polat, 239.

Ortodokslara göre en önemli azizlerin başında Azize Meryem ve Aziz Yahya yer almaktadır. Azize Meryem'in önemi İsa'nın annesi olmasından, Aziz Yahya'nın önemi ise, İsa'nın döneminde yaşayıp onu en son müjdeleyen ve suyla kutsayan peygamber olmasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı onlar, Göksel Kilise'de İsa'ya en yakın olan azizlerden olduğu inancıyla yüceltilmektedir. Özellikle Azize Meryem, Tanrı önünde birinci derecede koruyucu ve yardımcıdır.¹¹⁸ Azizler kültürünün ayrılmaz parçası olan Azize Meryem, azizler piramidinin zirvesinde yer almaktadır.¹¹⁹

Ortodokslar, Azize Meryem'i "*Tanrıanası*" (Teotokos) olarak kabul etmekle birlikte, onun tam olarak insan olduğuna inanmaktadırlar. Ayrıca o şefaatçiliği ile de ön plana çıkmıştır. Ortodokslar, Azize Meryem'in diğer insanlar gibi aslı suçla doğduğunu da kabul etmektedirler.¹²⁰ Böylece onun insanlığına vurgu yapmaktadırlar. Bunun yanında onun, kurtuluşa erenlerin başında geldiğini belirtmektedirler. Azize Meryem'in göğe kaldırılışını kabul eden Katoliklerin aksine onlar bunu reddetmektedirler. Dolayısıyla Katoliklerin Azize Meryem'in göğe yükselişinin anısını kutladıkları 15 Ağustos'ta, Ortodokslar onun ölümünü kutlamaktadırlar.¹²¹

Ortodokslar, Azize Meryem'in sürekli bakireliğini de kabul etmektedirler. Ayrıca onlar Azize Meryem'e liturjilerinde yer vermekte, bunlarda ona olan saygılarını en iyi şekilde ifade etmektedirler. Örneğin onun adına yaptıkları ayinlerde şu ifadelere yer vermektedirler: "*Çok kutsal, günahsız, çok mübarek ve muhteşem Hanımımız, Tanrı'nın Anası ve devamlı bakire! Bizi ve bütün azizleri hatırlayarak kendimizi ve birbirimizi ve bütün hayatımızı Tanrı'mız İsa'ya emanet ediyoruz.*"¹²² Bununla beraber ayin sırasında onun adına dualar etmekte, ikonalarını öpmektedirler.

Ortodokslar, onun adına birçok yortu günleri de belirlemişlerdir: 8 Eylül'de doğum günü, 25 Mart'ta meleğin müjdesi, 8 Aralık'ta günahsızlığı, 15 Ağustos'ta

¹¹⁸ Pavlovski, 134.

¹¹⁹ Eroğlu, **Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi**, 140.

¹²⁰ Çünkü Ortodoksluğa göre Âdem'den kaynaklanan günah İsa ile ortadan kalkmıştır. Azize Meryem'e ait ilk günah meleğin Azize Meryem'e müjdeyi getirmesi ve Tanrı'nın lütfunu almasıyla ortadan kalkmıştır. (Mihail Pomazanski, **Pravoslavnoe Dogmaticeskoe Bogosloviye**, İzdatelski Sovet Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi-İzdatelstvo Dar, Moskova 2005, 219); Ayrıca bkz. Aydın, **Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık**, 63.

¹²¹ Demirci, 8.

¹²² Tümer, 141.

cennete alınması ve 14 Şubat'ta mabede gidiş gibi yortu günlerini kutlamaktadırlar.¹²³

Tüm bunların yanında diğer azizler de Ortodokslar için son derece önemlidir. Onlar da Hıristiyanlığın en önemli olgularından olan Ekmek Şarap Ayini'nde anılmaktadırlar. Buna göre papaz, ayin sırasında bütün azizlerin silsilesini temsil etmesi için, azizlerin isimlerini zikrederek metal tabağa ekmek yerleştirmektedir. Bu sırada Aziz Yahya başta olmak üzere peygamberler, havariler, şehitler, çileciler, çıkar gözetmeyen azizler ve o gün şöleni kutlanan aziz veya azizlerin isimlerini zikretmektedir.¹²⁴ Ayrıca Ortodokslar IV. yüzyıldan beri Pentakost sonrası ilk Pazar günü, bütün azizler için “Azizler Günü”nü kutlamaktadırlar. Bu günde yapılan ayinlerde bilinen veya bilinmeyen tüm azizleri anmaktadırlar.¹²⁵

Ortodokslar için azizlerin resim ve kabartmalarından oluşan ikonaların da özel bir yeri vardır. Kilise ayininde önemli bir rol oynayan ikonalar karşısında inananlar onları ululamakta, onlardan yardım dileyip dua etmekte, mumlar yakmakta ve tütsüyle kutsamaktadırlar. İnananlar aynı zamanda freskler ve mozaiklerle ikonastastise ışıl ışıl parlayan ikonaların kiliseyi güzelleştirdiğini düşünmektedirler.¹²⁶

Bilindiği gibi II. İznik Genel Konsilinde (787) azizlere saygı göstermenin Hıristiyanlık dogmasının ayrılmaz bir parçası olduğu kabul edilmesine rağmen¹²⁷ ikonalarla ilgili tartışmalar Ortodoks dünyasında yaşanmış ve birçok mücadelelere sahne olmuştur. Uzun yıllardan sonra 843 senesinden itibaren ikonaların tekrar serbest bırakılmasıyla onlara yeniden saygı gösterilmeye başlanmıştır. Bu hadise Ortodoks Kilisesi'nde zafer olarak anılmakta ve yortu günü olarak halen kutlanmaktadır.¹²⁸

¹²³ Tümer, 140-142.

¹²⁴ Polat, 234.

¹²⁵ Gündüz, 27-52.

¹²⁶ Ulf Abel, “İkonaların Teolojisinde İlahi Olanın İmgesi”, **İkonalar**, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, 16-17; Gündüz, 52.

¹²⁷ Jivov, 75-76.

¹²⁸ Dvornik, 24; “İkonoklazm”, **Ana Britannica**, XI/504.

Ortodoks Kilisesi'nde azizlere ait kutsal emanetler de korunmakta ve onlara saygı göstermek önemli görevlerden sayılmaktadır.¹²⁹ Mabetlerde bulunan altarlarda azizlerin kutsal eşyaları veya bazen alt kısmında azizlerin mezarları bulunmaktadır.

Ortodoks Kilisesi'nde azizlerle ilgili inanışın bir yansıması da ayazmalardır. Ayazma, kutsal sayılan ve şifa verdiği inanan su kaynakları ve bu su kaynakları üzerine inşa edilen ve kimi zaman bir azizle ilgili mitolojik bir olaya bağlı olan yapılara verilen addır. Yani ayazmalar genel olarak bulunduğu bölgedeki halk tarafından aziz kabul edilene adanmıştır. Bunların şifa verdiklerine inanıldığı için hac mekanları sayılmaktadır. İnananlar, kalabalık şekilde bayramlarda buraları ziyaret etmekte ve ayine katılmaktadırlar. Ayrıca onlar, azizlerin gözyaşı ve mitolojik bir zamanda gerçekleşen olay nedeniyle kutsal olan ayazmaların, suyunu içerek veya vücutlarındaki hastalıklı bölgeleri yıkayarak şifa bulmayı arzulamaktadırlar.¹³⁰

Tarih boyunca Ortodoks Kilisesi'nde Katolik Kilisesi'ne göre, kilisenin resmi olarak bir kimseyi aziz ilan etmesi daha sade olmuştur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi ilk yüzyıllarda, kişinin aziz olması kilisenin resmi yollardan ilan etmesiyle değil, azizin mucize göstermesiyle, tanıyanların onu onurlandırmalarıyla, ardından ikona yapmalarıyla, onun adına hikâye geliştirmeleriyle ve sonunda ayinlerde ismini zikretmeleriyle tanınmıştır. İstanbul Patriği ve Kilise Meclisinin en eski resmi aziz ilan etme olayları ile ilgili deliller XIII. yüzyıla ait kararnamelerde görülmüştür. Bu olay, azizleri kilisece resmi ilan etmenin Doğu bölgelerinde daha geç başladığını göstermektedir. Batı ile olan temaslarla etkileşim sonucu bu konuda başka bazı gelişmeler de görülmüştür. Yine de Ortodoks Kilisesi, bu konuda esnek kalmış, aziz ilan etmede hem meclisin fermanını, hem de bölgesel saygının önemini korumuştur.¹³¹

2. Katolik Kilisesi'nde Azizlik

Azizlik konusunda genel olarak Ortodoks Kilisesi'yle Katolik Kilisesi birbirine benzeşmektedir. Katolikler de azizlerin Cennet'te yaşadıklarına, inananlar için Tanrı önünde dua ettiklerine, şefaet ve yardım edeceklerine ve mucizeler

¹²⁹ Demirci, 8.

¹³⁰ Polat, 237.

¹³¹ Polat, 234-235.

gösterdiklerine inanılmaktadır.¹³² Bu konuda önemli araştırma yapan Kemal Polat, “*Katolik Hıristiyanlık’ta Azizlik ve Azizler*” isimli kitabında şöyle demektedir: “Aziz veya azize, yeryüzünde Tanrı’nın müjdesini, ihsanını, inayetini temsil ettikleri ve hayattakiler için Tanrı katında aracılıkta bulunabilecekleri, şefaate edebilecekleri inancıyla yüceltilen ve yetkili kilise organlarıncaya kutsal/aziz ilan edilen kişidir. Azizler, Tanrı’nın kendisine ayırdığı kişiler olarak kabul edildiği gibi, ayrıca onların kiliseyi oluşturmak üzere Tanrı’nın davet ettiği kişiler olduğuna da inanılır. Onlar, Mesih İsa tarafından bildirilen hayat nizamını köklü bir biçimde gerçekleştirmiş olan kişiler olarak da addedilir. Onlar, örnek rehber olarak kabul edilir. Onların dünyası özel bir dünya olarak algılanır.”¹³³

Eski çağdaki doğa kültleriyle, mitolojik Tanrı veya kahraman kültürlerinden gelişen aziz kültürünün, Katolik dünyasında önemli olması teolojik, ekonomik, psikolojik ve bilimsel bir takım sebeplerle açıklanmaktadır. Buna göre dini ve teolojik olarak çok önemli örnekler olarak kabul edilen azizler, dini hayatın canlı bir şekilde sürdürülmesini sağlamışlardır. Ekonomik olarak ise, azizlerle ilgili kalıntılar, türbeler, mezarlar ve ziyaret yerleri, bulunduğu ülke ve kilise için önemli ekonomik gelir kaynağı olmuştur. Aynı zamanda azizler, bireyselliğin ön plana çıktığı, yalnızlığa itilmiş olan günümüz Hıristiyan’ı için de sığınma, dertleşme ve psikolojik rahatlama unsurudur. Nitekim azizlerin heykellerini, mezarlarını ziyaret eden, onlar karşısında dua eden ve onlarla iç içe olan inananların ciddi bir psikolojik rahatlama yaşadıkları, kederlerinden bir nebze de olsa uzaklaştıkları ve yalnızlıktan kurtuldukları hissine kapıldıklarını ifade etmişlerdir. Felsefi ve bilimsel olarak azizler, Hıristiyan teolojisine damgasını vurmuşlar ve kilise inanç sisteminin ve kurumlarının oturmasına katkıda bulunmuşlardır.¹³⁴

Katolik dünyasında azizlerin konumu ve buna bağlı olarak onlara olan inancın biçimi hep tartışılmıştır. Bunun sebebini, onlara olan inancın, Tanrı’ya olan inancın neresinde olması gerektiği kaygısı oluşturduğunu düşünmek mümkündür. Ayrıca zaman zaman sıradan dindarların azizlere olan inançla Tanrı’ya olan inancı karıştırması doğaldır. Dolayısıyla yetkili çevreler bunlara açıklık getirme gereği duymuşlardır. Buna göre tapınma üç kısımdır. Mutlak tapınma “*latría*” sadece

¹³² “Aziz”, *Ana Britannica*, III/119-120.

¹³³ Polat, 9.

¹³⁴ Polat, 14.

Tanrı'ya aittir. Onur ve alçak gönüllü saygı “*doulia*” azizler içindir. Azizlere gösterilen saygıdan biraz üstünü “*hiperdoulia*” Azize Meryem içindir.¹³⁵ Başka bir ifade ile: “*Onlara göre Azizler kültü, Tanrı'ya, en üstün varlığa, her şeyin yaratıcısına has olan bir tapınma değil, azizlere saygıdır. Tanrı'ya onlara yaptığı bağışlardan dolayı teşekkür edilir. Onları taklit etmek için gayret gösterilir. Onların Tanrı'nın yaratıkları oldukları ve sahip oldukları her şeyi, Tanrı'dan aldıkları hatırlanır. Meryem'in olağan dışı büyüklüğüne, Tanrı'nın yüceliği gölgede bırakılmadan saygı gösterilir. Çünkü o makamı Meryem'e Tanrı bizzat kendisi vermiştir.*”¹³⁶ Görüldüğü gibi burada azizler için yüceltme ve saygı ifadesi, Tanrı'ya karşı ise, tapınma kelimesi kullanılmaya çalışılmıştır. Ancak, bunu başarabildiklerini söylemek mümkün gözükmemektedir. Zira inananlar tarafından azizlikle ilgili uygulamalar, yüceltilmenin ötesinde tapınma işlemi gibi gözükmemektedir.¹³⁷

Katolik Kilisesi'nde azizlerle ilişkili esaslar kısaca şöyledir: İlk olarak azizler onurlandırmaya layık kimselerdir. Nitekim onlar arzulanan ve takip edilmesi gereken en iyi model insanlardır. Dolayısıyla Kilise, mensuplarını azizleri onurlandırmaya, onları model olarak almaya çağırılmaktadır. Azizler, insanlarla Tanrı arasında aracıdır ve dolayısıyla Kilise, mensuplarını onlara dua etmelerini telkin etmektedir. Bununla beraber azizler birliğine katılan insanın kilisenin manevi varlığını paylaştığına inanan Katolikler, azizleri onurlandırmalarının yanında, Tanrı'ya kolay ulaşmak için onların resimlerini yüceltmekte ve yıl içinde onları anmaktadırlar. Çocukları azizleri örnek alsın diye onlara aziz isimlerini vermektedirler.¹³⁸

Katoliklere göre bütün hayatlarını ve görüşlerini Tanrı İsa'nın modeline uygun hale getirmek için çalışan azizler, güvenilir insanlardır. Kendilerini Tanrı'ya adanmış, dolayısıyla onunla çok yakın olmuşlardır. Öyle ki Tanrı'nın ışığının onlar vasıtasıyla yansıdığına inanılmaktadır.

Azizler, manevi diyet uyguladıklarından, dünya hayatını çok fazla yaşamamaktadır. Azizler amaçlarının ne olduğunu iyi bildiklerinden, bu uğurda tüm çabalarıyla dini uygulamaları yerine getirirler. Bunun için kilisenin gelişmesinde,

¹³⁵ Polat, 97.

¹³⁶ Eroğlu, **Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi**, 139.

¹³⁷ “Aziz”, **Ana Britannica**, III/119-120.

¹³⁸ Polat, 112.

dini problemleri çözmeye ve Kutsal Kitap'ın emirlerini uygulamada azami çabalar gösterirler.

Aslında genel olarak kendilerinin aziz olduklarını bilmeyen azizler mütevazıdır, kutsallıkları belirse de bunu gizlerler. Onlar, her zaman ihtiyaç bulunan yerlerde hazır olurlar ve sorunların en iyi şekilde çözülmesinde aktif rol alırlar. Onlar, derin bir öngörü, vizyon sahibidirler. Onlar, her şeyi duyup hissederler. Sevgileri geniş ve kuşatıcıdır.¹³⁹

Katoliklere göre azizler en iyi örneklerdir. Onlar, diğer insanların, prensiplerin, ruhi ve ahlâki kodların veremediği hayat tarzlarının örnek ve numunelerini insanlara sunmaktadırlar. Bunun yanında azizler, insanların en samimi dostlarıdır. Bundan dolayı Katolikler azizlerin türbe ve kalıntılarını ziyareti sırasında onlarla dostları gibi dertleşmekte ve böylece sıkıntı ve kederlerden kurtulduklarına inanmaktadırlar. Ayrıca azizler kendilerine Tanrı tarafından verilen gücü kullanarak insanlara sıkıntılarında yardım etmektedirler. Böylece kendilerinde araboluculuk ve şefaet etme özellikleri bulundurlar. Bunlardan dolayı inananlar, her zaman onlara başvurmakta, kendileri için yardım istemektedirler.¹⁴⁰

Katoliklere göre azizlerin koruyuculuk görevi de bulunmaktadır. Onlar, sadece insanların değil, ülke ve kentlerin de birer koruyucusudur. Hatta her köyün, kasabanın, meslek ve kiliselerin koruyucu azizleri mevcuttur.¹⁴¹

Katolik Kilisesi'nde azizlerin ikona ve kutsal kalıntıları (relikler) da önemli yere sahip olmaktadır. Azizlerin ikonaları kiliselere yerleştirilmekte, ayinlerde kullanılmakta ve yardım dilenmektedir.¹⁴² Azizin kutsal bir parçası sayılan kalıntılara saygı duymak ve dokunmak sahibine saygı ve dokunmakla eş değer sayılmaktadır. Ayrıca onların iyileştirici özellikler barındırdıklarına inanılmaktadır.¹⁴³ Bunun yanında azizlerin türbe ve mezarları ve kutsal kalıntılarının bulunduğu kiliseler hac mekânları olarak bilinmekte ve inananlar tarafından ziyaret edilmektedir.¹⁴⁴

¹³⁹ Polat, 139-145.

¹⁴⁰ Polat, 147-162.

¹⁴¹ Polat, 167.

¹⁴² Harman, "Aziz", IV/332.

¹⁴³ Polat, 188-190.

¹⁴⁴ Polat, 200.

Azize Meryem Katolikler için de son derece önemlidir. O, oğlunu kurban veren anne olduğundan, İsa ile kan bakımından yakın olduğundan, onunla sürekli ilişki içerisinde bulunduğundan tüm azizlerden yücedir. Hiçbir aziz onun ulaştığı inayete ulaşamamıştır.¹⁴⁵ O, İsa'ya giden en hızlı, en basit ve en emin yoldur.¹⁴⁶ Dolayısıyla günahkârların kurtuluşu için lütuf dağıttığına inanılan Azize Meryem'e her zaman tazim edilmiştir. Öyle ki günahların bağışlanması için çoğu zaman İsa-Mesih'ten bile daha çok ona müracaat edilmiştir.¹⁴⁷

Katolikler, onun sürekli bakireliğini, “*Tanrıanası*” olduğunu kabul etmektedir. Onun ikonalarının kutsal olduğuna inanmakta, onlar karşısında dualar etmekte, yardımlar istemekte ve aracı olarak bakmaktadırlar.¹⁴⁸ Ayrıca ona liturjilerinde yer vermekte, ilahiler söylemekte ve bunlarda ona olan saygılarını en iyi şekilde ifade etmektedirler. Örneğin onun adına yapılan ayinde şu duayı okumaktadırlar: “*Selam, Meryem, ey nimete eren kız, Rab seninledir. Sen kadınlar arasında mübareksin, karnının semeresi de mübarektir. Kutsal Meryem, Tanrı'nın Anası, biz günahkârlara şimdi ve ölüm saatimizde dua et, âmin.*”¹⁴⁹

Katoliklerin Azize Meryem'e olan saygıları hiçbir zaman eksik olmamıştır. Bundan dolayı Papa IX. Pius 1854 senesinde Azize Meryem'in günahsızlığını ilan etmiştir. 1950 senesinde ise, XII. Pius Azize Meryem'in bedeniyle göğe yükseldiğini açıklamıştır.¹⁵⁰ Ayrıca Katolikler, Azize Meryem'in doğum sonrasında da bekâretini sürdürdüğüne inanmaktadırlar.¹⁵¹ Ortodokslar ise, Katoliklerin Azize Meryem konusunda tanrısal özelliklere yakın şeyler söylemekte olduklarını iddia ederek

¹⁴⁵ Tümer, 97.

¹⁴⁶ Polat, 81.

¹⁴⁷ Eroğlu, **Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi**, 136; Polat, 161.

¹⁴⁸ Azize Meryem konusunda II. Vatikan Konsili'nde şöyle denmektedir: “*Biricik oğlu ile derinden muzdarip olarak o, analık ruhu ile İsa'nın çarmihına ortak olur. Böylece Meryem, doğurduğu kurbanın boğazlanmasına boyun eğer. Nihayet, her türlü orijinal hatadan korunmuş olan temiz bakirenin ruhu ve bedeni yükselir. Günahın, ölümün galibi Rablar rabbi olan oğluna tamamen benzemek için, Meryem Rab tarafından dünyanın kraliçesi olarak tebcil edilmiştir. Böylece, Meryem'de göktedir. İsa'nın göğe çıkışı, onu da oraya çekmiştir. Bunun için Meryem, Hıristiyan cemaat için kurtuluş işareti olmuştur. O hayatında anne aşkının modelidir ve aynı zamanda kilisenin de annesidir.*” (Aydın, **Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık**, 62-63).

¹⁴⁹ Tümer, 140-141.

¹⁵⁰ Pomazanski, 216-217.

¹⁵¹ Pavlovski, 134.

onları suçlamışlardır. Ortodokslara göre bu düşünce Azize Meryem'i tanrılaştırmaktır.¹⁵²

Hıristiyanlık'ta İsa'yla ilgili bayramların kutlanmaya başlanmasından bir süre sonra, Azize Meryem ve çeşitli azizlerle ilgili bayramlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Önceleri oldukça az olan bu tür kutlamaların sayısı zamanla çoğalmış ve bu artış günümüze kadar artarak devam etmiştir. Tarihî süreç içerisinde ortaya çıkan bu bayramların az bir kısmı Hıristiyan toplumunun ilk dönemlerine kadar uzanmakta, diğerlerinin ise daha sonraki yüzyıllarda, hatta yakın dönemlerde ortaya çıktığı belirtilmektedir. Kilise bu bayramları kutlayarak Hıristiyan toplumunun, İsa'yı takip eden bu seçkin insanları kendilerine örnek şahsiyetler olarak almalarını sağlamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda senenin tümüne yayılarak kutlanan bayramlar bazen bir biriyle çatışabilmektedir. Bu durumda azizlerin bayramlarından herhangi birisi kilisenin en önemli günü olan Pazara denk gelirse genellikle bu aziz bayramının kendisine ait ritüelleri terk edilmekte ve bunun yerine sadece Pazar ayini kutlanmaktadır. Eğer bugün önemli azizlerden birine ait ise bu durumda Pazarın dışındaki başka bir güne kaydırılarak kutlaması yapılmaktadır.¹⁵³

Diğer birçok kilisede olduğu gibi Katolik Kilisesi'nde de azizlerin anısına anma günleri düzenlenmektedir. Katolik Kilisesi'nde 1 Kasım günü tüm azizler günü olarak anılmaktadır. Bu kutlama, 835 yılından beri yapılmaktadır. Bundan dolayı bazı bölgeler bu günü resmî tatil ilan etmişlerdir. Bu günde mezarlıklar ziyaret edilmekte ve mezarlar çiçek ve mumlarla süslenmektedir. Bunun yanında kilise takvimi, yılın hemen hemen her günü bir aziz için tahsis etmiş ve azizleri kutlama günü ilan etmiştir. Ayrıca buna ek olarak bölgesel bazda da azizler bu günlerde anılarak kutlanmaktadır.¹⁵⁴

Kutlaması yapılan azize o günde ayin yapılmakta, dualar edilmekte, kabri ziyaret edilmekte ve çiçeklerle süslenmektedir. Akşam büyük kalabalık eşliğinde büyük bir ayin düzenlenmekte, ayin sırasında azizin hayat hikayesi, faziletleri, kahramanlıkları anlatılmakta ve örnekliğinden bahsedilmektedir. Ardından azizin

¹⁵² Demirci, 8.

¹⁵³ Mehmet Katar, "Hıristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma", **Dini Araştırmalar**, c. III, S. 9, Ankara 2001, 8-9.

¹⁵⁴ Polat, 227-228.

kalıntıları ziyarete açılmakta, ziyaretçiler onun önünde haç çıkarmakta ve öperek dualar etmektedirler.¹⁵⁵

Azizler içerisinde kendisine en çok kutlama yapılan isim Azize Meryem'dir. Onunla ilgili bayramların ortaya çıkış hikâyeleri, özel anlamları bulunmaktadır.¹⁵⁶ Ayrıca diğer aziz bayramlarının da özel anlam ve önemi vardır. Örneğin Mart ayında Aziz Yusuf'a tahsis edilmiş olan "*Aziz Yusuf Bayramı*" kutlanmaktadır. Bu bayram, XIV. yüzyıldan itibaren kutlanmaya başlanmıştır. Aziz Yusuf'la ilgili bir başka bayram ise 1847'de Papa IX. Pius tarafından başlatılmıştır. Bu bayram, Paskalya'dan sonraki üçüncü Çarşamba'da kutlanmaktadır. Bunun yanında 24 Haziran'da Aziz Yahya tahsis edilmiş "*Aziz Yahya Bayramı*" kutlanmaktadır. Ardından beş gün sonra 29 Haziran'da Hıristiyanların iki önemli önderi olan "*Aziz Petrus ve Aziz Pavlus Bayramı*" kutlanmaktadır.¹⁵⁷

Tarih boyunca Katolik Kilisesi, azizleri kanonlaştırma (resmîleştirme) konusunda Ortodoks Kilisesi'ne göre daha sistemli faaliyet yürütmüştür. Ortodoks Kilisesi'nde azizlerin kilisece resmî kabul edilmesinde; halk arasında kişinin aziz olarak sevilmesi, yüceltmesi veya mucizelerle söylentilerinin dolaşması etkili olmuştur. Bunun yanında bölge piskoposları da aziz ilan etme konusunda yetkili olmuşlardır. Bazen sahteciliğe eğilimi durdurma adına bazı önleyici uygulamalar getirilse de günümüze kadar genelde böyle devam ede gelmiştir. Katolik Kilisesi'nde

¹⁵⁵ Polat, 230.

¹⁵⁶ Örneğin yılın aylarına göre onunla ilgili kutlamanın birincisi VII. yüzyılın sonlarından itibaren 25 Mart'ta kutlanmaktadır. "*Müjde*" veya "*Tebşir Bayramı*" diye isimlendirilen bu bayramda, Kutsal Ruh'un, Azize Meryem'e İsa'yı müjdelemesi anılmaktadır. 16 Temmuz'da ise, Azize Meryem'le ilgili bir başka bayram olan "*Karmel Dağındaki Meryem Bayramı*" kutlanmaktadır. Azize Meryem'in şefaet ediciliğinin şerefine yapılan bu bayram, 1587 senesinde Papa V. Sixtus tarafından uygulamaya konulmuştur. Katolik Kilisesi'nde, 22 Ağustos'ta Azize Meryem ile ilgili "*Lekesiz Kalp Bayramı*" kutlanmaktadır. Bu bayram II. Dünya Savaşı sırasında Papa XII. Pius tarafından başlatılmıştır. Katolik Kilisesi'nde, 15 Ağustos'ta "*Azize Meryem Ananın Göğe Alınması*" bayramı düzenlenmektedir. Bundan sonra 8 Eylül'de XI. yüzyıl sonrası başlatılan "*Azize Meryem'in Doğumu Bayramı*" kutlanmaktadır. Hemen ardından 12 Eylül'de ise, "*Azize Meryem'in Kutsal Adı Bayramı*" kutlanmaktadır. Bu bayram önceleri İspanya'da başlatılmış ve daha sonra Papa XI. Innocent tarafından yaygınlaştırılmıştır. Katolik Kilisesi'nde, 7 Ekim'de Azize Meryem'le ilgili "*Kutsal Tespihin Kraliçesi*" bayramı kutlanmaktadır. Bu bayramda 1571 senesinde Müslüman Türklerle Hıristiyanların savaşında Azize Meryem'in Hıristiyanları zafere ulaştırması anılmaktadır. Ardından Katolik Kilisesi'nde "*Azize Meryem'in Anneliği Bayramı*" ve 8 Aralık'ta Azize Meryem'in aslı günaha bulaşmadığını vurgulamaya yönelik "*Azize Meryem Ananın Günahsızlığı Bayramı*" kutlanmaktadır. (Katar, 25-27).

¹⁵⁷ Katar, 25.

ise, aynen öncelikle halk arasında kişinin aziz olarak sevilmesi, yüceltmesi ve mucizelerle söylentilerin mevcut olması gereklidir. İlk yüzyıllarda bu yeterli görülürken zamanla resmîleştirme Papa'nın yetkisine bırakılmıştır.¹⁵⁸

Bu bağlamda azizlik mertebesinin resmen tanınması, ilk kez Papa XV. Johannes tarafından 993 senesindeki Lateran Konsili'nde Augsburg piskoposu Ulrich'i (ö.973) azizliğe yükseltmesiyle başlamıştır. Katolik Kilisesi, önceleri mahalli kiliselere ait olan aziz unvanı verme yetkisini 1200 senesinden itibaren sadece papalara tanımıştır.¹⁵⁹ Bundan sonraki süreçte papalık o dönemdeki bazı yanlış aziz ilan etme olaylarını da engellemek için bu işi sıkı tutmuş ve XIV. yüzyılın sonlarına doğru kanonizasyonu (aziz ilan etme) yasal prosedür haline getirmiştir.¹⁶⁰

XVI. yüzyıldan itibaren diğer birçok konuda olduğu gibi azizlik inancına da itirazlarını dile getiren Protestanlara karşı Katolik Kilisesi tedbirler almıştır. Bu doğrultuda Katolikler, 1545-1563 senelerinde düzenlenen Trent Konsili'nde, azizlere olan inançla ilgili uygulamaları pekiştirmiş ve yeni bazı standartlar getirmiştir. Bunun ardından azizlik unvanı verme ve onlara olan tazimin kuralları, 1588 yılında Papa V. Sixte ve 1634 yılında Papa VIII. Urbain tarafından tespit edilmiştir. Papa XIV. Benoit (ö.1758) ise, bunlara yeni hükümler ilave etmiştir. Bu konuda Papa II. Jean Paul 1983 yılında değişiklikler ve düzeltmeler yapmıştır.¹⁶¹

Buna göre bir kimseye azizlik, ölümünden beş yıl sonra verilmektedir. Ancak bazen papanın emri ile bu süre kısaltılarak daha erken bir süreçte aday konusunda araştırma başlatılabilir. Nitekim Azize Teresa'nın ölümünden iki yıl sonra Vatikan onun azizlik işlemlerini başlatmış, Papa II. Jean Paul onu iki yıl sonra azizlik mertebesine yükseltmiştir.¹⁶²

Genel olarak Katolik Kilisesi'nde bir kimsenin azizliğe yükseltilmesi için şu süreç takip edilmektedir: Ön araştırma sonucunda bir kimsede azizlik belirtileri görülürse ona "*Tanrı'nın hizmetkârı*" denilir. Ardında araştırma derinleştirilir ve bunun sonucunda aziz adayı "*Mübarek*" (venerable) ilan edilir. Durum Papalığa bağlı Azizlik İşlemlerini Denetleme Kurulu tarafından incelenir. Bu bir davaya

¹⁵⁸ Tsipin, 333-334.

¹⁵⁹ Polat, 65; "Aziz", **Ana Britannica**, III/119-120.

¹⁶⁰ Polat, 87.

¹⁶¹ Polat, 66; "Azizler" **Türk Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul ts, IV/441.

¹⁶² Polat, 95-96.

benzer ve uzun yıllar sürebilir. İnceleme başlamadan önce adayın olağanüstü faziletleri ve kerametleri hakkındaki söylentiler ilk önce yaşadığı yerin piskoposu tarafından doğrulanır. Adayın en az iki mucize gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. Eğer inceleme sonunda söylentilerin doğruluğu anlaşılırsa, Papa bir tören esnasında adayı mübarek ilan eder. Bunun ardından “*mutlu*” (beatificatio) ilân eder ve ömrü boyunca yaşadığı ülkede kendisine saygı gösterilmesine müsaade eder. Eğer mutlu bundan sonra en az iki keramet daha gösterirse, hakkında “*azizlik davası*” adı verilen muamele başlatılır. Bunun da olumlu sonuçlanması durumunda Papa yine bir tören esnasında mutluyu aziz ilân eder ve adını azizler defterine kaydeder. Azizın sayılmasına, adına kilise ve sunaklar yapılmasına ve yortusunun kutlanmasına izin verilir.¹⁶³

3. Protestan Kilisesi’nde Azizlik

Protestan Kilisesi’ndeki azizlik inancı, bu Kilise’nin ortaya çıkma sebepleri çerçevesinde oluşmuştur. Bilindiği gibi Protestanlık Katolikliğin yanlışlıklarına bir tepki olarak kendini göstermiştir. Onlara göre Katoliklik Kutsal Kitap’ı bırakmış, geleneklerle yozlaşmış papalık teşkilatından oluşmaktaydı. Nitekim kiliseye yardım etmekle günahın affolunabileceği konusunda papalığın Endüljans fermanı çıkartması bunun açık örneğiydi. Bu da Luther’in genel olarak kurtuluşu esas alan 95 maddelik teziyle onlara karşı çıkmasına neden olmuştu. Ona göre kurtuluş sadece imanla gerçekleşecekti. Kutsal yer ziyaretleri, günah itirafı gibi Katolikliğin sonradan çıkarttığı uygulamalar kaldırılacaktı. Bunların yerine Kutsal Kitap esas alınacaktı ve her şey ona göre uygulanacaktı. Bundan dolayı Kutsal Kitap halkın istifadesine sunulmak için Almancaya çevrilmişti. Luther, Jean Calvin ve Zwingli aralarında görüş ayrılıklarına rağmen genelde Katolikliğin çizgisine bir protesto ağı oluşturmuşlardı.¹⁶⁴

Protestanlar, kurtuluşa papanın rolünün bulunmadığını ileri sürerek geleneği reddetmiş, bunun yerine ilk dönem Hıristiyanlığına dönülmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca kurtuluşa din görevlilerinin rolünün bulunmadığı teziyle

¹⁶³ Polat, 103-113; “Azizler”, **Türk Ansiklopedisi**, IV/441; “Azizleştirme”, **Meydan Larousse**, Meydan Yayınevi, İstanbul 1969, II/15.

¹⁶⁴ E.V. Lavrenteva, **Hristiyanstvo Za 90 Minut**, İzdatelstvo Ast, Petersburg 2007, 63-65; Polat, 247-249.

azizlerin, onların kalıntılarının, ikonalarının Tanrı ile insanlar arasında aracı olamayacağını ileri sürmüşlerdir.¹⁶⁵ Böylece Hıristiyanlığın aslında aziz inancı olmadığını ileri süren Protestanlar, onlar adına hiçbir uygulama gerçekleştirmemeye, kiliselerinde ikonalara yer vermemeye çalışmışlardır.¹⁶⁶ Yani Protestanlar Katoliklerin aksine azizlere dua etmeyi putperestlik hatta büyücülük olarak görmektedir. Bundan dolayı bazı Protestanlar, ölülerin kıyamet gününe kadar ruh uykusunda olduğuna, bazıları ise, onların büyük kıyamete hazırlık için cennet ve cehenneme gittiklerine inanmaktadır.¹⁶⁷

Protestanlar, Tanrı ile kul arasında başka bir aracı kabul etmeyip İsa'nın yegâne aracı olduğuna inanmışlardır. Bu konuda Luther, azizlerin diğer insanlar gibi olduğunu, kurtuluş için İsa'dan başka aracı olmadığını belirtmiştir.¹⁶⁸ Azizlerin İsa'nın rolünü azalttığını düşünen Protestanlar, azizlerin resim ve heykellerine karşı çıkmakla kalmayıp sert tepkiler göstermiş ve onları yok etmişlerdir.¹⁶⁹

Protestanlar, azizlerin mucize gerçekleştirebilme gücünün "sadece Tanrı'nın her şeye gücü yeter" inancına ters düştüğünü ileri sürerek, bunun küfür olduğunu, üstelik Tanrı'yı inkar anlamına geleceğine inanmışlardır. Ayrıca onlar azizlik inancınının Hıristiyan kilisesi altında devam eden paganizm kalıntıları olduğunu belirtmişlerdir.¹⁷⁰

Protestanlar, Kutsal Kitap'tan bazı deliller de ortaya koymaya çalışmışlardır. Buna göre Kutsal Kitap'ta Aziz Pavlus şöyle demektedir: "*Çünkü tek Tanrı ve Tanrı'yla insanlar arasında tek aracı vardır. O da insan ve kendisini herkes için sunmuş bulunan Mesih İsa'dır.*"¹⁷¹ Onlara göre bu cümleler aracının sadece İsa olduğunu göstermektedir.

Protestanlar, ölülerle temas kurmanın Eski Ahit'te yasaklandığını belirtmektedirler. Buna göre Tanrı bazı töreleri hoş görmemekte ve tiksiniyor: "*Aranızda oğlunu ya da kızını ateşe kurban eden, falcı, büyücü, muskacı, medyum, ruh çağırıcı ya da ölülerin ruhlarına danışan kimse olmasın. Çünkü Rab bunları*

¹⁶⁵ Pavlovski, 141-142.

¹⁶⁶ Aydın, **Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık**, 138.

¹⁶⁷ Polat, 247.

¹⁶⁸ Eroğlu, **Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi**, 141.

¹⁶⁹ Polat, 66.

¹⁷⁰ Polat, 249.

¹⁷¹ 1.Timoteos 2/5-6.

yapanlardan tiksindir...”¹⁷² Böylece onlarla temasa girenlerin Tanrı’nın yasağını çiğnediğine inanmaktadırlar.

Protestanların aziz inancına başka bir karşı çıkma noktaları ise, bir azizin aynı anda birçok yerde, birçok duaya aynı anda nasıl cevap verebilecekleri olgusudur. Bu çerçevede onlar yaratılmış olan Azize Meryem’in de bu işi yerine getiremeyeceğini ve dolayısıyla onun da diğer azizler gibi dualara icabet edemeyeceğini ileri sürmüşlerdir.¹⁷³

Bundan dolayı Protestan çevrelerde diğer azizler gibi Azize Meryem de önemli figür olmaktan çıkmıştır. Onlara göre Azize Meryem sadece İsa’yı doğuran bakire ana konumuna gelmiştir.¹⁷⁴ Onlara göre Azize Meryem’in önemi İsa’ya bağlıdır. Örneğin onun “*Tanrıanası*” olarak nitelendirilmesi de aslında İsa’nın tanrılığını öne çıkarmaktadır. Azize Meryem’i Havva’ya benzetmek aslında İsa’nın Âdem’e benzediğini vurgulamaktır. Bundan dolayı Hıristiyanlar ilk beş yüzyıl Azize Meryem’e ayrı bir ilgi göstermemişlerdir. Bu konuda Protestanlar Katolikleri Azize Meryem’i tanrılaştırmakla suçlamışlardır.¹⁷⁵ Bu suçlamalar öylesine derinleşmiş ki, Kiliseler arasında görüş ayrılıklarından bir olarak gösterilen Azize Meryem inancı Hıristiyanlar arasındaki birlik yolunda (Ökumenizm hareketi) en büyük engellerden sayılmaktadır.¹⁷⁶

Protestanlar en çok Azize Meryem’in günahsızlığına, asli suçtan uzak olmasına ve ölümden sonra göğe yükselmesine karşı çıkmışlardır. Onlara göre bunları kabul etmek onun İsa gibi tanrılaştırılacağı anlamına gelmektedir.¹⁷⁷ Çünkü Kutsal Kitap’ta bunlara dair hiçbir işaret bulunmamaktadır. Bu konuda Karl Barth “*Mariyoloji bir urdur. Teolojik düşüncenin hastalanmış yapısı kesip çıkartılmalı*” demiştir.¹⁷⁸

Luther Azize Meryem’in durumunun putperestliğe yol açacağını belirtmiş, onun asli suçtan uzak olmadığını ileri sürmüş ve günahsızlığını da kabul etmemiştir. Azize Meryem ve diğer azizlerin diğer inananlardan farklı olmadığı halde aşırılıkla

¹⁷² Yasanın Tekrarı 18/10-12.

¹⁷³ Polat, 252-256.

¹⁷⁴ Tümer, 61.

¹⁷⁵ Tümer, 26-27.

¹⁷⁶ Eroğlu, **Ökumenizm ve Fener Patrikhanesi**, 135.

¹⁷⁷ Eroğlu, **Ökumenizm ve Fener Patrikhanesi**, 141.

¹⁷⁸ Tümer, 136.

zamanla değiştiğini dile getirmiştir. İsa'dan başka aracının olmadığını ileri srmştir. Jean Calvin de Azize Meryem için "Teotokos" lakabını kullanmamış, bunun yerine İsa'nın anası diye bunu dile getirmiştir. Her ikisi de Azize Meryem'e dua ve yalvarmaya karşı çıkmışlardır.¹⁷⁹

Sonuç olarak Protestanlara göre aziz kültü monoteizmin tabiatını değiştirir. Onunla çelişir ve ona ihanet eder. Bu kltle, Hıristiyanlığın Yahudilik'ten miras aldığı monoteizm, Greko-Romen politeizmine kıskanacak bir Şey bırakmaz.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Tümer, 143-144.

¹⁸⁰ Eroğlu, **kmenizm ve Fener Patrikhanesi**, 141-142.

İKİNCİ BÖLÜM

RUS ORTODOKS KİLİSESİ'NDE AZİZLİK

Hıristiyan dünyasının büyük bir kısmının kabul ettiği azizlerle ilgili inancı Rus Ortodoks Kilisesi'nin de kabul ettiğini yukarıda belirtmiştik. Azizlik, Rusların Hıristiyanlığı kabul ettiği dönemden bu yana onların inanç, ibadet, tarih, kültür ve günlük yaşamlarıyla yoğrulmuş, bunların ayrılmaz parçası haline gelmiştir. Dolayısıyla bu hususun bilinmesi diğer alanların bilinmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca azizliğin anlamını ortaya koyarak değerlendirmek için onu diğer yönlerden de ele almak gerekmektedir. Bunun için önce Rus topraklarında ortaya çıkan kimi azizlerin birer tarihi şahsiyetler olarak ülkesi, halkı ve dinleri için yaptıkları faaliyetleri ortaya konulmaya çalışılacak, böylece onların kutsal olarak öne çıkmalarının sebepleri tespit edilmeye gayret edilecektir. Ardından azizlikle doğrudan ilişkili olan fenomenler üzerinden bu inancın detaylı bir şekilde değerlendirilmesine gidilecektir. Bunun yanında azizlik çeşitleri ve azizlerin fonksiyonları hakkında bilgi verilecektir. Sonunda Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizliğin kanonizasyon süreci ele alınacaktır.

A. Azizlerin Rus Ortodoks Kilisesi Tarihindeki Yeri

Ruslar, topraklarında yaşamış azizlerin bilinmesinin, hem dinleri ve hem de tarihlerini öğrenmek için önemli olduğunu düşünmektedirler. Yani azizler Rus dinî geleneğinin genlerini oluşturmaktadırlar. Onların kahramanlık öyküleri asırlardır millî duyguları beslemiştir. Onların oluşturduğu bu değerlerden tüm Ruslar faydalanmıştır. Başka bir ifade ile dinî geleneğin önemli kısmını oluşturan Rus kutsallığında modern Rus kültürünün anahtarı ve kökleri bulunmaktadır.¹

Ruslara göre birer tarihi şahsiyetler olan azizler, kahramanlıklarıyla Rus tarihine etkili bir şekilde yön vermişlerdir. Tarihin kutsal olaylarının öncüleri sayılan azizler, yaptıkları erdemli faaliyetlerle kutsal Rusya'yı yaratmışlardır. Nitekim

¹ Fedotov, 7.

Rusların Hıristiyanlığı kabul etmelerinden günümüze kadar onlar, her kritik dönemde yer almış ve eğer durum olumluysa bunu daha da ileri götürmüşlerdir. Eğer durum olumsuzsa canları pahasına hem inançlarını hem de ülkelerini savunmuşlardır. Bu davranışları onların kutsal olmasına vesile olmuştur. Kutsallığı tanımlarken değindiğimiz gibi kutsal olmanın en önemli faktörlerinden biri kişinin dinine, halkına hizmet etmesidir. Bu konuda Vladimir Krupin şöyle düşünmektedir: *“Biz sevdiğimiz kutsal Rusya’da yaşamaktayız. Bizim yedek ülkemiz yok. Burada atalarımızın mezarı bulunmakta, biz de burada kalacağız. Kimse ebedi değildir, hepimiz gideceğiz. Ancak bizim Rusya ölümsüzdür. Neden biliyor musunuz? Onun ayakta kalması azizlerin yaptıkları ve dualarıyla gerçekleşmiştir.”*² Bu öneminden dolayı azizleri yakından tanımak için tarihi süreçteki yerlerine kısaca bakmakta yarar görmekteyiz. Bu süreci ana hatlarıyla şu şekilde belirtmek mümkündür.

1. Hıristiyan Öncesi Rus Dini İnançların Azizlerle İlişkisi

Tarihi süreç ele alınırken Rusların geleneksel inançlarının konumuz açısından bazı yönlerini belirtmemiz yerinde olacaktır. Nitekim Rusların Hıristiyanlık öncesi geleneksel dinleri, azizlikle birçok benzerlikler içermektedir. Bu benzerlikler Rusların Hıristiyanlığı kabul etmelerinde en önemli etkenlerden bir olmuştur. Aynı zamanda ilk dönemlerde din adamları bunun farkında olduklarından dolayı eskiden inanılan Tanrıların yerine azizleri yerleştirmişlerdir. Böylelikle insanların tepkilerini azaltmış, onların yeni dini kolay hazmetmelerini sağlamışlardır. Rusların geleneksel inançlarına kısaca şöyle bakıldığında -gerek tanrı inançları ve onların görev dağılımı, gerekse atalar kültü ve onların koruyucu özellikleri vs.- azizlikle birçok benzerlik göze çarpmaktadır.

Bilindiği gibi Rusların³ mensubu olduğu Slav⁴ halkları Hıristiyanlık öncesi büyük dini tecrübe yaşamıştır. Onların dinleri ile ilgili ilk belirgin özellik ortak tanrı ve inançlarının olmamasıydı. Her kabilenin hatta her soyun saygı gösterdiği nesnelere

² Krupin, 6.

³ “Rus” kelimesi “Parlak Işık” anlamına gelmektedir. (Kezban Acar, **Başlangıçtan 1917 Bolşevik Devrimine Kadar Rusya Tarihi**, Nobel Yayınları, Ankara 2004, 20).

⁴ Slav, “Slovene” kelimesinden türemiştir. Slovene, “Kelime” demektir. Buna göre Slavlar, kendilerine bu ismi verdiler. Çünkü onlar aynı kelimeleri konuştular ve bir birlerini anladılar. Yabancılara ise, dilsiz/sessiz anlamına gelen ‘nem’den türeyen “Nemetsy” ismini verdiler. Bu daha sonra Ruslar tarafından Almanlar için kullanılmaya başlanmıştır. (Acar, 13).

mevcuttu. Ancak kabileler arasındaki inançlar birbirine yakın ve benzemekteydi.⁵ Bunun yanında diğer geleneksel dinlerde olduğu gibi⁶ Slavlarda da gökte yaşayan tek Tanrı inancının izleri bulunduğu ve o tek Tanrı'nın görevlerini zamanla diğer alt Tanrılara bıraktığı iddia edilmiştir.⁷

Slav halklarının inançlarıyla ilgili ikinci bir özellik, diğer birçok dinlerde de gözlenen atalar kültürünün⁸ mevcut olmasıydı. Birçok boydan oluşan eski Slav halklarında⁹ ataerkil düzen uzun zaman hâkim olmuştur. O dönemi anlatan Kiev el yazılarında da “*her soy kendisiyle, kendi yerinde, her soy kendi sahip olduğuyla yaşamaktadır*”¹⁰ ifadesi bize atalar kültürünün önemini anlatmış görünmektedir.

Slav inançlarında ölümler iki kategoriye bölünmekteydi. Bunlar “*temiz ölümler*” ve “*temiz olmayan ölümler*”. Temiz ölümler doğal olarak ölmüş (örneğin, hastalık, ihtiyarlık vs.) olanlardı. Temiz olmayan ölümler ise, farklı sebeplerden (örneğin intihar edenler, boğulanlar vs.) ölenlerdi. Slavlarda doğal olarak ölmüş olanlara, yani ihtiyarlıklarından dolayı ölenlere saygı duyulmaktaydı. Ayrıca insanlar onlara ailenin koruyucuları gözüyle bakmaktaydı. İnsanlar temiz olmayan diğer ölümlerden ise, korkuyor ve onlardan korunmaya çalışıyorlardı.¹¹

İşte buradaki büyüklere saygı atalar kültürünü yansıtmaktaydı. Ruslar, belli günlerde büyüklerini anmaktaydılar. Bunun için genelde bahar bayramını (daha çok cumartesi günlerini) tercih etmekteydiler. İnsanlar bu bayramlara özenle hazırlanıyorlardı. Örneğin, temizlik yapıyor, konutları yıkıyor ve ayin yemeklerini hazırlıyorlardı. Ayrıca ölümler mezar başında da anılmaktaydı.

Ruslar, atalarının halkı koruduğuna da inanmaktaydılar. Nitekim eskiden ev halkını koruyan efsanevi ataya “*Çura*” ismini vermişlerdir. Onun evi ve soyunu koruduğuna inanmışlardır.¹² Buna bağlı olarak daha çok Doğu Slavlarında Domovoy (Rus masallarında evde yaşayan cin) inancı da görülmüştür. Buna göre Domovoylar,

⁵ Tokarev, 233-234.

⁶ Buna eski Türk inancında bulunan Gök Tanrı inancı örnek verilebilir. Bkz. Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, **Dinler Tarihi**, Ocak Yayınları, (2. Baskı), Ankara 1993. 80.

⁷ Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, 36.

⁸ Örneğin Eski Türk inanışında da atalar kültürü büyük önem arz etmekteydi. (Tümer-Küçük, 81).

⁹ Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'e Kadar**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1948, 10.

¹⁰ Tokarev, 234.

¹¹ Tokarev, 234-235. Ayrıca bkz. Kurat, 13.

¹² Tokarev, 236.

ailenin gözle görünmeyen koruyucularıdır. Onların her evde olduklarına, daha çok ocak yanında ve eşğin başında oturduklarına ve insana benzediklerine inanmışlardır. Onların ev halkının çalışanlarını korudukları ve tembelleri cezalandırdıklarına da düşünülmüştür. Ayrıca inanca göre Domovoylar, kendilerine saygı gösterilmesini ve küçük kurbanlar (ekmek, tuz vs.) sunulmasını talep etmişlerdir. Bunun yanında onların zaman zaman ev halkına da göründükleri anlatılmıştır.¹³

Eski Slav inanışlarının en belirgin özelliklerinden birini de Tanrılar kültü oluşturmaktaydı. Eski Slavların inandıkları birçok Tanrı ismi günümüze kadar ulaşmıştır. Bunlar doğal olarak o dönemde yaşanan hayat şartlarıyla ilişkilendirilmiştir. Yani Slav halklar o dönemlerde tarımcılık ve hayvancılıkla uğraştıklarından inandıkları Tanrılar da şu veya bu şekilde tarımcılık ve hayvancılıkla ilişkiliydi.¹⁴ Bunların başında güneş tanrısı Svarog, Dajbog ve Horos gelmektedir. Ulaşan bilgilere göre Slavlar yer tanrıçalarına da tapmışlardır. Felaket Tanrısı Perun'un tarımla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bunların yanında Hayvan yetiştiriciliğinin tanrısı Veles de yer almaktadır.¹⁵

Rus kaynaklarında tanrıça Mokoş sık sık zikredilmektedir.¹⁶ Mokoş kadın işlerinin, iplik eğirmenin ve dokumacılığın koruyucu Tanrıçasıdır. Bunun yanında eskiden Ruslar Rod tanrısına inanmışlardır. Bazı araştırmacılar onun atalar ruhu olduğunu, kimileri doğum ve bereketin tanrısı olduğunu belirtmişlerdir.¹⁷

Slavların kabilelikten toplum düzeyine ve ardından devlet düzenine geçmeye başlamasıyla tanrı inançları da buna uygun olarak gelişme göstermiştir. Bunun örneğini Doğu Slavları içerisinde Knez¹⁸ Aziz Vladimir Hıristiyanlığı kabul etmeden önce gerçekleştirmiştir. O, 980 senesinde çeşitli tanrıları (Perun, Veles, Dajbog, Hors, Stribog, Mokoş) Kiev tepelerinin birinde toplayarak, onlara kurban sunulup

¹³ Tokarev, 236.

¹⁴ Y. N. Şapov, "Tserkov v Drevney Rusi", **Russkoe Pravoslavie, Vehi İstori**, Politizdat, Moskova 1989, 10.

¹⁵ Krupin, 40; Tokarev, 239.

¹⁶ Vladimir Petruhin, **Kreşenie Rusi: ot Yazıçestva k Hristianstvu**, İzdatelstvo AST-Astrel, Moskova 2006, 93.

¹⁷ Tokarev, 240.

¹⁸ Hâkim ve kral anlamlara gelen ve Rusça yazılışı Knyaz (hanımlar için-Knyagina) olan bu kelimeyi, Ruslar babadan oğla geçen devlet başkanları için bir unvan olarak uzun yüzyıllar kullanmıştır. (Platonov, 431).

tapınılmasını emretmiştir.¹⁹ Yani Aziz Vladimir kendi prensliğine ideolojik birlik vermek için bunlardan resmî tanrılar yapmaya kalkışmıştır.²⁰

Slavlar Hıristiyanlık'la tanışıp bu din onlar arasında yayılmaya başladığında yeni dinin inançları ile eski dinin inançları iç içe girerek kaynaşmışlardır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Hıristiyanlığın yayılmasını kolaylaştırmak için din adamları Slavların eski inanışlarından faydalanmışlardır. Örneğin, eskiden kutlanan bayramlar Hıristiyan takvimindeki bayramlarla denk getirilmiştir.²¹ Eski Tanrılar yavaş yavaş Hıristiyan azizleri ile kaynaştırılmıştır.²² Eski Tanrılar kendi isimlerini yitirmelerine rağmen kendi fonksiyon ve sıfatlarıyla bu azizlerle devam etmiştir. Örneğin, Tanrı Perun yerini Aziz İlyas'a bırakmıştır.²³ Hayvanların koruyucusu Tanrı Veles'in yerine Aziz Vlasi (IV. y.y) konulmuştur. Çünkü o hayatında çobanlıkla uğraşmıştır. Erken dönemlerde hayvanların koruyucusu sayılan Vlasi, Novgorod halkı tarafından çok sevilmiş ve onun adına yapılan mabet o dönemdeki Tanrı Veles ismini alan sokağa kurulmuştur.²⁴ Ayrıca Eskiden önemli sayılan yerlere yeni mabetler inşa edilerek halkın eski alışkanlıklarından faydalanılmıştır. Nitekim Tanrı Perun'un bulunduğu ve sonradan yıkıldığı yere Vladimir Mabedi inşa edilmiştir.²⁵

2. Hıristiyanlaşmanın İlk Dönemlerinde Azizler

Ruslar, tarihlerinin en önemli dönüm noktasının kendilerinin Hıristiyanlaşmasıyla gerçekleştiğini düşünmektedirler. Böylece onlar eski putperestlikten, yanlış inançtan ve ilkel düzeyden kurtulduklarına inanmaktadırlar. Onlara göre yeni din onları Hıristiyan dünyasının bir parçası haline getirmiş, birlik ve beraberlik fırsatı yaratmış, gelişip büyük devlet kurmalarına imkân vermiştir.

Rus Ortodoks Kilisesi tarihinin en önemli dönüm noktalarında azizlerin yer aldığını belirtmiştik. Bu düşüncenin farkında olan Rus Ortodoks Kilisesi, kendi

¹⁹ Şapov, 13; Petruhin, 93-94.

²⁰ Tokarev, 242.

²¹ Örneğin o dönemlerde yazın karşılınması için kutlanan ve Tanrılara şükran sunma bayramı olarak anılan "*Maslenitsa*" Hıristiyanlık özelliğine büründürülmüş ve Büyük Oruca hazırlanmanın son haftası haline getirilmiştir. (E. V. Trostnikova, **Prazdniki Pravoslavnoy Tserkvi**, İzdatelstvo Eksmo, Moskova 2007, 95-96).

²² Kurat, 13.

²³ Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, 37.

²⁴ N. Korneeva, **Azı Drevnerusskoy İkonopisi**, Moskova 2005, 26; Ayrıca bkz. R. K. Balandin, **Svyatie i Podvijniki Pravoslaviya**, İzdatelstvo Astrel, Moskova 2006, 73.

²⁵ N. D. Talberg, **İstoriya Ruskoy Tserkvi**, Kiev 2007, 33.

tarihinin başlangıcını önemli görmekte ve bunu azizlere bağlama ihtiyacı duymaktadır. Nitekim Rus Ortodoks Kilisesi kendine kutsal bir dayanak bulmak için -genel olarak Rusların Hıristiyanlaşması X. yüzyıldan itibaren başlatılsa da- Hıristiyanlaşmanın başlangıcını Hz. İsa'nın on iki havarilerinden biri olan Aziz Andreas'a (ö.62) kadar götürmeye çalışarak, kendisinin Apostolik Kilise olduğunu iddia etmektedir. Buna göre Hıristiyanlığın ilk döneminde havarilerden Aziz Andreas²⁶ ve Aziz Pavlus Slavların yaşadıkları bölgelerin sınırlarına ulaşmışlar ve buralarda misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Havari Aziz Pavlus faaliyet alanına Slavları da katmış ve onlara piskopos olarak akrabası ve öğrencisi Aziz Andronik'i görevlendirmiştir.²⁷ Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre, bu konuda XI. yüzyılda rahip Aziz Nestor (1056-1114) tarafından yazılan ve Ruslar için en önemli tarihi dinî kaynak olan "*Geçmiş Yılların Öyküsü*" (Povest Vremennih Let) adlı eserde havari Aziz Andreas'ın Rusların yaşadıkları bölgelere işaret ederek, burada Tanrı'nın bereketinin parlayacağını, kiliselerin yükseleceğini bildirmesi, orayı kutsaması ve dua ederek haç dikmiş olması bu delili kuvvetlendirmektedir.²⁸

Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre, Rusların Hıristiyanlaşmasında azizlerin rolü büyüktür. Örneğin, kardeş olan ve sonradan Rusların en önemli azizlerinden sayılacak olan Selanikli Aziz Kirill (826-869) ve Aziz Methodius (815-885) Slav bölgelerinde önemli faaliyetlerde bulunmuştur.²⁹ Aziz Kirill Slavlarla iletişim kurabilmek ve onların da Yeni Ahit'i okuyabilmeleri için bir Slav alfabesini oluşturmuş ve bununla Slavların dolayısıyla Rusların Hıristiyanlaşmalarının yolunu açmıştır. IX-XI. asırlarda Slavlar arasında yaygın hale gelip kullanılmaya başlayan bu alfabenin günümüzde de gelişmiş şekli Ruslar arasında kullanılmaktadır. Sonraki dönemlerde Slavlar için geliştirilen bu alfabe ile dinî ve edebî eserler tercüme edilmiştir.³⁰ Dolayısıyla bu alfabe Rusların dil ve edebiyatının gelişmesinde büyük etkiler yapmıştır. Tercüme edilenler arasında Yeni Ahit ve edebî eserler olduğu gibi azizler ve onların hayatları ile ilgili eserler de bulunmaktaydı. Böylelikle azizlerin hayatını anlatan eserler geleneği Ruslarda başlatılmıştır. Neticede çok geçmeden

²⁶ Talberg, 14-15; Ayrıca bkz. Petruhin, 17-18.

²⁷ Sevinç Aslanova, **Rus Ortodoks Kilisesi**, Basılmamış Doktora Tezi, A.Ü. S.B.E., Ankara 2006, 17-18.

²⁸ Yaşına, 13.

²⁹ Aslanova, 20.

³⁰ Kurat, 32-33.

Aziz Feodosi Peçerski ve kardeşleri tarafından öldürülen Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşlerin hayat hikâyesini anlatan eserler ortaya çıkmış ve bu gelenek günümüze kadar devam etmiştir.³¹

Rusların Hıristiyanlaşma döneminde büyük azizlerden sayılan Prenses Azize Olga'nın (ö. 969) Ruslar için ayrı bir yeri vardır. O, ilklerden olarak Ortodoks Hıristiyanlığı kabul etmiş ve halkının da bu dini kabul etmesi için girişimlerde bulunmuştur. Kaynaklara göre o İstanbul'u ziyaret etmiştir.³² İstanbul Patriğinin önünde vaftiz olmuştur. Bunun onuruna ona İmparator Aziz Konstantin'in annesinin adı olan Helena (Yelena) ismi verilmiştir.³³ Bunun ardından Azize Olga Kiev'de bir Ortodoks merkezi kurmaya çalışmıştır.³⁴

İlk dönemlerde Rusların yeni yeni Hıristiyanlaşmasına ivme kazandıracak ve halkın gözünde etki bırakan bir olay yaşanmıştır. Rus Ortodoks Kilisesi'nde ilk şehit azizler sayılan baba oğul Aziz Feodor ve Aziz İoann öldürülmüştür. Anlatılanlar göre Prenses Azize Olga'nın torunu Knez Aziz Vladimir (977-1015) Hıristiyan olmadan önce putperest iken 984 senesinde bir savaş kazanmış ve kendi askeri gücünün koruyucusu saydığı Tanrı Perun'a insan kurbanı sunmak istemiştir. Askerler putların yanına çağrılmış ve onlara ziyafet verilmiştir. Ardından kurban seçimi için kura çekilmiştir. Kura bir zamanlar Bizans'ta bulunan ve Hıristiyanlığı kabul eden Aziz İoann'a çıkmıştır. Onun babası Aziz Feodor da askerdir. O, buna itiraz etmiş ve bunların birer put olduklarını, yanlış inanç ve uygulamalar olduğunu bildirmiştir. Buna rağmen askerler onları yakalamış ve onları Tanrı Perun onuruna öldürmüşlerdir. Knez Aziz Vladimir de buna sessiz kalmıştır. Baba oğul böylece ilk Rus şehit azizleri olarak tarihe geçmişlerdir. Onların öldürüldüğü yere daha sonra Desyatinnaya Kilisesi inşa edilmiştir.³⁵

Bu dönemde Knez Aziz Vladimir'in ayrı bir yeri vardır. O, 990 senesinde Hıristiyanlığı kabul ederek Rusya'nın resmî dini haline getirmiştir. Ancak, o da iktidarının ilk dönemlerinde Rusların eski dini olan putperestliğe inanmaktaydı. Ayrıca, o ateşli putperest çevreler tarafından desteklenip tahta çıkmıştı. Onu

³¹ Kurat, 55-56.

³² Petuhin, 57.

³³ Talberg, 17; Aslanova, 23.

³⁴ Acar, 26.

³⁵ Balandin, 82-83.

destekleyen paganlar putperestliği geliştirmek adına bu alanda reformlar yapmaya girişmişlerdi.³⁶

Aziz Vladimir hakkında Rus el yazmalarında şöyle bir olay anlatılmıştır. Aziz Vladimir Hıristiyanlığı kabul etmeden önce karmaşık bir süreç yaşamıştır. Aziz Vladimir'e Yahudi, Müslüman, Alman ve Yunanlılar gelerek dinlerini anlatmıştır.³⁷ Bunun üzerine Aziz Vladimir kararsız kalmış ve meclisini toplayarak danışmıştır. Meclis, ona elçilerin ülkelerine birer gözlemci göndermesini ve onların araştırmalarına göre karar vermesini teklif etmiştir. Bunun üzerine Aziz Vladimir Yahudilerin yaşadığı Hazar ülkesine, Bulgarların yaşadığı Volga bölgesine, Almanların yaşadığı batı Avrupa'ya, Yunanlıların bulunduğu İstanbul'a birer elçi göndermiştir. Elçiler Rusya'ya dönünce Aziz Vladimir'e şunları anlatmıştır: *"Müslümanlar, cami adı verdikleri tapınakta ayakta duruyor, başlarını eğiyor, oturuyor ve sağa ve sola bakıyorlardı. İçlerinde korku ve hüzn vardı. Almanların tapınaklarının hiç biri ihtişamlı değildi... Yunanlılara gittiğimizde onlar bizi Tanrılarına taptıkları tapınaklara götürdüler. İçlerine girdiğimizde yerde mi gökte mi olduğumuza inanamadık çünkü yeryüzünde böyle ihtişamın olması inanılmazdı. Bunu nasıl anlatacağımızı bilemiyoruz. Tek bildiğimiz Tanrı'nın onlarla olduğu ve onların ibadetlerinin diğerlerinden daha iyi olduğudur."*³⁸ Bunun yanında Aziz Vladimir'e Hıristiyanlık iyi olmasaydı büyük annesinin kabul etmeyeceği de söylendi. Bunun üzerine Aziz Vladimir Hıristiyanlığa ısındı ve nerede vaftiz olacağını sordu.³⁹

Siyasi sebeplerden dolayı Bizans İmparatoru II. Basil'in, kız kardeşi Anna'yı Aziz Vladimire eş olarak vermesi de onun Hıristiyan olmasını hızlandırmıştır. Böylece Aziz Vladimir bugünkü Sivastopol yakınlarında bu evliliği gerçekteştirmekle vaftiz edilmiş ve aynı zamanda Bizans imparatorluk ailesinden biri olmuştur.⁴⁰

Hıristiyanlığı kabulünden sonra Aziz Vladimir ülkedeki bütün put ve tapınakların yıkılmasını emretmiş, okullar kurdurmuş, ülkesine dinî kitaplar

³⁶ Yaşına, 16.

³⁷ E. Poselyanin, **Jitie Svyatıh**, 80-81.

³⁸ Yaşına, 18, Acar, 28.

³⁹ Poselyanin, **Jitie Svyatıh**, 81.

⁴⁰ Talberg 19.

getirtmiştir. Ardından kiliseler inşa ettirmiştir. Bu kiliseler Yunanlılardan götürülen ikonalarla süslenmiştir.⁴¹ İnşa edilen bu ilk kiliseler Bizans örneğine göre oluşturulmuştur. Bunu İstanbul'da bulunan Ayasofya Kilisesi'nden esinlenerek inşa edilen Kiev Ayasofya Kilisesi örneğinde açık bir şekilde görebilmekteyiz. Ruslar üzerindeki bu Yunan etkisi uzun yıllar kendini hissettirmiştir.⁴²

3. Moskova Patrikliğinin Kurulmasına Kadar Azizler

XI. yüzyıldan başlayıp XVI. yüzyılın sonuna kadar devam eden bu süreçte hem Rus halkı hem de Rus Ortodoks Kilisesi birçok gelişme ve çalkantılara maruz kalmıştır. Rusların bir devlet çatısı altında bir araya gelmeleri, yeni dinin nüfuz etmeye başlaması, halkın bu dine göre yaşamlarını biçimlendirmeleri, ülke içinde yaşanan gelişme ve iç çatışmalar, devamlı dış düşmanlarla savaşın yaşanması ve en önemlisi Moğol işgali bunların bazı önemli örnekleri olarak sayılabilir. Ayrıca Rus Ortodoks Kilisesi'nde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde İstanbul'a bağlı olan Rus Ortodoks Metropolitliği genel olarak onun kontrolünde iş yürütmüştür. Bundan dolayı metropolitlerin büyük çoğunluğu Yunan kökenli olmuş, yürütülen faaliyetler İstanbul Patrikliği örnek alınarak yerine getirilmiştir. Ayrıca Rus Ortodoks Kilisesi bu dönemde devlet içi olaylarda etkin olmuş, zaman zaman siyasi kontrolü kendi inisiyatifi altına almıştır. Tüm bu gelişim ve değişimlerde şüphesiz azizlerin kahramanlıklarının rolü büyüktür.

Aziz Vladimir sonrası dönemde onun çocukları arasında taht kavgası patlak vermiştir. Kavga sonucu Rusların en önemli şehit azizlerinden sayılan Aziz Boris (ö. 1015) ile Aziz Gleb (ö. 1015) ağabeyleri Svyatopolk (980-1019) tarafından öldürülmüştür. Aziz Boris ile Aziz Gleb kendi istekleri ile halkın huzuru için ağabeylerine karşı koymamışlardır. Onlar itaatkârlığın örneğini sergilemişlerdir.⁴³

1019 senesinde tahta geçen Yaroslav Mudrıy (989-1054) döneminde din adına önemli faaliyetler yapılmıştır. Önemli kilise ve manastırlar kurulmuştur. Bunların en önemlilerinden olan Kiev'deki Ayasofya Kilisesi 1037'de, Kievo-Peçerski Manastırı 1051 senesinde inşa edilmiştir. Din görevlileri yetiştiren okullar

⁴¹ Poselyanin, **Jitie Svyatıh**, 85.

⁴² Nelly Lindgren, "Rus İkonografisinde Konstantinopolis İmgesi", **İkonalar**, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, 63-66.

⁴³ Talberg, 21.

açılmıştır. Ayrıca kitapları çok seven Yaroslav ilk kez kütüphane kurdu muştur. Bizans'tan önemli dini kitaplar getirtmiştir. Onun döneminde Hıristiyanlığın değerlerini taşıyan “*Rus Adaleti*” (Ruskaya Pravda) isimli ilk yazılı kanun kitabı yazılmıştır. Ayrıca onun zamanında ilk defa Rus asıllı Aziz İlarion metropolit olmuştur. O, döneminin en önemli dini eserlerinden biri olan “*Kanun ve Nimet Hakkında Söz*” (Slova o Zakone i Blagodatı) adlı eserini yazmıştır.⁴⁴

Bu dönemde Rus keşişliğinin kurucuları olan Aziz Antoni Peçerski (ö.1073) ve öğrencisi Aziz Feodosi Peçerski (1036-1074) de dinî hayata damgalarını vurmuşlardır.⁴⁵ Keşiş Aziz Antoni Peçerski, Aynaroz adasına⁴⁶ gitmiş ve orada keşişliği kabul ederek Aynaroz keşişliğini ülkesine getirmiş ve Rus dini hayatında özel öneme sahip olan Kievo-Peçerski Manastırı'nı kurmuştur.⁴⁷ Öğrencisi Keşiş Aziz Feodosi Peçerski ise, onun örnek hayatını anlatan ve Rus tarihçiliğinin başlatanlardan olan Aziz Nestor Letopisets'in (ö. 1114) yazdıklarına göre, çocukluğunda keşişliğe ilgi duymuş ve bunun üzerine manastıra gidip yerleşmiştir. 1062 senesinde ise keşiş Aziz Feodosi Peçerski, Kievo-Peçerski Manastırı'nın pratiklerinden oluşan kuralları temellendirmiştir. Bu daha sonra tüm manastırlara yayılarak keşişlerin hayatını düzenleme kuralına dönüşmüştür. Onların yaşadığı Kievo-Peçerski Manastırı XVII. yüzyılın ortalarına kadar Rus eğitim ve kültürünün merkezi olmuştur. Ayrıca, manastırda o dönemin en büyük kütüphanesi mevcuttu. Rahip Aziz Nestor Letopisets döneminin en büyük eseri olan “*Geçmiş Yılların Hikâyesi*”ni burada yazmıştır. Bu eser yüzyıllar boyunca Rusların tarihi-dini kaynaklarından biri olmuştur. Ayrıca, bu manastırdan birçok piskopos, din görevlisi, öğretmen ve misyoner yetişmiştir.⁴⁸

1168 senesinde Rostov ve Suzdallıların knez olarak tanıdığı Knez Andrey Bogolübski (ö.1174) Vladimir şehrini geliştirerek ülkenin en büyük merkezi haline getirdi. Burada birçok büyük kiliseler inşa ettirdi. Bunlardan “*Uspenski*” olarak

⁴⁴ Talberg 22-23; Kurat, 35-37.

⁴⁵ Bkz. Fedotov, 40-50.

⁴⁶ Aynaroz (Athos) adası, Yunanistan'ın kuzeyinde Ege denizine doğru uzanan üç boyutlu bir yarım adadır. 60 km. uzunluğunda, 10 km. genişliğinde olan bu adanın doğu uzantısında ismini taşıdığı Athos (2034 m.) dağı yer almaktadır. Bu adada çok sayıda manastır bulunmaktadır. Günümüzde Yunanistan'ın himayesi altında hür zahitler cumhuriyeti olan ve sadece erkeklerden oluşan bu adaya kadınların girmesine izin verilmemektedir. (Olivier Clement, “Ortodoks Mezhebi: İlk Yedi Konsil Kilisesi”, **Din Fenomeni**, çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya 1995, 236.)

⁴⁷ Talberg, 59; Şapov, 42; Ayrıca bkz. Pavlovski, 89.

⁴⁸ Yaşına, 60-62.

bilinen kiliseye Azize Meryem'in mucize gösteren ikonasını Vişgorod'dan getirterek koydurttu. Böylece Vladimir şehri o dönemin dinî merkezlerinden biri oldu.⁴⁹

1237 senesinden itibaren Ruslar Moğolların işgali ile karşı karşıya kalmıştır. Ancak birçok knezliklere parçalanan Rusları işgal etmeyi başaran Moğollar kendisine yakın gördüğü yönetime ve kiliseye baskı yapmamıştır. Onlar kiliseye dokunulmazlık yarlığı vermişlerdir. Vergilerden din adamlarını muaf tutmuşlardır.⁵⁰ Hatta Altın Orda sarayında bir Rus piskoposluğu kurulmasına izin vermişlerdir. Burada Rus dindarlarının görevi hanın selameti için Tanrı'ya dua etmekten ibaret olmuştur.⁵¹ Moğollara yakın tavır sergileyenlerden biri de ülkenin kuzey-batı yönünde yer alan Aziz Aleksandr Nevski (1220-1263) idi. Onun Ruslar için özel bir yeri vardır. Önde gelen azizlerden sayılan Aziz Aleksandr Nevski, Rusları Katoliklere ve Katolikliğe karşı korumuştur. Bu uğurda onun askerleri Katolik Norveç, İsveç ve Almanlarla savaşmıştır. Rusların anılarında kutsal savaş olarak anılan bu savaşlar, 1240 ve 1242'de Papa'nın onayı ile hem toprak genişletmek hem de Rusları Katolikleştirmek için başlatılmıştı. Onların ordularında Rusları Katolikleştirmek için birçok din hizmetlileri de bulunmuştur.⁵² Bilgilere göre iki tarafın güçleri aynı değildi. Aziz Aleksandr Nevski'in askeri birliği diğerine göre azdı. Ancak ona, şehit aziz kardeşler Aziz Boris ve Aziz Gleb'in yardım edeceklerini gördüğü bir rüyaya dayanarak yakın arkadaşı tarafından kendisine bildirildi. Aziz Aleksandr Nevski de bu savaşa dinî anlam yükleyerek kazanabileceğini düşünüyordu ve öyle yaptı.⁵³ Bundan dolayı Novgorod el yazmalarında savaşın Aziz Aleksandr Nevski'in dua ederek "*Tanrı güçlü olanla değil, adil olanla birliktedir*" demesiyle başladığını yazmaktadır. Bu çağrışı Rus Ortodoks askerleri asırlar boyunca kullanmışlardır.⁵⁴ Kilise ve halk nezdinde Katoliklerle Ortodoksların kutsal savaş olarak ün kazanan bu savaş nedeniyle Aziz Aleksandr Nevski ileride Rus azizlerinin en ünlülerinden biri olmuştur.

⁴⁹ Kurat, 52.

⁵⁰ Kurat, 80-81.

⁵¹ Kurat, 132.

⁵² Talberg, 102-105; Kurat, 71-73.

⁵³ Krupin, 111.

⁵⁴ V.Y Malyagin, **Hozyain Moskvi: Svyatoy Blagovernny Veliki Knyaz Daniil Maskovski i Ego Monastir**, Danilovski Blagovestnik, Moskova 2001, 14.

Bu dönemde Moğol kağanlara yakınlığı ile Suzdal-Vladimir ve Tver Knezliklerini saf dışı bırakarak öne çıkan Moskova Knezliği, Rusların başkenti olarak ilerlemeye başlamıştır. Bu gelişme karşısında kilisenin de önemli desteği olmuştur. Metropolit Aziz Petr (ö. 1326) bu yolda büyük gayretler sarf etmiş ve aynı zamanda Moskova’da ikamet ederek Rus Ortodoks Kilisesi merkezini Vladimir şehrinde buraya kaymasına vesile olmuştur. Ondan sonra gelen Metropolitler de Moskova’da ikamet ettiler ve Moskova Knezlerini desteklediler. Metropolit Aziz Petr öldüğünde ise, Ruslar tarafından mucize gösterdiğine inanılmış ve talepler üzerine Moskova azizi olarak Rus azizler takvimine (svyatsı) eklenmiştir. İnanca göre böylece Aziz Petr, Moskova’nın göksel koruyucusu olmuştur.⁵⁵

Moskova’da ikamet edenlerden Metropolit Aziz Aleksey, önemli işler başarmıştır. Onun döneminde Moskova Knezliği’ne küçük yaşta Knezler geçtiğinden Aziz Aleksey onlara yardımcı oldu ve bir anlamda devlet işlerine baktı. Böylece kilisenin Moskova Knezliğindeki siyasi rolü başladı.⁵⁶ Aziz Aleksey, 1357 senesinde Moğol Hanı Canıbek’in karısını iyileştirerek bir yandan Altın Orda’da kilisenin mevkiini yükseltirken, diğer yandan Metropolitliğin Moskova’da yer alması, dolayısıyla Moskova’nın en büyük Knezlik olma yolunu daha bir kez ileriye götürmüş oldu.⁵⁷

Bu gelişmelerin ardından Rusların önemli azizlerinden sayılan Aziz Dimitri Donskoy’un (1350-1389) aziz olmasını sağlayan olay yaşanmıştır. Buna göre Moğolların kendi üzerlerine yürüdüğünü öğrenen Aziz Dimitri Donskoy, kiliseyi ve onun değerlerini kullanarak halkı savaşa çağırmıştır. Nihayet iki taraf 1380 senesinde Don nehrinin yakınlarında Kulikova’da karşı karşıya gelmiştir. Savaş sonunda Aziz Dimitri Donskoy zafer kazanmıştır. Halk inancına göre bu savaş kutsal kimlik kazanmıştır. Halk önünde Aziz Dimitri Donskoy, Ortodoksluğun koruyucusu olarak anılmıştır.⁵⁸ Savaş sırasında ona melekler, Aziz Georgi Pobedonosets (ö. 303),⁵⁹ Rus

⁵⁵ Yaşina, 68; Kurat, 92.

⁵⁶ Talberg, 145-146.

⁵⁷ Talberg, 87-88; Kurat, 93-94.

⁵⁸ Acar, 50.

⁵⁹ Romalılar tarafından zulme uğrayıp şehit edilen Aziz Georgi Pobedonosets’in at üzerinde ejderhanın ağzına mızrağını soktuğu ikonası XIV. yüzyıldan itibaren Moskova arması ve Rus devletinin sembolü olmuştur. 1769 senesinde İmparatoriçe II. Katerina (1729-1796) Aziz Georgi Pobedonosets ismindeki askeri nişanını askerlere takdim etme geleneğini başlatmıştır. (N. M. Terehova-E. S. Kalugina, **Pravoslaviye: Slovar-Spravočnik**, İzdatelstvo Dar, Moskova 2007, 273).

Prensleri Aziz Boris ve Aziz Gleb ve Başmelek Mikail'in yardım ettiğine inanılmaktadır.⁶⁰ Ayrıca savaş günü Azize Meryem'in doğum gününe denk geldiği için, Aziz Dimitri Donskoy, savaşı kazanmak için Azize Meryem'e dua etmiştir. Azize Meryem de onun duasını geri çevirmemiş, ona yardım etmiştir.⁶¹

Hem devlet içinde hem de halk nezdinde yeterince yerini almaya başlayan Hıristiyanlığı XIV. yüzyılda doruğa ulaştıran Rus keşişliği olmuştur. İlk dönemlerde manastırlar genelde şehirlerde ve şehir etraflarında kurulmaktaydı. Keşişler halk içerisinde onlardan fazla farklılık göstermeden yaşamaktaydılar. XIV. yüzyıla gelindiğinde ise, özellikle Rusların en büyük keşiş azizlerinden olan Aziz Sergi Radonejski (1314-1397) ile durum değişmiştir.⁶² Onunla keşişlik uzak yerde yaşama ve yalnızlık ile özdeşleşmiştir. Aynı zamanda Aziz Sergi Radonejski dini halka sevdirmiş ve onun binlerce öğrencisi kuzey Ruslarını Hıristiyanlaştırmıştır.⁶³ Ayrıca Aziz Sergi Radonejski dinin cazip yönlerini yönetimde olanlara da sevdirmiş ve onun ikamet ettiği yer günümüze kadar Rusların en önemli merkezi olmuştur.⁶⁴

İlerleyen dönemlerde keşişlik alanında İosiflyan ve Nestyajatel taraftarları ortaya çıkmıştır. İki gurubun arasında fikir ayrılıkları bulunmaktaydı. Bunun nedenini o günün şartları ve imkânları hazırlamıştı. Yani yukarıda da bahsetmeye çalıştığımız gibi, bu dönemlerde Rus keşişliği inanılmaz bir gelişme göstermişti. Bu kurum devletin tüm varlığında hissedilmekteydi. Ona değer veren insanlar çoğalmıştı. Dolayısıyla özellikle zenginler, büyük miktarda mal mülk, araziler, ormanlar, köyler vs. manastırlar adına vakfetmişlerdi. Bu durum çok geçmeden manastırın inanılmaz derecede zenginleşmesine, hatta sahip olduğu arazilerinde dışarıdan çiftçilerin gelerek çalışmaya başlamasına yol açmıştır. İşte bu noktada Rus Ortodoks Kilisesi camiasında farklı düşünceler ortaya çıkmıştır. Bunlardan Keşiş Aziz Nil Sorski (1433-1507) taraftarları bu duruma karşı çıkarak, manastırın böyle bir zenginliğe sahip olmaması gerektiğini savunmuştur. Keşiş Aziz İosif Volotski (1440-1515) taraftarları ise, bunun manastırların insanlara hizmet etme açısından fayda getireceğini savunmuştur. Onlara göre örneğin elde edilen gelirlerle okul, kütüphane kurmak mümkündür. Ayrıca, halkın fakirleştiği dönemlerde yardımcı

⁶⁰ Krupin, 71.

⁶¹ Trostnikova, 267.

⁶² Fedotov, 162-168.

⁶³ Yaşına, 70-73.

⁶⁴ Fedotov, 181.

olunabilirdi. Görüldüğü üzere bu farklılık kilisenin inanç veya temel konularında olan ayrılık değildi. Dolayısıyla, bunlar arasında pek kargaşa olmamıştır. Sonradan bu iki taraf beraber heretik ayrılıklara karşı mücadele etmiştir.⁶⁵ Örneğin Strigolnik, Jidovstvuyuşı, Başkina-Kosoy gibi heretik guruplarla mücadele etmiştir. Bulardan Strigolnik ayrılık XIV. yüzyılın sonunda Novgorod ve Pskov'da ortaya çıkmıştır. Kurucusu Karp olan Strigolnik taraftarları kilise hiyerarşisini reddetmekteydiler. Jidovstvuyuşı taraftarları ise, 1470 senesinden itibaren Novgorod ve Moskova'da ortaya çıkmışlardır.⁶⁶ Kurucusu İudey Zahariya olan Jidovstvuyuşı taraftarları Yahudi anlayışına sahip olarak, Eski Ahit'i şiddetle savunuyor, İsa ve Meryem'e inanmıyorlardı. Ayrıca, kilise sırlarını, bayramlarını, ikona ve kutsal kalıntı anlayışını reddediyorlardı. Başkin ve taraftarları ise, 1550 senesinden itibaren Moskova'da Baba Tanrı ile Oğul Tanrı'nın eşitliğini reddettiler. Ayrıca, kutsal geleneği, ikonalara ve kutsal kalıntılara saygıyı kabul etmiyorlardı.⁶⁷ Özellikle o dönemde Jidovstvuyuşı taraftarlarına karşı Aziz İosif Volotski gibi din adamları Rus Ortodoks Kilisesi'nin inanç esaslarını savunmuş ve bu doğrultuda ünlenip azizlik derecesine yükseltilmiştir.⁶⁸

Bu dönemlerde Bizans'ın Türkler tarafından fethedilmesi, Rusların diğer Ortodoks dünyasında olduğu gibi baskı altında olmamaları Rusya devletinin Knez III. İvan döneminden itibaren (1462-1505) III. Roma olarak algılanmasına yol açmıştır.⁶⁹ Bu ideolojiyi Rus çarları hep kullanmıştır. Bu bahane ile hem Bizans toprakları üzerinde hak iddia etmiş ve hem de Doğuya doğru genişlemelerinde dini kullanarak savaşlara kutsallık özelliği katmaya çalışmış ve halkın desteği ile bunu başarmışlardır. Bundan dolayı çarlar zaman zaman kilise ve manastırları ziyaret etmiştir. Böylece kendilerini kutsallığın parçası olarak göstermeye getirmeye gayret etmişlerdir. Onların bu çabaları sonuç vermiş ve hatta dönemlerinin ikonalarına konu yapılarak, Hıristiyanlığın koruyucuları olarak resmedilmişlerdir. Bunun yanında halk, Çarların Tanrı tarafından seçildiğine inanmıştır. Ayrıca onların kendileri ile Tanrı arasında aracılık ettiklerine de inanmış ve onların adil olmaları, Hıristiyanlar

⁶⁵ Fedotov, 223-241; Talberg, 265-268.

⁶⁶ Tokarev, 570.

⁶⁷ Yaşina, 79.

⁶⁸ Poselyanin, **Jitie Svyatih**, 170.

⁶⁹ Kurat, 139-141.

arasında birliği sağlamaları gerektiğini ve kendilerinin koruyacaklarını düşünmüşlerdir.⁷⁰

Tarihte korkunç sıfatı ile meşhur olan, 1547 senesinde 17 yaşındayken tahta geçen Çar IV. İvan'ın (1530-1584) manevi babası, danışmanı ve aynı zamanda Moskova Metropoliti olan Aziz Makari (1482-1563) kilise için büyük işler yapmıştır. Aziz Makari, kilise tarihi kitaplar mecmuasını yazmıştır. Ayrıca 1547 ve 1549 senelerinde topladığı kilise konsilinde Aleksandr Nevski, Nikon Radonejski, Zosima Slovetki ve Savvati Slovetki gibi bölgesel düzeyde anılan azizleri tüm Rusların kabul ettiği azizler olarak kanonlaştırmıştır. Böylece, bu dönemde parça parça olan Rus devletinin tek Ortodoks devletinde toplanmaya başlamasıyla o da kutsadığı azizlerle Rus Ortodoks Kilisesi'nin birleştircisi sayılmıştır.⁷¹

Onun döneminde 1551 senesinde kilise ile ilgili 100 bölümlü karar alınmıştır. Bunların esasını kilise düzenini iyileştirmeye yönelik faaliyetler, hayır ve eğitim kurumları hakkındaki fikirler oluşturmuştur. Nitekim bu doğrultuda halk için dini okulların açılması ve Aziz Makari'nin inisiyatifi ile kurulan ilk matbaada, yanlış olan kitapların düzeltilmesi kararı da alınmıştır.⁷² Ayrıca o, yirmi seneden aşkın süre içinde azizlerin hayatını ele alan kitap üzerinde çalışmıştır. Bunun sonucunda 12 ciltlik büyük hacimli "*Büyük Aylık Okuma*" (Velikie Ceti Mnei) isimli kitap ortaya çıkmıştır.⁷³

4. Patriklik Döneminde Azizler

Rus Ortodoks Kilisesi tarihinde en önemli gelişmelerden biri şüphesiz bu Kilise'nin Patriklik düzeyine yükselmesidir. 1439 senesinde İstanbul Patrikliği ile Katolik Papalığının yaklaşmak için aldıkları Floransa Ünyonu kararı Moskova metropolitliği tarafından sert karşılık bulmuş ve özerklik yolunda adımlar atmasına neden olmuştur. Bundan sonraki süreçte Moskova metropolitleri kendi piskoposları tarafından oluşturulan toplantılarında seçilmeye başlamış ve seçilen metropolit de takdis için İstanbul'a gitmez olmuştur. Bununun yanında İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesi ve bu dönemlerde Moskova'nın yükselerek Rusya'nın

⁷⁰ Acar, 89-93.

⁷¹ Yaşına, 81.

⁷² Talberg, 223-235.

⁷³ Talberg, 224.

genişleyerek büyümesi, Moskova Metropolitlerin de mevkii ve nüfuzlarının yükselmesine yol açmıştır. 1480 senesinden sonra yükselen Moskova'da Üçüncü Roma nazariyesinin gelişme göstermesi ile Ortodoks dünyasının hamisi fikri de gelişmiş ve bunun için İstanbul'da olduğu gibi bir Patrikliğin olması gerekliliği düşünülmeye başlamıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda Rusya'nın bazı iç nedenlerden dolayı yüzyıl gecikme olmasına rağmen 1589 senesinde İstanbul Patriği Yeremia'nın Moskova'ya gelerek Rus Ortodoks Kilisesi'ni kutsamasıyla Moskova'da Patriklik kurulmuştur.⁷⁴

Şüphesiz bu dönemde de azizlerin kahramanlıklarının önemli rol oynadığını görmekteyiz. Nitekim Patrik Aziz Germogen (1530-1612) Rusları Lehlilerin baskısından kurtarmak için çok çaba göstermiştir. Bunu yaparken o halkın manevî ve milli duygularını uyandırarak, dış düşmanlarla bir arada mücadele etmelerini telkin etmiştir. Aziz Germogen'in çabalarıyla Katolik Lehlilerin Rusları Katolikleştirmeye çalıştığı düşüncesine sahip olan halk 1611-1612 senelerinde düşmana karşı harekete geçmiş ve birçok şehir düşmanın elinden kurtarmıştır. Lehliler ve onların destekçileri olan bazı Ruslar Aziz Germogen'i yaptıklarından vazgeçirmeye çalışmıştır. Ancak o bundan vazgeçmeyince onu ev hapsine atmışlar ve aç bırakmışlardır. Bu kahramanlığından dolayı o, 1913 senesinde Moskova'nın ve Tüm Rusya'nın Lehli düşmanlardan kurtuluşunun 300 senesinde Ortodoksluğun ve anavatanın koruyucusu sıfatıyla azizlik derecesine yükseltilmiştir.⁷⁵

1613 senesinde Lehlileri yenen Ruslar, Mihail Fedoroviç'i çar olarak seçmişlerdir. Ardından önce de bir müddet Patrik olan ve Rus elçisi heyeti ile Lehlilere esir düşen Çar Mihail Fedoroviç'in babası Patrik Filaret, 1619 senesinde Lehlilerle olan anlaşma sonucu esirlikten dönmüş ve Patrik olarak göreve başlamıştır. Göreve gelince oğlu ile çarlığı yönetmeye başlayan Patrik Filaret, ülke içinde önemli faaliyetlerde bulunmuştur.⁷⁶

5. Kutsal Sinod Döneminde Azizler

XVIII. yüzyıl, kilise için birçok önemli değişiklikler getirmiştir. Yani Rus Ortodoks Kilisesi'nin kaderi Çar I. Petro (1672-1725) döneminde önemli bir biçimde

⁷⁴ Kurat, 177-179; Yaşına, 85.

⁷⁵ Balandin, 265-270; Talberg, 316-319.

⁷⁶ Kurat, 216; Talberg, 325-330.

değişmiştir. Çar I. Petro patrikliği ortadan kaldırarak onun yerine 1721 senesinde yönetimin kontrolünde bulunan Kutsal Sinod'u kurmuştur.⁷⁷ Bunun yanında o yönetiminin ilk yıllarında dinî alana sert müdahale yapmıştır. Kilise ve manastırların elinde bulunan zenginlikleri sıkı bir denetim altına almıştır. Onlara büyük miktarda vergiler yüklemiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi inanılmaz derecede zengin olan kilise ve manastırların elindeki mal varlığı bundan sonra hızla azalmaya başlamış ve hatta ileriki dönemlerde çoğu tamamen eriyip yok olmuştur. Neticede manastır ve keşişlerin sayısında da azalmalar olmuştur.

Çar I. Petro ülkesinin Avrupalı olmasını istiyordu ve bu doğrultuda reformlar yapmıştı. Ona göre bütün kurumlar devletin hizmetinde olmalıydı. Buna kilise de dâhildi. Çünkü özellikle manastırlar dışarıdan gelen kışkırtmalara müsaitti ve dolayısıyla değiştirilmeleri gerekiyordu. Çar I. Petro, kilise ve manastırların ellerinde bulundurdukları zenginliklerini devlet ve halkın hizmetine sunarak değerlendirmeyi düşündü. Hatta o bu değişim konularında insanların giyim kuşamlarına kadar karıştı ve batılı tarz kıyafet seçmelerini emretti. Buna uymayanlara cezalar kesti. Bundan kilise ve manastırlar da nasibini aldı.

Bütün bunlara rağmen bu dönemde az da olsa Rus azizi ortaya çıkmıştır. Bunların en önemlileri şunlardır: İoasaf Belgorodski, Tihon Zadonski, Kseniya Peterburgskaya, Agafya Melgunova vs.⁷⁸

Çar I. Nikola döneminde (1796-1855) kiliseye karşı baskılar iyice arttı. Bununla beraber devletin bu tutumuna karşı bazı küçük muhafazakâr topluluklar da gözükmeye başladı. Rusya'da Slovofiller denen milli muhafazakâr aydınlar ortaya çıktı. Onlardan Hamyakov, Gogol, Aksakov, Kirevski, Samarin ve Kavelin gelenekçiliği ve özellikle Ortodoksluğu savundular. Ayrıca onlar bazı dini liderlerle bir araya gelerek dini yayınlar hazırladılar. Matbaalarında kilise babaları, Rus şehitleri ve azizlerin hayatlarıyla ilgili kitaplar basıp dağıttılar.⁷⁹

Slovofiller Rusya'nın Balkanlardaki Hıristiyanları kurtarmasını ve onların devlet kurabilmeleri için Osmanlılarla savaşmasını da istiyorlardı. Hatta daha da ileri giderek İstanbul'un işgal edilmesinin ve bu bölgelerdeki Türklerin tamamen yok

⁷⁷ Pavlovski, 92.

⁷⁸ Yaşına, 97-100.

⁷⁹ Yaşına, 102.

edilmesinin gerekli olduğunu iddia ettiler. Bu fikirler sonucu Ruslar 1877’de Osmanlıya karşı savaş açtı. Böylece onların bu istekleri amacına ulaştı.⁸⁰

Bütün bunlara rağmen XIX. yüzyıl Rus Ortodoks Kilisesi için çok kötü geçmedi. Bir önceki yüzyılın aksine kilise ve manastırların sayısında artışlar başladı. Ayrıca manastırlarda keşişlerin hayat standardı yükseldi. Sayılarında artış oldu. Kadınların barındıkları birçok manastır inşa edildi. Bu dönemlerde manastırlar, bünyesinde fazladan bazı kurumları da barındırmaktaydı. Örneğin bir manastırın bünyesinde ikona okulu, hastane, yaşlılar evi vs. bulunabilirdi. Ayrıca, bu sırada dini akademi, seminariler (dini okullar) ve dini ortaokullar çoğalarak, eğitim düzeyleri de artırıldı.⁸¹

XX. yüzyılın başlangıcı Çar Aziz II. Nikola (1868-1918) döneminde dışarıdan gelen birçok etki ve iç karışıklara rağmen Rus Ortodoks Kilisesi için iyi geçti. Birçok eski kiliseler onarıldı, ikona sanatı gelişme gösterdi. Yüzlerce yeni kilise ve manastır inşa edildi. Serafim Sarovski, Germogen, Feodosi Çernigovski vs. gibi önemli şahıslar azizlik derecesine yükseltildi. Ayrıca bu dönemde etkin olan Marksizm’e karşı Frank, Bulgakov, Berdyayeva vs. gibi şahıslar Ortodoksluğu savunmaya çalıştı.⁸²

Çar Aziz II. Nikola döneminde Kutsal Sinod’un başında olan Pobedonetsev, Çar ile onun muhalifler arasındaki görüş ayrılıklarına karşı çıktı ve yönetimi savundu. Ona göre Tanrı temsilcisi olan çar otokrasiyi korumalı, bireysel özgürlüklere izin vermemeliydi. Bu sorunun “*ruh ve beden*” gibi olan kilise ve devletin işbirliği ile ve devletin kiliseyi güçlendirmesiyle çözülebileceğini savundu.⁸³ Aziz II. Nikola hem çarlığın hem kilisenin koruyucusu oldu ve bu uğurda ailesiyle şehit edildi. Bunun anısına Rus Ortodoks Kilisesi, onu ve ailesini son yıllarda aziz ilan ederek onurlandırdı (*bkz. Resim 2*).⁸⁴

⁸⁰ Acar, 212.

⁸¹ Yaşına, 103.

⁸² Acar, 221.

⁸³ Acar, 265.

⁸⁴ L. İlyunina-A. Zaharov, **Molitvami İh Mı Jivi**, Petersburg 2004, 3-4.

6. Sovyet Dönemi ve Yeni Dönemde Azizler

Sovyet döneminde de en büyük kahramanlıkları azizler üstlendi. 1917 Ekim Devriminden sonra özellikle 1918 senesinden 1939 senesine kadar Rus Ortodoks Kilisesi, Sovyet Sosyalist yönetimden ağır baskılar gördü. 1918 senesinde Sovyet hükümeti, yönetimin kiliseden ayrı olduğunu, okullarda dini değerlere yer verilmemesini ve kilise okullarının kapatılması kararını çıkarttı.⁸⁵ 1919 senesinde ise, aziz mezarlarının açılması konusunda karar alındı.⁸⁶ Böylece, kilise değerlerine saldırı başlamış oldu. Bu kararlar ya kutsal kalıntıları yok etmeye ya da onları müzeye teslim etmeye yönelikti. Bundan sonra kilise ve manastırlar tahrip edildi, ayin malzemeleri götürüldü. Patrik Aziz Tihon (1865-1925) bu duruma karşı çıkmak için halka çağırısı yaptı (*bkz. Resim 3*). Halk, kiliselerini korumaya çalıştı, ancak acımasız yönetim karşısında başarılı olamadı. 1920 senesinde suçlu bulunan dindarların mahkeme süreci başladı. Genelde mahkeme sonucunda birçoğu öldürüldü. Ayrıca yönetim, din adamlarına gün geçtikçe baskıyı arttırdı.⁸⁷ Bunun sonucunda bu dönemde Rusların “*Yeni Şehitler*” (Novomuçeniki) dedikleri azizler ortaya çıktı. Onlar dinsiz Sovyet yönetiminin ağır baskılarına karşı koydular. Bunun sonucunda yüzlercesi öldürüldü, birçoğu sürgün edildi ve oradan dönemedi. Ayrıca birçok azizin kutsal naaşları sandukadan alındı ve onlara hakaret edildi. Bunlardan 1918 senesinde Aziz Aleksandr Svirski'nin (XV.y.y) kalıntısı sandukasından alındı ve hakaret edildi. Ardından 1919 senesinde Aziz Tihon Zadonski'nin (1724-1783) kalıntısı sandukadan çıkartılırken Sovyet yetkilileri kemikleri göstererek insanlara aziz naaşının çürümezliğinin uydurma olduğunu ve dolayısıyla dinsizliğin propagandasını yaptılar.⁸⁸ Yine de insanların buna inanmaya devam ettiğini gördükten sonra defnedilmesine karar verdiler.⁸⁹

Patrik Aziz Tihon'un 1925 senesinde ölmesiyle patrik seçimi Sovyet yönetimi tarafından yasaklandı. 1927 senesinde Metropolit Sergi (1867-1944) Sovyet

⁸⁵ Pavlovski, 93.

⁸⁶ Dobrosotskih, 42-45.

⁸⁷ Yaşına, 106-107.

⁸⁸ Örneğin Sovyet rejimi taraftarlarının Aziz Aleksandr Svirski'nin naaşını “*sarı renkli kukla*” diye propaganda yaptıkları kayıtlara geçmiştir. Ancak dinine sadık insanlar buna inanmamış ve günümüze kadar onun naaşına olan inançlarını sürdürmüşlerdir. (Dobrosotskih, 46.)

⁸⁹ Kozlov, 89-96.

hükümetine bağlılığını dile getirdi. Ancak buna rağmen birçok kilise ve manastır kapatıldı. Onlar atölye, kulüp, depo ve müzeye dönüştürüldü.⁹⁰

1970 senesinden sonra 1990 senesine kadar Rus Ortodoks Kilisesi'nde kanlı baskılar olmadı. Bazı zorluklara rağmen Rus Ortodoks Kilisesi kendini korumayı başardı. Tüm bunların yanında bazı gelişmeler de gerçekleşti. 1988 senesinde, ülkedeki "Yenilenme" (Perestroyka) politikasının sonucunda tüm ülkede Rusların Hıristiyanlaşmasının 1000. yılı törenle kutlandı. Bu günde kilise müzeden birçok kutsal eşyalarını (kutsal kalıntı, ikona) geri aldı.⁹¹

Bu yeni dönemden itibaren Rus Ortodoks Kilisesi'nde özellikle Sovyet döneminde şehit olan azizleri tespit etme, onlar hakkında araştırma yapma ve onları azizlikle onurlandırma faaliyetleri yürütülmeye başlandı. Bu doğrultuda birçok insan aziz ilan edildi. Özellikle 2000 senesinde Rus Ortodoks Kilisesi, Hıristiyanlığın 2000. yılı anısına büyük tören gerçekleştirdi. Bu törende XX. yüzyılda din adına şehit olan veya zulüm gören dindarlar Rus Ortodoks Kilisesi'nce azizlik derecesine yükseltildi.⁹²

B. Azizlikle İlgili Kavramlar

Belirtmeye çalıştığımız gibi Rus Ortodoks Kilisesi'nde diğer birçok Kiliselerde olduğu gibi azizlere inanç ve saygı önemli yere sahiptir. Azizlik, bu dindeki, kutsal anlayışı ile ilişkili olduğu kadar kurtuluş, kilise, dua, kutsal kalıntı, ikona ve mucize öğretileriyle de doğrudan bağlantılı olarak kendini ifade etmektedir.⁹³

Nitekim azizlerin Tanrı'ya ait bazı sıfatlara sahip olmaları ve ona benzer bazı özellikler taşımaları, onlara bir yandan kutsallık sağlarken, diğer yandan onlara kurtuluş örneği ve kurtuluş vesilesi gibi konum sağlamaktadır. Eski Ahit'te Babil kralının ölümü bildirilirken "(Babil Kıralı) İçinden 'Göklere çıkacağım, Tahtımı Tanrı'nın yıldızlarından daha yükseğe koyacağım; İlahların toplandığı dağda, Safon'un doruğunda oturacağım dedin'"⁹⁴ denilmektedir. Azizlerin Tanrı'ya benzer

⁹⁰ Yaşına, 106-110.

⁹¹ Yaşına, 115-117.

⁹² Ptitsına, 57-59.

⁹³ Afanasi, 11.

⁹⁴ Yeşeya, 14, 13.

özellikler taşıdığını ileri sürenler, görüşlerini bu cümlelere dayandırmaktadırlar. Bu şekilde *ilahlar topluluğunu* oluşturduğuna inanılan azizlerin, Tanrı'nın lütfu ile dolduklarına inanmaktadırlar. Böylece onlar kutsal olmaktadır. Geride kalan insanların ise, nihai kurtuluşa ulaşabilmeleri için ilahlar topluluğuna girmeye çabalamaları gerekmektedir.⁹⁵

İnsanın kendi gücü, Tanrı ile beraber olmak, onunla birleşmek, ona benzemek ve kurtuluşu elde etmek⁹⁶ için yeterli değildir. Bunun için Tanrı gücünün yardımı ve Göksel Kilise'de ikamet eden azizlerin Tanrı tahtı önünde şefaet etmeleri ve Yeni Ahit'te "...birbiriniz için dua edin"⁹⁷ dediği gibi dualar yapmaları gerekir. İşte buradaki azizlerin her zaman yardımlaşmaya yönelik olan ve "*asla bitmeyecek olan sevgileri*"⁹⁸ gökle yeri bir birine sıkı sıkıya bağlamaktadır. İnsanların bağı ve sevgisi ise, Göksel Kilise'deki azizleri yüceltmekle, onların yeryüzünde iken gösterdikleri dini hayatı yâd etmekle, onların kendileri için Tanrı önünde temsilci olmalarını rica etmekle, onların kendileri için korku anlarında koruyuculuğunu istemekle ve onlar gibi olmayı arzulamakla ortaya çıkmaktadır.⁹⁹ Buna Yeni Ahit'te şöyle temas edilmektedir: "*Oysa sizler Sion Dağı'na, yaşayan Tanrı'nın kenti olan göksel Yeruşalim'e, bir bayram şenliği içerisinde on binlerce meleğe, adları göklerde yazılmış ilk doğanların topluluğuna yaklaştınız...*"¹⁰⁰ Tüm bu ilişkilerin ve dolayısıyla azizliğin daha da iyi anlaşılması için onunla ilgili bazı fenomenleri ele almak gerekli görülmektedir.

1. Kurtuluş

Dinler Tarihi alanında yapılan araştırmalar bize her dinin o veya bu şekilde insanlar için bir kurtuluş formülü sunduğunu göstermiştir. Hıristiyanlık da kendini kurtuluş öğretisi ile ifade etmeye çalışmış ve geliştirdiği formülü en iyi şekilde sunmayı hedeflemiştir. Yani Hıristiyanlık tarihinin bir kurtuluş tarihi olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Buna göre Hıristiyanlık, Havva ve Âdem'in cennette yasak meyveyi yemesiyle günah işlediğini ve bu günahın onlara ve

⁹⁵ Skurat, 60.

⁹⁶ Voskoboynikov, 186.

⁹⁷ Yakup 5/16.

⁹⁸ 1.Korintliler 13/8.

⁹⁹ Skurat, 61.

¹⁰⁰ İbraniler 12/22-24.

çocuklarına ölüm getirdiğini, ayrıca günahın da miras olarak nesilden nesile geçtiğini iddia etmiştir.¹⁰¹ Bu günden insanlığın kurtulması için Tanrı önce peygamberler aracılığıyla Eski Ahit kurallarını insanlığa sunmuştur. Ancak bu kurallar, insanlara ağır gelmiş ve günden kurtaramamıştır. Bundan dolayı Tanrı insan şeklinde dünyaya gelmiş ve insanların kurtuluşu için kendini çarmıhta kurban etmiştir.¹⁰²

Hıristiyanlık'ta genel olarak Eski Ahit'te olduğu gibi kurallara bağlı olamadan, sadece İsa'ya iman etmekle kurtuluşa erişebilme kanaati yaygındır.¹⁰³ Yukarıda da bahsettiğimiz gibi İsa'ya iman edenler kutsallar olarak çağrılmakta ve bu davanın kapsamına girmektedir. Kutsal, bir anlamda kurtuluşun anahtarı olmaktadır. Ancak, buna rağmen kurtuluşa erebilmek için dinin de birçok kurallar koyduğunu tarihi verilerden anlamaktayız. Yani bu dinde teorik olarak kurtuluş için İsa'ya imanın yeri büyüktür, ancak bunun davranışlara da yansıtılması gerekmektedir. Bunu özverili eylemleriyle azizler gerçekleştirmiş ve kurtuluşun örnekleri olmuştur. Başka bir deyişle İsa'nın insanlar için kendini feda ederek kurtuluşu sağlaması ona inananlar için yeterli sayılmasının yanında, aziz/kutsal olmaya çalışmak inananların hedefi haline gelmektedir.¹⁰⁴ Çünkü kutsallık bir anlamda kurtuluşun garantisi sayılmaktadır. Yani Tanrı'nın isteklerini yerine getirmekle, ona dava yolunda eşlik etmekle ve onunla beraber olmakla kutsallığı elde eden azizler aynı zamanda kurtuluşu da elde etmişlerdir.¹⁰⁵

Hıristiyanlığa göre kurtuluşu iki etapta düşünmek mümkündür. Birincisi insanın hayata göz yummasıyla kendini göstermektedir. Diğeri de büyük kurtuluş diyebileceğimiz olgu, İsa'nın gelmesiyle oluşan kıyamet günü ortaya çıkmaktadır. Buna göre İsa'ya inananlar ölümsüzdür.¹⁰⁶ Dünyadan gözlerini yuman, yani bizim anladığımız ölümle, insan yeni hayata başlamaktadır. Böylece insan yeni değişiklikle hayata devam etmektedir.¹⁰⁷

¹⁰¹ Romalılar 5/12; Ayrıca bkz. Filaret Drozdov, **Katihizis Pravoslavnoy Tserkvi**, Svyato-Troitskaya Sergieva Lavra, Moskova 2006, 27-28.

¹⁰² Foma Hopka, **Osnovi Pravoslaviya**, Rusçaya çev. Andrey Tregubov, Polifakt, Moskova 1987, 39.

¹⁰³ "Çünkü imanınızın sonucu olarak canlarınızın kurtuluşuna erişiyorsunuz." (1. Petrus 1/9).

¹⁰⁴ Leonid Tsarevski, **Propovedi 2006 God**, İzdatelstvo Trovant, Moskova 2006, 33.

¹⁰⁵ Voskoboynikov, 186.

¹⁰⁶ "Tanrı ölümlerin değil, dirilerin Tanrı'sıdır. Çünkü ona göre bütün insanlar yaşamaktadır." (Luka 20/38).

¹⁰⁷ Protopopov, "O Netleni Svyatih Moşey", 36; İsa buna işaret ederek şöyle demektedir: "Buğday tanesi toprağa düşüp ölmekçe yalnız kalır. Ama ölürse çok ürün verir." (Yuhanna 12/24.)

İnsan, diğer hayata geçince hemen sorguya çekilmektedir.¹⁰⁸ Tanrı, ona dünyadaki yaptıklarına göre mükâfat veya ceza vermektedir. Günahkâr cezalandırılırken, dindar ise aziz/kutsal olarak yaşamını İsa ile Göksel Kilise’de devam ettirmektedir.¹⁰⁹ Böylece aziz olarak kurtuluşa ermenin bu dünya hayatından çok daha değerli olduğuna Aziz Pavlus mektuplarında bahsetmektedir.¹¹⁰

Rus Ortodoks Kilisesi’ne göre kurtuluşa eren azizlerin yaşamlarını Göksel Kilise’de sürdürmesi konusunda kilise babalarından Aziz Vasili Veliki (330-379) 40 şehidi kutsarken “Azizler topluluğu! Kutsal takım! Sarsılmaz alay! İnsanlığın koruyucuları! İyi işlerin ortakları... Sizi yer sığdıramadı, ancak gök kabul etti, size cennet kapıları açıldı” demektedir.¹¹¹

Belirttiğimiz gibi kıyamet gününe kadar öbür dünya hayatı her kes için aynı olmamaktadır. İnanç ve iyi amel sahibi olarak göz yumanların ruhları, aydınlık içinde ebedi mutluluğa ilk adımlarını atmaktadır. Günahkârların ruhu konusunda ise durum tam tersi gerçekleşmektedir. Bu ruhlar karanlık, huzursuzluk içinde ebedi cezaya düşmektedir.¹¹²

Ölüm sonrası günahsızların, azizlerin yanına gittiğini, günahkârların ise, alevlerin içerisinde azap çektiğini İsa da belirtmiştir.¹¹³ Ayrıca o, kendisiyle beraber çarmıha gerilen ve ona inanan insana şöyle demiştir: “Sen bugün benimle birlikte cennette olacaksın.”¹¹⁴

Tüm bunların yanında ölüm sonrasıyla kıyamet gününe kadar olan bu devrede, erdemli ve dindarın ruhu mutlulukla mükâfatlandırılmasına rağmen, mutluluğun tamamını bu zaman aralığında almamaktadır. Nitekim mutluluğun tamamını büyük kıyamet gününde alacaktır.¹¹⁵

¹⁰⁸ Pomazanski, 400.

¹⁰⁹ Skurat, 63; Pomazanski, 402; “Kuzu beşinci mührü açınca, sunağın altında, Tanrı’nın sözü ve sürdürdükleri tanıklık nedeniyle öldürülenlerin canlarını gördüm” (Vahiy 6/9).

¹¹⁰ “İki seçenek arasında kaldım. Dünyadan ayrıлып Mesih’le olmayı arzuluyorum; bu çok daha iyi.” (Filipililer 1/23).

¹¹¹ Skurat, 63.

¹¹² Bu bize ölenin ruhunun kıyamet öncesi özel sorguya çekildiğini göstermektedir. Bu konuda Aziz Pavlus şöyle demektedir: “Bir kez ölmek, sonra yargılanmak insanın kaderidir...” (İbraniler 9/27).

¹¹³ Luka 16/22-26.

¹¹⁴ Luka 23/43; Bu bir yandan insanın ölür ölmez sorguya çekildiğini gösterirken, diğer yandan da cezasının hemen verildiğini göstermektedir. (Skurat, 130-131).

¹¹⁵ Drozdov, 61.

Azizlerin bulunduğu Göksel Kilise’de önceden sadece melekler bulunmaktaydı. Ölmüş olanlardan ilk kurtuluşa ererek aziz olanlar aziz atalar ve aziz peygamberlerdir. Bunlardan sonra havari, din şehitleri ve dindarların ruhları kurtuluşa ermiştir.¹¹⁶

İsa’nın kendisinden önce ölen aziz adayı dindarları kurtarması Yeni Ahit’te anlatılmaktadır. Buna göre İsa’nın ölümüyle birçok olay meydana gelmiştir. Tapındaki perde ikiye ayrılmış, yer sarsılmış, kayalar yarılmış ve azizler dirilmiştir.¹¹⁷ Yani İsa bu ölümünden sonra cehenneme gitmiş ve oradaki Eski Ahit döneminde doğan azizlerin kurtulmasını sağlamıştır.¹¹⁸

Rus Ortodoks Kilisesi’nde günahkâr insanların da kurtulması öngörülmektedir. Buna göre hayatta olan insanlar, kardeşleri olarak gördükleri günahkâr ölümlerle, kendileri arasındaki sevginin hiçbir zaman son bulmadığına inanmaktadır.¹¹⁹ Yani bu dinde tüm inananlar kardeş olduklarından ölen günahkârlar büyük kıyametteki sorguya kadar yaşayan kardeşleri tarafından kurtarılmaya ve azizlerin safına katılmaları için yardım edilmeye çalışılmaktadır. Günahkârların kurtuluşa ermeleri için hayattaki inananlar, onları belli günlerde anmakta,¹²⁰ dualar etmekte, onlar adına iyilikler yapmaktadır. Âdeta bunun bir karşılığı olarak, cezadan kurtulup azizler topluluğuna katılan kimseler de hayattaki insanların kurtuluşu için çabalamaktadırlar.¹²¹

Rus Ortodoks Kilisesi’nde insanların kurtuluşu bir yana onların bu yolda ilerlemelerin ön şartı olan yaşamlarını sürdürmeleri bile azizlere bağlıdır. Nitekim yerkürenin sağlam ayakta durması aziz adaylarının bu dünyada insanlarla beraber olmasından kaynaklanmaktadır. Yani insanların arasında geleceğin azizi olacak dindar ve doğru kişiler yaşamaktadır. Eğer böyle olmasaydı yerküre bozguna

¹¹⁶ Skurat, 63.

¹¹⁷ “Mezarlar açıldı, ölmüş olan birçok kutsal kişinin cesetleri dirildi. Bunlar mezarlarından çıkıp, İsa’nın dirilişinden sonra kutsal kente girdiler ve birçok kimseye göründüler.” (Matta 27/52-53).

¹¹⁸ Drozdov, 45.

¹¹⁹ “Sevgi asla son bulmaz” (1. Korintliler 13/8).

¹²⁰ Ölen insanlar üçüncü, dokuzuncu ve kırkıncı günlerinde anılmaktadır. (U Boga Vse Jivi: Pravoslavniy Obryad Pogrebeniya, Nijpoligraf, Nijniy Novgorod 2007, 16-18); Ayrıca Ruslar tüm ölenleri Paskalya haftasından iki gün sonra “Radonitsu” gününde mezar başında anmaktadır. (Trostnikova, 180). Onlar ölüleri “Roditelskaya Subbota” dedikleri günde, yani Kutsal Ruh’un havariler üzerine inişinin anısının kutlandığı Pentikost günün arifesinde de anmaktadır. (Pavlovski, 87).

¹²¹ Pomazanski, 371-376.

uğramış olacaktı. İnanca göre delil olarak Lut peygamberin Sodom halkı hakkındaki Tanrı'nın kararına bakmak yeterli olmaktadır.¹²² Buna göre Sodom halkı yaptıkları günahtan dolayı yok edilmektedir. Tanrı, bu konuda pazarlık eden İbrahim'e sadece on dindar ve doğru kişi olsa onları yok etmeyeceğini bildirmektedir.¹²³ Anlaşılan orada hiçbir dindar kişi bulunmamaktaydı.

Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizler, insanların kurtuluşa ermeleri için de doğru yolu gösteren rehberlerdir. Nitekim onlar vasıtasıyla Kutsal Kitap verilmiştir. Kutsal Kitap insanları doğru yola götürmekte, onlara gerçek imanı vermektedir. Yanlış ve sapkın inançlardan korumaktadır. Bunun yanında azizler örnek yaşam ve kahramanlıklarıyla Tanrı'nın Göksel Kilise'ye ulaşacak en kısa yolu insanlara tarif etmektedirler. Şehit, dindar, keşiş, bu dine kendini adanmış misyoner vs. özelliklere sahip azizlerin hayatını öğrenen inananlar, tecrübe kazanarak kurtuluşun doğru yolunu hissedebilmektedirler.¹²⁴ Yeni Ahit de dindar ve aziz adaylarına bu doğrultuda hareket etmelerini teşvik etmektedir.¹²⁵

İnanca göre azizin hayatıyla tanışan bir insan, onu Kutsal Kitap'ı canlı örnek haline getiren birisi olarak görmektedir. Böylece inançlı Kutsal Kitap'ı kendi hayatında uygulamada tecrübesi artmaktadır. Nitekim onun için azizlerin hayatında iman, cesaret ve sabrın açık örnekleri bulunmaktadır. Ayrıca azizler de zamanında normal insanlardı, birçok zorlukları yenmişlerdi. Bu yanı sıra da onlar, insanları sabırla Göksel Kilise'ye gitmek için teşvik etmektedir.¹²⁶ Bu konuda Yeni Ahit'te Aziz Pavlus'un kendisi de öncekilerden (Habil, Nuh, İbrahim, Sara, İshak Yusuf, Musa vs.) örnek almakta ve bunu insanların takip etmesini istemektedir.¹²⁷

¹²² Skurat, 75.

¹²³ Yaratılış 18/16-33.

¹²⁴ Skurat, 75.

¹²⁵ "Tanrı'nın size verdiği sürüyü güdün. Zorunluymuş gibi değil, Tanrı'nın istediği gibi gönüllü gözetmenlik yapın. Para hırsıyla değil, gönül rızasıyla, size emanet edilenlere egemenlik taslamadan, sürüye örnek olarak görevinizi yapın" (1. Petrus 5/2-3); "Konuşmada, davranışta, sevgide, imanda, paklıkta imanlılara örnek ol." (1. Timoteos 4/12).

¹²⁶ Afanasi, 11.

¹²⁷ İbraniler, 11/1-40; Bu konuda İsa Yeni Ahit'te şunları haber vermektedir: "Kimse kandil yakıp tahlil ölçüğünün altına koymaz. Tersine kandilliğe koyar; evdekilerin hepsine ışık sağlar. Sizin ışığınız insanların önünde öyle parlansın ki, iyi işlerinizi görerek göklerdeki Babnız'ı yüceltsinler." (Matta 5/15-16), İşte burada kastedilen azizler, parlak yıldızlar gibi inananlara Göksel Kilise'nin yolunu göstermektedir. (Afanasi, 12).

Azizlerin kurtuluş vesilesi olmaları konusunda Şu problemin tartişıldığı da görülmektedir. Buna göre Hıristiyanlık'ta sadece kurtuluşa erdirenin, aracılık edenin İsa olduğu belirtilmektedir. Bu konuda Aziz Pavlus mektubunda Şöyle demiştir: *“Çünkü tek Tanrı ve Tanrı'yla insanlar arasında tek aracı vardır. O da insan olan ve kendisini herkes için fidiye olarak sunmuş bulunan Mesih İsa'dır.”*¹²⁸ Bunun yanında azizlerin de insanların kurtuluşu için Şefaatte bulunabileceği inancı oluşmuştur.¹²⁹ Yani azizlerin kurtuluş aracılığı, İsa'nın tek aracı inancıyla çeliŐebilir miydi? Ruslara göre azizlerin bu görevi İsa'nın kurtuluş aracılığına ters düŐmez. İsa tüm insanlar için kendini kurban etmiştir. O, insanların istek ve dualarını da kabul etmektedir. Hâlbuki azizler insanların sadece istek ve dualarıyla ilgilenmektedir. Çünkü yukarıdaki bilgiyi, haberi veren Aziz Pavlus başka bir yerde yaptıklarının kutsallar tarafından kabul edilebilmesi için insanların kendisi için dua etmelerini¹³⁰ istemektedir. Bu onun İsa'dan başkalarının da kurtuluş için aracılığını teyit ettiğini göstermektedir. Ayrıca kilise, azizlerin bu aracılığını Tanrı'nın yardımı olmaksızın gerekleŐtirmeyeceklerini, aracılıklarını İsa adına yaptıklarını öğretmektedir. Bu durum, İsa'nın çarmıha gerilerek kurtuluş aracıŐı olduğuna ters düŐmemekte, aksine güçlendirmektedir. Yani azizlerin aracılığı, Göksel Kilise ile Yeryüzü Kilisesi arasındaki bağın bir gereği olarak ortaya çıkmıştır. Tanrı da onları birer aile fertleri olarak gördüğü için kendilerine bu lütfu bahŐetmiŐtir.¹³¹ Ayrıca, tüm yetkilerin Tanrı'da olduğunu, onun azizlerin tümüne yetki vermemesinden de anlamak mümkündür. Yani azizlerin çoğu sadece Göksel Kilise'de bulunmakta, Tanrı'yı yüceltmektedir. Başka bir ifadeyle azizleri seçen, onları yetki vererek insanlar için kurtuluş vesilesi yapan ve bununla onları Őereflendiren bizzat adil, mkfatlandırıcı, Göksel Kilise ve Yeryüzü Kilsisi'nin mimarı Tanrı'nın bizzat kendisidir. Bu düzenin ortaya konulmasında Tanrı'nın insanlara olan merhamet iradesi bulunmaktadır. Tanrı'nın bu hareketi, asırlar boyunca deđiŐmemiŐ ve bundan sonra da sonsuza kadar deđiŐmeden devam edecektir.¹³²

¹²⁸ 1. Timoteos 2/5-6.

¹²⁹ Protopopov, “O Netleni Svyatı Moşey”, 45.

¹³⁰ “Yeruşalim'e olan hizmetimin kutsallarca kabul edilmesi için dua edin.” (Romalılar 15/31).

¹³¹ Skurat, 78.

¹³² Skurat, 64.

Sonuç olarak inananlara düşen görev, İsa'yı yeterince tanımak ve ona benzemeye çalışmak olmalıdır. Bu, aziz olup kurtuluşa ermenin yoludur. Aziz Pavlus da bu benzerliği “*Tanrı'nın Çocukları*”¹³³ kıyaslamasıyla belirtmektedir. Ayrıca o, kendisinin de İsa gibi olduğunu kastederek, insanları kendisini örnek almaya, öykünerek benzemeye çalışmaya¹³⁴ çağırmaktadır. Böylece o, bu davetiyle kurtuluşun esasını belirtmekte ve Tanrı'ya benzemeye çalışmanın, azizliğin temeli olduğuna işaret etmektedir. İsa da, yüksek dağda öğrencileri Aziz Petrus, Aziz Yakup ve Aziz Yuhanna önünde görünümünü değiştirerek¹³⁵ bunun örneğini göstermiştir. Onun yolunda gayret eden insanlar da onun gibi değişmişler ve kutsal olmuşlardır. Sadece onların değişimi Tanrısal lütfun armağanı sonucu gerçekleşmektedir. Yani inanan, sırlarla dolu ayinlerde temizlenmekle ve din yolunda yaşamakla doğası Tanrı'nın enerjisini ve aydınlığını kabul eder duruma gelmektedir.¹³⁶ Bu konuya ilişkin Yeni Ahit'te İsa şöyle demektedir: “*Beni seven sözüme uyar, Babam da onu sever. Biz de ona gelir, onunla birlikte yaşarız.*”¹³⁷

2. Kilise

Hıristiyanlık'taki azizlikle ilgili öğretisi bu dindeki en önemli kurum olan kilise öğretisi ile yakın ilişki içerisindedir. Bilindiği gibi bu dindeki hemen tüm öğretiler kilisesiz düşünülemez. O, âdete bu dinin ayrılmaz bir parçasıdır. O, geçmişten günümüze kadar bu dinde önemli rol oynamıştır. Hıristiyanlara göre kilise İsa'nın kanı pahasına satın alıp kurduğu krallıktır. Bu krallığa o seçtiği çocuklarını ve onun kurtarıcı olarak seçenleri kabul etmektedir.¹³⁸ Kilise, İsa'nın ruhunu, sevgisini, kurtuluşunu, kutsallığını, doğruluğunu, mütevazılığını, sabrını, merhametini ve sonsuz hayatını temsil etmektedir. Ayrıca inananlara doğumdan ölüme kadar yol göstermektedir.¹³⁹ Bu öneminden dolayı kilise inancı, Konsil kararlarında inanç

¹³³ Filipililer 2/15.

¹³⁴ 1. Korintliler 4/16.

¹³⁵ Matta 17/1-2.

¹³⁶ Aleksi Kolosov, “Svyatie Moşi”, **Svyatie Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007, 19-20.

¹³⁷ Yuhanna 14/23.

¹³⁸ İlarion Alfeev, **Tainstvo Verı**, Hristianskaya Jizn, (4. Baskı) Klin 2005, 124.

¹³⁹ Kronşadtstski, 3-7.

sembolleri arasında yer almakta ve “tek, kutsal, evrensel, havarisel” olarak anılmaktadır.¹⁴⁰

Yunanca “eklesia” kelimesinden türemiş olan kilise kelimesi “toplamak, toplantı” manalarına gelmektedir.¹⁴¹ Buna göre, kilise kelimesi “Hıristiyan cemaatinin bir araya gelmesi” anlamını içermektedir. Ancak bu toplantı sıradan bir toplantı değil, davet ile bir araya gelmiş bir toplantıdır. Eklesia kelimesi, İbraniceye dini bir toplantıya daveti belirten “gahal” kelimesi ile tercüme edilmiştir. İsa da bu anlamı taşıyan “edta”, “kenista”, “kehela” olan Aramice kelimelerini kullanmıştır.¹⁴² Kilise, Hıristiyanların toplandığı yer veya bina manasına da gelmektedir. Ancak bunların dışında önemli bir manası daha vardır. O da cemaatin kendisidir. Hıristiyan topluluğudur. Ayrıca o, “mezhep” anlamında da kullanılmaktadır.

İlk kilise cemaatinin İsa’nın dirilişinden sonra ellinci günü Kutsal Ruh’un havariler üzerine inmesi ve kutsamasıyla kurulduğuna inanılmaktadır. Çeşitli dillerde konuşmaya başlayan başında Aziz Petrus’un bulunduğu havarilerin etrafında topluluklar oluşmaya başlamıştır.¹⁴³ İlk gün bu cemaatte 3000 kişi bulunmuş, böylece kilise Kutsal Ruh’la ilahi güçle dolmuştur.¹⁴⁴ Bundan sonra birçok bölgelerde kilise ve cemaatler kurulmuştur. Kurulan bu çokluğa rağmen inananların gözünde İsa’nın tek vücut olduğu inancıyla hepsi tek sayılmıştır.¹⁴⁵ Bu ise, bize Göksel Kilise ve Yeryüzü Kilisesi’ndeki ilişkiyi göstermektedir.

Kilise ile ilgili ilk bilgiler Yeni Ahit’te geçmektedir. Buna göre öncelikle o, İsa tarafından temellendirilmektedir. Ayrıca onun ebedilik ve ölümsüzlük özelliği belirtilmektedir.¹⁴⁶ Ardından onun İsa’nın manevi bir bedeni olduğuna işaret edilmektedir.¹⁴⁷

¹⁴⁰ Drozdov, 15; T. Çumakova, **Pravoslavie**, Piter Press, Petersburg 2007, 35.

¹⁴¹ Pomazanski, 256.

¹⁴² Aydın, **Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık**, 66.

¹⁴³ Elçilerin İşleri 2/1-43.

¹⁴⁴ Tümer-Küçük, 262.

¹⁴⁵ Pomazanski, 260-261.

¹⁴⁶ Çumakova, 35.

¹⁴⁷ Pomazanski, 16; “İster Yahudi ister Grek, ister köle ister özgür olalım, hepimiz bir beden olmak üzere aynı Ruh’ta vaftiz edildik ve hepimizin aynı Ruh’tan içmesi sağlandı... Sizler Mesih’in bedenisiniz, bu bedenin ayrı ayrı üyelerisiniz ” (1. Korintliler 12/13-27); “Kilise onun bedenidir, her yönden her şeyi dolduranın doluluğudur.” (Efesliler 1/23).

Baba Tanrı da İsa'ya kilise ile ilgili bütün yetkiyi vermekte ve onu kutsal kilisenin başı kılmaktadır.¹⁴⁸ İsa da göğe yükselirken Yeryüzü Kilisesi'nin Kutsal Ruh'un etkisi altında olacağını bildirmektedir.¹⁴⁹ Kutsal Ruh ise, kilise işlerinde gözetmenlik yapmaktadır.¹⁵⁰ Ayrıca kilisesiz kurtuluşun mümkün olmadığına,¹⁵¹ Tanrı'nın lütfu kilisede her zaman devam ettiğine ve Tanrı'nın kilisede her zaman bulunduğuna inanılmaktadır.¹⁵² Yeni Ahit'te İsa'nın, göğe yükselmeden önce kilisenin diğer bir kısmını oluşturan Göksel Kilise'ye işaret ederek havarilerine azizlerin yerini gösterdiği de belirtilmektedir.¹⁵³ *“Babamın evinde kalacak çok yer var. Öyle olmasa size söyledim. Çünkü sizlere yer hazırlamaya gidiyorum. Gider ve size yer hazırlarsam, siz de benim bulunduğum yerde olmanız diye yine gelip sizi yanıma alacağım. Benim gideceğim yeri biliyorsunuz.”*¹⁵⁴

Yukarıda belirttiğimiz gibi inanç sembollerinde kilise kutsal olarak anılmıştır.¹⁵⁵ Çünkü İsa onu suyla temizleyerek kutsal kılmış ve onun uğrunda kendini feda etmiştir.¹⁵⁶ Başka bir ifade ile kutsallığını hem İsa'dan, hem Kutsal Ruh'tan ve hem de aziz topluluğundan aldığı için kilise iman esaslarında kutsal olarak anılmıştır.¹⁵⁷

Ona inanç sembolünde *“tek”* sıfatı da verilmiştir. Çünkü onun tek ruhani vücut olduğuna inanılmaktadır.¹⁵⁸ Bu ruhani vücutun kendisi ve başını İsa oluştururken,¹⁵⁹ Kutsal Ruh da buna birlik ve manevi güç katmaktadır.¹⁶⁰ İnananlar da vücutun diğer parçalarını oluşturmaktadır.¹⁶¹ Tarih boyunca cemaat olarak veya bina olarak sayısız kiliselerin mevcut olmasına rağmen manevi olarak kilise tektir ve aynı organizmanın yansımalarıdır.

¹⁴⁸ Efesliler 1/22.

¹⁴⁹ Drozdov, 42; Pomazanski, 255.

¹⁵⁰ Elçilerin İşleri 20/28.

¹⁵¹ Krupin, 8-9.

¹⁵² *“Nerede iki veya üç kişi benim adımla toplanırsa, ben de orada, aralarındayım”* (Matta 18/20).

¹⁵³ Pomazanski, 252.

¹⁵⁴ Yuhanna 14/2-4.

¹⁵⁵ Drozdov, 46.

¹⁵⁶ Efesliler 5/25-27.

¹⁵⁷ Pomazanski, 277.

¹⁵⁸ Drozdov, 43; Pomazanski, 16; Ayrıca bkz. Efesliler 4/4-6.

¹⁵⁹ Korintliler 3/9-11; İsa'nın kilisenin başı olması kilisenin tek olduğu anlamına gelmektedir. (Pomazanski, 262).

¹⁶⁰ Efesliler 4/3.

¹⁶¹ Kronştadtski, 9.

Kilise'nin teklifi gökle yerin bir olmasıyla alakalıdır. İşte burada ortaya çıkan bütünlük azizlerle ilgili inancın, kilise ile yakından ilişkisini göstermektedir. Yani İsa'da vücut bulan kilise ve üyeleri genel olarak iki kısma ayrılmasına rağmen tektir, bütündür ve beraberdir.¹⁶² İlk kısmını Göksel Kilise cemaati, diğer kısmını da yeryüzündeki İsa'ya inananlar cemaati oluşturmaktadır.¹⁶³ Ruslar, Göksel Kilise'de İsa ile beraber başta onun annesi Azize Meryem'in ve azizler topluluğunun¹⁶⁴ bulunduğu, her ulustan ve her dilden insanların kalabalık oluşturduğuna, beyaz kaftan giydiklerine,¹⁶⁵ onların orada devamlı Tanrı'ya tapınmakta olduklarına,¹⁶⁶ acıkmayacaklarına, susamayacaklarına ve hiç üzülmeceklerine¹⁶⁷ inanmaktadırlar. Ayrıca onlar azizler içerisinde 144 000 azizin yüce olduğuna ve Tanrı'ya ezgiler söylediğine,¹⁶⁸ insanlar için onun önünde dua ettiklerine, aracılık ve şefaatte bulduklarına inanmaktadırlar.¹⁶⁹ Yeryüzü Kilisesi'nin ise, günümüzde yaşamakta olan ve İsa'ya inanan cemaat oluşturmaktadır. Buna göre bir insanın kiliseye üye olması, tek olan kilisenin parçası haline geldiğini göstermektedir.¹⁷⁰

Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre İsa'nın bedenini temsil eden ve bir bütün olan Göksel Kilise ve Yeryüzü Kilisesi'nin cemaatleri hiyerarşiden oluşmaktadır. Belirttiğimiz gibi bu topluluğun başı İsa'nın kendisidir.¹⁷¹ Ardından onun annesi Azize Meryem yer almaktadır. Onun ardından önem sırasına göre azizler yerleşmektedir. Göksel Kilise'nin bir uzantısı olan Yeryüzü Kilisesi de yukarıdaki gök topluluğundan sonra bir hiyerarşi takip etmektedir. Onun ilk temsilcileri İsa'nın havarileridir. Onlar, İsa'nın ölümünden sonra ellinci günü Kutsal Ruh'la dolmalarıyla aynı dili konuşmaya başlamış, bu tek kilisenin anlamını hissetmiş ve bu

¹⁶² Fedotov, 16; Zamanı dolunca gerçekleştirecek bu tasarıya göre, yerdeki ve gökteki her şeyi Mesih'te birleştirecektir. (Efesliler 1/10); Ayrıca bkz. Pomazanski, 261.

¹⁶³ Drozdov, 39.

¹⁶⁴ "Tahtın çevresinde yirmi dört ayrı taht vardı. Bu tahtlara başlarında altın taçlar olan, beyaz giysilere bürünmüş yirmi dört ihtiyar oturmuştu." (Vahiy 4/4); Ayrıca bkz. Pomazanski, 253; Kronşadtski, 5-6.

¹⁶⁵ Vahiy 7/9.

¹⁶⁶ "Yirmi dört ihtiyar tahtta oturanın, sonsuzluklar boyunca yaşayanın önünde yere kapanarak ona tapınıyorlar." (Vahiy 4/10); Ayrıca bkz. S. B. Burenin, **Povedenie v Hrame**, İzdatelstvo Feniks, Rastov-na-Donu, 2007, 50.

¹⁶⁷ Vahiy 7/16-17.

¹⁶⁸ Vahiy 14/1-5.

¹⁶⁹ Kronşadtski, 9.

¹⁷⁰ Burenin, 57.

¹⁷¹ İsa "Görünmeyen Başpiskopos" olarak da anılmaktadır. (Pomazanski, 263).

yola kendilerini adanmışlardır.¹⁷² Böylece manevi olarak Tanrı tarafından önceden engellenen Babil kentinin¹⁷³ tekrar kurma görevi onlara verilmiş ve onlar insanları bir araya toplama ve dini vaaz etme armağanına sahip olmuşlardır. Onlar aldıkları bu görevi, yani kilisenin bir arada toplayıcı özelliğini devam ettirmeleri için kendilerinden sonraki din görevlerine devretmişlerdir. Böylece Göksel Kilise'nin uzantısı olan Yeryüzü Kilisesi'nin hiyerarşisi tamamlanmıştır.¹⁷⁴

Kilisenin tekliğini şu şekilde de izah etmek mümkündür. Buna göre Göksel Kilise ve Yeryüzü Kilisesi'nin başında İsa'nın kendisi bulunduğu için, ikisi arasındaki bağlantı iç içe geçmekte ve onun bütünlüğü kolayca sağlanmaktadır.¹⁷⁵ Yani Göksel Kilise ile Yeryüzü Kilisesi'nin kaynaşmaları, bir ve beraber olmaları aralarındaki inanç, dua ve sevgi yoluyla doruk noktasına ulaşmaktadır.¹⁷⁶ Origen de iki kilise arasındaki ilişkiyi "*Cennetteki Kilise Yeryüzü Kilisesi'ne yardım eder*" şeklinde açıklayarak, dua vasıtasıyla azizlerle irtibata vurgu yapmaktadır.¹⁷⁷

Kilisenin bütünlüğünün sağlanmasında Yeryüzü Kilisesi mensuplarının, İsa ve azizlere yönelttiği duaların ve ayin sırasında onlarla kurdukları iletişimin önemi büyüktür. Böylece onlar Göksel Kilise'nin daimi üyeliğini sürdürürler. Bu konuya II. İznik Konsili'nde (787) işaret edilmektedir. Buna göre Konsil kararının altıncı maddesinde duanın öneminden bahsedilirken, Azize Meryem başta olmak üzere tüm azizlere ve onların kutsal kalıntılarına dua edenlerin, onların kutsallığına katılacakları belirtilmektedir.¹⁷⁸

¹⁷² Çumakova, 35; "*Pentikost günü geldiğinde bütün imanlılar bir arada bulunuyorlardı. Ansızın gökten güçlü bir rüzgârın eşişini andıran bir ses geldi ve buldukları evi tümüyle doldurdu. Ateşten dillere benzer bir şeylerin dağılıp her birinin üzerine indiğini gördüler. İmanlıların hepsi Kutsal Ruh'la doldular, Ruh'un onların konuştuğu başka dillerle konuşmaya başladılar.*" (Elçilerin İşleri 2/1-4).

¹⁷³ "... Gelin aşağı inip dillerini karıştıralım ki, birbirlerini anlamasınlar. Böylece Rab onları yeryüzüne dağıtarak kentin yapımını durdurdu. Bu nedenle kente Babil adı verildi. Çünkü Rab bütün insanların dilini orada karıştırmış ve onları yeryüzünün dört bucağına dağıtmıştır." (Yaratılış 11/7-9).

¹⁷⁴ Çumakova, 35.

¹⁷⁵ "*Tanrı... zaman dolunca gerçekleştireceği bu tasarıya göre, yerdeki ve gökteki her şeyi Mesih'te birleştirecek.*" (Efesliler 1/10).

¹⁷⁶ Drozdov, 43.

¹⁷⁷ Tümer, 42.

¹⁷⁸ Çumakova, 35.

Görüldüğü gibi gözle görünen kilise ve cemaati, Göksel Kilise'deki aziz cemaatinin bir parçasıdır.¹⁷⁹ Başka bir ifade ile kilise yerdeki gök gibidir.¹⁸⁰ Yani kilise ve cemaatine yaklaşan, Göksel Kilise'ye ve azizlerine yaklaşmaktadır. Bu konuda Aziz Pavlus şöyle demektedir: “*Oysa siz Siyon Dağı'na, yaşayan Tanrı kenti olan göksel Yeruşalim'e, bir bayram şenliği içindeki on binlerce meleğe, adları göklerde yazılmış ilk doğanların topluluğuna yaklaştınız. Herkesin yargıcı olan Tanrı'ya, yetkinliğe erdirilmiş doğru kişilerin ruhlarına ve İsa'ya yaklaştınız.*”¹⁸¹ Buna göre kilise vasıtasıyla gökte yaşamakta olan azizlerle yeryüzündeki inananlar, yakın temas içinde olmakta ve aynı hayatı paylaşmaktadırlar.¹⁸² Kilise yukarıya doğru açılan kapı olmakta, insanlarla aşkın varlıkların iletişimini sağlamaktadır.¹⁸³ Yani o Yeryüzü Kilisesi ile Göksel Kilise arasında en mükemmel bağı meydana getirmekte ve dünyanın merkezi olmaktadır.¹⁸⁴

Ruslar, Göksel Kilise'yi “*Törenli ve Zaferli Kilisesi*” (Torjestvuyuşiy) olarak nitelendirmektedirler. Yeryüzü Kilisesi'ne ise, “*Mücadele ve Çaba Kilisesi*” (Voinstuvuyuşiy) sıfatı vermektedirler.¹⁸⁵ Yani Törenli ve Zaferli Kilisesi ile Tanrı'nın isteklerine göre yaşayıp ölen azizlerin Göksel Kilise'de zafere ulaştığı ve bu zaferi kutladıkları kastedilirken, Mücadele ve Çaba Kilisesi ile inananların gelecekte aziz olabilmeleri için çaba ve mücadele göstermeleri gerektiği vurgulanmaktadır.¹⁸⁶

Neticede bir insan Hıristiyan olunca büyük bir aileye mensup olmakta ve azizlerin yaşadığı göksel âlemlerle sıkı sıkı ilişki içerisine girmektedir.¹⁸⁷ Bu konuyu Rusların önde gelen azizlerinden biri olan Aziz İoann Kronştadtski şöyle izah etmektedir; Azizler, Tanrı'nın kilisesinde inananların büyük ağabeyleri sıfatıyla her zaman onlarla beraber olmaktadır. Onlara öğretmenlik yapmaktadırlar. Sonsuz

¹⁷⁹ Drozdov, 40.

¹⁸⁰ Burenin 68.

¹⁸¹ İbraniler 12/22-23.

¹⁸² Çumakova, 35.

¹⁸³ Mircea Eliade, **Kutsal ve Dindışı**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara 1991, 6.

¹⁸⁴ Eliade, **Kutsal ve Dindışı**, 20-24.

¹⁸⁵ Skurat, 60.

¹⁸⁶ Pomazanski, 268-269.

¹⁸⁷ Afanasi, 6.

yaşama rehberlik etmektedirler. Kilise ayinlerine katılarak onlarla beraber şarkı söylemektedirler. Onlarla konuşarak zor günlerinde onlara yardım etmektedirler.¹⁸⁸

Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre diri olan ve ölmüş olanlar hep birlikte Tanrı'nın tek ailesini oluşturur. Kilise, görünen ve görünmeyen dünyayı kendisinde barındıran büyük bir topluluktur. O sevgi prensipleri üzerine kurulmuştur. Onda herkes sadece kendisi için çabalamaz, aynı zamanda diğer insanların iyiliği ve kurtuluşu için çalışır. Azizler de hem hayatta iken hem de gökte iken bunu yeterince kanıtlamıştır.¹⁸⁹

3. Dua

Hıristiyanlık'ta diğer birçok dinde de olduğu gibi dua ibadeti önemli yere sahiptir. Yani bu din adına yapılan tüm ayin ve uygulamalarda dua fenomenine büyük yer verilmektedir. O, kilise hayatının içini yansıtmaktadır. Buna göre kilisede bulunan varlıkların birbiri ile olan ruhani bağlantıları onunla gerçekleşmektedir. Dolayısıyla ona kilisenin havası veya alıp verdiği solunumu demek de mümkündür. Başka bir ifade ile o, bir vücut olan kilisenin her tarafına ulaşmakta ve kilise mensuplarına hayat vermektedir. Böylelikle dua, onları Tanrı'yla, Göksel Kilise ve Yeryüzü Kilisesi'nin üyeleriyle birleştirmektedir.¹⁹⁰

Ruslar, yaptıkları dualarla Tanrı'ya yalvarmayı, dilek dilemeyi ve sonuçta kurtuluşa ermeyi amaçlamaktadırlar. Yani onlar dualarını esas olarak Tanrı'ya yapmaktadırlar. Bunun yanında onlar, dualarında azizlere de yönelmektedirler. Ayrıca onların dualarının bir kısmını birbirlerine yönelik yaptıkları dualar oluşturmaktadır. Bu da onların dualarının çok yönlü olduğunu göstermektedir.¹⁹¹ Öte yandan Ruslar önceden hazırlanmış dua kalıplarından faydalanmaktadırlar. Buna göre onların dile getirdikleri duaların bir kısmını, Kutsal Kitap'larındaki ifadelerinden alıntılar oluşturmaktadır. Bunun yanında duaların bir kısmı tarih boyunca kazanılan tecrübeler ve bunların formüle edilmesiyle meydana gelmiştir.¹⁹²

¹⁸⁸ Pomazanski, 271.

¹⁸⁹ Afanasi, 5.

¹⁹⁰ Pomazanski, 368-369.

¹⁹¹ Pomazanski, 370.

¹⁹² Dua kitapları için bkz. **Molitvoslov i Psaltir**, İzdanie Sretenskogo Manastırnya, Moskova, 2006; **Molitvoslov: Molitvenny Proşeniya v Različnih Jiteiskih Obstoyatelstvah**, Artos-Mediya, Moskova, 2007.

Rusların azizlere yönelik dua etme olgusunun incelenmesi, şüphesiz aziz kültürünün açıklanmasında önemli yer tutmaktadır. Nitekim onlar, azizlerin Tanrı'ya yakın olduklarına¹⁹³ ve Tanrı tarafından onlara ayrıcalıklar tanındığına, bu ayrıcalıklar içerisinde Yeryüzü Kilisesi üyelerinin dualarına icabet etme yetkilerinin de bulunduğuna inanmaktadırlar.¹⁹⁴ Onlara göre Tanrı da böyle istemiştir. Yani o insanların bir birine yardım etmesini istemektedir.¹⁹⁵

Bu durumu şöyle ifade etmek de mümkündür. Yukarıda da bahsetmeye çalıştığımız gibi Göksel Kilise ve Yeryüzü Kilisesi üyeleri bir topluluk oluşturmaktadır.¹⁹⁶ Bu inanç, kuşkusuz inananları dua ile Göksel Kilise'deki azizlerden yardım istemeye yönlendirmektedir. Buna rağmen inananlara göre azizler, kendileri için Tanrı gibi davranmazlar. Tanrı, aziz ve insanların ilişkisi, daha çok bir aile düzenine benzemektedir. Yani büyük ağabeylerin kendi küçük kardeşleri için çabalamaları, onlara yardım etmeleri, sevgi dolu ailedeki anne ve babanın otoritesini eksiltmez. Bunun gibi azizler, hayattaki kardeşleri için dua ederlerse ve onlara yardım etmeye çalışırlarsa Tanrı da sevinmektedir. Yani gökteki azizler inananların büyük ağabeyleri sayılmaktadır. Nitekim onlar dindarlıklarıyla hayattaki kardeşlerinden kat kat Tanrı'ya yakın bulunarak bu ağabeylik konumlarını hak etmişlerdir.¹⁹⁷

Ruslara göre azizlerin dua ile ilişkili konumlarının Kutsal Kitap'ta dayanakları bulunmaktadır. Buna göre İsa'nın bizzat kendisi din yolunda mücadele eden aziz adaylarını hayatta iken dostları olarak ilan etmiş, onları kutsamış, Kutsal Ruh ve mucizelerle destekleyerek kendisi gibi olacaklarını bildirmiştir.¹⁹⁸

Azizlerin hayatlarında kardeşlerine yardımcı oldukları da Kutsal Kitap'ta anlatılmaktadır. Örneğin Hz. İbrahim, Sodom ve Gomora halkı için Tanrı'ya duada bulunarak cesurca direnmiştir.¹⁹⁹ Tanrı, Musa'yla insanların durumunu yüz yüze

¹⁹³ "Sonra tahtın, yaratıkların ve ihtiyarların çevresinde çok sayıda melek gördüm, seslerini işittim, sayıları binlerce binler, on binlerce on binlerdi." (Vahiy 5/11).

¹⁹⁴ Burenin, 53.

¹⁹⁵ Gippius, 22.

¹⁹⁶ Fedotov, 16.

¹⁹⁷ Afanasi, 7-8.

¹⁹⁸ Bu konuda İsa havarilere şöyle demektedir: "Size buyurduğularımı yaparsanız, benim dostlarınız olursunuz." (Yuhanna 15/14); "Göklerdeki Babam'ın isteğini kim yerine getirirse, kardeşim, kız kardeşim ve annem olur." (Matta 12/50).

¹⁹⁹ Yaratılış 18/16-33.

görüşmüştür.²⁰⁰ Tanrı, Harun ve Miryam’la da konuşmuştur. Miryam’ın işlediği günahtan dolayı Musa, Tanrı’dan onun için bağışlama dilemiştir.²⁰¹ Tüm bu deliller göre azizler, dünya hayatlarından itibaren bazı özelliklere sahip olmaktadır. Üstelik onlara Tanrı tarafından verilen bu ayrıcalık ölüm sonrasında da artarak devam etmektedir.²⁰²

Rus Ortodoks Kilisesi’nde azizlerle ilgili dualar genel olarak iki şekilde kendini göstermektedir. Bunlardan ilki inananların azizlere yönelerek dua etmeleridir. İkincisi ise, inananların azizlerden kendileri için Tanrı’ya dua etmelerini istemeleri veya azizlerin onlar için Tanrı’ya dua etmeleridir. Buna göre Ruslar, Tanrı için dua etmeye başladıklarında, aynı zamanda yardım için Göksel Kilise’ye ait olan azizleri de yardıma çağırılmaktadır.²⁰³ Çünkü Tanrı’ya yakın bulunan azizler, onun verdiği lütufla insanların dualarını kabul ederler. Ayrıca onlar, kendi dualarıyla yeryüzündeki inananların dualarını kutsar, sağlamlaştırır ve böylece Tanrı’ya sunarlar.²⁰⁴

Ruslar, azizlere dua etme geleneğinin Eski Ahit döneminden beri var olduğunu belirtmektedirler. Buna göre Eski Ahit’te Davut kendi duasını güçlendirmek için azizleri anarak; “*Ya Rab, atalarımız İbrahim’in, İshak’ın, İsrail’in Tanrısı*”²⁰⁵ diye dua etmektedir. Bunun bir devamı olarak kilisede; dua sırasında İsa’ya yalvarırken, inananların başta Azize Meryem olmak üzere tüm azizleri çağırma âdeti ortaya çıkmış ve günümüze kadar devam ede gelmiştir. Bu konuda Aziz Krill İerusalimski şöyle demektedir: “*Öncelikle ölenleri hatırlarız. Yani atalarımızı, peygamberleri, havarileri ve şehit azizleri. Çünkü onların duaları ve aracılıklarıyla Tanrı bizim dualarımızı kabul eder.*”²⁰⁶

²⁰⁰ Çıkış 33/11.

²⁰¹ Çölde Sayım 12/1-16.

²⁰² Afanasi, 7-8.

²⁰³ Bunun yanında Tanrı’ya yapılan dualarda diğer göksel varlıkların iştirak ettiklerine Kutsal Kitap’ta işaret edilmektedir: “*Rab’be övgüler sunan, ey sizler, onun melekleri, onun sözünü dinleyin, Söylediklerini yerine getiren güç sahipleri! Rab’be övgüler sunun, ey sizler, onun bütün göksel orduları, İsteğini yerine getiren kulları!*” (Mezmurlar 103/20-21); “*Rab’be övgüler sunun! Göklerden Rab’be övgüler sunun, Yücelerde ona övgüler sunun! Ey bütün melekleri, ona övgüler sunun, Övgüler sunun ona, ey bütün göksel orduları!*” (Mezmurlar 148/1-2).

²⁰⁴ Pomazanski, 371.

²⁰⁵ 1. Tarihler 29/18.

²⁰⁶ Drozdov, 44.

Ruslara göre azizlerin insanlar için Tanrı'ya dua etmesi için bunu onlardan istemek gerekmektedir.²⁰⁷ Bundan dolayı azizlerle ilgili yazılmış eser ve hikâyelerde ve dua kitaplarında “*Tüm azizler bizim için Tanrı'ya dua edin*”²⁰⁸ ifadeleri yer almakta ve bunlar kiliselerde yankılanmaktadır.

Ruslar, azizlerin inananlar için Tanrı'ya dua etmeleri konusunda Kutsal Kitap'tan ayrıca şu dayanakların bulunduğunu belirtmektedirler. Buna göre Tanrı azizlerin şefaatchiliğine işaret etmektedir: “*Rab bana dedi ki, ‘Musa ile Samuel önümde durup yalvarsalar bile, bu halka acımayacağım.*”²⁰⁹ Ayrıca Tanrı kendisine sadakatsizlik edenleri Nuh, Daniel ve Eyüp'un bile kurtaramayacağını haber vermektedir.²¹⁰ Yani burada; sadakatsizliğin affedilemez olduğu anlaşılacakla beraber ölümden sonra azizlerin şefaatchi olabileceklerine de işaret edilmektedir.

Azizlerin Tanrı tahtına yakınlığına ve yeryüzündeki inananlar için dua ve aracılık etmelerine Aziz Yuhanna Vahiy kitabında şöyle işaret etmektedir: “*Sonra tahtın, yaratıkların ve ihtiyarların çevresinde çok sayıda melek gördüm, seslerini işittim. Sayıları binlerce binler, on binlerce on binlerdi.*”²¹¹ Ardından Yuhanna insanlar için dua eden azizler hakkındaki görüşüne şöyle devam eder: “*Altın bir buhurdan taşıyan başka bir melek gelip sunağın önünde durdu. Tahtın önündeki altın sunakta bütün kutsalların dualarıyla birlikte sunmak üzere kendisine çok miktarda buhur verildi. Kutsalların dualarıyla buhurun dumanı, Tanrı'nın önünde meleğin elinden yükseldi.*”²¹² “*Kuzu (İsa) gelip tahtta oturanın (Tanrı'nın) sağ elinden tomarı aldı. Tomarı alınca, Dört yaratıkla yirmi dört ihtiyar onun önünde yere kapandılar. Her birinin elinde birer lir ve kutsalların duaları olan buhur dolu altın taslar vardı.*”²¹³

Bu ifadelerden hareketle Ruslar, dualarının cennette azizler tarafından Tanrı'ya sunulduğuna inanmaktadırlar. Yani onlara göre azizler duaları Tanrı'ya sunuyorsa demek azizler onların dualarından da haberdardır. Bu konuya Kadıköy Konsili'nde (451) de işaret edilmiştir. Bu Konsil'in on birinci oturumunda şehit

²⁰⁷ Kronşadtski, 12; Protopopov, “O Netleni Svyatıh Moşey”, 45.

²⁰⁸ Krupin, 10.

²⁰⁹ Yeremya 15/1.

²¹⁰ Hezekeil 12/14.

²¹¹ Vahiy 5/11.

²¹² Vahiy 8/3-4.

²¹³ Vahiy 5/7-8.

azizin ölmediği, inanlar için dua ettiği belirtilmiştir. Yani buradan Göksel Kilise'nin Yeryüzü Kilisesi'ni kurtarmaya çalıştığı, azizlerin insanları Göksel Kilise'ye geçmeleri için yardım ettiği, dua ve aracılık için çabaladıkları anlaşılmaktadır.²¹⁴

Ruslar, azizlerin bu özelliklere sahip olmalarını şu örneklerle de dile getirmektedirler. Buna göre yukarıda da belirttiğimiz gibi azizler ölmeden önce bile bu görevi yerine getirmişlerdir. Kutsal Kitap'ta onların insanların kurtuluşu için dua etmesi doğrulanmış, hatta caiz olduğuna Tanrı'nın kendisi işaret etmiştir. Nitekim Eski Ahit'te Tanrı, Gerar Kıralları Avimelek'in kurtulması için Hz. İbrahim'in dua etmesi gerektiğini bildirmektedir.²¹⁵ O, kendisine karşı gelen insanlara Hz. Eyub'un dua etmesini de istemektedir.²¹⁶ Musa, İsrail halkına öfkelenen Tanrı'dan bundan vazgeçmesi için dua edip yalvarmaktadır. Duasının kabulü için Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yakup'un dualarını Tanrı'ya anımsatmakta, kendisinin onların duasına icabet ederken, İsrail halkını çoğaltacağına ant verdiğini hatırlatmaktadır.²¹⁷ Ayrıca Davut, halkının Tanrı'ya ne kadar bağlı olduğuna bakarak, ona bunun böyle devam etmesi için dua etmektedir.²¹⁸

Böylece azizler hayatlarında bile Tanrı'ya yakın olmakta ve duaları kabul edilmektedir. Yani onlar baştan itibaren bu konuda yetkin olduklarını, Tanrı önünde insanlara şefaathçi ve koruyucusu olduklarını ortaya koymaktadırlar.²¹⁹

Ruslar, azizlerin Göksel Kilise'de bulunsalar da insanların dua ettiklerine şahit olduklarına ve dualarını duyduklarına da inanmaktadırlar. Buna göre Tanrı'nın bir lütfü olarak verilen bu özelliği onlar, aynı şekilde dünyadaki yaşamlarında kanıtlamışlardır. Nitekim Eski Ahit'te peygamber Ahiya, kral Yarovam hakkındaki bazı bilgileri önceden bilerek haber vermektedir.²²⁰ Yeni Ahit'te Musa ve İlyas'ın İsa'yla konuşması havariler tarafından görülmektedir.²²¹ Yani onlara göre cennetteki azizlerle ilgili bazı olayların yeryüzünden müşahadesi mümkünken, Tanrı'ya yakın

²¹⁴ Skurat, 74.

²¹⁵ "Çünkü o bir peygamberdir. Senin için dua eder, ölmezsin." (Yaratılış 20/7).

²¹⁶ "Şimdi yedi boğa, yedi koç alıp kulum Eyüp'ün yanına gidin, kendiniz için yakmalık sunu sunun. Kulum Eyüp sizin için dua etsin. Çünkü onun duasını kabul eder, aptallığınızın karşılığını vermem." (Eyüp 42/8).

²¹⁷ Çıkış 32/11-14.

²¹⁸ 1. Tarihler 29/18.

²¹⁹ Skurat, 71.

²²⁰ 1. Krallar 14/1-14.

²²¹ "O anda Musa'yla İlyas öğrencilere göründü. İsa'yla konuşuyorlardı." (Matta 17/3).

olan cennetteki azizler söz konusu olunca, onların inanların dualarını duymaları daha çok mümkündür. Nitekim başka örneklerde azizlerin zaman zaman gökteki olaylara da şahit olduğu belirtilmektedir. Buna göre Yakup düşünde gökten yeryüzüne bir merdivenin dikildiğine, başının göğe ulaştığına ve bu merdivenden meleklerin aşağıya inip çıktığına şahit olmaktadır.²²² Yeşeya, gökte Tanrı'nın tahtta oturduğunu ve bunu kendi gözleri ile gördüğünü belirtmektedir.²²³ Musa ise, Tanrı'yla doğrudan konuşmaktadır.²²⁴

Öte yandan azizler, daha hayatlarında iken gelecekte yaşayacakları göksel yaşamlarındaki manevilikle dolmaktadır. Bundan dolayı onlardan bazıları melekler sürüsünü seyretmektedir. Bazıları ölenlerin ruhunu görmektedir. Bazıları ise, göğün üçüncü katına yükselmektedir. Örneğin Aziz Pavlus yukarıda olan sesleri duymaktadır. Ayrıca azizler kendilerinden sonraki olayları da öngörmektedirler. Örneğin İbrahim kendinden sonra Yahudilerin ne olacağını, Musa'nın geleceğini, ona verilecek kuralları, peygamberliğini bilmektedir. Yani netice olarak inananlara göre azizlerin, yeryüzündeki hayatlarındaki bu kadar manevi hisleri, elbette gökteki hayatlarında bundan kat kat üstün olmaktadır.²²⁵ Nitekim azizlerin, insanların hayatı konusunda bilgi sahibi olmasına şöyle işaret edilmiştir: *“Şimdi her şeyi aynadaki silik görüntü gibi görüyoruz, ama o zaman yüz yüze görüşeceğiz. Şimdi bilgim sınırlı, ama o zaman bilindiğim gibi tam bileceğim.”*²²⁶ Başka bir ifade ile aziz adayları, hayatta iken insanları tüm varlıkları ile sevmekte ve onlar için çabalamaktadırlar. Onlar, bu sevgilerini öbür dünyada da sürdürmektedirler. Buna göre cennette azizlerin gerçek sevgi ve inancın anlamını tamamıyla kavradıkları ve yaşadıkları düşünülmektedir. Dahası onların orada insanlara olan sevgisi daha da artmaktadır.²²⁷ Nitekim Aziz Pavlus buna şöyle işaret etmektedir: *“İşte kalıcı olan üç şey vardır: İman, umut, sevgi. Bunların en üstünü de sevgidir.”*²²⁸

Görüldüğü gibi dua, Rus Ortodoks Kilisesi'nde büyük bir öneme sahiptir. Duanın önemini gelecekte azizlik mertebesine ulaşacak olan aziz adaylarının bile ona

²²² Yaratılış 28/12.

²²³ Yeşeya 6/1.

²²⁴ Çıkış 32/7.

²²⁵ Afanasi, 8; Skurat, 72.

²²⁶ 1. Korintliler 13/12.

²²⁷ Skurat, 73.

²²⁸ 1. Korintliler 13/13.

ihtiyaç duymalarından anlamak mümkündür. Kutsal Kitap'ta buna açıkça işaret edilmiştir. Bu konuda Aziz Pavlus mektuplarının birçok yerinde insanların kendine dua etmelerini istemektedir.²²⁹ Ayrıca, kendinin de inananlar için dua ettiğini belirtmektedir.²³⁰

Belirttiğimiz gibi duanın üçüncü bir şekli de inananların birbirleri ile dua ilişkisi içerisinde veya duacıları olmalarıdır. Bu da gökteki ve yerdeki inananların bir topluluk ve bir aile oldukları inancından kaynaklanmaktadır. Nitekim azizler hayatta iken ailenin bir birlerine nasıl dua etmesini insanlara göstermiştir. Buna İsa da desteğini Yeni Ahit'te belirtmiştir. Örneğin, cüzamlı olan uşağına yardım isteyen yüzbaşı büyük iman sahibi olarak gösterilmiş ve ona isteği verilmiştir. Burada İsa'nın izni ile yüzbaşının isteği yerine gelmektedir. İsa ona *"Git istediğin gibi olsun"* demektedir ve uşağı iyileşmektedir.²³¹ Yeni Ahit'in başka bir yerinde kendisinden cin çarpmış kızı için yardım isteyen Kenanlı kadına İsa, önce isteksiz davranmıştır. Buna rağmen o ve havariler ısrar edince İsa *"ey kadın, imanun büyük! Dilediğin gibi olsun"* diyerek isteğinin gerçekleşmesine izin vermiş ve kadının kızı da iyileşmiştir.²³² Burada konumuz açısından önemli olan kadının büyük iman sahibi olması, başkası için istekte olması ve aynı zamanda bu isteğin gerçekleşmesi için havarilerin de devreye girerek katkıda bulunmasıdır.

Yeni Ahit'te geçen başka bir olay duaların kabulü için, azizlere verilen yetkiyi açıklar mahiyettedir. Buna göre bir baba, hasta olan çocuğunun iyileşmesi için önce İsa'nın yanındakilere gidiyor. Ancak onlar çocuktaki cini kovamıyorlar ve dolayısıyla iyileşmesini sağlayamıyorlar. Baba bunun üzerine İsa'ya gidiyor ve çocuğunun iyileştirmesini istiyor ve çocuk iyileşiyor. Ardından da İsa,

²²⁹ *Kardeşler, Rabbimiz İsa Mesih ve Ruh'un sevgisi adına size yalvarıyorum, benim için Tanrı'ya dua edin...* (Romalıları 15/30); *"Kardeşler, bizim için dua edin"* (1. Selanikler 5/25); *"Her türlü dua ve yalvarışla, her zaman Ruh'un yönetiminde dua edin. Bu amaçla, bütün kutsallar için yalvarışta bulunarak tam bir adanmışlıkla uyanık durun. Benim için de dua edin"* (Efesliler 6/18-19); *"Kendinizi duaya verin. Duada uyanık kalın, şükredin. Aynı zamanda bizim için de dua edin ki Tanrı, sözünü yaymamız ve uğruna hapsedildiğim Mesih sırrını açıklamamız için bize bir kapı açsın."* (Kolosaliler 4/2-3); *"... Kardeşler, Rab'bin sözü aranızda olduğu gibi hızla yayılıp yüceltilsin diye bizim için dua edin."* (2. Selanikler 3/1).

²³⁰ *"İşte bu nedenle Tanrı'mız sizi çağırısına layık görsün, iyiliğe yönelik her dileğinizi, imana dayanan her uğraşınızı kendi gücü ile sonuçlandırsın diye sizin için her zaman dua ediyoruz."* (2. Selanikler 1/11).

²³¹ Matta 8/5-13.

²³² Matta 15/22-28; Bunun yanında İsa bir yüzbaşının hasta uşağının iyileşme isteğini de kabul etmiş ve onun yardım dilemesini takdirle karşılamıştır. (Matta 8/5-13)

iyileştiremeyen öğrencilerine kızmaktadır.²³³ Yani onlara bu yetki verilmesine rağmen imanlarının kıt olma dolayısıyla bunu gerçekleştirememişlerdir. Burada başkası için istekte bulunma, İsa'nın verdiği yetki ve buna vesile olan iman ön plana çıkmaktadır. Yeni Ahit'in Markos kitabında bu olayla ilgili İsa öğrencilerine iyileşmenin dua ile gerçekleşeceğini²³⁴ de eklemektedir. Ayrıca burada isteyenin imanının tam olması da vurgulanmaktadır. Buna başka bir yerde işaret eden İsa kızının öldüğünü haber verenin imanıyla onu tekrar kurtarabileceğini bildirmektedir. İsa ona şöyle demektedir: "*Korkma, yalnız iman et, kızın kurtulacak*".²³⁵

Bunun bir neticesi olarak Rus Ortodoks Kilisesi'nde imanlı insanların dualarının Tanrı nezdinde ayrı bir yeri vardır. İnsanların birbirleri için dua etmelerinin önemini ve doğru kişinin duasının kabulünün daha olası olduğunu Peygamber Yakup bildirmektedir.²³⁶ Bunun yanında başkasına dua etmek demek başkasını sevmek anlamına da gelmektedir. Yani inananlar için gökte dua eden azizler onlara karşı sevgilerini ve onlar için çabaladıklarını da göstermektedir.²³⁷

Tüm bunlarda başka bir dikkat çekici husus, bütün mucizevî iyileştirmeleri İsa uzaktan, gıyaben gerçekleştirmiştir. Bu şekilde sıradan yalvaran insanların duası bu kadar etkili iken dindar azizlerin Tanrı tahtı önünde dua etmeleri bundan kat kat etkilidir.²³⁸ Yani Ruslara göre sıradan insanlar yakınları için bu kadar Tanrı'dan istek ve duada bulunurlarken, azizlerin Tanrı'dan inananlar için istek ve duada bulunduğundan hiçbir şüphe yoktur. İşte bu sebepten kilise en erken dönemlerden itibaren azizlere dua ile müracaat edilmesinin yararlı olacağı şeklindeki öğretiyi telkin ede gelmiştir.²³⁹ Nitekim Aziz Pavlus'un mektuplarında Hıristiyanların bir

²³³ Matta 17/14-21.

²³⁴ Markos 9/29.

²³⁵ Luka 8/50.

²³⁶ "*Bu nedenle, şifa bulmak için günahlarınızı birbirinize itiraf edin ve birbiriniz için dua edin. Doğru kişinin yalvarışı çok güçlü ve etkilidir. İlyas da tıpkı bizim gibi insandı. Yağmur yağmaması için gayretle dua etti; üç yıl altı ay ülkeye yağmur yağmadı. Yeniden dua etti; gök yağmurunu, toprak da ürününe verdi.*" (Yakup 5/16-18).

²³⁷ Afanasi, 10.

²³⁸ Afanasi, 10; Bu konuda Aziz Yuhanna şunları bildirmektedir: "*Tanrı'nın önünde güvenimiz şu ki, onun isteğine uygun ne dilersek bizi işitir. Her ne dilersek bizi işittiğini bildiğimize göre, ondan dilediklerimizi aldığımızı da biliriz.*" (1. Yuhanna 5/14-15).

²³⁹ Afanasi, 10.

birlerine dua etmeleri tavsiye edilmektedir.²⁴⁰ Bunun yanında başkasına dua etmeyi hatta bu duanın kendine zulmedenlere de yapılmasını İsa zaman zaman vurgulamaktadır.²⁴¹

Sonuç olarak Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre aziz adaylarının hayatında yapabildikleri, gökte de aynen devam etmektedir. Azizler, Göksel Kilise'de Tanrı'ya inananlar için dua etmeyi sürdürmektedir. Tanrı da insanların isteklerini onların duasıyla kabul etmektedir. Bunların başında Azize Meryem bulunmaktadır. Ardından melek ve diğer azizlerin duaları kabul edilmektedir.²⁴²

Tanrı, azizlerin insanlar hakkındaki yaptıkları duaları şu iki durumda kabul etmemektedir. Eğer insanın günahı büyükse, o da bu konuda hiçbir şey yapmamışsa, hep azizleri iyilik etmesi için çağırır da, kendisi başkalarına yardım etmezse onun duası kabul olmamaktadır. Bundan dolayı kilise inananlarını iyi ve kötü durumlarında azizlere dua etmeleri için teşvik ederken, onlara karşı içtenlikle dua etmelerini vurgulamaktadır.²⁴³

Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizler içerisinde dua ile müracaat edilecek ilk kişi Azize Meryem'dir. İsa'nın ilk önce annesini dinlediğine inanılmaktadır. Dolayısıyla Ruslar, dualarına başlarken şöyle yalvarmaktadırlar: *“En yüce azize Tanrı Annesi, tanrımız İsa Mesih'e, kendi oğluna dua et.”* Bu başlangıcın ardından onlar, dileklerini sıralamakta ve Azize Meryem'i övmek için hazırlanmış methiyelerden de yararlanarak onu yüceltmektedirler.²⁴⁴

Rus Ortodoks Kilisesi'nde birçok azize dua ile müracaat etmek için kısa şiir şeklinde dualar hazırlanmıştır. Bunların tümü *“Şiir Duaları”* (Troparion) adı altındaki kitaplarda toplanmıştır. Onları şiir şeklinde söylemek de, sadece okumak da mümkündür. Bunun yanında azizler için methiyeler bulunmaktadır. Önde gelen azizlerin hayatlarının anlatıldığı eserler, onlar için yazılan methiyelerle beraber

²⁴⁰ Örneğin Aziz Pavlus Timotes'a yazdığı mektupta şunları söylemektedir: *“Her şeyden önce şunu öğütlerim: Tanrı yoluna tam bir bağlılık ve ağır başlılık içinde sakin ve huzurlu bir yaşam sürelim diye, krallarla bütün üst yöneticiler dâhil, bütün insanlar için dilekler, dualar, yakarışlar ve şükürler sunulsun. Böyle yapmak iyidir ve kurtarıcımız Tanrı'ya hoşnut eder.”* (1. Timoteos 2/1-4).

²⁴¹ *“Ama ben size diyorum ki, düşmanlarınızı sevin, size zulmedenler için dua edin”* (Matta 5/44).

²⁴² Afanasi, 11.

²⁴³ Skurat, 70.

²⁴⁴ Meşeryakova-Sadovskova vd., 172.

neşredilmiştir. Azizlerle ilgili methiyeler “*Methiye Şiir Duaları*” (Akafistnik) kitabında bir araya toplanmışlardır.²⁴⁵

4. Kutsal Kalıntı

Azizlerle ilgili inancın kapsamında kutsal kalıntıların özel bir yeri vardır. Kutsal kalıntıları azizlere ait naaşlar, elbiseler, çeşitli eşyalar vs. oluşturmaktadır. Biz burada bunlardan en önemlilerinden sayılan kutsal naaş üzerinde durmak istiyoruz.

Kutsal naaşlarla ilgili inancın daha çok Hıristiyanlık’taki insan bedenine olan inançtan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Çünkü bu dinde insan bedeninin büyük görevi bulunduğu inanılmaktadır. Buna göre insan ruh ve bedenden oluşmaktadır. Ruh, doğası gereği ölümsüzdür. Beden ise, günahtan dolayı ölümlüdür.²⁴⁶ Beden varlığını yerden alsa da, aslında yer için yaratılmamıştır. Tanrı, bedeni cennet için yaratmıştır. Beden, başlangıçta kendinde hiç bir kötülük barındırmamış, doğa tehlikelerinden etkilenmemiştir. Ayrıca onda ölümsüz ruh barınmıştır. Ebedi ruh onun en güzel elbisesi olmuştur.²⁴⁷ Ancak sonradan Âdem’in günahla cennetten çıkarılışıyla günah bedene bulaşmış ve beden günahın getirdiği hastalık ve ölümlüğe²⁴⁸ bozulmaya maruz kalmıştır. Zaman geçtikçe günah, cennette çürümeyen özelliğe sahip olan bedene kendi etkisini fazlasıyla hissettirmeye başlamıştır. Bunun sonucunda iyice günah zehrinin etkisinde kalan insan bedeni, kabre düştüğünde toprakla çürür hale gelmiştir.²⁴⁹ Bu olay insanlığın kaderinde üzücü genel kurala dönüşmüştür.²⁵⁰ Ayrıca bedende bulunan benliği kışkırtan Kutsal Yasa, günahı güçlendirerek onun etkisini artırmıştır. Bunun sonucunda bedenin yok olmasına sebep olan ölüm ortaya çıkmıştır.²⁵¹

²⁴⁵ Meşeryakova-Sadovskova vd., 181.

²⁴⁶ Romalılar 8/10.

²⁴⁷ Dyonisi Dunaev, “Mirotoçenie Moşey”, **Svyatiye Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007, 21.

²⁴⁸ Nitekim Yeni Ahit’te ölümün esas nedeninin günahtan kaynaklandığına işaret edilmektedir: “Ölümün dikenidir günah. Günah ise gücünü Kutsal Yasa’dan alır.” (1. Korintliler 15/56); Bunun yanında ölümün insanın işlediği günahla dünyaya geldiği belirtilmektedir: “Günah bir insan aracılığı ile, ölüm de günah aracılığı ile dünyaya girdi. Böylece ölüm bütün insanlara yayıldı. Çünkü hepsi günah işledi.” (Romalılar 5/12).

²⁴⁹ Dunaev, 22.

²⁵⁰ Poselyanin, “Çudo”, 7.

²⁵¹ Romalılar 7/5. Ayrıca bkz. Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 28.

İnsan bedeniyle ilgili inanç Yeni Ahit çağında tamamıyla değişmiştir. Çünkü buna o dönemdeki bazı gelişme ve etkenler sebep olmuştur. Bunlardan en önemlisi Hıristiyanlığa göre Tanrı İsa'nın insan olarak ete ve kemiğe bürünerek gelmiş olmasıdır. Bu olay bedene kutsallık kazandırmıştır. Yani beden kendine Tanrı'yı kabul ederek ve Kutsal Ruh'la dolarak onun mucizevî gücüyle olgunlaşmıştır.²⁵² Bunun ardından İsa'nın haça gerilip, öldükten sonra aynı bedende üçüncü günde dirilmesi ve bedeniyle göğe yükselmesi de, bedenın daha da yücelmesine sebep olmuştur. Öte yandan bu belirti, İsa'nın ardından insanların da bedenlerinin Tanrı'nın tapınağı²⁵³ olarak kutsal olacağını göstermiş ve böylece beden kutsallığın en yüksek doruk noktasına ulaşmıştır.²⁵⁴ Başka bir ifade ile insan kendi başına günah ve bunun sonucunda gerçekleşen ölüm ve bedenın çürümesini engellemeyi başaramamıştır. Bundan dolayı Tanrı, insan bedeninde cisimleşerek bedendeki günahı cezalandırmış²⁵⁵ ve onu yenerek, ölümle olan bağını kesmiş, sonunda ölümsüzlüğü ve bedenın çürümezliğini kanıtlamıştır.²⁵⁶ Ayrıca İsa yeniden dirildiğinde el ve ayaklarına işaret ederek dirilmenin bedenle olacağını da göstermiştir.²⁵⁷ Bunun yanında inananlar, ruhun Kutsal Ruh'la kutsandığının ve ölümsüzlüğünün vurgulamasının, aynı zamanda bedenın de çürümezliğine işaret ettiğini düşünmektedirler.²⁵⁸

Ruslara göre, böylece Tanrı'nın lütfuyle bedenın çürümez özelliğe kavuşmasının²⁵⁹ kanıtları, tarih boyunca azizlerin örneklerinde gerçekleşmiştir. Bunun yanında dindarlar azizlerin çürümeyen bedenlerine bakarak bir yandan “*günahın bulaştığı şey çürür*” genel kuralından kurtulma olayına şahit olmakta, diğer yandan Tanrı'nın insanlığın kurtuluşu için bu mucizeyi verdiğine ve aynı zamanda onun vasıtasıyla insanlara feyiz verdiğine de tanıklık etmektedirler.²⁶⁰

Ölüm sonrası çürümeyen beden, aynı zamanda ölümün ve günahın kutsallık karşısında yenildiği göstermektedir. Yani İsa ölümden dirilmekle insanların

²⁵² Pomazanski, 388.

²⁵³ 2. Korintliler 6/16.

²⁵⁴ Burenin 85-89.

²⁵⁵ Romalılara, 8, 3.

²⁵⁶ Yuvenali, 28.

²⁵⁷ Luka 24/39.

²⁵⁸ Elçilerin İşleri 2/27, 13/35.

²⁵⁹ Dunaev, 22.

²⁶⁰ Poselyanın, “Çudo”, 7.

karşısında duran aşılması zor olan karanlık kabri yenmiştir. İsa'nın takipçileri olan havariler de haçla şeytanın hâkimiyetinin düştüğüne ve İsa'nın tekrar dirilmesiyle ölümün hâkimiyetinin bozulduğuna şahit olmuşlar ve bunu insanlara haber vermişlerdir. Buna rağmen başlangıçta bulunan eski karanlık, zaman zaman insanları korkutabilmektedir. İşte bunu bertaraf edip aydınlatmak ve kendi lütfunu göstermek için Tanrı azizlerin çürümeyen naaşlarıyla mucizesini günümüze kadar göstermektedir. Aynı zamanda Tanrı kendi yolunda olanları böyle ölümsüzlükle mükâfatlandıracağını devamlı olarak hatırlatmaktadır.²⁶¹ Bununla kutsal naaşlar, bedende bulunan benliğe göre yaşamanın insanı ölüme götürdüğünü, Tanrı'nın isteklerine göre yaşamanın ise bedende bulunan kötülüğü yok ederek ona yaşam sunduğunu belirtmektedirler.²⁶²

Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre azizlerin kutsal naaşlarında insanın ruhu üzerinde dini ve ahlâki etki bırakan ve onlara ibret veren özellikler de bulunmaktadır. Onlar, bir yandan insanlara ait olduğu azizi hatırlatırken, diğer yandan onların inancına heyecan katmaya ve yaptığı kahramanlık ve faaliyetlerine öykünmeye teşvik etmektedir. Bunun tecrübesini yaşayanlara göre azizin tabutunun görüntüsü bile insanın ruhuna girmekte, onu esir almakta ve coşturmaktadır. Bu durumu yaşayan insan sanki tabutta kendisinin yattığını ve azizle beraber dua ettiğini, önünde durduğunu hissetmekte ve onu görmektedir. Aziz İoann Zlatoust'a göre bunu tecrübe eden insan kendinde büyük güç hissetmekte ve tabutun yanından başka insan şekline bürünmüş olarak çıkmaktadır.²⁶³

Başka bir deyişle azizin kabrinin önünde duran insan ondan etkilenmektedir. O, azizin hayatı ile kendi hayatını karşılaştırmakta, kendi varlığının anlamını hissetmekte ve ondan ibret almaktadır.²⁶⁴ Bu doğrultuda sessiz duran kutsal naaş, sesli öğüt ve nasihatten daha etkili olarak görülmektedir. Dolayısıyla onun yanında dua eden ve ona saygı duyana etkisi büyük olmaktadır. Nitekim onun yanında duran inançlı insan en iyi şekilde Tanrı'nın varlığını, onun merhamet ve gücünün büyüklüğünü hissetmektedir. Yani eğer Tanrı kutsal naaşı bırakmıyorsa, o zaman

²⁶¹ Grigori Dyaçenko, "Dlya Çego Gospod Daruet Netlenie Telam Svyatih?", **Svyatiye Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007, 8-9.

²⁶² Romalılar 8/13.

²⁶³ İ. V. Popov, "Poçemu Pravoslavnaya Tserkov Ustanovila Paçitanie Svyatih Moşey?", **Svyatiye Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007, 9.

²⁶⁴ Skurat, 93.

onun merhametinden, nasihatinden ve tesellisinden mahrum kalınacağı düşünülmektedir.

Öte yandan kutsal naaşlar, bir anlamda kilisenin kutsallık ölçüsünü de göstermektedir. Bir kutsal naaşa sahip olan kilisenin değeri, gücü, fonksiyonu ve kutsallığı da artmaktadır.²⁶⁵

Kutsal naaşlar, Tanrı'nın insanlara bıraktığı kutsal emanetler olarak da kabul edilmektedirler. Buna göre insanların zor günlerinde örneğin hastalık, fakirlik veya herhangi hayat zorluklarında yalnız kalmamaları ve çare bulmaları için, Tanrı özellikle bu emaneti onlara vermiştir. Ayrıca bu tür zorluklara maruz kalmayanlar, bolluk içerisinde yaşayanlar da onlara saygı duymaları gerekmektedir. Bu tür insanların diğer insanlar gibi kutsal naaşları ziyarete gitmeleri ve gururlanmadan gelecek hayatları için hazırlık etmeleri gereklidir.²⁶⁶

Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre kutsal naaşlar kendilerinde mucizevî bir şekilde Kutsal Ruh'un lütfunu barındırmaktadırlar. Bu gücünden dolayı onlar, hastaları iyileştirmek, görünmeyen cin ve şeytanları kovmakta etkin olmaktadır. Bunun yanında eskiden bu yana inananlar, onların sadece tek tek insanları değil tüm halkı, şehir ve ülkeleri, başkalarının saldırılarına karşı koruduğuna inanmaktadırlar. Onlara göre insanlar ülke veya şehirlerini sadece görünürdeki düşmanlardan koruyabilmektedir. Onların bu korumaları garanti bile değildir. Ne kadar sağlam ve sert duvarlar ve hatta kayalıklarla tüm alanlarını korumaya çalışsalar bile düşmanın da elinde o kadar etkili aletlerin bulunabileceği düşünüldüğünde onları delip geçmeleri olasıdır. Ancak orada bir azizin naaşı bulunduğu zaman korunmak daha etkili olacak, o sadece görünür değil görünmeyen düşmanlardan da onlara etkili bir biçimde koruma sağlayacaktır.²⁶⁷

Tüm bunlardan dolayı Rus Ortodoks Kilisesi'nde kutsal naaşlara saygı duymak; Hıristiyan inancına, özellikle onunla bağlantılı olan Kutsal Ruh inancına hizmet etmektedir. Buna göre kutsal naaş, Kutsal Ruh'un tapınağıdır.²⁶⁸ Kutsal Ruh, onda bulunarak Tanrı sözünü ve kilise öğretisini sağlamlaştırmaktadır.²⁶⁹ Yeni Ahit

²⁶⁵ Skurat, 94.

²⁶⁶ Skurat, 96.

²⁶⁷ Skurat, 93.

²⁶⁸ Burenin 88.

²⁶⁹ Skurat, 82.

de her fırsatta havarilerin İsa'nın dostu gibi olduklarını²⁷⁰ ve bedenlerinin Kutsal Ruh'un tapınağı olduğunu²⁷¹ vurgulamaktadır.

Bu bağlamda “*Kutsal Ruh'un gücü sadece kutsal naaşın bir bütün ve bir arada olduğu zaman ortaya çıkar*” düşüncesi doğru değildir. Yani onun her bir parçasında kutsallık aynı derecede mevcuttur. Bundan dolayı Ruslar, onların her parçasına saygı göstermelidirler. Onlara karşı yapılan en küçük saygısızlık Kutsal Ruh'a karşı işlenmiş büyük günah sayılmaktadır. Bunun da hiç affedilemez olduğunu Yeni Ahit haber vermektedir.²⁷²

Netice olarak kutsal naaşta, inanç ve sevgi ile ona yaklaşan herkes için sunulan Kutsal Ruh'un lütfu barınmaktadır. Yani lütufla dolmuş naaştan akan onun bereketi, naaşla sınırlı kalmayıp taşmakta ve insanlara Tanrı tarafından bırakılan hediyeli bir kaba benzeyerek onların yararına sunulmaktadır.²⁷³ Ayrıca yedinci genel konsil kararında; kutsallığını bildiği halde kalıntıyı reddedenin, eğer piskopos veya din görevlisi olan birisi ise, saygınlığının düşeceğine ve görevinden alınacağına, eğer keşiş veya cemaatten birisi ise kiliseden uzaklaştırılacağına işaret edilmiştir.²⁷⁴

Ruslara göre kutsal naaş bir yandan azizin dünya faaliyetinin etkinliğine işaret ederken, diğer yandan kıyamet gününde tüm insanların dirileceğine ve sorguya çekileceğine de işaret etmektedir.²⁷⁵ Ayrıca, azizliğin belirtilerinden biri sayılan kutsal naaş, aziz olmaya götüren yol konusunda onları umutlandırmaktadır. Bu yol doğrudan Tanrı Krallığı'na götürmektedir. Bu yol itaatin, Tanrı iradesini kendi iradesinden yukarı koymamanın, İsa uğruna dünya zevklerinden yoksun olmanın, her zaman tövbe etmenin ve ruhunu Tanrı ve beraberindekilerin lütfuna göre hazırlamanın yoludur. Aynı zamanda bu yol, onların ruhunu Tanrı ile yaşamaya, bedenlerini de ölümlerinden sonra Kutsal Ruh'un tapınağı olmaya hazırlamaktadır.²⁷⁶

²⁷⁰ Yuhanna 15/14.

²⁷¹ 1. Korintliler 6/19.

²⁷² Matta 12/31-32.

²⁷³ Skurat, 92.

²⁷⁴ Skurat, 95.

²⁷⁵ Skurat, 89; D.İ Protopopov, bu konudaki görüşlerine şöyle dile getirmektedir: “Azizlerin çürümemiş naaşları insanları kıyamet günü ölümlerinin tekrar diriltmesine inandırmaktadır. Nitekim Yeni Ahit ölümden dirilmeyi İsa'nın dirilmesiyle ilişkili olarak ortaya koymuştur. İnsan bu dirilmeyi görerek buna önceden ikna olmaktadır. Yani çürümemiş naaş onlara ibret vermektedir.” (Protopopov, “O Netleni Svyatı Moşey”,45).

²⁷⁶ Skurat, 92.

Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre beden, kutsal sırlarla Kutsal Ruh'un tapınağına dönüşmektedir. Özellikle Evharistiya sırrı ile inananların beden ve kanları İsa'nın beden ve kanıyla birleşmektedir.²⁷⁷ Bunun yanında kutsal naaşları ayin sırasında azizlerle temasa geçmeyi sağlamaktadırlar. Sevgi ile bağlı olan Göksel Kilise ile Yeryüzü Kilisesi duanın vasıtasıyla bir bütün hale gelmektedir. Başka bir ifade ile ayin sırasında Yeryüzü Kilisesi görevlisinin yanında, görünmeyen göksel güçler de hizmet etmektedir. En önemli kilise babalarından biri olan Origen bu konuya temas ederek, ayin sırasında iki topluluğun bir arada ortaya çıktığını, bunun biri insanlardan, diğeri de gökte yaşayanlardan oluştuğunu belirtmektedir. Azizlerin kutsal naaşları, yapılan dualarda Göksel Kilise üyelerinin insanlara katılımını temsil etmektedir. Bundan dolayı eskiden azizlerin kabrinin önünde Evharistiya ayini gerçekleştiriliyor ve onların tabutu sunak olarak kullanılıyordu.²⁷⁸

Rus Ortodoks Kilisesi'nin savunduğu kutsal naaş konusu aslında çok eskilerden itibaren benimsenmiştir. Onun anlaşılması açısından tarihi sürece kısaca değinmekte yarar vardır. Buna göre Eski Ahit döneminde kutsal naaş konusunda iki farklı yaklaşımın varlığını görmekteyiz. Birinci yaklaşımda insan naaşına kutsal olarak bakılmamaktadır. Yani bu anlamda Yahudilerin cesetlere bakışları olumsuzdur. Hatta bazen cesetlere dokunanın kirleneceği, onların da diğer insanlara dokunmasının yasaklandığı ve bundan dolayı temizlenmek için bazı dini ritüellerin gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.²⁷⁹

Diğer bir yaklaşımda ise, Eski Ahit'te bazı kutsal sayılan kimselerin naaşları önemli görülmektedir. Buna göre Mezmurlar'da şöyle ifadeye yer verilmektedir: *"Rab bütün kemiklerini korur, hiçbiri kırılmaz."*²⁸⁰ Bunun yanı sıra Yeni Ahit'te cesetle ilgili bazı olaylar göze çarpmaktadır. Örneğin Musa halkıyla Mısır'dan kaçarken Yusuf'un kemiklerini yanına almakta,²⁸¹ Yahudilerin beraberlerinde götürdükleri bu kalıntılar, Yakub'a ait araziye defnedilmektedir.²⁸² Bunun gibi Eski

²⁷⁷ Dunaev, 22.

²⁷⁸ Popov, 11.

²⁷⁹ *"Herhangi bir insan ölüsüne dokunan kişi yedi gün kirlil sayılacaktır"* (Çölde Sayım 19/11).

²⁸⁰ Mezmurlar 34/20.

²⁸¹ Çıkış 13/19.

²⁸² Yeşu 24/32.

Ahit'in II. Krallar bölümünde, bir ölü adamın Elişa'nın mezarına dokununca dirilmesi dikkat çekicidir.²⁸³

Eski Ahit'in başka bir yerinde Yahudilerin krallarından Yoşiya putperestliği ortadan kaldırmak için mezarlıktaki insanların kemiklerinin çıkartılıp ateşe verilmesini emretmektedir. Ancak, Samiriye'den gelen peygamberlerin kemiklerine dokunulmaması gerektiğini söyleyerek, onları koruma altına almaktadır.²⁸⁴ Kutsal naaş konusuna değinmeye çalışan peygamber Yeşeya, cesedin çürümediğini ve onun inananlar için faydasının sonsuza dek olacağını belirtmektedir.²⁸⁵ Davut da buna temas etmekte ve şöyle demektedir: "*Çünkü sen beni ölüler diyarına terk etmezsin, sadık kulunun çürümesine izin vermezsin.*"²⁸⁶

Yeni Ahit dönemine gelindiğinde bu konuda birçok değişiklikler olmuştur. Yeni Ahit'e baktığımızda azizlerden geri kalanlara saygı duyulmasına birçok işaretler bulunmaktadır. Başta İsa'ya ait olan eşyaların kutsal olduğuna ve iyileştirici özelliklerinin bulunduğuna işaret edilmektedir. Buna göre İsa ve öğrencileri bir hastayı iyileştirmeye giderlerken on iki senedir kanamasına şifa bulamayan bir kadın, İsa'nın elbisesine dokunarak şifa bulmaktadır.²⁸⁷ Ardından da İsa'nın kutsal elbisesi birçok insanı iyileştirmektedir.²⁸⁸ Bundan dolayı insanlar şifa bulma niyetiyle elbiseye dokunmak için beklemektedirler.²⁸⁹

İsa'nın çocukluk kundağı, asası ve kuşağı, Azize Meryem'in elbiseleri de kutsal sayılmıştır. Hıristiyanlara göre İsa'nın bu hareketleri bundan sonraki bazı nesnelere kutsallığına da işaret etmektedir.²⁹⁰

²⁸³ "Elişa öldü ve gömüldü. Her ilkbaharda Moav akıncıları İsrail topraklarına girerlerdi. Bir keresinde İsraililer, ölü gömerken akıncıların geldiğini görünce, ölüyü Elişa'nın mezarına atıp kaçtılar. Ölü Elişa'nın kemiklerine dokununca dirilip ayağa kalktı." (2. Krallar 13/20-21); Ayrıca bkz. Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 29; Burenin 89.

²⁸⁴ 2. Krallar 23/16-18.

²⁸⁵ Skurat, 82; "... Kurak yerlerde sizi doyurup güçlendirecek ve kemiklerinizi kuvvetlendirecek, iyi sulanmış bahçe gibi, tükenmez su kaynağı gibi olacaksınız." (Yeşeya 58/11).

²⁸⁶ Mezmurlar 16/10.

²⁸⁷ Matta 9/20.

²⁸⁸ Hıristiyanlar azizlerin naaşlarının kutsallıkla dolduğuna ve bu kutsallığı insanlara aktıktıklarına inanmaktadır. Bunun en belirgin örneği de alınan kutsallık sebebiyle insanların hastalıklardan iyileşerek mucize gerçekleşmesidir. Nitekim inanca göre bunun örneğini İsa hayatında kendi bedeni ile göstermiştir. Onun bedenine dokunanlar mucizevî bir şekilde iyileşmişlerdir. "İsa elini uzatıp adama dokundu, 'isterim, temiz ol!' dedi. Adam anında cüzamdan temizlendi." (Matta 8/3); Ayrıca bkz. Matta 8/14-15; Markos 7/32-35; Yuhanna 9/6-7; Matta 9/25; Luka 7/14-15; Markos 6/56.

²⁸⁹ Markos 3/10; Luka 8/43-48.

²⁹⁰ Skurat, 84.

Yeni Ahit'e göre, İsa'da olan bu güç, daha sonra havarilerine geçmiştir. Nitekim Aziz Petrus sakat dilencinin ayağını²⁹¹ ve Enas adındaki felçliyi iyileştirmiştir.²⁹² İnanışa göre azizlere verilen bu güçler ölümlerinden sonra da devam etmiştir.²⁹³

Yeni Ahit'in Elçilerin İşleri bölümünde Aziz Pavlus'un eliyle mucize göstermesinin yanında onun bedenine temas eden elbiselere hastalar dokundurduğunda iyileştikleri ve kötü ruhların içlerinden çıkıp gittiği nakledilmiştir.²⁹⁴ Ayrıca havarilerin gölgesi bile kutsal sayılmış, onların iyileştirici özelliğine inanılmıştır. Bundan dolayı Aziz Petrus'un geçtiği yollara gölgesi düşer umuduyla döşekler serilerek oraya hastalar yatırılmıştır.²⁹⁵

Azizlerin kutsal kalıntılarına ilk yüzyıllardan itibaren saygı gösterilmeye başlanmıştır. Bu bir yandan yukarıda anlatmaya çalıştığımız gibi, bedene verilen dini değerden kaynaklanırken, diğer yandan o günün şartlarından ileri gelmiştir. Bilindiği gibi Hıristiyanlar ilk yüzyıllardan itibaren baskılara ve zulümlere maruz kalmışlardır.²⁹⁶ Temas ettiğimiz gibi bu durumdan dolayı dini için direnen, kendini feda eden şehit azizler ortaya çıkmıştır. Onların ölümleri geride kalan inançlı insanların bir yandan acılarına sebep olurken, diğer yandan bu insanların böylelikle kurtuluşa çabuk ve kolay ulaştıkları inancından dolayı onları etkilemiştir. İşte bu inanç geride kalanları, azizlere benzeme ve çabalamaya itmiştir. Ayrıca azizlerin hatırasını unutmama adına geride bıraktıkları kutsal sayılarak yüceltilmelerine sebep olmuştur. Bundan dolayı ilk yüzyıllarda şehit azizlerin kutsal naaşları altın ve kıymetli taş gibi tüm değerli eşyalardan daha değerli görülmüştür. Bu düşünceler azizlerin kutsal naaşlarıyla Kutsal Ruh'un lütfunu yeryüzündekilere akıtıyor inancını ortaya çıkartmıştır.²⁹⁷ Örneğin II. yüzyılda öldürülen Şehit Aziz İgnati Bogonosts'ın kutsal naaşı Hıristiyanlar tarafından "*değer biçilmez hazine*" olarak algılanmıştır.²⁹⁸

Azizlerin kutsal naaşlarını Kutsal Ruh'un tapınağı olarak görmenin belirten kilise de onları korumaya ve onlara olan inancı telkin etmeye çalışmıştır. Aziz

²⁹¹ Elçilerin İşleri 3/6-7.

²⁹² Elçilerin İşleri 9/33-35.

²⁹³ Popov, 15.

²⁹⁴ Elçilerin İşleri 19/11-12.

²⁹⁵ Elçilerin İşleri 5/15.

²⁹⁶ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 29.

²⁹⁷ Poselyanin, "Çudo" 6.

²⁹⁸ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 29.

Polikarp Smirnski'in kutsal naaşı yakıldığında, Hıristiyanlar onu değerli hazine olarak gördüklerinden, tehlikeyi göze alarak azizin geride kalan kemiklerini korumak için toplamışlardır.²⁹⁹

Azizlerin kutsal naaşlarına saygı duyma işte bu baskı döneminde anlam kazanmıştır. Başka bir ifade ile putperestler karşısında dinini savunarak şehit olanlara hem dinleri³⁰⁰ ve hem de geride kalan insanlar tarafından değer verilmiş ve saygı gösterilmiştir. Bu saygı onlardan geri kalan kutsal naaş ve eşyaları da kapsamaya başlamıştır.³⁰¹ İnanışa göre kutsal naaşlar, Tanrı'nın lütfunun insanlara yönelik bir mesajını da taşımaktaydı. Böyle bir düşünceye sahip olan o dönemin insanlarında, kutsal naaş konusunda şu iki hususun önemli olduğunu söylemek mümkündür. Birincisi bir naaşın kutsal sayılabilmesi için sahibinin, Tanrı yolunda ölmesi gerekiyordu. İkincisi de bu naaşta aziz için Tanrı lütfunun bir göstergesi olarak mucize belirmesi gerekiyordu.³⁰²

İnananlar, Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarında herhangi bir belirti ve mucizesine kanaat getirilen şehit aziz naaşlarının yanında dua etmek için toplanıyorlardı.³⁰³ Onlar adına anma günleri düzenlemekteydiler. Örneğin Aziz Grigori Neokesariyski (ö.270) kendi yönettiği dini bölgede bulunan kiliselere azizlerin naaşlarını yerleştirmiş ve onların bulunduğu kiliselerde; ait olduğu aziz adına anma günü düzenlemiştir. 269 senesinde Papa Feliks eski geleneği teyit etmek için ayinlerin azizin kutsal naaşı üzerinde yapılmasını emretmiştir. Bundan sonra ayinler şehit azizlerin mezarında yapılır hale gelmiştir.³⁰⁴

II. yüzyıldan kalma bazı bilgiler bu yüzyılda aziz naaşlarının ne kadar saygı gösterildiğine işaret etmektedir. Örneğin Aziz Polikarp'ın şehitliğini anlatan bir mektupta, onun kemiklerinin toplandığından, onun kemiklerinin çok değerli olduğundan, kalıntısının etrafında toplanan insanların mutluluk içinde olduğundan ve şehit edildiği günün onun doğum günü olarak kutlandığından bahsedilmektedir. Bundan sonraki dönemlerde bu uygulamaların daha çok yaygınlaştığı, artık

²⁹⁹ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 30; Jivov, 46.

³⁰⁰ Nitekim Yeni Ahit'te İsa onların kötülöklere karşı direnmelerini övmekte ve mükâfatlarının büyük olacağından bahsetmektedir. (Matta 5/11-12).

³⁰¹ Poselyanın, "Çudo", 6.

³⁰² Skurat, 86.

³⁰³ Poselyanın, "Çudo", 6.

³⁰⁴ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 30.

Hıristiyan olmayanların da bu saygının farkına vardığı anlaşılmaktadır. Nitekim Hıristiyanlara baskı uygulayan paganlar, onları bu uygulamadan alıkoymak adına azizlerin naaşlarını yok etmeye çalışmışlardır. Bu doğrultuda bazen onları ateşe verdikleri, suya attıkları, vahşi hayvanlara verdikleri anlatılmaktadır.³⁰⁵

Buna takiben Hıristiyanlar şehit azizlerin gömüldüğü yere veya onların şehit edildikleri (kanının akıtıldığı) yerlere kilise inşa etmişlerdir. III. asırdan itibaren kutsal örtü içinde saklanan azizlerin kutsal naaşlarının altına konulduğu sunağın (altar) önünde ayinler de gerçekleştirmişlerdir.³⁰⁶ Ayrıca Hıristiyanlar, onları kendi tapınaklarında bulundurmak için yarıya girmişlerdir.³⁰⁷

IV. yüzyılın ikinci yarısında ise, azizlerin mezarını açma ve onları nakletme geleneği başlatılmıştır. II. İstanbul Konsili'nde (M.S.553) kiliselerin aziz naaşları üzerinde kurulması ve onların sunak altına yerleştirilmesi kararı alınmıştır.³⁰⁸ Zamanla kiliselerin çoğalması ve din liderlerinin kutsaması için şartların zorlaşmasıyla, kutsamanın belirtisi olarak yeni yapılan kiliseye İsa'nın ve Yeni Ahit yazarlarının bulunduğu bez parçası gönderilmeye başlanmıştır. Onlara aziz naaşlarından bazı parçalar da yerleştirilmiştir. VII. Ekumenik Konsilin yedinci kuralında ise, bir kilisenin ancak azizin naaşı konulduktan sonra kutsanacağı bildirilmiştir.³⁰⁹

Böylece kilise, kutsal naaşları asırlardır derin saygıyla anarak gelmiştir. Bu saygı azizin kabrinin açılmasıyla otaya çıkmaktadır. Ardından inananlar tarafından kutsal naaşlar özenle korunmaya, yeri müsait değilse uygun yere nakledilmeye çalışılmaktadır.³¹⁰ Ayrıca kabrinin açılması veya nakledilmesinin anısına törenler düzenlenmekte, kutsal naaşların üzerine tapınak kurulmaktadır. Onlar, sunağın esas

³⁰⁵ Skurat, 86.

³⁰⁶ Poselyanin, "Çudo", 6.

³⁰⁷ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 30.

³⁰⁸ Örneğin Şehit Aziz Kiprian'ın onuruna iki kilise inşa edilmişti. Kilisenin biri onun şehit edildiği yerde, diğeri de onun türbesi üzerinde inşa edilmiştir. İnanca göre tapınaklarda onun varlığı hissedilmiş ve inananlar tarafından bu tapınaklar onun evi sayılmıştır. (Popov, 11).

³⁰⁹ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 31-32; Dunaev, 28.

³¹⁰ Rus Ortodoks Kilisesi'nde ilk defa Azize Olga'nın naaşı mezarından çıkartılarak Desyatinnaya kilisesine taşınmıştır. Ardından 1026 senesinde Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşlerin naaşları kiliseye taşınmıştır. (Jivov, 51).

kısmına yerleştirilmektedir. Onların bulunduğu yerlere hac ziyaretleri düzenlenmekte, insanlar onların önünde dualar etmektedirler.³¹¹

Ruslara göre çürümemiş naaşlar, dini hayatı yüksek, gerçek ihlâsıyla tövbe eden ve kıyamet gününde dirilmeyi ümit edenlere ait olur. Nitekim Kievo-Peçerski Manastırı'nın mağarasına gömülen birçok dindar arasından sadece onların bazılarına ait kemiklerin geride kalması bunun açık bir örneği sayılmaktadır.³¹²

Kutsal naaşlar kemikler, kafa, saç, el gibi bazı parçalar olabildiği gibi azizin cesedinin tümü de olabilmektedir. Aziz'in naaşının tümü çok nadir olarak görünen şeydir. Ancak, naaşın tümü denmesine rağmen onun yine de çok az miktarının kayba uğradığı anlaşılmaktadır. Yani inananlara göre kutsal naaşın herhangi bir küçük parçasının çürümesi lazımdır. Çünkü Tanrı'nın Eski Ahit'teki şu sözün gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu konuda Tanrı şöyle demektedir: "*Topraktan yaratıldın ve yine de toprağa döneceksin.*"³¹³

Ruslara göre kutsal naaş, kendiliğinden çürümeyerek kalmamaktadır. O, her şeye kadir olan Tanrı'nın gücüyle korunmaktadır. Bununla beraber bazı azizlerin naaşları doğallığının yanında, sertliğinin ve esnekliğinin de korunmaktadır. Naaşının bu şekilde korunanlar arasında I. İznik Konsili'ne (M.S. 325) katılan ve piskopos görevinde bulunan Aziz Spridon Trimifunski sayılmaktadır. Rusların en önde gelen azizlerinden biri olan Aziz Gleb'in naaşı da böyle bir niteliği sahip olan kalıntılardandır.³¹⁴

Rus Ortodoks Kilisesi'nde geride kutsal naaş bırakmayan azizler de Tanrı'nın taktiri kabul edilmektedir. Çünkü Tanrı azizlerini çeşitli şekillerde onurlandırmaktadır; onlardan bazıları kavrama yeteneği, bazıları bilgelik, bazıları da mucize özeliği ile donatılmaktadır. Bu mucize bazen kutsal naaş ile ilgili olabilmektedir. Bütün bunların yanında bazı insanlar, ölüm sonrası naaşlarının kutsal olmayan dindarların, kutsal kılınması için ihlâsla Tanrı'dan istekte bulunmaktadır. Böyle bir uygulamanın günümüzde de kutsal ada olan Aynaroz adasında devam ettiği bildirilmektedir. Burada üç yıl sonra ölen dindarın mezarı açılmaktadır. Eğer mezardan beyaz veya sarı renkte kemik bulunursa, Tanrı'nın bunu kutsal kıldığı

³¹¹ Skurat, 85.

³¹² Skurat, 90.

³¹³ Yaratılış 3/19.

³¹⁴ Skurat, 80-81.

anlaşılmaktadır. Eğer kutsallıkla ilgili iz bulunmaz ise, kemikler tekrar defnedilmekte ve kutsal kılınması için dualar fazlalaştırılmaktadır.³¹⁵

Azizlerin naaşları ile ilgili en önemli özellik, onların güzel kokular saçtığına dair inançtır. Rivayetlere göre onlar, İsa'dan gücünü alan güzel mis koku barındırmaktadırlar. Naaşın tamamında bulunmanın bu mis koku, diğer insanları da ferahlandırmaktadır.³¹⁶ Bu olgu konusuna Keşiş Yakov, Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşlerin mezarlarının açılmasından bahsederken şöyle değinmektedir: *“Onların yüzleri meleklerinki gibi parlıyordu. Orada mis gibi koku hissedilmesinden dolayı piskoposlar ve halk şaşırırmaktaydı.”* Ayrıca naaşların zeytinyağına benzer koku saçtığına da inanılmaktadır. Günümüzde en büyük azizlerden sayılan Aziz Nikola'nın kutsal naaşından böyle bir kokunun geldiği söylenmektedir. Zeytinyağı kokusu Kievo-Peçerski Manastırı'nda da hissedildiği vurgulanmaktadır.³¹⁷ Bunun yanında anlatılanlara göre Aziz Aleksandr Svirski'in ayak kısmından yağ akmıştır. Bu yağ gül, yasemin, bal kokusu çıkartmıştır. Aziz'i ziyaret eden insanlar da bu mis kokuyu hissetmişlerdir.³¹⁸

Azizlerin kutsal naaşlarıyla ilgili diğer bir özellik, onlardan ve hatta tabutundan kutsal yağ aktığına dair inançtır. Aslında kutsal yağ olgusu, Hıristiyanlık öncesinde de mevcuttu. Tanrı'nın bir merhamet ve lütfu olarak bilinen kutsal yağın Eski Ahit'te nasıl yapıldığı ve nerelerde kullanıldığı bildirilmiştir. Bununla ilgili en çarpıcı özellik, kralların taç giyerlerken bu yağ ile meshedilmeleridir. Bunun yanında peygamber ve din görevlileri de bu kutsal yağ ile yağlanmışlardır. Ayrıca Yeni Ahit döneminde, yedi sırdan biri haline gelen kutsal yağla yağlanma, ölümü yaklaşanlara uygulanmaya başlanmıştır. Din görevlisi ölüm döşegindeki insanı yağlarken *“Kutsal Ruh'un armağanının belirtisi”* diyerek, onda Kutsal Ruh'un armağanının gücü olduğunu belirtmektedir.

Azizlerin kutsal naaşlarından kutsal yağın aktığına dair bilgiler Hıristiyanlığın ilk yıllarından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Bununla ilgili olarak Yeni Ahit yazarı Aziz Yuhanna'nın her sene anıldığı ölüm gününde tabutundan nefis kokulu yağın aktığı bildirilmektedir. Alınan bu kutsal yağ sayesinde birçok şifa bulma

³¹⁵ Skurat, 91.

³¹⁶ Skurat, 92.

³¹⁷ Skurat, 90.

³¹⁸ Dobrosotkih, 101.

olayları gerçekleşmiştir.³¹⁹ Ayrıca havari Aziz Filipp'in naaşından da aynı şekilde kutsal yağ aktığı söylenmektedir. Şehit azizlerden Aziz Feodot (III y. y.) ve Aziz Dimitriy Solunskiy'in (ö 304) naaşlarından da kutsal yağın aktığı belirtilmiştir. Bunun bir işareti olarak Aziz Dimitriy Solunskiy'i Yunanlılar Mirovrit (kutsal yağ akan) olarak isimlendiriyorlardı. Bunun gibi VI-X. yüzyıllar aralığında azizlerin naaşlarından çıkan bu yağlardan şifa bulma olaylarına sıkça rastlandığı rivayet edilmiştir. 1087 senesinde Aziz Nikola'nın kutsal kalıntısını Mir Likijski'den Bar'a nakletme sırasında tabutunun kutsal yağla dolu olduğuna şahit olunmuştur.³²⁰

D. İ. Protopopov'a göre, naaşın kutsal özelliğe sahip olması için onun etrafında her zaman mucize gerçekleşmesi gerekmektedir. Onlar, bir yandan Tanrı lütfunun insanlara doğru aktığını gösterirken, diğer yandan Hıristiyanlığın gerçek din olduğuna tanıklık eden göstergelerdendir. Bunun yanında ona göre günümüzde de onlar etrafında mucizeler gerçekleşmektedir. Bunu sadece Hıristiyan ülkelerinde görmek mümkün olmaktadır. Diğer din mensupları arasında bunun gibi mucizeler gerçekleşmemektedir.³²¹ Ona göre, Rus Ortodoks dünyasında da çürümemiş kutsal naaşlara bolca rastlanmaktadır. Aynı zamanda bunların etrafında mucizeler gerçekleşmektedir.³²²

Protopopov'a göre, her dönemde çürümeyen naaşlara şüphe ile yaklaşanlar ortaya çıkmış ve onlar bazen bunu eleştiri konusu yapmışlardır. Protopopov, bu eleştirilerin yersiz olduğunu bildirmekte, makalesinde onlara karşı görüşlerini ifade ederek bunları cevaplamaya çalışmaktadır. Onun tespit ettiği eleştirilerden birisine göre, azizin hayatta iken fazla oruç tutması, onun bedeninin öldükten sonra da çürümemesine sebep olmaktadır. Yani hayatında iken kurumaya başlayan beden ve kemiğin ölümden sonra uzun süre varlığını koruyabileceği eleştirisi ileri sürülmüştür. Protopopov, makalesinde tüm koşullarda ve coğrafi şartlarda azizlerin kutsal naaşlarının bulunduğunu söyleyerek savunma yapmaktadır. Ona göre, azizlere ait bazı naaşlar nemli ortamda, bazıları suda ve bazıları mağarada bulunmalarına rağmen onlar en iyi şekilde korunmuştur. Örneğin Aziz Evstrati Peçerski'nin naaşı suda bulunmuştur. Aziz Mitrofon Voronejski'nin naaşı nemli toprakta bulunmuştur. Aziz

³¹⁹ Dunaev, 23.

³²⁰ Dunaev, 24.

³²¹ Protopopov, "O Netleni Svyatı Moşey", 38-40.

³²² Protopopov, "O Netleni Svyatı Moşey", 41.

Gleb'in ise, nehrinin kenarında açık olan yerde bozulmamış olarak bulunmuş ve kardeşinin kutsal naaşının yanına nakledilmiştir.³²³

Protopopov'a göre, başka bir tartışma ise, azizlerin çürümeyen kutsal naaşlarının dışında da çürümeyen cesetlerin var olduğuna dair sorundur. O, bu soruna şöyle cevap vermektedir; çürümeyen kutsal kalıntı kendi başına kutsallığın belirtisi olamaz, onda ayrıca mucizenin belirmesi de şarttır. Ayrıca Protopopov, naaşı çürümüş olan azizlerin de bulunduğuna işaret etmektedir. Nitekim ona göre çürümeyen kutsal naaş mükâfatı tüm azizlere verilmemektedir. Bazı azizlerin naaşları normal insanlar gibi ve doğa düzenine uygun olarak çürümekte iken, Tanrı'nın bahsettiği birçok azizin naaşı da çürüme göstermemektedir. Bu Tanrı'nın takdirinde olan şeydir. O, bazılarını bu şekilde bazılarını da başka bir şekilde mükâfatlandırmaktadır. Nitekim buna işaret eden Aziz Pavlus şöyle demektedir: *"Güneşin görkemi başka, ayın görkemi başka, yıldızların görkemi başkadır. Görkem bakımından yıldız yıldızdan farklıdır. Ölülerin dirilişi de böyledir."*³²⁴ Ayrıca ona göre, Tanrı, bazı bilinmeyen azizlerin kutsal naaşlarını insanlara belirtmemiş veya daha sonra belirtmek istemektedir. Bazı azizler ise, kutsal naaşlarını kimseye göstermemesi için Tanrı'ya yalvarmışlardır. Nitekim rivayetlere göre Aziz Antoni Peçerski'in mezarının hala açılmaması bundan dolayıdır. Anlatıldığına göre, Aziz'in mezarını birçok defa açmaya çalışmışlar, ancak bir güç buna engel olmuştur. Rivayete göre, yerden su veya ateş belirerek kazmaya çalışanları oradan kovmuştur.³²⁵

Protopopov göre, azizlerin naaşlarının çürüyüp, sadece kemiklerinin kaldığına Aynaroz adasındaki uygulama da örnek gösterilebilir; bu adada ölen dindarların naaşı üç sene sonra açılmaktadır. Açılan tüm mezarlarda ceset çürümekte, sadece kemikler kalmaktadır. Aziz olanların kemikleri sarı renkte olmaktadır. Onlardan güzel koku gelmekte, kutsal yağ da akmaktadır. Günahı affedilenlerin kemikleri beyaz renkte görünmektedir. Günahı affedilmeyenlerin kemikleri ise siyah renkte olmaktadır. Ölenlerin kemikleri özel türbede saklanırken, kafatasları alınarak isimleri belirtilen özel raflarda saklanmaktadır. Eğer geçen üç senede ölenin cesedi çürümemişse mezara tekrar gömülmekte ve özel ayin ve dualar

³²³ Protopopov, "O Netleni Svyatı Moşey", 47-54.

³²⁴ 1. Korintliler 15/41-42.

³²⁵ Protopopov, "O Netleni Svyatı Moşey", 82.

gerçekleştirilmektedir. Ardından geçen birkaç gün sonra kemik bedenlerden ayrılarak saçılmış durumda ortaya çıkmaktadır.³²⁶

Kendisi de kutsal naaşın gerçekliğini inanan Protopopov'a göre bazen bozulmamış olarak bulunan yanıtıcı naaşlar bulunabilmekte, onlar kısa sürede toza dönüşmektedir.³²⁷ Ona göre bazen kiliseden tecrit edilmiş insanlar affedilmediklerinden yer onları kabul etmemektedir. Dolayısıyla naaşları çürümeden kalabilmektedir.³²⁸

Protopopov'a göre, kutsal naaşların ortaya çıkması için mezarın etrafında mucize gerçekleşmesi, bu mucizenin de özellikle şifa verici olması gerekmektedir. Naaşın azize ait olduğunu Tanrı rüyalarda da belli etmektedir. Bazen mezarın etrafında çıkarttığı güzel kokuyla insanlara naaşın kendisi haber vermektedir. Bu durumda onun çürümeyen beden olduğuna inanmak için insanlar mezarı açmaya karar vermektedir. Mezar açma olayı törenle gerçekleştirilmektedir. Örneğin 1783 senesinde ölen Piskopos Aziz Tihon'un kutsal naaşı böyle bir süreçten sonra belli olmuştur. Buna göre, Aziz Tihon öldükten sonra mezarının etrafında birçok mucize gerçekleşmiştir. Dua edenlerin duası kabul olmuş, hastalar iyileşmiştir. Hatta onun mucizelerine oradaki din görevlileri de tanıklık ederek, kabrinin açılması için Kutsal Sinod'a yazılar yazmışlardır. Onunla ilgili verileri detaylı inceleyen Kutsal Sinod 1861 senesinde törenle Aziz Tihon'un mezarını açmıştır. Orada onun cesedinin çürümediği görülmüş ve açıldığı gün birçok şifa verici mucizeler gerçekleşmiştir.³²⁹

Protopopov, makalesinde kutsal naaşlara şüphe ile bakanların, onlardan akarak çıkan kutsal yağı, din görevlilerinin kendilerinin yaptıkları veya havanın cesede etki yaparak bu duruma getirebileceği iddialarında bulunduğu haber vermektedir. Bu şüphelere karşı Protopopov, kutsal naaşlardan kutsal yağın gerçekten aktığını belirterek savunmaya çalışmaktadır. Buna örnek olarak Şehit Aziz Dimitri Solunski'nin (ö. 306) tapınağının sütunlarının birinden şifalı yağın akıntısına şahit olduğunu dile getirmektedir. Ona göre, tapınaktan akan yağa Müslümanlar da şahit olmuş ve şaşkınlıklarını gizlememişlerdir. Başka bir örnekte ise, Kazan Başpiskoposu Aziz Guri'nin (ö. 1563) ölümünden otuz iki sene sonra naaşı

³²⁶ Protopopov, "O Netleni Svyatı Moşey", 61-62.

³²⁷ Protopopov, "O Netleni Svyatı Moşey", 64.

³²⁸ Protopopov, "O Netleni Svyatı Moşey", 63-64.

³²⁹ Protopopov, "O Netleni Svyatı Moşey", 66-70.

çürümemiş olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanında naaşın saklandığı sandukasının kutsal yağla dolu olduğuna ve onun orada yüzer durumda olduğuna şahit olunmuştur. Ayrıca onda hiçbir bozulma olmadığı ve sert olduğu da ortaya çıkmıştır.³³⁰ Protopopov göre, bütün bunların yanında kutsal yağ sert olan azizin kafatasından bile çıkmaktadır.³³¹

5. İkona

İkona denince, İsa ve Azize Meryem'in resimleri ve bunlarla ilgili tartışmalar öne çıksa da, bunlar kadar diğer azizlerin ikonaları ve onlara olan inanç ve uygulamalar, onlarla paralel gelişmiş ve Ortodoksluğun özelliği haline gelmiştir. Ortodoks geleneğinin ayrılmaz bir parçasını oluşturan aziz ikonaları, Rus Ortodoks Kilisesi'nde de önemli bir yere sahiptir. Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre ikona, Ortodoks imanının ve pratiğinin görsel hale dökülmüş şeklidir. Dindar bir Ortodoks için kilisenin yeri önemlidir. Kilise de ikonasız düşünülemez.³³²

Kilisenin önemli unsuru olan ve ayinlerde önemli bir rol oynayan ikonaları³³³ Ruslar, ululamakta, onlar vasıtasıyla yardım dileyip dua etmekte, önlerinde küçük kurbanlar olarak mumlar yakmakta ve onları tütsüyle kutsamaktadırlar. Onlar, kilise duvarlarında ve ikonastasiste ışıltılı parlayan ikonaların kiliseyi güzelleştirdiğine de inanmaktadırlar. Onlara göre, bu güzellik Göksel Kilise'nin ayna gibi yansımasıdır (*bkz. Resim 4, 5, 6*). Rusların Hıristiyanlaşmasında bu güzelliğin büyük bir etkisinin olduğu da bildirilmiştir. Buna göre Aziz Vladimir'in 980 senesinde Ortodoks inancı ve ayinlerini araştırmak üzere Bizans'a gönderdiği elçileri, Ayasofya Katedrali'nin ihtişamının büyüleyici etkisinde kalmışlardır. Bilindiği gibi bu sebepten dolayı Aziz Vladimir, Ortodoksluğu seçmekte karar kılmış ve Ortodoksluk 988'de Rusların devlet dini olarak kabul edilmiştir.³³⁴ Ayrıca Ruslar, önemli gördükleri ikonaların kendilerinin Hıristiyanlaşmasını başlatan Aziz Vladimir'in, bu dini kabul ederken İstanbul'dan din adamlarınca götürülen ikonaların yanında durduğunu ve onların oraya inanılmaz güzellik kattığını düşünmektedirler.³³⁵

³³⁰ Protopopov, "O Netleni Svyatı Moşey", 77.

³³¹ Protopopov, "O Netleni Svyatı Moşey", 80.

³³² Demirci, 57.

³³³ Tayfun Akkaya, **Ortodoks İkonaları**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000, 131-132.

³³⁴ Abel, 16-17.

³³⁵ V. N. Ostrovskaya, **Çudotvornie Obrazi**, Duhovnoe Preobrajenie, Moskova 2007, 3.

İkonalar, Rusların tapınaklarını süslediği gibi, evlerinin başköşesinde bulunmaktadır. Ruslar, eskiden beri tapınak ve evlerinin kapı üzerlerine de ikonalar asmışlardır. Bunun yanında Rus şehirlerin giriş kapılarında da onların asıldığı görülmüştür (*bkz. Resim 7*). Ayrıca günümüzde şehirlerin çeşitli yerlerinde azizlerin heykellerinin dikildiğine şahit olmak da mümkündür (*bkz. Resim 8*).

Rus Ortodoks Kilisesi'nde ikonalar, tapınak ve evleri süslediği gibi, kendileri de süslenmektedir. Ruslar, ikonalar karşısında eğilerek saygı göstermektedir. Onlar, evden çıkarken ve girerken, ikona önünde dua ederek ve onu saygıyla öpme zorunluluğu hissetmektedirler. Aynı şekilde erkekler, kiliseye yaklaşırken kapı önündeki ikonayı görür görmez şapkalarını çıkartarak haç çıkartmaktadırlar.

Dindarın her günü ikona ile bağlantılı geçmektedir. O, yemek öncesi ve sonrası, bir işe başlarken ve sonunda, ikona önünde dua etmektedir. Uyumak için yatağa giderken, yataktan kalkarken, yine ona dua etmektedir. Yani bu olgu, dindarın hayatının her safhasında devam etmektedir; Çocukluğunda vaftiz edilirken ikona önünde onun dua etmesi temenni edilmektedir. Gençliğinde hayatını düzene sokmak için yardım için kendisi ikonaların önünde yalvarmaktadır. İhtiyarladığında yine inançlı olarak dünyadan göç etmek için, onlara ihtiyaç duymaktadır. Hatta Ruslarda ikonanın ölen insana öbür dünyada rehberlik ettiğine inanılmaktadır.³³⁶

Ruslar, onları Göksel Kilise'nin Yeryüzü Kilisesi'ne katılımını sağlayan unsur olarak vasıflandırmaktadır. Buna göre insanlar, onun vasıtasıyla Tanrı ve onun dostları olan³³⁷ azizler ile doğrudan iletişim kurabilmektedir. Bu bağın, insan için birçok yararı bulunmaktadır; Her şeyden önce insanlar, onlar vasıtasıyla azizlerden yardım görmektedir. Kilise, onlar vasıtasıyla göksel hazineyi açmaktadır. Ayrıca onlar, görsel malzeme olarak insanların gönlünde Tanrı ve aziz sevgisini arttırmakta ve inancı güçlendirmektedirler. Onlar, insanların kutsal olma ümidini sağlamlaştırmaktadırlar. Yani insanlarda sevgi, inanç ve ümidin uyanması, onları azizleri örnek almaya ve onların ardından yürümeye sevk etmektedir. Azizlerin yolu bahsettiğimiz gibi onları kurtuluşa götürmektedir.³³⁸

³³⁶ Skurat, 99.

³³⁷ Yuhanna 15/14.

³³⁸ Skurat, 100.

Rus Ortodoks Kilisesi'nde bazı ikonalarının mucize gösterdiklerine inanılmaktadır.³³⁹ Bu mucizeler genel olarak insanlara yardım etme, şifa verme ve kurtarma gibi olaylarla kendini göstermektedir. Bazen mucizelerin gerçekleşmesi için Azize Meryem başta olmak üzere azizlerin ikonaları sık sık köyden köye taşınmış veya önemli insanların yanında kalması sağlanmıştır.³⁴⁰ Bunun yanında her zaman Rus devlet başkanları ve kahramanları zor günlerinde kiliseye gelerek aziz ikonalarına dua etmişlerdir. Bazen ikonaları alarak savaşa götürmüşlerdir. Savaşta yardımı dokunulduğuna inanılan ikonaları koymak için oralarda mabet inşa ettirmişlerdir.³⁴¹ İkonayı barındıran mabetler de her zaman insanların ziyaret ettiği mekânlar haline gelmiştir.

Ruslarda ikonaların bulunması, taşınması ve aynısının yapılması anısına bayramlar da düzenlenmektedir. Örneğin Azize Meryem'in "*Günahkârların Kefili*" (Sporuçnitsa Greşnih) ikonasının Moskova'da aynısının yapılması anısına 7 Mart'ta, ikonanın kiliseye taşınması anısına 29 Mayıs'ta kutlamalar yapılmaktadır.³⁴²

Tüm bunların yanında Rus Ortodoks Kilisesi tarafından tarih boyunca ikonalara sıradan insanlara dinlerini öğretmek için bir eğitim aracı rolü yüklenmiştir. Nitekim kutsal naaşlar konusunda da bahsettiğimiz gibi, ikonalarda da azizlerin yaşamaya devam ettiğine ve bunların bir ibret verici yönünün olduğuna inanılmaktadır. Yani onlar, inanç ve ahlâk öğretisinin resimli açıklaması olarak nitelendirilmiştir. Anlatılanlara göre insanlar, onlarla Eski ve Yeni Ahit'teki olaylarını kolay öğrenmekte, kısa zamanda günlük hayatlarını buna göre düzenleyebilme şansını yakalamaktadırlar. Yani bu yolla olaylar sıradan insanlara en kısa yoldan öğretilmektedir.³⁴³

³³⁹ Rus Ortodoks Kilisesi'nde mucize gösterdiğine inanılan ikona tabii olarak mucize göstermeyen ikonadan değerli sayılmaktadır. Ancak inanca göre buradan mucize göstermeyen ikonaların değersiz olduğu anlamı çıkartılmamalıdır. Onlar da temsil ettiği azizlerle insanlar arasında bağlantı kurmada diğerleri gibi etkindir. (Skurat, 116-117).

³⁴⁰ K.V. Tsehanskaya, **İkona v Jizni Russkogo Naroda**, Palomnik, Moskova 1998, 29.

³⁴¹ Krupin, 8-9.

³⁴² Tsehanskaya, 30-33.

³⁴³ Bu konuda II. İznik Genel Konsili'nde şöyle denmiştir: "*Hiç şüphesiz biz çok iyi hisse sahibi insanlarız. Ancak Tanrısal ve dinî geleneği anlamak ve onu hatırlamak için hissedilebilir nesnelere ihtiyaç duyarız.*" (Skurat, 102); Bu konuya Aziz İoann Damaskin (ö. 749); "*Kutsal İkonalarla İlgili*" vaazında şöyle değinmiştir: "*Ne herkes okuryazar, ne de herkesin okuyacak boş vakti var; bu nedenle Kilise Babaları bu şeylerin, olağanüstü kahramanlık eylemleri olarak ikonalarda tasvir edilmesini kararlaştırdılar; böylece ikonalar bu eylemlerin özlü hatırası olarak hizmet edecektir.*" (Vera

Bu öneminden dolayı ikonaların tarihi geçmişi hakkında kısaca bahsetmek gerekmektedir. İkonanın Hıristiyanlığın parçası haline gelmesinde çok farklı ve o kadar da ilgi çekici süreç yaşanmıştır. Bu süreçte kendisinin tek tanrılı ve putperestlikten uzak olduğunu savunan Hıristiyanlık, bünyesinde putperestliği çağrıştıran ikonaları barındırmanın amacını dönem dönem kendi üyelerine açıklamak, bunu ispatlamak için mücadeleler vermek zorunda kalmıştır. Nitekim kilise, Yunanca “*eikon*” olan, Türkçede “*resim*”, “*suret*”, “*tasvir*” anlamına gelen ve kelime olarak duvar ya da ahşap levhalar üstüne yapılmış dini konulu resimleri ifade eden ikonaların³⁴⁴ önemini vurgulamıştır. Ayrıca kilise, üyelerinden görsel olarak kutsal kişi (İsa, Meryem, melekler, azizler) ve kutsal olayları konu edinen, ayinlerde kullanılan ikonalara inanılmasını istemiştir. Buna göre, onlar Göksel Kilise ile bu dünya arasında pencere olarak bağlantı yolu kurmaktadır. Onlar, Göksel Kilise’deki kurtuluş ışığının dua sırasında inanana geçmesini ifade etmektedirler. Onların penceresinden bakmak, doğrudan Göksel Kilise’yi müşahede etmek anlamına da gelmektedir.³⁴⁵ Bunun yanında ibadet aracı olarak kullanılan ikonaların içinde, Kutsal Ruh bulunmaktadır. Buna göre Kutsal Ruh, ilahi bir ikonografıdır ve dolayısıyla ikonalar gücünü Tanrısal kaynaktan almaktadır.³⁴⁶

Hıristiyanların bazılarına göre, ikona geleneği Eski Ahit çağında ortaya çıkmıştır. Bazılarına göre ise, ikona geleneğinde Yahudiliğin etkisi bulunmamaktadır. Onlara göre, Yahudilik’te resimlere ilgi duyulmamaktaydı. Aksine bundan kaçınmaya dair emirler mevcuttu.³⁴⁷

İkona geleneğini Eski Ahit’e dayandıranlara göre, Eski Ahit birçok yerde bu konuya işaret etmiştir. Bunların en önemlisi Yahudilerin kutsal saydıkları ve Kutsal Sandığa yerleştirdikleri Keruvlar’dır. Eski Ahit’te onlar, adeta Tanrı’yı temsil etmekte, görünmeyen Tanrı onlarda belirlemektedir. Yani Tanrı, onların suretine

Geelmuyden Bulgurlu, “Doğu Ortodoks Dininde İkonaların Anlamı”, **İkonalar**, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, 36).

³⁴⁴ Akkaya, 9; “İkon”, **Ana Britannica**, Ana Yayıncılık, İstanbul 1988, XI/504.

³⁴⁵ Pavlovski, 228-229; Akkaya, 132-138.

³⁴⁶ Akkaya, 10-12.

³⁴⁷ Bu konuda Tanrı Eski Ahit’te şöyle buyurmuştur: “*Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sulara yaşayan her hangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın. Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın.*” (Çıkış 20/4-5).

dönüşmekte, insanlarla iletişim içerisine girmektedir.³⁴⁸ Bunun yanında Eski Ahit Davud'un Tanrı'ya sevinerek Keruvlar'ın bulunduğu sandığın önünde oynadığını bildirmektedir.³⁴⁹ Ayrıca onlardan aldığı güçle Ahit Sandığı mucizeler göstermektedir.³⁵⁰ Örneğin bu güç nedeniyle Ahit Sandığı, İsraililerin giremediği Eriha kentinin surlarının yıkılmasında etkili olmuştur.³⁵¹ Onu çalan Filistiler'in Aşdot, Gat ve Ekron şehirlerine büyük felaketler gelmiştir.³⁵² Bunun yanında gücünü Keruvlar'dan alan Ahit Sandığı, bulunduğu yeri kutsamakta,³⁵³ kendisine saygısızlık edenleri de cezalandırmaktadır.³⁵⁴

Eski Ahit'e göre, peygamber Musa'nın konuşma çadırı, kutsal kutsal olmayandan ayırmak için tam ortasından perde ile ayrılmıştır. Kutsal olan tarafta, Tanrı'nın kanatlı doğaüstü varlıkları olan Keruvlar'ı da yer almıştır. Aynı şekilde peygamber Süleyman da mabedini bu çadırı örnek alarak yaptırmıştır. Tapınağın ortasında bir kanatları yan duvarlara diğer kanatları birbirine değen Keruvlar yer almıştır.³⁵⁵ Onlar, perdeler üzerine işlenmiştir.³⁵⁶ Anlatılanlara göre, bundan sonraki mabetler de bu şekilde yapılmaya devam etmiştir.³⁵⁷ Daha sonra kiliseler de bu çadırdan örnek alınarak kurulmuşlardır. Sandığın korunduğu kutsal yer yerine sunak yapılmıştır. Kutsal yeri ayırmak için perdenin yerinde ise, ikonastasis yer almıştır.

³⁴⁸ Skurat, 103; Bu konuyla ilgili olarak Tanrı Musa'ya şöyle buyurmaktadır: “Bağışlanma kapağı yap... Kapağın iki kenarına dövme altından birer Keruv yap.” (Çıkış 25/23); “Seninle orada, Levha Sandığının üstündeki Keruvlar arasında, Bağışlanma Kapağının üzerinde görüşeceğim ve İsraililer için sana buyruklar vereceğim” (Çıkış 25/22); “Musa Rab'le konuşmak için Buluşma çadırına girince, Levha Sandığı'nın Bağışlanma Kapağı'nın üstündeki iki Keruv arasından kendisine seslenen sesi duydu. Rab Musa'yla bu şekilde konuştu.” (Çölde Sayım 7/89); “Sandık yola çıkınca Musa, ‘Ya Rab, kalk! Düşmanların dağılsın, senden nefret edenler önünden kaçsın!’ diyordu. Sandık konaklayınca da ‘Ya Rab, binlerce, on binlerce İsraili'ye dön!’ diyordu.” (Çölde Sayım 10/35-36); “Yeşu Rab'bin Sandığının önünde yüz üstü yere kapandı ve akşama dek bu durumda kaldı.” (Yeşu 7/6).

³⁴⁹ 2. Samuel 6/21.

³⁵⁰ “Antlaşma sandığı ırmaktan geçerken akan sular durdu.” (Yeşu 4/7).

³⁵¹ Yeşu 6/1-19.

³⁵² 1. Samuel 5/1-12.

³⁵³ Bu konuda Eski Ahit'te şöyle denmektedir: “Rab'bin sandığı Gatlı Ovet-Edom'un evinde üç ay kaldı. Rab Ovet-Edom'un ve bütün ailesini kutsadı” (2. Samuel 6/11).

³⁵⁴ 1. Samuel 6/19.

³⁵⁵ 1. Kırallar 6/27.

³⁵⁶ 2. Tarihler 3/14.

³⁵⁷ “Bu mabetler girişin üstü, iç oda, dışarı ve bütün iç ve dış duvarlar düzenli aralıklarla Keruv ve hurma ağacı motifleriyle kaplıydı. İki Keruv arasında bir hurma ağacı vardı. Her Keruv'un iki yüzü vardı: Bir yanda hurma ağacına bakan insan yüzü, öbür yanda hurma ağacına bakan genç aslan yüzü. Tapınak çepeçevre Keruv ve hurma ağacı oymalarıyla bezenmişti.” (Hezekiel 41/17-19).

Hıristiyanlara göre, Keruvlar motifi, süs için perdeye işlenmemiştir. Bunun özel anlamı vardı. Eğer böyle olmasaydı peygamber Süleyman kendisine saray kurarken de bu resimlerden süslemeler yaptırırdı.³⁵⁸ Ayrıca Yahudilerde de Keruvlar'a üstün varlıklar olarak bakılmaktaydı. Onlara göre, Keruvlar Tanrı'ya yakın oldukları kadar, Tanrı gücünü ve görkemini temsil etmekteydi.³⁵⁹

Hıristiyanlar Eski Ahit'te Tanrı'nın insan biçiminde belirmesinin de ikonaların ortaya çıkmasında en önemli etkenlerden olduğunu iddia etmektedirler. Buna göre, Tanrı insan görüntüsünde Âdem ve Havva'ya görünmüştür.³⁶⁰ Ayrıca Tanrı İbrahim'e üç ihtiyar şeklinde belirmiştir.³⁶¹

Bütün bunlara rağmen Hıristiyanlara göre ikona, asıl anlamını Yeni Ahit döneminde bulmuştur. Buna göre, İsa'nın insan şeklinde dünyaya gelmesi bile başlı başına ikonaya saygı gösterilmesi gerektiğinin belirtisidir.³⁶² İsa, beden içinde belirerek, ikonadaki şahısların da ikonada görünmesinin mümkün olacağını kanıtlamış ve ayrıca azizlerinin de ikonada belireceğinin işaretini vermiştir.³⁶³

Yeni Ahit'te bunun yanında ikonaya temel teşkil edecek belirtiler sıkça rastlanmaktadır. Örneğin, Yeni Ahit'te İsa, Ferisileri suçlarken, dinarda bulunan Sezar'ın resmine bakarak, Sezar'ın hakkının Sezar'a, Tanrı'nın hakkının Tanrı'ya verilmesi gerektiğini söylemiştir.³⁶⁴ Onlara göre, bununla İsa bir yandan resmin, yansıttığı insanı temsil ettiğine işaret ederken, diğer yandan da ikonanın insanlara göksel dünyayı hatırlattığını bildirmiştir. Yani yeryüzündeki hükümdarların portreleri, onları toplumsal alanda temsil ediyorsa, ikona da aynı şekilde sahiplerini temsil etmektedir. Yirmi dört ihtiyar, Göksel Kilise'de kuzu şeklindeki İsa'ya tapıklarına göre, insanların İsa ve azizlerinin ikonalarına saygı duyması hiç de şaşırtıcı olmaması gerekmektedir.³⁶⁵

³⁵⁸ Skurat, 103-104; Ayrıca bkz. 1. Kırallar 7/1-9.

³⁵⁹ Hezekeil 10/4-5.

³⁶⁰ “*Derken, günün serinliğinde bahçede yürüyen Rab Tanrının sesini duydular. Ondand kaçıp (Âdem ve Havva) ağaçların arasına gizlendiler.*” (Yaratılış 3/8).

³⁶¹ Yaratılış 18/1-3.

³⁶² Grigori Krug, **Torjestvo Favorskogo Preobrajeniya: Misli o Pravoslavnoy İkone**, İzdatelstvo Aksios, Moskova 2002, 6.

³⁶³ Skurat, 105-106; İsa Yeni Ahit'te bu konuyu şöyle izah etmiştir: “*Sizi kabul eden beni kabul etmiş olur.*” (Matta 10/40).

³⁶⁴ Matta 22/20-21.

³⁶⁵ Skurat, 107.

Hıristiyanlığın ilk dönemindeki ikonaların çoğu şüphesiz İsa ve Azize Meryem ile ilgili olanlardır. Onlarla ilgili ikonalar bu dindeki ikona geleneğinin gelişmesinde esas rolü oynamışlardır.³⁶⁶ Rivayetlere göre, Aziz Luka resimle ilgilenmiş ve Azize Meryem'in ikonasını çizmiştir.³⁶⁷ Bazı kaynaklarda Aziz Luka'nın Azize Meryem'in 120 civarında ikonasını çizdiği rivayet edilmiştir.³⁶⁸ Ayrıca, Aziz Yuhanna'nın öğrencilerinden birinin evinde, Azize Meryem'in çiçeklerle süslü resmi olduğu ve önde bir kandil yandığı anlatılmıştır.³⁶⁹ Kendi ikonasını gören Azize Meryem: “*Bundan sonra bütün halk bana ve ikonama saygı duyacaktır*” demiştir.³⁷⁰

İlk dönemlerde ikona ressamlarına da saygı duyulmuştur. Menkıbelerde, ikona ressamlarının çizmek istedikleri azizler, mucizevî olarak belirmiştir. Onlar da bundan faydalanarak azizlerin suretlerini çizmişlerdir.³⁷¹

İlk dönem ikona geleneği konusunda, IV. yüzyılda yaşamış olan kilise tarihçisi Evsefi, İsa ile ilgili portrelerde İsa ile beraber Aziz Petrus ve Aziz Pavlus'un resimlerinin de bulunduğunu haber vermektedir.³⁷²

İlk yüzyıllarda ikona ile ilgili bilgiler katakomplarda bulunmuştur.³⁷³ Bunun sebebi de o baskı dönemlerinde katakompların barınma, mezar ve tapınak olarak

³⁶⁶ İsa ile ilgili ilk ikona onun “*El Değmemiş*” (Nerukatvornıy) ikonası sayılmaktadır. Bu ikonayla ilgili bilgilere göre Kral Abgaros cüzam hastalığına yakalanmıştır. O, hastalığına çare bulması için hizmetçisini İsa'ya göndermiştir. İsa da krala uzak olduğu için ona yüzünü sildiği ve resminin belirlediği mendilini göndermiştir. Bu mendil sayesinde kral iyileşmiş ve onun benzerini şehrinin büyük kapısının girişine asmıştır. Bu mendilden örnek alınarak çizilen ikonaların ilk örnekleri V. asırda görülmeye başlamıştır. VI. yüzyılda ise, yaygın hale gelmiştir. Ayrıca VIII. yüzyıldaki ikona ile ilgili tartışmalarda bu olayın ikona taraftarlarının savunma delili olduğu rivayet edilmektedir. El değmemiş İsa ikonası 944 senesinde İmparator Konstantin Bagryanorodniy tarafından satın alınarak İstanbul'a getirilmiştir. 1204 senesinde İstanbul'un yağmalanması sonucu kaybolmuştur. İkonayla ilgili ilk bayram işte bu mendilin İstanbul'a taşınma anısına 16 Ağustos'ta yapılmıştır. Bu ikonanın değişik zamanlarda birçok kopyası yapılmıştır. Bu kopyaların da mucize gösterdiğine ve şifa verdiğine inanılmaktadır. İlk Hıristiyanlaşmadan itibaren bu ikona Ruslar için en kutsal sayılan ikonalarından olmuştur. (Tsehanskaya, 13-14); Ayrıca bkz. Skurat, 108; Burenin 96.

³⁶⁷ Vera Geelmuyden Bulgurlu, “Doğu Ortodoks Dininde İkonaların Anlamı”, **İkonalar**, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, 28-30; Akkaya, 134; Nilay Yılmaz, **İkonalar: Ayasofya Müzesindeki İkonalar Katalogu**, Ankara 1993, I/2; Burenin, 97; Krug, 18-19.

³⁶⁸ Burenin, 98.

³⁶⁹ Yılmaz, 2.

³⁷⁰ Burenin, 98.

³⁷¹ Akkaya, 20.

³⁷² Bulgurlu, 2; Burenin, 97; Krug, 18-19.

³⁷³ Pomazanski, 386.

kullanılmasıdır. Bunlarda daha çok İsa'nın resimleri bulunmuştur.³⁷⁴ Katakomplarda, Azize Meryem'in İsa'yı kucağına alan, ayrıca yeni doğmuş İsa'ya yıldız bilimcileri ve on iki havarinin tapmasını yansıtan resimlere de rastlanmıştır.³⁷⁵

Azizlerle ilgili ikonaların Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde ortaya çıkan şehit azizler kültürünün gelişmesiyle paralel başlatıldığını söylemek mümkündür.³⁷⁶ Bundan dolayı azizlerle ilgili ilk resimlerin, mezar anıtlarında görüldüğü tahmin edilmektedir. Ayrıca ilk dönemlerde onların resimleri çok rağbet görmüştür. Bunlarda azizlerin hayatı; şahadeti, mucizesi ve gerçekleştirdiği iyi eylemlerini anlatan sahneler, ikonalara konu olmuştur.³⁷⁷

İlk dönemlerdeki aziz resimleri, genel olarak ölümü yenmek, kurtuluş ve Göksel Kilise'ye yerleşme fikrini yansıtmıştır. Yani mezar anıtlarında yer alan aziz resimleri, ölümün acısını yansıtmamış, aksine ölümden kurtuluşu ve sonsuz hayat törenlerini yansıtmıştır. Bundan dolayı eski mezar anıtlarındaki aziz resimlerinde her zaman bir kurtuluş örneklerine rastlanmıştır. Örneğin resimlerde kurtuluşu yansıttığı inancıyla, Nuh'un gemisine sık sık yer verilmiştir. Daniel'in, aslanı alt etmesi de bu tür örneklerdendir. Bunun yanında ilk dönemlere ait mezar anıtlarında, İsa'ya koşan, ondan zafer tacını alan aziz şehit resimlerine de rastlanmıştır. Ayrıca Göksel Kilise'ye doğru ölenlere eşlik eden ve koruyucu olarak kendini gösteren şehit azizlerin resimleri de bunlar arasında yer almıştır. Anlatılanlara göre, bu ilk örnekler, daha sonraları azizlere saygı göstermede ve resmedilmelerinde etkili olmuştur. Mezar anıtlarındaki aziz resimlerinden oluşan ilk örnekler, gelişerek IV-V. yüzyıldan itibaren şehit azizlerin mezarı üzerine kurulan tapınağın (martiriyum) duvarlarında yer almıştır.³⁷⁸

³⁷⁴ Katakomplarda balık sembollerine çok rastlanmıştır. Çünkü kurtarıcı İsa balıkla sembolize edilmiştir. Başka en çok kullanılan ikona çeşidi ise, İsa'nın çoban şeklidir. Çünkü İsa Yeni Ahit'te kendini sık sık çoban olarak tarif etmektedir. (Skurat, 110-112) Ayrıca bkz. Matta 18/12-14.

³⁷⁵ Skurat, 110-112.

³⁷⁶ Bunda o dönemlerde bu bölgelerde yaygın olan Greko-Romen kültürünün etkili olduğu da dile getirilmektedir. Eskiden Roma'da imparator kültürünün bir uzantısı olarak, imparator suretlerine saygı duyulmakta ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde resimler önemli inanç kaynağı olmaktadır. (Demirci, 58); Ayrıca bkz. Yılmaz, 2.

³⁷⁷ Bulgurlu, 34.

³⁷⁸ Jivov, 28-30.

III. yüzyılda Azize Meryem ve havarilerin özellikle Aziz Petrus ve Aziz Pavlus'un resimlerine de sık sık rastlanmaktaydı.³⁷⁹ V. yüzyıldan itibaren azizlerin ikonaları oldukça yaygınlaşmıştır. Bu dönemlerde gelişme gösteren hac geleneğine paralel olarak, aziz ikonalarına ilgi artmış ve hacca gidenler, aziz ikonalarına saygıyı kusursuz yerine getirmeye başlamışlardır. Ayrıca hacılar, hac dönüşünde gittikleri yerlerdeki ikonalarından yanlarına örnekler alarak dönmüşlerdir. Çünkü onlar bu aziz ikonalarının kutsal, mucizevî olduklarına ve kendilerine hayır getireceğine inanmışlardır.³⁸⁰

Hıristiyanlara göre, bu dönemlerde ikonaların yaygınlaşmasının temel gerekçelerinden biri de eğitimsiz halka Yeni Ahit konularını öğretmekten kaynaklanmıştır. V. ve VI. yüzyıllarda ortaya çıkan ve heretik sayılan mezheplere karşı doğru imanı sergileme kaygısı da ikonaların yaygınlaşma nedenlerinden birisidir. Örneğin, Nesturilere karşı Azize Meryem ikonları yaygınlaştırılmıştır.³⁸¹ Bunun yanında VI. yüzyıla ait aziz ikonaları günümüze kadar ulaşmıştır.³⁸²

Görüldüğü gibi ikonalara özellikle VI. yüzyılın sonlarına doğru daha aşırı ihtiram gösterilmeye başlanmıştır. Bu dönemlerde *“ikonalar, tanrısal kişilerin ve hadiselerin vahiy edilen suretleri olarak kabul edilmiş ve bunlara ibadet edilmeye başlanmıştır. İsa, Azize Meryem ve diğer aziz sayılan kişilerin, İncillerde anlatılan bazı olayların resimleri kiliseleri boydan boya süslemiştir. Halk arasında, bu ikonaların, mucizevî işler yaptığı inancı yerleşmiş ve onlardan yardım dilenme âdeti ortaya çıkmıştır. Bu ikonalar, çocuklara vaftiz babası olarak seçilmiş, üst düzey devlet memurları, elbiselerini azizlerin resimleri ile süslemiştir.”*³⁸³

İkonalara saygı duyanların aşırı derecede yaygınlaşması, Bizans'ta ikona karşıtlarının tepki göstermesine yol açmıştır. VIII. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren ikonanın bir şirk olduğu kanısıyla ikona karşıtları (ikonoklastlar) itirazlarını ileri sürmüşlerdir. İkonların dinsel bir işlev ve anlam taşımadığı savıyla ortaya çıkan ikonoklastlar, ikonaya tapmaya karşı çıkmalarının gerekçesi olarak, Eski Ahit'teki

³⁷⁹ Sergi Spasski, “Pravoslavnoe Uçenie o Poçitani Svyatih İkon”, **Çudotvornie İkonı**, İzdatelski Dom Veçe, Moskova 2007, 49.

³⁸⁰ Jivov, 28-30.

³⁸¹ Demirci, 58.

³⁸² Akkaya, 13.

³⁸³ Bkz. Ahmet Hikmet Eroğlu, “Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri”, **Dini Araştırmalar**, c. II, S. 5, Ankara 1999, 392.

On Emir'den ikincisini göstermiş ve bunun puta tapmak olduğunu dile getirmişlerdir. Bu emirde Tanrı Yahudilere seslenmiş, onların put yapmalarını ve onlara tapmalarını yasaklamıştır.³⁸⁴ Ayrıca, ikonoklastlar mum yakmak ve tütsü yapmak gibi adetlere, Azize Meryem ve azizler kültürüne tepki göstermişlerdir.³⁸⁵

İkonalarla ilgili kavganın başka bir nedeni ekonomik ilişkilerdi. Azizlerin kalıntı ve ikonalarına duyulan saygı kilise ve manastırlara ekonomik güç kazandırmıştır. Keşişler elde ettikleri ekonomik güçten dolayı anarşist karakterle hareket etmeye başlamışlardır. Bu güç bazı siyasilerin tepkisini çekmiş ve bu konuda tedbir almalarını gerekli kılmıştır.³⁸⁶

İkonoklastların seslerinin git gide yükselmiş olması, 726 senesinde İmparator III. Leon'un ikonalara karşı tavrı almasına sebep olmuştur. III. Leon, bir ferman çıkartarak ikonaların kullanılmasını resmen yasaklamıştır. Onun olaya müdahalesi, iyi olmayan ortamı daha da germiştir.³⁸⁷

İmparator III. Leon, imparatorluk sarayının kapısındaki önemli İsa ikonasının yok edilmesini emretmiştir. Efsaneye göre, Azize Theodosia bu ikonayı kurtarmaya çalışan ikona savunucularının arasındaydı ve bu sırada hayatını kaybederek ilk ikona savunucu Şehit Azize olmuştur. Bunun yanında III. Leon, fırsat buldukça askerlerine sadece başkentteki değil, Bizans imparatorluğunun her tarafındaki ikonaları tahrip etme emrini vermiştir.³⁸⁸

Birçok tarihçi bu fermanın, imparatorluğun eski Doğu eyaletlerinin Müslümanların fethinden sonraki durumu yansıttığını ifade etmişlerdir. Onlara göre, İmparator III. Leon, Müslümanları İstanbul kapılarında durdurmayı başarmıştır.³⁸⁹ Ancak, Müslümanların Mısır, Filistin ve Suriye'yi fethetmesiyle imparatorluk küçülmüş ve İslam'ın etkisine girmiştir.³⁹⁰ Müslümanlar, Hıristiyanları bu adetlerinden dolayı putperestlikle suçlamış ve onlarla alay etmişlerdir. Bu durum, İmparator III. Leon'da ikonalara tapınma ile mücadele edilmemesi durumunda, Hıristiyanların İslam dinine girecekleri endişesi yaratmıştır. Başka bir iddiaya göre o,

³⁸⁴ Çıkış 20/4-5.

³⁸⁵ Eroğlu, "Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri", 392.

³⁸⁶ Eroğlu, "Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri", 394; Demirci, 21.

³⁸⁷ Spasski, 5.

³⁸⁸ Abel, 12-13.

³⁸⁹ Charles Diehl, **Bizans İmparatorluğunun Tarihi**, çev. A. Göke Bozkurt, İlgı Yayınları, İstanbul 2006, 64.

³⁹⁰ Yorgo Benlisov-Elçin Macar, **Fener Patrikhanesi**, Ayraç Yayınları, Ankara 1996, 23.

bu hareketi ile Müslümanlar arasındaki ayrılığı giderip, ilişkileri düzeltebileceğini düşünmüştür.³⁹¹

Öte yandan eskiden bu bölgelerde Yahudi düşüncesini paylaşan ve dini figürlerin resmedilmesine karşı olan insanlar da vardı. İmparator III. Leon'un kendisi de böyle bölgelerden biri olan İsaurie'de büyümüştü. Putperestlik olarak algılanan tasvir kültürüne muhalefeti belki de onun aldığı ilk eğitiminden kaynaklanmaktaydı. İslam'ın bu konudaki yaklaşımı da ikonalara karşı düşüncelerini pekiştirmekteydi.³⁹²

Tepkilere rağmen İmparator III. Leon, İsa ve azizlerin tasvirini yasaklamıştır. O, doktrinel alana müdahalesini imparatorun "*rahiplik özelliğine*" işaret ederek açıklamıştır.³⁹³ Ona göre, İsa resimlere tapmamayı emretmiştir. Ardından o, tasvir yanlısı Patrik Yermanos'un yerine bir ikonoklast olan Patrik Anastasios'u atamıştır.³⁹⁴

İkona yanlıları ise, ikonaya tapmanın puta tapmaya eş değer olduğu fikrini reddetmişlerdir. Onlar, görüşlerinin temlini yine Kutsal Kitap'ın Yaratılış bölümündeki, Tanrı'nın insanı kendi suretine göre yarattığı ifadesine dayandırmışlardır.³⁹⁵ Ayrıca onlara göre, Yeni Ahit'te Aziz Pavlus İsa'ya "*görünmez Tanrı'nın görünümü*" demiştir.³⁹⁶ Onlar, iddialarında daha da ileri gitmiş, ikonaları kabul etmemenin, Tanrı'nın İsa'da vücut bulmasını kabul etmemek kadar günah olduğunu belirtmişlerdir.³⁹⁷

³⁹¹ Bkz. Eroğlu, "Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri", 394.

³⁹² Mehmet Aydın, **Hıristiyan Genel Konsilleri ve II. Vatikan Konsili**, S.Ü. Basımevi, Konya 1991, 22-23.

³⁹³ İmparatorların dine ve kilise yönetimine müdahale etmeleri İmparator Konstantin'den itibaren süre gelmiştir. Bu olay "*Sezaropapizm*" terimi ile ifade edilmiştir. Yani Sezaropapizm, Sezar'ın kilise yönetiminde yetki sahibi olmasını bildirmektedir. Hem cismani hem de ruhani iktidarı aynı elde toplayan İmparator, Hıristiyanların özgürlüklerini kazandıkları 313 yılından sonra kendisini onların yöneticisi ve koruyucusu olarak görmeye başlamıştır. Ayrıca İmparator kendisini "*Dışarıdan Piskopos*" olarak görmüştür. Bu durum hem insanlar hem de dini çevreler tarafından hoşgörü ile karşılanmış ve yadırganmamıştır. Bu yüzden İmparatorlar konsiller düzenlemiş ve onlara katılmış ve sapık inanca sahip olanları topraklarından kovmuştur. İmparatorların her zaman kullanmaya çalıştıkları rahiplik sıfatını özellikle İkonoklazm dönemlerinde Papaların karşı çıkmalarına rağmen kullanmışlardır. (Eroğlu, "Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri", 389-394).

³⁹⁴ Dvornik, 23-24, Benlisov-Macar, 23.

³⁹⁵ Yaratılış 1/26.

³⁹⁶ Kolosoliler 1/15.

³⁹⁷ Abel, 12.

İkona yanlıları, On Emir'deki yasağın gerçek Tanrı'yla değil, yalancı tanrılarla ilgili olduğunu savunmuşlardır.³⁹⁸ Yani onlara göre gerçek olmayan güneş, ay, yıldız, insan, hayvan vs. gibi tanrılara tapmak yasaktır, putperestliktir. İsa ikonası ise, put değil, aksine Eski Ahit'teki Keruvlar'a benzemektedir. Nitekim onlara göre put yapmama emri alan peygamber Musa aynı zamanda Keruvlar'ı yapma ve onları en kutsal yere koyma emrini de almıştır. Onlara göre, Kutsal Ruh'un Aziz Yahya'ya güvercin, Tanrı'nın İbrahim'e ihtiyar şeklinde görünmesi de ikonaya temel teşkil etmektedir. Tartışmaların ilk başladığı zamanlarda Aziz Stefan (VII. y.y.) ikona karşıtlarına, ikonada bulunan resmin, onda bulunan şahsı temsil ettiğini kanıtlamak için şu yönteme başvurmuştur. O, ikona karşıtlarının önünde önce imparatorun resminin bulunduğu paraya tükürmüş, sonra da parayı ayakları altına alarak ezmiştir. Ve kızgınlıkla onlara “*evet beni idam edin! Ben İmparatorun şahsında bir suç işledim, ancak şunu hatırlayın ki, kim aynı şekilde Tanrı'nın yansıdığı resmine saygısızlık ederse aynı şekilde günahkâr olur*” demiştir.³⁹⁹

Kilise tarihinde ikonaya saygı göstermeyi şiddetle savunan ve bu yolda zorluklar çekerek ünü artan, aynı zamanda Rusların da çok sevdiği azizlerden olan Aziz İoann Damaskin (VII. y.y.) ikona hakkında şunları söylemektedir: “*İkona hiç şüphesiz tasvir edilenin kendisine benzemekte ve ilk örneğini yansıtmaktadır.*”⁴⁰⁰

İkona taraftarlarına göre, Tanrı kendisini insanlara nasıl göstererek lütfettiyse, ikona da aynı şekilde onun aynısını yansıtmaktadır. Yani başlangıçta Tanrı bir şekle sahip değildi. Ne zaman kendini bir insan şeklinde gösterdi o zaman onu tariflime imkânı doğmuştur. İkonalara saygı duyanları hedef alan baskı ve zulüm, İmparator III. Leon'dan sonra tahta geçen İmparator V. Konstantin döneminde (741-775) ciddi boyutlara ulaşmıştır.⁴⁰¹ O, 754 senesinde bir konsil toplamış, bunda 338 piskopos hazır bulunmuştur. Burada tasvir yanlıları aforoz edilmiş, tasvir kültürünün aleyhine karar çıkmıştır. Buna itiraz eden piskoposlar görevden alınmış, rahiplere zulmedilmiş ve bunun sonucunda içlerinden bazıları ölmüştür.⁴⁰²

³⁹⁸ Drozdov, 86.

³⁹⁹ Skurat, 113-114.

⁴⁰⁰ Skurat, 98.

⁴⁰¹ Spasski, 5.

⁴⁰² Diehl, 67-69.

Bunun ardından oğlunun yerine 780-790 senelerine kadar vekâlet eden İmparatoriçe İrene ise, Patrik Tarase ve Papa I. Hadrein'in desteği ile İstanbul'da konsil toplamıştır. Ancak bu konsil ikonoklastlar tarafından dağıtılmıştır. Buna rağmen bir yıl sonra 787 senesinde, İmparatoriçe II. İznik Konsili olarak anılan ve Yedinci Genel Konsil olarak kabul edilen konsili toplamış ve burada 350 piskopos bulunmuştur. Burada sekiz oturum sonucunda ikona karşıtı konsil kararları mahkûm edilmiş, tasvirler kültüründe beliren resimlerin, tasvir edilen şahıslar olduğuna karar verilmiştir.⁴⁰³ Böylece onlara saygı ve ibadette kullanmanın caizliği belirtilmiştir.⁴⁰⁴

İkona yanlılarının zaferine rağmen ikona karşıtları teslim olmamışlardır. 814 senesinde İmparator V. Leon'un tahta geçmesinden sonra ikona karşıtları yeniden güçlenmiştir. İmparator, tasvir kültürüne karşı kararlar çıkartmıştır. Bu da ikona karşıtların tarafından övgüyle karşılanmıştır. Onlar İmparator V. Leon zamanından önceki askeri başarısızlıkları tasvirler kültürüne bağlamış ve Tanrı'nın cezası olduğuna inanmışlardır. Ancak, buna patrikler başta olmak üzere diğer görüş sahipleri de itirazlarını bildirmişlerdir. İkinci kez dalgalanan ikona karşıtlığı dönemi 842 senesinde İmparator Theophilos'un ölümüyle sona ermiştir. Onun yerine geçen ve oğlu III. Michel için vekâlet eden İmparatoriçe Theodora'nın çabalarıyla 842 senesinde ikona taraftarlarına tekrar onay verilmiş ve ikona taraftarları bu konuda zafere ulaşmıştır. İmparatoriçe Theodora, Patrikliğe tasvir yanlısı biri gelmesine rağmen konsil toplamaya cesaret edememiş, tasvir kültürü İmparatorluk kararnamesiyle Mahalli Sinod'ta 843 senesinde benimsenmiş ve sorunlar temelli çözülmüştür. Böylece ikonaların Ortodoks ilahiyatı, liturjisi ve günlük hayattaki önemi kabul edilmiştir. İkona savunucuların bu önemli zaferini açıkça göstermek üzere, Ayasofya Katedrali'nde bir kutlama düzenlenmiştir. Bu olayın hatırasına kilise, her yıl Büyük Perhiz'in ilk pazar gününü bir yortuyla kutlamaktadır. Bu gün, Ortodoks dünyasında sadece ikonaların değil, tüm Ortodoksluğun zaferi olarak anılmaktadır.⁴⁰⁵

İkona tartışmaları, Bizans sanatında önemli izler bırakmıştır. Bundan dolayı Baba Tanrı'nın resimlerinin ikonalarda pek yer almadığı belirtilmiştir. Bunda ikona karşıtlarının Baba Tanrı'nın hiçbir sınır içine alınamayacağını savunmalarının da etkisi olduğu söylenmektedir. Ayrıca tartışmalar sonucunda heykel yapımları

⁴⁰³ Dvornik, 25; Eroğlu, "Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri", 395.

⁴⁰⁴ Skurat, 113.

⁴⁰⁵ Abel, 13; Trostnikova, 102; Akkaya, 135.

azalmıştır. Bununla beraber tasvir yanlılarının zaferi, İsa başta olmak üzere azizlerin ikonalarının çoğalmasına sebep olmuştur.⁴⁰⁶

Neticede ikonoklazm dönemi bir taraftan sancılı geçmiş ise de diğer taraftan bu dönemde ikonaların teolojik içeriği belirlenmiş ve bundan sonra bugünkü hüviyetine ve anlamına kavuşmuştur.⁴⁰⁷

Doğu Kiliselerinde ikona inancının gelişmesiyle, mabette “*ikonastasis*” denen özel bölümler yer almaya başlamıştır. Bunlar İsa ikonası, Yeni Ahit’ten sahneler ve Azize Meryem başta olmak üzere diğer azizlerin ikonalarıyla süslenmiştir.⁴⁰⁸

Rusların Hıristiyanlığı kabul ettikleri sırada, Hıristiyan dünyasında ikona ile ilgili tartışmalar bitmiş, ikonanın bu dindeki yeri belli olmuştur. Bundan dolayı Rus Ortodoks Kilisesi, tarih boyunca Ortodoksluğun benimsediği o günkü inancını benimsemiş ve bu Kilise’de günümüze kadar ikona ve ona saygı her zaman önemli yere sahip olmuştur. Yukarıda da değinmeye çalıştığımız gibi, Hıristiyanlaşmanın ilk yıllarında ilk ikonalar Rusya’ya İstanbul’dan getirilmiş⁴⁰⁹ ve ilk örnekler onlara göre çizilmiştir. Nitekim Aziz Vladimir’in inşa ettirdiği Desyatinnaya Kilisesi İstanbul’dan getirilen birçok ikonayla bezenmiştir.

Rus Ortodoks Kilisesi’nde İsa’dan sonra en önemli ikonalar Azize Meryem ikonalarıdır. İstanbul’dan getirilen ikonalar arasında Azize Meryem ikonalarının çoğunlukta olduğu söylenmektedir. Örneğin yukarıda da değindiğimiz gibi onunla ilgili ilk ikonayı havari Luka’nın çizdiğine inanılmaktadır. Rusların en önemli ikonalarından biri olan ve daha sonra “*Vladimirli*” (Vladimirskaya) diye isimlendirdikleri Azize Meryem’in “*Tanrıanası Meryem*” ikonasını da Aziz Luka çizmiştir (bkz. Resim 9). Azize Meryem’in Vladimirli ikonası, 1131 senesinde İstanbul’dan Knez Mstislav’a gönderilmiştir. Ardından bu ikona Vladimir şehrine nakledilmiştir.⁴¹⁰ Bu ikonaya Vladimir şehrinde çok kaldığı için “*Vladimirskaya*” ismi verilmiştir. Vladimirli ikonası 1395 senesinde ise, Timur’un saldırısından

⁴⁰⁶ Dvornik, 25-26.

⁴⁰⁷ Demirci, 58.

⁴⁰⁸ “İkonoklazm”, *Ana Britannica*, XI/504.

⁴⁰⁹ Akkaya, 16; İlk ikonaların 988 senesinde Aziz Vladimir ile prenses Anna’nın evlilikleri kutsanırken bulundurulduğuna inanılmaktadır. Ardından Aziz Vladimir, İstanbul’dan din adamlarının getirdikleri bu ikonalarla Korsun’dan Kiev’e dönmüştür. (V. V. Lepahin, **İkona i İkonopoçitanie Glazami Russkih i İnostrantsev**, Palomnik, Moskova 2005, 9).

⁴¹⁰ Tsehanskaya, 14.

Moskova'yı koruması için buraya getirilmiş ve 1480 senesinde Moskova Kremlindeki Uspenki Katedrali'ne konulmuştur.⁴¹¹ Rivayete göre Timur'a rüyasında Azize Meryem ve azizler görünmüş ve ona bu ülkenin koruyucuları olarak uyarıda bulunmuşlardır. Bundan dolayı Timur ülkeye saldırmadan geri dönmüştür. Bu olaydan çok geçmeden Vladimirlî ikonasının taşınma anısına Moskova'da Sretenski Manastır'ı kurulmuştur. Vladimirlî ikonasının Moskova'ya taşınma günü olan 26 Ağustos'ta bayram düzenlenmekte, Uspenki Katedral'inden Sretenski Manastır'ına doğru ikona yürüyüşü yapılmaktadır.⁴¹²

1046 senesinde Bizans İmparatoru IX. Konstantin Monomah'ın kızı, Knez Vsevolod Yaroslaviçle evlenirken, babası Azize Meryem'in "*Rehber*" (Odigitriya) ikonasını kızının yanına vermiştir. Rusların değer verdikleri en ünlü ikonalarından biri haline gelen "*Rehber*" ikonası 1095 senesinde Smolensk kendine taşındığı için "*Smolensk*" ismiyle de anılır olmuştur. 1073 senesinde ise, İstanbul'dan Azize Meryem'in "*Tanrıanası'nın Ölümü*" (Uspeniya Bogoroditsı) ikonası Rusya'ya getirilmiştir. Ancak XII. yüzyıldan itibaren Azize Meryem'in ikonaları Rus topraklarında da çizilmeye başlamıştır. Örneğin Aziz Alipi azize Meryem'in ikonasını çizmiştir.⁴¹³

XI. yüzyılda Aziz Petrus ve Aziz Pavlus'un ikonaları da İstanbul'dan getirilmiştir.⁴¹⁴ Ruslarda en sevilen ikonalar arasında Aziz Nikola'nın (III-IV. y.y.) ikonaları gelmektedir. Onunla ilgili ilk örnekler de İstanbul'dan alınmıştır.⁴¹⁵

Rus ikona sanatı konusunda, ilk dönemlerde Bizans'ın etkisi açık bir şekilde hissedilmesine rağmen⁴¹⁶ zamanla Rus topraklardan da ünlü sanatçılar ortaya çıkmıştır. İkona sanatçılarından öne çıkan Aziz Andrey Rublev'u (1370-1430) özellikle belirtmek gerekir. "*Mesih ve Kutsal Üçlü*" (Svyataya Troitsa) ikonasının yaratıcısı olan Aziz Andrey Rublev, birçok kilise ve manastırların duvarlarını ikonalarla süslemiştir. O, bu kutsal hizmetinden dolayı, Rus Ortodoks Kilisesi'nce takdire şayan görülmüş ve aziz ilan edilmiştir. Aziz Andrey Rublev sonrası

⁴¹¹ Talberg, 94.

⁴¹² Oleg Starodubtsev, **İkona Presvyatoy Bogoroditsı "Vladimirskaia"**, <http://www.pravoslavie.ru/sm/050907172539.htm> (04.09.2009).

⁴¹³ Lepahin, 10.

⁴¹⁴ Lepahin, 15.

⁴¹⁵ Tsehanskaya, 15-16.

⁴¹⁶ Lindgren, 63-70.

dönemden itibaren Moğol etkisinin sona ermeye başlaması ve İstanbul'un fethi dolayısıyla Rus Ortodoks Kilisesi kendi biriktirdiği tecrübelerle ve bunlara eklemeler yaparak ikona sanatını geliştirmeye devam etmiştir. XVI. yüzyılda çarlar da destek olmuş ve ikona sanatına katkı yapmak amacıyla devlet sanat okulları açmışlardır. Çar IV. İvan döneminde de Novgorod ve Pskov'dan gelen ikona sanatçıları için atölyeler açılmış ve tüm masraflar devlet hazinesinden harcanmıştır. Rusya'da en önemli ikona okulu Moskova'da kurulmuştur. Ayrıca Rus topraklarında XIII-XIV. yüzyıllarda ortaya çıkmış olan Vladimir-Suzdal, Novgorod ve Pskov gibi okullar bu ülkede ikona sanatının gelişmesinde, hatta genel sanatın ilerlemesinde önemli rol oynamışlardır.⁴¹⁷

Bunun yanında XV. yüzyılda Rus ikona sanatında İtalyan etkisi de görülmeye başlamıştır. Özellikle Novgorod'ta Dionisi ve oğullarının yaptıkları ikonalar, bu değişimi göstermektedir. Moskova'daki Dormitiyan Kilisesi ve Ferapontov Manastır'ındaki ikonalar da bunun etkisinde kalmıştır.⁴¹⁸

XVII. yüzyılda kuyumculuğun gelişmesi ile ikonalar gümüş, tunç gibi madenlerle kaplanmaya başlanmış ve üzerleri değerli taşlarla bezenmiştir. Bizans ve Bizans sonrası ikonalarda da görülen bu metal kaplamalar, Ruslarda biraz aşırıya kaçmış, bazen ikonanın tahtası, boyası önemini kaybederek gümüş kaplaması birinci plana çıkmıştır.⁴¹⁹

Rus Ortodoks Kilisesi'nde, ikonalarla ilgili en önemli özelliklerden biri, onlardan bazılarının kendiliğinden çizilmiş olmasıdır. Buna göre ikonaların bazıları insan eli değmeden kendi kendine çizilmekte ve belirmektedir. Ruslarda bunun en tanınmış örneği Kievo-Peçerski Manastır'ındaki Azize Meryem'in ikonasıdır. Ayrıca Kremlin'deki Blagoveşenski Katedral'indeki İsa ikonasının da kendiliğinden çizildiğine inanılmaktadır. İnanışa göre, ikinci dünya savaşından az önce Uspenski Katedrali'nin dış duvarlarında Azize Meryem ile çocuk İsa'nın ikonası belirmiş, bu mucizeye yoldan geçen yüzlerce insan şahit olmuştur. Haberi duyan herkes buraya akın etmiş, kalabalık ağlayarak dualar etmiştir. Bu duruma dinsiz yönetim engel

⁴¹⁷ “Vladimir-Suzdal Okulu”, **Ana Britannica**, Ana Yayıncılık, İstanbul 1990, XXII/46.

⁴¹⁸ Acar, 94.

⁴¹⁹ Yılmaz, 7.

olmaya çalışsa da bunu başaramamıştır. Dinsizler resmi tahtayla örtmüş, ancak resim tahtanın üzerinden de belirmiştir.⁴²⁰

Rus Ortodoks Kilisesi'nde, ikonayla ilgili başka bir özellik onlardan kutsal yağ çıktığına inanılmasıdır. Buna göre onlar, bazen az bazen de bol bir şekilde kutsal yağ çıkartmaktadırlar. Ayrıca onlardan çıkan kutsal yağlar güzel koku yaymaktadırlar. Kutsal yağın şifa verici olduğuna da inanılmaktadır. Örneğin 1998 senesinde İvanova şehrinde Azize Meryem'in ikonasından kutsal yağ akmaya başlamış, ardından da diğer ikonalarından kutsal yağ akmıştır. 1998 senesinin sonlarına doğru Rusların son çarı Aziz II. Nikola'nın aziz ilan edilmesinden hemen önce, ülkenin birçok yerinde ona bağlı birçok ikonanın kutsal yağ çıkartmaya başladığı iddia edilmiştir.⁴²¹

Rus Ortodoks Kilisesi'nde, ikona yapımı yaygın olarak gerçekleştirilmektedir. Ayrıca ikona yapımının bazı kuralları da mevcuttur. Yani ikona ressamı daha önce belirlenen kurallara uyumaları gerekmektedir. Bunun için eskiden önemli kararlar alınmıştır. Örneğin 1551 yılında yapılan Moskova konsili, başpiskopos ve piskoposlara sanatçının belirlenen kurallara uyup uymadıklarını kontrol etme görevini vermiştir. Bununla beraber sanatçılara tanınan özgürlükler de vardır. Ana figürler dışındaki tali derecede önemi haiz kişilerin tasviri sanatçının isteğine bırakılmıştır. Ayrıca, Moskova konsili, ikona ressamının alçak gönüllü, dindar, dünya işlerinden uzak, hasetli olmayan, namuslu, ibadetleri yerine getiren biri olması gerektiğini belirtmiştir.⁴²²

Bu kurallara göre yapılan ikonalar piskopos veya papaz tarafından özel dualar okunması ve kutsal su serpilmesiyle kutsal hale gelmektedir. Din görevlileri ikonayı kutsama sırasında kendisine yardım etmesi için Kutsal Ruh'a da müracaat etmektedir. Bundan sonra onlar halkın kullanımına sunulmaktadırlar.⁴²³

Rus Ortodoks Kilisesi'nde XV. yüzyılın sonlarına doğru ikona sanatı vasıtasıyla tarihi olaylar da anlatılmıştır. Dindarlar ikonalarla insanları

⁴²⁰ Tsehanskaya, 17.

⁴²¹ Ostrovskaya, 42-43.

⁴²² Demirci, 59-60; Talberg, 243.

⁴²³ Burenin, 99.

bilgilendirmeyi amaçlamışlardır. Bu tür ikonalarda azizlerin yaşamı ve Yeni Ahit'te anlatılan olaylar da yer almıştır.⁴²⁴

6. Mucize

Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizlikle ilgili en önemli konularından biri de azizlere atfedilen mucizelerdir. Mucize, azizliği tanımlamada önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bir kişinin azizliğinin insanlara belirmesi ve tanınması genel kural olarak onun mucize göstermesine bağlı olmaktadır. Azizler, hayatlarında mucize gerçekleştirebildikleri gibi daha çok öldükten sonra bu yetkiyi etkin bir şekilde kullanmaktadırlar. Ayrıca Ruslar, mucizelerin Tanrı tarafından aziz seçilen kimselere armağan ettiğine inanmaktadırlar.⁴²⁵ Onlara göre azizler, tarih boyunca sayısız mucizeler göstermişlerdir. Onlarla ilgili bilgiler nesilden nesile aktararak günümüze ulaşmıştır.

Ruslar, mucizeleri insanların anlaması ve açıklaması güç, doğaüstü bir olgu olarak açıklamaktadırlar. Bunun yanında mucizeler birçok amaca hizmet etmektedirler. Buna göre Tanrı, mucize vasıtasıyla azizlerin aziz olduklarını insanlara bildirmektedir. Azizlerin gerçekleştirdikleri mucizeler, onların yaptıklarının kutsal olduğunu göstermektedir. Yani inananlar, azizlerin yaptıklarının boş olmadığını, onların kutsalla bağlantılı olduğunu düşünmektedirler.

Rus Ortodoks Kilisesi'nde mucizelerin insanların yararına sunulmuş Tanrı lütfü olması da azizlik-mucize ilişkisinin bir başka boyutunu teşkil eder. Buna göre mucizeler vasıtasıyla insanlar, Göksel Kilise ile bir aile olduklarını hissetmekte, yardım görmekte, inançları kuvvetlenmekte ve bundan dolayı Tanrı'ya şükretmektedirler. Yani azizler mucize vasıtasıyla insanlara şifa vermekte, tehlikelerden korumakta, destek olmakta ve rehberlik etmektedirler.

Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre, Tanrı'nın azizlere armağanı olan mucize olgusu, Eski Ahit döneminden itibaren mevcuttu. Bu dönemde mucize, kutsallığın en önemli belirtilerinden biri sayılmıştır. O, peygamberlerin insanlar karşısında en büyük kuralı olmuştur. İnsanlar da mucize vasıtasıyla Tanrı'dan ve azizlerinden faydalanmışlardır. Tanrı'nın bu lütfü, Yeni Ahit döneminde de devam etmiş ve Tanrı

⁴²⁴ Acar, 233-235.

⁴²⁵ Skurat, 64.

dostları olarak gördüğü azizlerine bol bol mucizeler göstermelerine izin vermiştir. Nitekim havarilerin hayatlarında bile mucizeler gösterdikleri Yeni Ahit'te anlatılmaktadır.⁴²⁶

Buna takiben mucize ilk yüzyıllardan itibaren azizlerin en önemli özelliklerden biri olmuştur. Buna göre din adına mücadele edip şehit olan birisi, mucize gösterdiği anlaşılır anlaşılmaz hemen aziz sayılmıştır. Bu durumda onun hakkında sağır, kör ve dilsizi iyileştirme gibi duyularının ortaya çıkması mucize sayılmıştır. İşte o zaman inananlar, adayın Tanrı tarafından azizliğinin kabul edildiğinin kanısına varmışlardır.⁴²⁷ Öte yandan tarih boyunca azizlere ait mucizeler daha çok dindar ve bilinçli insanların bulunduğu ve Tanrı'nın feyzinin hissedildiği ortamlarda gerçekleşmektedir. Bu durum, dindarın azizliğinin inananlar tarafından tasdik edilmesini de kolaylaştırmaktadır.⁴²⁸

Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizlere ait sayılan mucizelerin birçok çeşidi bulunmaktadır. Bunlar şifa verme, koruma, yardım etme ve cin kovma gibi mucizelerdir. Ayrıca bir aziz sayısız mucize gerçekleştirebilmektedir. Bu mucizeler bir birinden farklılık da gösterebilmektedir. İnananlara göre burada asıl olan azize ait mucizenin sayısı değil, onların etkisi ve geçerliliğidir. Ruslarda azizlere ait olan mucizelerin en önemlilerinden biri, azizlerin kutsal naaşlarının çürümemesi olarak gösterilir. Ancak, bu mucize bir dindarın azizliğinin açığa çıkması için olmazsa olmaz şartlardan değildir. Yani Tanrı dindarın aziz olduğunu onun kabrinin açılmasından önce de birçok mucizelerle insanlara belli edebilmektedir.⁴²⁹

Günümüze kadar azizlerle ilgili sayısız mucize hikâyeleri halk arasında anlatıla gelmiştir. Bu mucizeler inananların gözünde tartışmasız gerçektir. Onlara göre mucizeler dindarların bulunduğu her yerde gerçekleşebilmektedir. Bunlar kilise, ev, savaş alanı, azizin mezar önü gibi mekânlar olabilirler. Örneğin Aziz Tihon

⁴²⁶ Drozdov, 45; Örneğin Yeni Ahit'te şöyle ifadeler yer verilmiştir: “Tanrı, Pavlus’un eliyle olağan üstü mucizeler yaratıyordu. Şöyle ki, Pavlus’un bedenine degen peşkir ve peştamallar hasta olanlara götürüldüğünde, hasatlıkları yok oluyor, kötü ruhlardan çıkıyordu.” (Elçilerin İşleri 19/11-12).

⁴²⁷ Skurat, 64.

⁴²⁸ Skurat, 65.

⁴²⁹ Skurat, 64.

Zadonski'nin mezarının önünde dua edenlerin istekleri mucizevî şekilde kabul edilmiştir.⁴³⁰

Ruslara göre, azizlerin ikonaları etrafında da mucizeler gerçekleşmektedir. Örneğin 1207 senesinde Novgorod'ta bulunan havari Aziz Yakup Kilisesi'nde Azize Meryem'in "*Tanrıanası'nın Örtüsü*" (Pokrova Bogoroditsa) ikonasından gözyaşı akmıştır.⁴³¹ Ayrıca, azizlerin kendi hayat hikâyeleri de kutsal mucizelerle doludur. Örneğin küçük yaşta okuma ve anlamada zorluk çeken ve bundan dolayı akranları arasında alay edilen Aziz Sergi Radonejski'ye gökten bir melek ihtiyar biri şeklinde görünmüş ve ona kutsal ekmek yedirerek kutsamıştır. Ardından kısa zamanda onun okuma ve anlaması gelişmiş ve herkesi şaşırtmıştır.⁴³²

Ruslar, dualarında da mucize gerçekleşmesini istemekte ve çoğu isteklerini Azize Meryem'e sunmaktadırlar. Çünkü onlara göre Azize Meryem oğluna daha yakındır ve dolayısıyla istekleri daha çabuk gerçekleşecektir. Öte yandan diğer azizlerin de mucizeleri İsa ve annesi Azize Meryem'in sayesinde gerçekleşmektedir.⁴³³ Bundan dolayı Rusya'da en çok mucize gösterici olarak Azize Meryem zikredilmektedir.

Sonuç olarak Ruslar, azizlerin mucizelerini olağan üstü olarak nitelemektedirler. Bundan dolayı onlar azizlere ait mucizeleri, birbirlerine heyecanla anlatmaktadırlar. Ayrıca onlar, azizlerin hayat ve mucizelerini anlatan çok sayıda eserler de ortaya koymuşlardır.

C. Azizlik Çeşitleri

Rus Ortodoks Kilisesi'nde aziz olarak kutsal olmanın ve bu vesile ile Göksel Kilise'ye girmenin farklı yolları vardır. Bu farklı yollar azizliğin çeşitliliğini ortaya çıkartmıştır. T. Çumakova'ya göre azizliğin çeşitliliği olağan bir durumdur. Çünkü Hıristiyanların İsa'yı takip etmesi gerekmektedir. İsa'yı izleyen Hıristiyanların karşısına duruma göre çeşitli yollar çıkmaktadır.⁴³⁴

⁴³⁰ Morev, 49.

⁴³¹ Lepahin, 12.

⁴³² V. V. Artemov, **Çudesa v Pravoslavi i Buduşee Rossi**, İzdatelski Dom Veçe, Moskova 2006, 79-80.

⁴³³ Bayukanski, 19.

⁴³⁴ Çumakova, 44.

Bu çeşitlilik Yeni Ahit'te vurgulanmış ve bunun için şöyle bir ifade kullanılmıştır: *“Siz Mesih'in bedenisiniz, bu bedenin ayrı ayrı üyelerisiniz. Tanrı kilisede ilkin elçileri, ikinci olarak peygamberleri, üçüncü olarak öğretmenleri, sonra mucize yapanları, hastaları iyileştirme armağanına sahip olanları, başkalarına yardım edenleri, yönetme yeteneği olanları ve çeşitli dillerle konuşanları atadı.”*⁴³⁵

Buna göre Tanrı insanlara çeşitli yetenekler vermiştir. İnsanlar da bu yeteneklerine göre türlü yollarla Tanrı'ya yaranmaya ve beğenisini kazanmaya çalışırlar. Bu yolda başarılı olanlar aziz olurlar. Bundan dolayı Ruslarda azizlere *“Tanrı'nın Beğenilenler'i”* (Ugodniki Boji) ifadesi kullanılır.⁴³⁶

Azizlik çeşitlerine şöyle bir baktığımızda onun zamana bağlı aşama aşama çeşitlendiğini ve bu çeşitliliğinin artmasının tarihi birçok sebepler sonucu ortaya çıktığını görebiliriz. Ayrıca Rusların genel görüşüne göre bu dine inananlar oldukça ve bu uğurda mücadele ve hizmet verildikçe azizlerin çeşitliliği artmaya devam edecektir. Bu artış Hıristiyanlığa renk ve zenginlik katacaktır.⁴³⁷

Rus Ortodoks Kilisesi'nde aşağıda da görüleceği gibi svyatoy (aziz) kelimesine alternatif olarak birçok sıfat kullanılmaktadır. Bu sıfatlar, kişinin hem aziz olduğuna işaret ederken hem de o azizin ne tür aziz olduğunu da bize göstermektedir.

1. Melekler

Rus Ortodoks Kilisesi'nde melekler her ne kadar ayrı varlık kategorisinde olsalar da bazı fonksiyonları açısından azizlerle ilişkilendirilmektedirler. Buna göre, azizlere benzer varlıklar olarak telakki edilen melekler, Göksel Kilise'de Tanrı tahtı önünde⁴³⁸ azizlerle beraber bulunmakta ve insanlar için dua etmektedirler. Onların

⁴³⁵ 1. Korintliler 12/27-28.

⁴³⁶ **Osnovi Pravoslavnoy Vere**, 38.

⁴³⁷ Skurat, 61.

⁴³⁸ Eski Ahit'te Hezekiel'in Keruvlar'ı gördüğü ve dört yüzlü ve dört kanatlı oldukları ve Tanrı'nın yanından ayrılmadıkları belirtilmiştir. (Hezekiel 10/1-22); Eski Ahit'te Yeşeya'nın Serafimler'i gördüğünden, onların Rab'bin tahtının yanında durduklarından, her birinin altı kanatları olduğundan; ikisiyle yüzlerini, ikisiyle ayaklarını örttüğünden ve diğer ikisiyle de uçtuğundan bahsedilmiştir. Meleklerin, Tanrı'yı övdükleri, dehşet verici görüntüye sahip oldukları ve onlara günahları bağışlama yetkisinin verildiği de anlatılmıştır. (Yeşeya 6/1-7).

insanların kurtuluşu için çaba gösterdiklerine de inanılmaktadır.⁴³⁹ Azizlerden önce Göksel Kilise’de yer aldıklarından, önce onlardan bahsetmek yerinde olacaktır.

Ruslar, meleklerin varlığına inanmakta, onları Tanrı’nın özel varlıkları olarak kabul etmektedirler. Ayrıca insanlarla ilgilendikleri için de onlar değerlidir, önemi büyüktür. İncasına göre görünmeyen âlem görünen âlemden önce yaratılmıştır. Dolayısıyla melekler de insanlardan önce yaratılmıştır.⁴⁴⁰ Onların görünmeyen dünyada yaşadıklarına, bedensiz ruh olarak akıl ve güçle donatıldıklarına inanılmaktadır. Onların sayısı insanların sayısından kat kat üstündür. İnsan bir türe ait iken, onların 900 türünden bahsedilmiştir. Bunun yanında onlar kutsallık unvanına insanlardan önce ulaşmıştır. Öte yandan onlar, dünya hayatının başlamasından bu yana Tanrı’dan aldıkları kutsallığın verdiği onurla birçok konuda insanlara yardımcı olmaktadır.⁴⁴¹

Rus Ortodoks Kilisesi’nde melekler konusunda genel olarak “*angel*” ve “*arhangel*” ayrımı vardır. Ayrıca Kutsal Kitap’a dayandırılarak onlar, dokuz çeşit olarak tanınmakta ve bunlar da üç kategoride değerlendirilmektedir. Birinci kategoride yer alanlar, Tanrı’ya yakın olan meleklerdir. Bunlar Keruvlar,⁴⁴² Serafimler⁴⁴³ ve Dört Yüzlü Melekler’dir (Prestoli).⁴⁴⁴ İkinci kategori içerisinde olanlar Egemenlikler (Gaspotstva),⁴⁴⁵ Hükümlerlikler (Vlasti)⁴⁴⁶ ve Güçler’dir (Sili).⁴⁴⁷ Üçüncü kategoride ise, daha çok insanlarla ilgilenen melekler yer

⁴³⁹ Bundan dolayı inananlar kendileri için dua etmeleri için meleklerle de yalvarmaktadır. Onlara methiyeler (akafisti) okumaktadır. (Manuil, “Molitva ko Svyatim Nebesnim Silam”, **Molitva Svyatim Nebesnim Silam: Afonski Akafist Bojestvennim Arhangelem Mihailu i Gavriilu**, Pravoslavnyaya İnitsiativa, Minsk 2005, 4).

⁴⁴⁰ Drozdov, 21; Bunun böyle olduğunu Tanrı Eski Ahit’te Peygamber Eyüp’a bildirmiştir. (Eyüp 38/6-7).

⁴⁴¹ Pomazanski, 114-119.

⁴⁴² “*Böylece Tanrı... Adem’i Aden bahçesinden çıkardı. Yaşam ağacının yolunu denetlemek için de Aden bahçesinin doğusuna Keruvlar ve her yana dönen alevli kılıç yerleştirdi.*” (Yaratılış 3/23-24).

⁴⁴³ Altı kanatlı melekler (Yeşaya 6/2-7).

⁴⁴⁴ Bu melekler Eski Ahit’e göre Tanrı’nın yanında bulunan insana benzer yaratıklardır. Her birinin dört yüzü ve dört kanadı vardır. Yüzlerinden biri insana, ikincisi aslana, üçüncüsü öküze, dördüncüsü kartala benzemektedir. Bacakları dik, ayakları buzağıya benzemektedir. Kanatlarının altında insana benzer eller bulunmaktadır. Ayrıca onların yanlarında tekerlekleri bulunmaktadır. Görüntüsü korkunç olan bu tekerlekler çepeçevre gözlerle doludur. (Hezekiel 1/5-18).

⁴⁴⁵ Koloseliler 1/16.

⁴⁴⁶ Koloseliler 1/16.

⁴⁴⁷ Romalılar 8/38; Efesliler 1/21.

almaktadır. Bunlar Yönetimler (Naçala),⁴⁴⁸ Mihail (Arhangelı)⁴⁴⁹ ve Cebrail'dir⁴⁵⁰ (Angelı).⁴⁵¹

Diğer Kiliselerde olduğu gibi Rus Ortodoks Kilisesi'nde de melekler daha çok haberci, müjdecı anlamına gelen “angel” ismiyle anılmaktadırlar. Çünkü Hıristiyanlık'ta en önemli olay olan Tanrı müjdesini iletmek için onlar gönderilmiştir. Nitekim Cebrail, Azize Meryem'e İsa'ya gebe kalacağını müjdeleyerek bunu gerçekleştirmiştir.⁴⁵²

Ruslara göre, tüm melekler iyi ve günahsız değildir. İblis olarak adlandırılan kötü melekler de vardır. İblisler aslında iyi olarak yaratılmıştır. Ancak sonradan Tanrı'ya karşı günah işleyerek, ondan uzaklaşmışlardır. Bundan dolayı birer iblise dönüşmüşlerdir. İblisin özelliği iftira ve yoldan çıkartmaktır.⁴⁵³ Yeni Ahit'te yaptıkları kötülükten dolayı Tanrı'nın, onları cezalandırdığı anlatılmıştır.⁴⁵⁴

Melekler ise, insanların kurtuluşunun hizmetkârlarıdır. Kutsal Kitap'ta onlara saygı gösterme ve yardıma çağırma konusunda birçok işaretler bulunmaktadır.⁴⁵⁵ Örneğin Eski Ahit'te Peygamber Yakup, Yusuf'un çocukları Efraim'le Maneşşe'yi kutsarken çocuklarını koruması için onları çağırılmaktadır.⁴⁵⁶ Peygamber Daniel'in görünümünde onların insanlara yardım ettiği vurgulanmaktadır.⁴⁵⁷ Ayrıca Tanrı, onların insanların koruyucu ve rehberleri olduklarını haber vermektedir.⁴⁵⁸ Keruvlar, Âdem'in cennetten çıkarılmasıyla alevli kılıçla cenneti korumakla

⁴⁴⁸ Romalılar 8/38; Efesliler 1/21.

⁴⁴⁹ Vahiy 12/7.

⁴⁵⁰ Luka 1/26.

⁴⁵¹ Pomazanski, 120.

⁴⁵² Alfeev, 61.

⁴⁵³ Drozdov, 22.

⁴⁵⁴ Yahuda 1/6.

⁴⁵⁵ Eski Ahit'te melekleri çağırma geleneğine işaret edilmektedir: “Haydi çağır, seni yanıtlayan çıkacak mı? Meleklerin hangisine yöneleceksin.” (Eyüp 5/1).

⁴⁵⁶ “Beni bütün kötülüklerden kurtaran melek bu gençleri kutsasın” (Yaratılış 48/16).

⁴⁵⁷ Daniel 10/13.

⁴⁵⁸ “Çünkü Tanrı meleklerine buyruk verecek, gideceğin her yerde seni korusunlar diye. Elleri üzerinde taşıyacaklar seni, ayağın bir taşa çarpmasın diye.” (Mezmurlar 91/11-12); “Rab'in meleği O'ndan korkanların çevresine ordugâh kurar, Kurtarır onları” (Mezmurlar 34/7); “Yolda sizi koruması, hazırladığım yere götürmesi için önünüzden bir melek gönderiyorum. Ona dikkat edin, sözünü dinleyin, başkaldırmayın. Çünkü beni temsil ettiği için başkaldırınızı bağışlamaz.” (Çıkış 23/20-21).

görevlendirilmişlerdir.⁴⁵⁹ Bundan dolayı Rus Ortodoks Kilisesi'nde onlar sık sık koruyucu sıfatlarıyla zikredilmektedir. Her Hıristiyan'ın koruyucu meleği olduğu vurgulanmaktadır.⁴⁶⁰ Eğer bir insana koruyucu melek verilmemişse onun mutsuz hayat geçireceği düşünülmektedir.⁴⁶¹ Bu konuda İsa, küçük çocukların bile Tanrı'ya bakan koruyucu meleklerinin olduğunu bildirmektedir. Dolayısıyla onların hor görülmemesini de buyurmaktadır.⁴⁶²

Rus Ortodoks Kilisesi'nde melekler, kötülükten kurtarıcı özellikleri ile de öne çıkmaktadır. Nitekim Eski Ahit'te Peygamber Daniel'i aslanlardan kurtaran melekten bahsedilmektedir.⁴⁶³ Yeni Ahit'te melek, bebek İsa'yı kötülük etmek isteyenlere karşı korumaya çalışmaktadır.⁴⁶⁴ Onların havarilere yardım ettikleri ve onları kurtardıkları da Yeni Ahit'te belirtilmektedir.⁴⁶⁵

Bu Kilise'de melekler rehberlikleriyle de öne çıkmaktadır. Bu konuda Eski Ahit'te onların Musa'ya rehberlik ettiği bildirilmektedir.⁴⁶⁶ Ayrıca onlar İlyas'a kaçması için rehberlik etmekte ve bu sırada yemek saatlerini bile haber vermektedirler.⁴⁶⁷ Yeni Ahit'te onlar Aziz Petrus'a görünmekte ve yol göstermekte ve onu uyarıp bütün belalardan kurtarmaktadırlar.⁴⁶⁸

Ruslar meleklerin acılı hallerinde teselli etiğine de inanmaktadırlar. Nitekim Eski Ahit'te Hz. Hacer'i teselli eden melek onun bir oğlunun olacağını, onun soyunun inanılmaz çoğalacağını müjdelemektedir.⁴⁶⁹ Yeni Ahit'te Aziz Pavlus fırtınada batma korkusuyla sarsılan arkadaşlarını melekten aldığı iyi haberle teselli

⁴⁵⁹ Pomazanski, 113; *"Yaşam ağacının yolunu denetlemek için de Aden bahçesinin doğusuna Keruvlar ve her yana dönen aevli bir kılıç yerleştirdi."* (Yaratılış 3/24).

⁴⁶⁰ Drozdov, 21.

⁴⁶¹ Pomazanski, 125; Ayrıca bkz. Matta 18/10.

⁴⁶² *"Bu küçüklerden birini bile hor görmekten sakının! Size şunu söyleyeyim, onların göklerdeki melekleri, göklerdeki Babam'ın yüzünü her zaman görürler."* (Matta 18/10-11).

⁴⁶³ Daniel 6/21.

⁴⁶⁴ Matta 2/13-20.

⁴⁶⁵ *"Ama geceleyin Rab'bin bir meleği zindandan kapılarını açıp onları dışarı çıkarttı..."* (Elçilerin İşleri 5/19).

⁴⁶⁶ *"Tanrı Musa'ya şöyle buyurmaktadır: Şimdi git, halkı sana söylediğim yere götür. Meleğim sana öncülük edecek."* (Çıkış 32/34).

⁴⁶⁷ 1. Kırallar 19/5-8.

⁴⁶⁸ Elçilerin İşleri 12/7-11; Pomazanski, 114.

⁴⁶⁹ Yaratılış 16/10-11.

etmektedir.⁴⁷⁰ Ayrıca melek, Hz. İbrahim'i oğlunu Tanrı için boğazlarken durdurmuş, onun bu sadakatının mükâfatının müjdesini haber vermiştir.⁴⁷¹

Tüm bunların yanında melekler, insanlarla Tanrı arasında habercilik görevini yerine getirmektedir. Nitekim onlar, Zekeriya'ya Yahya'nın doğumunu haber vermişlerdir.⁴⁷² Cebrail, Azize Meryem'e gelerek ona İsa'nın doğacağını haber vermiştir.⁴⁷³ İsa'nın doğum müjdesini çobanlara onlar haber vermişlerdir.⁴⁷⁴ İsa'nın dirilmesini iki melek insanlara bildirmiştir.⁴⁷⁵ Beyaz elbiseler içerisinde iki melek İsa'nın gökten tekrar geleceğini söylemiştir.⁴⁷⁶

Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre meleklerin daha başka özellikleri de vardır. Örneğin onlar günahkârın tövbe etmesi karşısında sevinmektedirler.⁴⁷⁷ Ayrıca Aziz Pavlus onların, insanların tüm yaptıklarını gözlemekte olduğunu bildirmektedir.⁴⁷⁸

2. Peygamberler

Rus Ortodoks Kilisesi'nde en kıdemli azizler olarak peygamberler kabul edilmektedir. Musa'ya kadarki peygamberler "Atalar" (Praotets) olarak isimlendirilmektedir. Buna göre Eski Ahit peygamberleri olan ata azizler, büyük iman sahibi insanlardır.⁴⁷⁹

Eski Ahit azizleri olarak da isimlendirilen, İsa ve insanlığın ataları sayılan ata azizler, insanlığın Göksel Kilise'ye doğru hareketindeki kurtuluş tarihinin öncüleri olmuşlardır. Âdem'den Musa'ya kadarki ata azizler arasında Nuh, İbrahim, Yakup ve Yusuf gibi önemli azizler bulunmaktadır.⁴⁸⁰

Musa'dan sonraki peygamberlere de aziz olarak saygı duyulmaktadır. Onlar İsa'dan önce yaşamışlar ve gelecekle ilgili Tanrı'dan aldıkları, yani İsa'nın gelişyle

⁴⁷⁰ "...Tanrının bir meleği bu gece yanıma gelip dedi ki, 'korkma Pavlus, Sezar'ın önüne çıkman gerekiyor. Dahası Tanrı, seninle birlikte yolculuk edenlerin hepsini sana bağışlamıştır.'" (Elçilerin İşleri 27/23-24).

⁴⁷¹ Yaratılış 22/12-18.

⁴⁷² Luka 1/11-19.

⁴⁷³ Luka 1/26-38.

⁴⁷⁴ Luka 2/9-15.

⁴⁷⁵ Luka 24/4-7.

⁴⁷⁶ "Aranızdan göğe alınan İsa, göğe çıktığını nasıl gördünüzse, aynı şekilde geri gelecektir." (Elçilerin İşleri 1/10-11).

⁴⁷⁷ "Tanrı'nın melekleri de tövbe eden bir tek günahkâr için sevinç duyacaklar." (Luka 15/10).

⁴⁷⁸ "Hem melekler hem de insanlar için, seyirlik oyun olduk" (1. Korintliler 4/9).

⁴⁷⁹ Skurat, 61.

⁴⁸⁰ Jivov, 78-79.

ilgili haberi müjdelemişlerdir. Rusların en çok saygı duydukları Peygamber Azizler İlyas ve Yahya'dır.⁴⁸¹

Özellikle en büyük müjdecisi olarak anılan vaftizci Aziz Yahya'nın önemi büyüktür. Nitekim Aziz Yahya, Azize Meryem'den sonra en büyük aziz onuruna erişmiştir. Bu konuda İsa'nın kendisi şöyle demektedir: “*Kadından doğanlar arasında Yahya'dan daha üstün olanı yoktur.*”⁴⁸² İkonografide de bu üstün saygının bir göstergesi olarak Azize Meryem ve Aziz Yahya dua konulu ikonalarda Tanrı İsa ile beraber yer almaktadır. Buna göre İsa tahtında otururken, sağ tarafında Azize Meryem, sol tarafında da Aziz Yahya içtenlikle dua ederler. Başka bir deyişle Tanrı'ya annesi ve arkadaşı yalvarmaktadır. Bu durum, Azize Meryem ve Aziz Yahya'nın Tanrı'ya ne kadar yakın olduklarını ve insanların dualarının kabulü için ne kadar ısrarcı olduklarını göstermektedir (*bkz. Resim 10*).⁴⁸³

Aziz Yahya'nın önemi İsa'yı Kutsal Ruh'la vaftiz etmesinden de kaynaklanmaktadır. Nitekim o, bununla İsa'nın Kutsal Ruh'tan ikinci kez doğmasını sağlamıştır. Ayrıca Aziz Yahya, kendini İsa'yı müjdelemeye adayarak ne kadar vefakâr olduğunu kanıtlamıştır. Böylece Azize Meryem ve o yaratılanların en üstünü olamaya hak kazanmışlardır.⁴⁸⁴

3. Havariler

Hiz. İsa'ya ilk inanan, ona hayatları boyunca yardımcı ve destekçi olan dava arkadaşları havariler, Rus Ortodoks Kilisesi'nde özel yere sahip olmakta ve en büyük azizlerden sayılarak saygı duyulmaktadırlar. Onların önemi Yeni Ahit'in öncülerinden de kaynaklanmaktadır.⁴⁸⁵ Öte yandan İsa, onlara Tanrı sözünü duyurmalarını istemiş ve bundan dolayı kendilerine birçok yetki vermiştir. Kutsal Ruh'un onlar üzerine inmesi de önemli olmuş ve böylece onlar kilisenin başı sayılmışlardır.⁴⁸⁶ Onlar ayrıca insanları eğitme, peygamberlik yapma, dilleri kavrama, din yolunda hizmet etme, cemaat oluşturma, yönetme ve mucize gösterme

⁴⁸¹ *Osnovi Pravoslavnoy Veri*, 38-39.

⁴⁸² Luka 7/28.

⁴⁸³ Skurat, 68.

⁴⁸⁴ Skurat, 69.

⁴⁸⁵ Skurat, 61.

⁴⁸⁶ Jivov, 16.

yetileri ile donatılmışlardır.⁴⁸⁷ İsa'nın kendilerine bıraktığı kiliseyi genişletmeye çalışan havariler, bu uğurda canlarını da feda etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki, iman esaslarında kilisenin bir özelliği “*havarisel*” olarak anılmıştır.⁴⁸⁸

Rus Ortodoks Kilisesi'nde havarilere saygı duyma, azizlik inancının temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Çünkü onların kutsallığını İsa'nın bizzat kendisi Baba Tanrı'ya dua ederken onaylamıştır. Onlar inançları ve yaptıklarıyla da kurtuluşa giden yolun örnek insanlarıdır.⁴⁸⁹ Bu yüzden “*Sizi kabul eden, beni kabul etmiş olur*”⁴⁹⁰ diyerek İsa onları onurlandırmıştır.

Havarilerin özelliklerinden biri de kilise litürjisini başlatmaları ve ilk kilise sakramentlerini uygulamalarıdır. Ayrıca onların piskoposluk görevini başlattıklarına ve kilise hiyerarşisinin temellerini oluşturduklarına inanılmaktadır.⁴⁹¹

Sayıları on iki olan aziz havariler arasında daha çok emeği geçtiği için Aziz Petrus ve Aziz Pavlus “*En Yüce Havari*” (Pervoverhovny) sayılmaktadır (bkz. *Resim 11*).⁴⁹²

Onlar anısına ilk yüzyıllardan itibaren kutlamalar yapılmıştır. Aziz Petrus ve Aziz Pavlus'un 25 Temmuz'daki anma günlerinin 258 senesinden itibaren kutlanmaya başladığı tahmin edilmektedir. Yine günümüzde de devam eden onların anısına düzenlenen oruç, erken dönemlerden itibaren ortaya çıkmıştır. V-VI. yüzyıllarda Doğu Kiliselerinde 30 Temmuz'da 12 havari anısına kutlamalar düzenlendiği belirtilmektedir.⁴⁹³

Rus Ortodoks Kilisesi'nde ayrıca bu çeşit aziz türüne bağlı olarak “*Havariler Derecesindeki Azizler*” (Ravnoapostolnye) unvanına da yer verilmektedir. Buna göre bu unvana laik görünen azizler sonraki dönemlerde yaşamalarına rağmen tıpkı havariler gibi hizmet etmişlerdir. Bu unvanı alanlar arasında Rusları Hıristiyanlaştıran Aziz Vladimir ve Azize Olga yer almaktadır.⁴⁹⁴ Japonya'ya giderek misyonerlik yapan ve orada Ortodoksluğun yayılmasını sağlayarak önemli

⁴⁸⁷ Burenin, 56; Pomazanski, 256.

⁴⁸⁸ Pomazanski, 282-283.

⁴⁸⁹ Jivov, 18.

⁴⁹⁰ Matta 10/40.

⁴⁹¹ Pomazanski, 283.

⁴⁹² A. B. Bilinski-A. B. Rogozyanski vd., **Zakon Boji**, Petersburg 2007, 29.

⁴⁹³ Jivov, 19.

⁴⁹⁴ Fedotov, 23; **Osnovi Pravoslavnoy Veri**, 39.

bir kitle oluşturan Aziz Nikolay Yaponski de bu unvana laik görülmüştür. Ayrıca İmparator Aziz Konstantin ve Azize Helena da bu sıfatla anılmaktadır.⁴⁹⁵

4. Şehitler (Muçeniki)

Önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi Hıristiyanlık'taki azizlik inancı ilk dönemdeki baskıcı şartlarda asıl anlamını kazanmaya başlamıştır. Şüphesiz dinleri uğruna öldürülen şehitler, inananların gözünde yücelmiştir. İnananlar onların gerçek iman sahibi oldukları ve bundan dolayı Tanrı'ya yakın olduklarına inanmışlardır. Onlara göre şehit azizler, İsa'nın düşüncelerini, getirdiği dinin ilkelerini yaşamak isterken, bu yolda işkenceye maruz kalarak öldürülmüşlerdir. Ayrıca İsa da acı çekerek öldürüldüğünden, onun ardından zorluk çekerek ölmek kurtuluşun en kestirme yolu olmuştur.⁴⁹⁶ İsa da bunların yaşanacağını önceden hissetmiş ve kendisine inananların zorluk ve işkencelere maruz kalacaklarını bildirmiştir.⁴⁹⁷

Şehit kelimesinin “*martyr*” kelimesi ile ifade edildiğini belirtmiştik. Ruslarda şehit için, çok eziyet çeken anlamında “*muçenik*” kelimesi kullanılmaktadır. Aslı Yunanca olan *martyr* kelimesi “*şahit*”, “*tanık*” anlamına gelmektedir. Bu kelime, havarilerin İsa'nın dirilişine tanıklık etme olayında kullanılmıştır.⁴⁹⁸ Ayrıca dirildikten sonra havarilerine görünen İsa, onlara yeryüzünde kendisinin tanıkları olacağını bildirmiştir.⁴⁹⁹

İsa'nın çarmıhta öldürülmesi ve buna havarilerin tanıklık etmesi de şehitlik düşüncesinin gelişmesinde önemli olmuştur. Bundan dolayı ilk dönem dindarları tarafından, İsa gibi din yolunda öldürülmenin, Göksel Kilise'ye girmenin garantisi olarak algılanmıştır. Zamanın baskıcı şartları da dindarların şehit olmalarına ve dolayısıyla İsa gibi öldürülmelerine zemin hazırlamıştır. Ayrıca havarilerin İsa'nın eziyet çektiğine tanık olmaları, din yolunda zorluklara katlanma fikrinin gelişmesini

⁴⁹⁵ Çumakova, 47.

⁴⁹⁶ Jivov, 96.

⁴⁹⁷ “Benim yüzümden insanlar size sövüp zulmettikleri, yalan yere size karşı her türlü kötü sözü söyledikleri zaman ne mutlu size! Sevinin, sevinçle coşun! Çünkü göklerdeki ödülünüz büyüktür. Sizden önce yaşayan peygamberlere de böyle zulmettiler.” (Matta 5/11-12).

⁴⁹⁸ Elçilerin İşleri 2/32.

⁴⁹⁹ “Kutsal Ruh üzerinize inince, kudret alacaksınız; Yeruşalimde, bütün Yahudiyede, Samiriyede ve dünyanın en uzak yerine kadar şahitlerim olacaksınız.” (Elçilerin İşleri 1/8).

sağlamıştır. Dolayısıyla şehitlik, İsa'nın zorluklara katlanmasının bir tekrarıydı. Yani İsa, şehitliğin ilk örneğiydi. Üstelik o, kanıyla kurtuluşa tanıklık etmişti.⁵⁰⁰

Bu anlamda Hıristiyanlığın ilk döneminde ilk şehitlerden olan Aziz İstefanos'u belirtmek mümkündür. Yeni Ahit'e göre, Aziz İstefanos, Yahudi mahkemesinde konuşurken, Tanrı ve onun yanında oturan İsa'ya şahit olmuş ve bunu söyleyince de öldürülmüştür.⁵⁰¹ Bunun ardından diğer havariler İsa'nın yolunu takip etmiş ve onlar da öldürülmüşlerdir. Şehitliğe olan inanç havarilerden sonra da devam etmiş ve bu yol aynı zamanda Hıristiyanların baskıdan kurulduğu 313 senesine kadar Hıristiyanlığı ayakta tutan ve onun yayılmasını sağlayan yol olmuştur.⁵⁰²

Rus Ortodoks Kilisesi'nde din yolunda şehit olanlar, yaptıkları faaliyetlerinin konularına göre sınıflandırılarak zikredilmektedir. Buna göre çok eziyet çekerek öldürülenlere “*Büyük Şehit Aziz*” (Velikomuçenik) denilmektedir. Bunlar arasında Aziz Panteleimon (III-IV y.y), Georgi Pobedonosets (III-IV y.y) gibi azizler yer almaktadır. Şehit olan kişi, din görevlisi ise, ona “*Din Görevlisi Şehit Aziz*” (Svyaşennomuçenik) unvanı verilmektedir. Eğer şehit olan kişi, keşişliği kabul etmiş ise, ona “*Keşiş Şehit Aziz*” (Prepodobnomuçenik) unvanı verilmektedir.⁵⁰³ Ayrıca dindar, katil ve zorbalardan elinde şehit olursa o “*Zülüm Gören Şehit Aziz*” (Strastoterpets) olarak isimlendirilmektedir. Rusların önde gelen azizlerinden olan Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşler bu unvanla anılmaktadır.⁵⁰⁴

Rus topraklarında ilk şehit aziz, Hıristiyanlığın burada resmi olarak kabul edilmişinden az önce ortaya çıkmıştır. Anlatılanlara göre 983 senesinde Kiev putperestleri Hıristiyan olan baba ve oğlu öldürmüşlerdir. Bunun ardından 1015 senesinde Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşler şehit edilmiştir. Moğol istilas sırasında da birçok dindar şehit olmuştur. Günümüzde ayrıca Rus Ortodoks Kilisesi'nde Sovyet döneminde şehit olanları aziz ilan etme süreci devam etmektedir.⁵⁰⁵

⁵⁰⁰ Jivov, 58.

⁵⁰¹ Elçilerin İşleri 7/55-56.

⁵⁰² Jivov, 59-60; “Din Uğruna İlk Ölenler”, **Dinler Tarihi Ansiklopedisi**, İstanbul 1999, II/23-24; Skurat, 61.

⁵⁰³ **Osnovı Pravoslavnoy Verı**, 40.

⁵⁰⁴ **Osnovı Pravoslavnoy Verı**, 40.

⁵⁰⁵ Jivov, 67-68.

5. Zülüm Görenler (İspovedniki)

Hıristiyanların baskı dönemlerinde İsa'ya olan inançlarını açıklamaları dolayısıyla eziyet çeken ve bundan dolayı saygıya layık görülen azizlere “Zülüm Görenler” (İspovedniki) denilmektedir. Rus Ortodoks Kilisesi'nde Zülüm Görenler, şehitler gibi çileye maruz kalmışlar, ancak onlardan ayrı olarak hayatta kalmışlardır. İlk dönemlerde inananlar, bu şekilde de Göksel Kilise'ye girebileceklerine ve dolayısıyla aziz olabileceklerine inanmışlardır. Öte yandan bu yolun temeli Yeni Ahit'te geçen İsa'nın şu sözlerine dayanmaktadır:⁵⁰⁶ “İmdi kim beni insanlar önünde ikrar ederse, ben de onu göklerde olan Babam'ın önünde ikrar ederim. Fakat kim beni insanlar önünde inkâr ederse, ben de onu göklerde olan Babam'ın önünde inkâr ederim.”⁵⁰⁷

Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre IV. yüzyıldan itibaren zülüm gören azizler kavramının anlamı genişlemiştir. Bundan dolayı zorlu günlerde ve ikona karşıları karşısında inancı için mücadele eden dindarlara da bu unvan verilmiştir. Ruslarda Pavel İspovednik (ö.350), Maksim İspovednik (ö.662) ve Vasili İspovednik (ö. 750) gibi azizler bu unvanlarıyla öne çıkmıştır.⁵⁰⁸

6. Keşişler (Prepodobnie)

Önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi Hıristiyanlığın, Roma İmparatorluğu'nun resmî dini olup yaygın hale gelmesiyle keşişlik hareketi ortaya çıkmıştır.⁵⁰⁹ Bu dönemden itibaren keşişlik azizlik açısından önemli sayılmıştır. Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre keşiş azizler yaptıklarıyla Tanrı'ya daha çok benzer hale gelmişlerdir. Öte yandan Tanrı da insanı kendi suretinde, kendine benzer şekilde yaratmıştır.⁵¹⁰ Bundan dolayı keşiş azizler, Tanrı'ya benzer hale ulaştıkları inancıyla onlara “Daha Çok Benzeyenler” (Prepodobnie) unvanı verilmiştir.⁵¹¹

Aslında keşişlik hayatı Hıristiyanlar için yeni bir olay değildi. Keşişliğin örnekleri Yahudilerde de görülmekteydi. Nitekim Yahudi mezheplerinden olan Esseniler, Yahudi prensiplerine sıkı sıkı sarılmalarının yanında, Filistin'in tenha

⁵⁰⁶ Jivov, 33; Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 37.

⁵⁰⁷ Matta 10/32-33.

⁵⁰⁸ Jivov, 34-35.

⁵⁰⁹ Tokarev, 561.

⁵¹⁰ Yaratılış 1/26.

⁵¹¹ Ostrovskaia, 6.

yörelere keşiş hayatı sürdürüyordu. Onlar, kurtarıcı bekliyor, çileci hayat tarzını ve evlenmemeyi prensip ediniyorlardı. Bunun yanında Hz. İsa dönemine kadar varlıklarını devam ettiren Nasuralılar adlı bir Yahudi topluluğu vardı. Nasuralılar, Ortodoks Yahudileri Musa'nın dinini bozmakla suçluyorlardı. Tövbeye ve temizlenme ayinlerine önem veriyor ve kanlı kurban törenlerine karşı çıkıyorlardı.⁵¹² Tokarev, bunları kendilerini Tanrı'ya adayan insanlar olduklarını ve Nasranî adıyla anıldıklarını belirtmektedir. Ona göre; Nasranî tarikatından olanlar şarap içmiyor ve ölümlere dokunmuyorlardı.⁵¹³

Ruslara göre Hıristiyan dünyasında ortaya çıkan keşişlik züht hayatını benimsemiştir. Buna göre dünya zevklerinden yüz çevirerek İsa'nın yolunda yürümek, hayatını oruç ve duayla geçirmek keşişlerin özelliği haline gelmiştir.⁵¹⁴ Çünkü İsa şöyle demiştir: *“Benim adım uğruna evlerini, kardeşlerini, anne ya da babasını, çocuklarını ya da topraklarını bırakan herkes, bunların yüz katını elde edecek ve sonsuz yaşamı miras alacak.”*⁵¹⁵

Anlatılanlara göre *“Tanrı insanları”* olarak da saygı duyulan ve olayları önceden görebilme yeteneğine sahip olan keşişler, haksızlık yapan yöneticilerin hatalarını aşikâr etmiş, insanlara öğüt ve nasihatlerde bulunmuşlardır. Bir anlamda sosyal yaşamın dengelenmesinde hâkim rolü oynamışlardır. Bu yüzden hayatta iken de onlara saygı duyulmuştur. Örneğin, İmparator Markian (450-457) Keşiş Aziz Vassian onuruna hayatta iken tapınak inşa ettirmiştir.⁵¹⁶

Zamanla keşişliğin yaygınlaşması Aynaroz manastırları gibi büyük keşişlik merkezlerinin kurulmasını ve keşişliğin kurumsallaşmasını sağlamıştır. Tüm bu düşünceler keşişliğin de kutsallığa ulaştıracağı fikrini ortaya çıkartmıştır. Kutsallık yolu olarak görülen keşişlikte zamanla bir takım kurallar geliştirilmiştir. Buna göre keşiş, tıraş olup keşişliğe kabul etme töreninde yeniden doğar, İsa'da yenilenmiş olarak yeniden dirilir, Tanrı'ya benzeme yoluna girer ve Tanrı kutsalı olur. Keşişlik geleneği Ruslarda da en önemli yere sahip olmuş ve Rus topraklarında çok sayıda keşiş yetişmiştir. Keşişler, çok sayıda manastır kurarak ülkede önemli roller

⁵¹² Şinasi Gündüz, **Hıristiyanlık**, İsam Yayınları, İstanbul 2006, 15-16.

⁵¹³ Tokarev, 536; Ayrıca, onlar konusunda Yeni Ahit'te bazı ipuçları verilmiştir. Bkz. Elçilerin İşleri 24/5.

⁵¹⁴ Jivov, 81.

⁵¹⁵ Matta 19/29.

⁵¹⁶ Jivov, 83-85.

üstlenmiştir. Aziz Antoni Peçerski, Aziz Feodosi Peçerski ve Aziz Sergi Radonejski gibi keşişler bunlardan bazılarıdır.⁵¹⁷

Rus topraklarında Hıristiyanlaşmanın ilk dönemlerinden itibaren manastırların varlığından söz edilmektedir. Buna göre ilk dönemlerde Rus Ortodoks Kilisesi'nce azizlik derecesine yükseltile ve Rus keşişliğinin babası sayılan Keşiş Aziz Feodosi Peçerski keşişliğin kurucusu olmuş ve öğrenciler yetiştirmiştir.⁵¹⁸

Aziz Fiodosi Peçerski'in de öğretmeni olan Keşiş Aziz Antoni Peçerski ise, Rusya'ya 1051 senesinde Aynaroz keşişlik geleneğini getirmiş ve eskiden Rusların dinî merkezi sayılan ünlü Kievo-Peçerski Manastırını kurmuştur. Bu Manastırın Ruslar için önemi büyüktür. Burası insanlara başta dinî açıdan hizmet vermenin yanında, eğitimin de merkezi sayılmıştır. Burada önemli eserler yazılmış, ikona ressamı yetişmiş ve dini kitaplar tercüme edilmiştir.⁵¹⁹

Ruslara göre bu iki kişinin kurduğu keşişlik geleneği ve manastır hayat tarzı, Moğolların ülkeyi yönettiği zor günlerde insanların sık sık başvurdukları ve dinî konularda yardımına sığındıkları kurum olmuştur. Ayrıca, onların öğrencileri ülkenin birçok yerine tapınak ve manastırlar kurarak, XIV. yüzyılın ikinci yarısına kadar Rusya'da önemli rol üstlenmişlerdir. Ayrıca bu geleneğe göre yetişen ve Rusların önde gelen keşişlerinden olan Aziz Sergi Radonejski'nin kurduğu manastır, Moğol yönetimi döneminde merkezî rol almıştır. Aziz Sergi Radonejski'nin öğrencileri de XIV-XV. yüzyıllarda ülkede büyük hizmetlerde bulunmuşlardır.⁵²⁰

7. Din Görevlileri (Svyatiteli)

Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre din görevlisi azizler, tarih boyunca kilise öğretisine ters görüş bildirenlerle savaşmış, Ortodoks inancının birlik ve bütünlüğünü korumaya çalışmışlardır. Onların koyduğu kurallar sayesinde doğru din, günümüze kadar ulaşmıştır.⁵²¹ Bundan dolayı cemaatlerine özverili hizmet eden Patrik, Metropolit, Başpiskopos ve Piskoposlardan bazıları "*Din Görevlisi*" (Svyatiteli) unvanıyla yüceltilmişlerdir. Ruslarda en çok zikredilen din görevlisi azizler arasında

⁵¹⁷ Jivov, 83-85.

⁵¹⁸ Meşeryakova-Sadovskova vd., 204.

⁵¹⁹ Pavlovski, 89.

⁵²⁰ Meşeryakova-Sadovskova vd., 205.

⁵²¹ Korneeva, 5.

Aziz Nikola (III-IV y.y.), Aziz Vasili Veliki (IV.y.y), Aziz Grigori Bogoslov (IV.y.y), Aziz İoann Zlatoust (IV-V y.y.), Aziz Petr (XIII. y.y.), Aziz Aleksey (XIV. y.y.), Aziz Filipp (1507-1569), Aziz Ermogen (1536-1612), Aziz Tihon (1724-1783) gibi şahıslar yer almaktadır.⁵²²

Ruslara göre din görevlisi azizlerde birçok özellik mevcuttur. Örneğin Aziz Nifont Novgorotski (XI. y.y.) kendinde politik ve barışçıl özellik barındırmıştır. Nitekim o düşman olan knezlerin arasına girmiş ve onları barıştırmıştır. Aziz Leonti ve Aziz İsaiya (XI. y.y.)⁵²³ putperest Rostovlular arasında Yeni Ahit ve onun öğretilerini yaydıkları için azizlik derecesine yükseltilmişlerdir. Din görevlisi azizler arasında Aziz Stefan Permski'nin (XIV. y.y.) özel bir yeri bulunmaktadır. O, döneminin entelektüel birisi olarak Komi (Zıryan)⁵²⁴ halkı içerisinde misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuş ve Zıryan alfabesini geliştirerek dini kitapları bu dile çevirmiştir.⁵²⁵ Bunun gibi Aziz Guri Kazanski (XVI. y.y) de misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuştur. O, Kazan'a yakın bir yerde ilk Rus misyoner okulu barındıran Zilantov Manastırı'nı kurmuştur. Misyonerlik faaliyetleriyle öne çıkan din görevlisi azizlerden birisi de Aziz Nikolay Yaponski'dir. O, Japonya'da büyük zorluklara rağmen Rus Ortodoksluğunu yayarak ün kazanmıştır.⁵²⁶

Önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi 1920-1930 senelerinde Sovyet rejiminin baskısı sonucunda birçok din adamı öldürülmüştür. Onlar arasından din görevlisi azizler de bulunmaktadır. Ayrıca bu dönem için büyük hizmetleriyle anılan ve 1989 senesinde azizlik derecesine yükseltilen Patrik Aziz Tihon'u zikretmek mümkündür.⁵²⁷

8. Yöneticiler (Blagovernie)

Rus Ortodoks Kilisesi'nde dinî buyruklara uyan, merhametiyle öne çıkan ve Hıristiyan inancını güçlendirmek için çalışmasıyla tanınan yöneticilerden bazıları da

⁵²² **Osnovi Pravoslavnoy Veri**, 39.

⁵²³ Aziz Leonti ve Aziz İsaiya konusunda bkz. V. O. Klyuçevski, **Drevnerusskie Jitiya Svyatih Kak İstoriçeski İstoçnik**, İzdatelstvo Nauka, Moskova 1989, 3-22.

⁵²⁴ Komi halkı günümüzde Rusya sınırları içerisinde Ural Dağları'nın batısında yaşamaktadır. Komi halkı için eskiden Zıryan isimi kullanılmıştır. 1992 senesinde Rusya Federasyon içinde Komi Özerk Cumhuriyeti olarak tanınmıştır. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Komi_Cumhuriyeti (04.06.2010); Ayrıca bkz. <http://www.rkomi.ru/> (16.06.2010).

⁵²⁵ Fedotov, 148-160.

⁵²⁶ Meşeryakova-Sadovskova vd., 206.

⁵²⁷ Meşeryakova-Sadovskova vd., 206-207.

aziz ilan edilmiştir. Buna göre, azizliğin bu çeşidi; hükümdarın Tanrı tarafından seçilerek toplumu yönetmek, hakemlik etmek ve kanunları korumak için görevlendirildiği esasına dayanmaktadır.⁵²⁸

Bu düşüncesinin temelini Eski Ahit geleneğine dayandığı da ileri sürülmektedir. Nitekim Eski Ahit'te Tanrı'nın kralları seçtiğine işaret edilmektedir. Bu bağlamda Kral Davud'un özel seçilmişliğinin altı çizilir. Aynı zamanda Eski Ahit, Tanrı'nın buyruklarını reddeden ve putperest hareketlerle adaletsizlik yaparak seçilmişliklerini kaybeden krallar hakkında da bilgi verir. Yani Eski Ahit'te; krallığın tanrısal ve dinî boyutlarına işaret eden ifadeler vardır. Azizliğin bu çeşidi Hıristiyanlığın devlet dini olmasından sonra önem kazanmıştır. İmparator, resmî olarak kilise ve inancın koruyucusu olmuştur. Bizans imparatorları bazen dini yetkiyi ele almış ve sanki onun dışarıdaki piskoposu olmuştur. Nitekim imparatorlar konsil toplamış, dini konularda görüş açıklamış ve heretik sayılan gurupları takip ettirmişlerdir.⁵²⁹ Onlar arasında görevini olumsuz yönlerde kullananlar da olmuştur. Sonuçta sadece adil ve dine sadık hükümdarlar kilisece aziz ilan edilmiştir.⁵³⁰

Görüldüğü gibi hükümdarların aziz olabilmeleri için onların dinine bağlı ve adil olması gerekmektedir. Bu tutumu, Ruslar da benimsemişlerdir. Bundan dolayı Rus hükümdarları bu kritere tabi tutulmuştur. İnananların gözünde yücelen bazı hükümdarlar bir anlamda azizleşmişlerdir. Bu durum Rus Ortodoks Kilisesi'nce de onaylanmıştır.⁵³¹ Bunlar arasında Aziz Aleksandr Nevski ve Aziz Dimitri Donskoy gibi azizler yer almaktadır.⁵³² Ruslarda bu tür azizler onların Hıristiyanlığı kabul ettikleri ilk dönemlerden itibaren ortaya çıkmışsa da Moğol döneminde daha sık görünmüştür.⁵³³

Rus Ortodoks Kilisesi'nde yönetici azizler arasında kendini Hıristiyanlığı yaymak ve veya onu geliştirmek için adayanlara "*Havarilere Eş Değer*" (Ravnoapostolny) unvanı da verilmiştir. Bunlar arasında ilk dönemlerde Aziz

⁵²⁸ Jivov, 20.

⁵²⁹ Jivov, 21.

⁵³⁰ Jivov, 22.

⁵³¹ Jivov, 23.

⁵³² *Osnovi Pravoslavnoy Veri*, 40.

⁵³³ Fedotov, 90.

Konstantin ve onun annesi Azize Helena yer almaktadır. Rus topraklarında yaşamış olanlardan ise, Aziz Vladimir ve onun büyükannesi Azize Olga bunlar arasındadır.⁵³⁴

9. Divaneler (Yurodivie-Blajenniye)

Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre keşişliğin iyice kendini gösterdiği IV. asırda İskenderiye Kilisesi'nde başka bir azizlik çeşidi ortaya çıkmıştır. Yani temeli Aziz Pavlus'un mektuplarına dayandırılan ve İsa uğruna akılsız olmayı tercih edip,⁵³⁵ divane olan kişilere "*Divaneler*" (Yurodiviy-Blajenni) unvan verilmiştir.

Ruslara göre divane azizlerin vücudu tamamıyla ruha teslim olmaktadır. Onlar kendini tamamen unutmaktadır. Böylece onlar sadece Tanrı ve insanlara hizmet etmektedirler. Divane azizler, bazen çevresindekilere ilginç hareketlerde bulunmakta, onları kendilerine gülmeye çağırmaktadır. Ruslara göre Onlar bu hareketleri boşuna yapmamaktadır. Bu hareketlerin her birinin birer anlamı bulunmaktadır.⁵³⁶

Onlar insanlığın ilgisini çeken zenginlik ve konfora hiç önem vermemekte ve umursamamaktadırlar. Çok sade ve yamalı elbiseler giymektedirler. Tüm güçleriyle oruç tutmaktadırlar. Yapmacık ve gösterişten uzak davranmaktadırlar. Onlar gerçek sevgi ile insanlara muamele etmekte, doğrulukla örneklik etmektedirler.⁵³⁷

İsa uğruna divaneliği seçen azizlerle ilgili en eski bilgi 371 senesine aittir. Mısır'da yaşayan Aziz İsidor kendini bu yola adamıştır. O, kendisinin hor görülmesini istemiştir. İnanca göre bu yol, azizliğin en yüksek ve sır dolu çeşidi olduğundan, bundan sonraki dönemlerde bu yolu seçen azizlere çok nadir rastlanmaktadır. Rusların Hıristiyanlaşma dönemine kadar az sayıda divane azizler listelerde yer almıştır. Bunlar arasında İsidor'un yanında Aziz Serapiyon Sindonit, Aziz Vissariyon Egiptiyanin, Aziz Simyon gibi azizler yer almaktadır.⁵³⁸

Ruslarda ilk olarak 1090 senesinde ölmüş olan Kievo-Peçerski Manastırı'nın keşişi Aziz İsaaki Kievo-Peçerski'nin divane aziz olduğu söylenmektedir. Bu yolu seçen ikinci bir Aziz ise, Prokopi Ustyujski (ö. 1303) olmuştur. Anlatılanlara göre o, bu yolu seçmeden önce bir yabancı ticaretçi olarak Novgorod'ta iş yapmıştır.

⁵³⁴ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 37.

⁵³⁵ "Biz Mesih uğruna akılsızız" (1. Korintliler 4/10).

⁵³⁶ Meşeryakova-Sadovskova vd., 208.

⁵³⁷ Talberg, 188.

⁵³⁸ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 38-39.

Ortodoksluğa ısınarak Hutinski Manastırı'nda bu dini kabul etmiştir. Bundan sonra zamanını bu manastır ve yabancılarla geçiren Aziz Prokopi Ustyujski bundan tatmin olmayarak divanelik yolunu seçmiştir. Ardından Ustyug şehrine giden Aziz, burada gündüz dayak, alay ve küfre maruz kalmış ve geceleri kilise kapıları önünde kendini ibadete vermiştir. Fakirlerden yiyecek almış, ancak zenginlerden almayı reddetmiş, onları yanlış yolda olduğunu düşünmüştür. Ne kışın ne yazın kendine bir barınak edinen Aziz, bazen ırmak yanlarında oturarak yüzücülere dualar etmiştir. Duasıyla Ustyug şehrini kötülüklerden kurtarmış, ekinin ürün verip vermeyeceğini önceden söylemiştir.⁵³⁹

Novgorodluların mucizecisi olarak tanınan Aziz Nikolay Koçanov (ö. 1392) ise, ünlü ve zengin aileye mensup olmuştur. Ancak o zenginliği reddetmiş ve divanelik yolunu seçerek tapınakta olmayı, yoldan çıkanlara dua etmeyi sevmiştir. Onları Tanrı'ya geri dönmeleri konusunda telkinlerde bulunmuştur. Kavgalı olan Novgorodluları barıştıran Aziz, ölümünden sonra cesedini mezarlığın yola yakın en köşesine defnetmelerini ve böylece cesedinin daha çok ayaklara altına alınmasını vasiyet etmiştir.⁵⁴⁰

Divane azizlerden biri de Moskovalıların mucizecisi Aziz Maksim Yurodiviy'dir. Aziz Maksim Yurodiviy, Moğolların egemen olduğu dönemde XV. yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. O, kendini Tanrı'ya adayarak, her türlü hayati düzenden vazgeçmiş, Moskova sokaklarında soğukta ve yakıcı sıcaklıkta nerdeyse çıplak olarak gezmiştir. Bu dönem Rusya'da zorlukların yaşandığı, açlık ve sefaletin yaygın olduğu bir dönemdir. O, sabırla insanlara örnek olmuş ve çarpıcı konuşmalarıyla insanları uarmıştır.⁵⁴¹ O, 1433 senesinde ölmüştür. İnanışa göre, 1506 senesinde Tanrı, onun aziz olduğunu bildirmek için ona kutsal naaşı vasıtasıyla mucize vermiştir. Ardından kutsal naaşın önünde dua eden bir adamın ayağı iyileşmiştir. Bunun gibi Aziz'in şifa verme mucizeleri devam etmiştir. Bunun üzerine o, 1547 senesinde Rus Ortodoks Kilisesi'nce bölgesel düzeyde aziz ilan edilmiştir. 1568 senesinde adına bir mabet inşa edilmiş, mabedin açılış töreninde kutsal naaşı buraya nakledilmiştir.⁵⁴²

⁵³⁹ Talberg, 189.

⁵⁴⁰ Talberg, 189.

⁵⁴¹ Poselyanin, 201.

⁵⁴² Poselyanin, 202.

Bu yolu seçenler arasında Aziz Mihail Klopski (ö. 1452) ve Aziz Vasili Blajenniy (XVI. y.y.) gibi azizler de yer almaktadır (bkz. *Resim, 12*). XVI. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde divane azizlerin kutsal naaşlarının bulunduğu kiliseler ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu yolu seçen azizlerin adına kiliseler inşa edilmiştir. XVIII. yüzyılda ise, Rusların en önemli divane Azizesi Ksenya Peterburgskaya yaşamıştır. O, Ruslar tarafından çok yüceltilmiştir. Bu saygı günümüze kadar hiç eksilmeden devam etmiş ve onun gömüldüğü yer her zaman önemli hac yeri olmuştur.⁵⁴³

10. Çıkar Gözetmeyenler (Bessrebreniki)

Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizlerden bir kısmına da “Çıkar Gözetmeyenler” (Bessrebreniki) denilmektedir. Çıkar gözetmeyen azizler, yaptıkları hizmetlerinden karşılık almayan insanlardır. Bu çeşit azizliğin kaynağı Yeni Ahit'teki bir olaya dayandırılmaktadır.⁵⁴⁴ Buna göre İsa'yı takip etmek isteyen bir gence İsa “*Bir eksiğin var, git neyin varsa sat, parasını yoksullara ver; böylece gökte hazinen olur. Sonra gel beni izle*” deyince gencin “*yüzü asılmış, üzüntü içinde oradan uzaklaşmıştır. Çünkü onun malı çoktu.*”⁵⁴⁵ Bu olayı yorumlayan Hıristiyanlar, çıkar gözetmeden Tanrı için hizmet etmenin de insanı kutsallığa götüreceğine inanmışlardır. Buna göre dünya malından vazgeçmenin karşılığında insana gökte hazine verilmektedir. Gökteki hazine, bir anlamda kurtuluş ve azizliği sembolize etmektedir.

Bu tür azizlerden bahsedildiğinde Ruslarda ilk öne çıkanlar III. yüzyılda yaşamış olan Aziz Kosma ve Aziz Damıyan kardeşlerdir. Onlar ilk dönemlerden itibaren bu iki azize büyük saygı duymuşlardır. Anlatılanlar göre aziz kardeşler, meslek olarak doktorluğu seçmişlerdir. Tedavi ettikleri insanlardan hiçbir ücret talep etmemişlerdir. Yaptıklarının karşılığı olarak insanlardan sadece İsa'ya iman etmelerini istemişlerdir. Şikâyet üzerine tutuklanan kardeşler, mahkeme salonundaki insanları iyileştirmeleri üzerine serbest bırakılmışlardır. Ancak çok geçmeden kıskanç putperest meslektaşları tarafından öldürülmüşlerdir.⁵⁴⁶

⁵⁴³ Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 40; Ayrıca bkz. Gorbaçeva, 24-68.

⁵⁴⁴ Jivov, 19.

⁵⁴⁵ Markos 10/21-22.

⁵⁴⁶ Jivov, 20; Çumakova, 47.

D. Azizlerin Fonksiyonları

Rus Ortodoks Kilisesi'nde Göksel Kilise'de Tanrı tahtı yanında bulunan, Tanrı dostları ve inananların ağabeyleri sayılan azizler, insanların halinden her zaman haberdar olmaktadır. Onlar, Tanrı'nın kendilerine verdiği lütufla olaylara da müdahale etmektedirler. Dua edip müracaat edenlerin isteklerini geri çevirmeyen azizler, gereken en mükemmel yardımı onlara sunmaktadırlar. Gerektiğinde onlar, Tanrı önünde insanlar için ısrarla dua etmekte, o veya bu şekilde ihtiyacı olanın imdadına koşmaktadırlar. Onlar, bugüne kadar bu uğurda öyle bir çaba göstermişler ki, bazen aynı görevi sayısızca tekrar etmekte tereddüt etmemişlerdir. Bir anlamda yaptıkları eylemler adeta onlarla özdeşleşmiş ve bu eylemler onların birer özellikleri haline gelmiştir. Bundan dolayı onlar çeşitli özelliklerle nitelendirilmektedirler.⁵⁴⁷ Ayrıca Kutsal Ruh'un da onlara çeşitli görevler verdiği anlaşılmaktadır: *“Herkesin ortak yararı için herkese Ruh’u belli eden bir yetenek veriliyor. Ruh aracılığıyla birine bilgece konuşma yeteneği, ötekine aynı Ruh’tan bilgi iletme yeteneği, birine aynı Ruh aracılığıyla iman, ötekine aynı Ruh aracılığıyla hastaları iyileştirme armağanları, birine mucize yapma olanakları, birine peygamberlikte bulunma, birine ruhları ayırt etme, birine çeşitli dillerle konuşma, bir başkasına da bu dilleri çevirme armağanı veriliyor. Bunların tümünü etkin kılan tek ve aynı Ruh’tur. Ruh bunları herkese dilediği gibi, ayrı ayrı dağıtır.”*⁵⁴⁸

1. Şifa Vermeleri

Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizlerin en önemli özelliklerinden birisi, onların insanlara şifa ihsan edip iyileştirmeleridir. Aslında tedavi ve şifa olgusu bu dinin genel yapısında bulunmaktadır. Çünkü İsa'nın en önemli faaliyet ve mucizelerinden birisi insanları iyileştirme ve tedavi etmeye yöneliktir. Bu konuda Yeni Ahit'te birçok örneklere rastlamak mümkündür. Örneğin İsa'nın dokunduğu insanlar bir anda şifa bulmaktadır.⁵⁴⁹ O, cüzamlıyı,⁵⁵⁰ kör adamı,⁵⁵¹ sağır ve dili tutuk insanı⁵⁵² iyileştirmektedir. Bunlardan en önemlisi de onun insanları diriltmesidir.⁵⁵³

⁵⁴⁷ Trostnikova, 216.

⁵⁴⁸ 1. Korintliler 12/7-11.

⁵⁴⁹ “İsa Petrus’un evine geldiğinde onun kaynanasının ateşler içinde yattığını gördü. Eline dokununca kadının ateşi düştü ve kalktı.” (Matta 8/14-15).

Ruslara göre, insanlara şifa dağıtma özelliği Tanrı tarafından İsa öncesi azizlere verildiği gibi, İsa sonrası azizlere de verilmiştir. Bu konuda Eski Ahit'te Elişa'nın çocuğu diriltmesinden bahsedilmektedir.⁵⁵⁴

Yeni Ahit, Aziz Petrus'un sakat dilencinin ayağını⁵⁵⁵ ve Enas adındaki felçliyi iyileştirdiğini bildirmektedir.⁵⁵⁶ Ayrıca Aziz Pavlus'la ilgili Yeni Ahit'te şöyle ifadeler yer verilmektedir: *“Tanrı, Pavlus'un eliyle olağan üstü mucizeler yaratıyordu. Şöyle ki, Pavlus'un bedenine değen peşkir ve peştamallar hasta olanlara götürüldüğünde, hastalıkları yok oluyor, kötü ruhtar içlerinden çıkıyordu.”*⁵⁵⁷

Ruslar, eskiden beri azizlerin şifa dağıtıcı özelliklerine özel önem verilmişlerdir. Bundan dolayı onlar, her zaman şifa dağıtan azizlere ilgiyle bakmış, onların bu özelliklerini övmüşlerdir. Buna göre birçok aziz, şifa verme özellikleriyle anılır hale gelmiştir. Nitekim yukarıda da bahsettiğimiz gibi III. asrın ikinci yarısında yaşamış olan Aziz Kosma ve Aziz Damiyan kardeşler en çok bu özellikleriyle öne çıkan azizlerdir. Onların şifa verme özellikleriyle anılmalarında doktor olmalarının da etkisi büyüktür. Rivayete göre, Roma yakınlarında doğan aziz kardeşler, tıbbı ilgi duymuş ve çeşitli hastalıkları iyileştirmişlerdir. Tanrı'nın büyük yetenek verdiği aziz kardeşlerin ellerinin dokunduğu insan ve hayvanlar hemen iyileşmişlerdir. Onların diğer bir özelliği de emekleri karşılığında hastalardan hiçbir ücret talep etmemeleriydi. Onlar, insanlardan karşılık olarak sadece Tanrı'ya inanmalarını istemekteydiler.⁵⁵⁸ Onlar, şifa verici özelliklerinin Tanrı'dan kaynaklandığını ısrarla belirtmişlerdir. Nitekim onlar sorgu sırasında bunun Tanrı'nın yardımıyla gerçekleştiğini söyleyerek kendilerini savunmuşlardır. Hâkim onlardan bunu ispat

⁵⁵⁰ “İsa elini uzatıp adama dokundu, ‘isterim, temiz ol!’ dedi. Adam anında cüzamdan temizlendi” (Matta 8/3).

⁵⁵¹ “Bu sözleri söyledikten sonra yere tükürdü, tükürükle çamur yaptı ve çamuru adamın gözüne sürdü. Adam gidip yıkandı, gözleri açılmış olarak döndü.” (Yuhanna 9/6-7).

⁵⁵² Markos 7/32-35.

⁵⁵³ “Kalabalık dışarı çıkınca İsa içeri girip kızın elini tuttu, kız ayağı kalktı” (Matta 9/25); “Yaklaşp cenaze sedyesine dokununca sedyeyi taşıyanlar durdu. İsa ‘delikanlı!’ dedi, ‘sana söylüyorum, kalk!’ ölü doğrulup oturdu ve konuşmaya başladı.” (Luka 7/14-15).

⁵⁵⁴ 2. Krallar 4/34-35.

⁵⁵⁵ Elçilerin İşleri 3/6-7.

⁵⁵⁶ Elçilerin İşleri 9/33-35.

⁵⁵⁷ Elçilerin İşleri 19/11-12.

⁵⁵⁸ Poselyanın, 188.

etmelerini istemiştir. Bunun üzerine onlar mucize göstererek oradakilerin yüz şekillerini değiştirmişlerdir. Ardından korkuya kapılan hâkim ve insanlar, yüzlerinin eski haline getirmeleri için onlara yalvarmışlardır.⁵⁵⁹ Aziz kardeşler ise, bu durumun oradakilerin Tanrı'ya inanmalarıyla gerçekleşebileceğini bildirmişlerdir. İnsanlar da inandıklarını bildirdikten sonra eski hallerine dönmüşlerdir. Bunun üzerine hâkim, aziz kardeşleri serbest bırakmıştır. İnanca göre onların, mucizevî iyileştirme görevleri öldükten sonra da günümüze kadar devam etmektedir. Bundan dolayı Ruslar hastalandıklarında ilk olarak onlara müracaat etmeyi düşünmektedirler.⁵⁶⁰

Ruslarda şifa verici özellikleriyle öne çıkan ve bu nedenle saygı gören azizlerden biri de Aziz Pantelemon'dur (III-IV. y.y.). O da hekimlikle uğraşmış, başarılı tedavi yöntemleriyle dilden dile anlatılmıştır. Nitekim o, bir yılanın zehirleyip öldürdüğü bir küçük erkek çocuğu Tanrı'nın yardımıyla tedavi etmeyi başarmıştır. Bu olay Aziz doktorun ününe ün katmıştır. Hatta bunları duyan Roma İmparatoru Maksimian onu sarayına almış, özel doktoru yapmıştır. Ayrıca o, fakirleri her zaman bedava tedavi etmiştir.⁵⁶¹ Onun da öldükten sonra iyileştirme görevini devam ettirdiğine inanılmaktadır. Bundan dolayı o Rusların hastalandıklarında ilk başvurdukları azizlerdendir.⁵⁶² Buna göre hastalar iyileşmek için ona yalvarmaktadırlar. Ayrıca hatsala iyileşmek için ondan Tanrı'ya dua etmesini de istemektedirler.⁵⁶³

Ruslarda 1876 senesinde Aziz Panteleimon'un kutsal naaşından bir parçasının Aynaroz adasından Rusya'ya getirildiğinde birçok hastanın şifa bulduğu inancı vardır. Yakın zamanda da birkaç defa Rusya'ya onun kutsal naaşının bir parçası getirilmiş ve inanişe göre çok sayıda insan ondan şifa dilemiş ve dilekleri gerçekleşmiştir.⁵⁶⁴

Ruslara göre, azizler hayatlarında da şifa verme özelliklerine sahip olmuşlardır.⁵⁶⁵ Örneğin, Moskova Metropoliti Aziz Filaret hayattayken 20 yaşındaki

⁵⁵⁹ Poselyanin, 191.

⁵⁶⁰ Poselyanin, 192.

⁵⁶¹ Balandin, 27.

⁵⁶² Gippius, 22-24.

⁵⁶³ Burenin, 215-216.

⁵⁶⁴ Gippius, 84.

⁵⁶⁵ Drozdov, 45.

kekeme kızı iyileştirmiştir.⁵⁶⁶ Amansız bir hastalığa yakalanan ve yolda ölen bir kişinin çocuğunu Aziz Sergi Radonejski hayattayken dirilterek iyileştirmiştir.⁵⁶⁷

Ruslar, şifa veren azizlerin onuruna mabetler de inşa etmişlerdir. Örneğin Aziz Nikola'nın "*Lipnolu Nikola*" (Nikola Lipenski) ikonası Knez Mistislav Vladimiroviç'e XII. yüzyılda görünmüş ve onu hastalıktan iyileştirmiştir. Knez de bunun onuruna onun için bir manastır inşa ettirmiştir.⁵⁶⁸

Rus Ortodoks Kilisesi'ne göre tıp ne kadar ilerlese ilerlesin azizlerin şifası yanında bir hiç mesabesinde kalır. Ancak, bu Kilise hastaların tıbbi tedavilere başvurmalarını yasaklamaz. Bu durumu şöyle açıklar. Hangi yönteme başvurulsun veya vurulmasın iyileşme inanca bağlıdır. Yani insanın iyileşmesi kutsalla olan bağı ve inancı oranında gerçekleşir. Bu konuda halk arasında değişik hikâyeler anlatılır. Örneğin 1868 senesinde bir çocuğun dili ve eli tutulmuştur. Babası onu hastaneye götürmüş ve orada çocuk çok acı çekmiştir. Hastanede tedavi yapılmasına rağmen, çocuğa hiçbir yararı olmamıştır. Bunlara şahit olan bir kişi çocuğun babasına Azize Evfrosiniya'nın (XIV. y.y.) kutsal naaşının bulunduğu kiliseye gitmesini söylemiştir. Baba, hemen çocuğu doğruca ayin yapılmakta olan kiliseye götürmüştür. Çocuk, Azize Evfrosiniya'nın kutsal naaşına yaklaşır yaklaşmaz iyileşmiştir. Buna sevinen baba şükredip Azize Evfrosiniya'ya dua etmiştir.⁵⁶⁹

Başka bir örnekte ise, Aziz Aleksandr Svirski'nin kutsal naaşının bulunduğu duyan yaşlı bir kadın, akciğer hastalığına yakalanan ve tıbbi yardımlarla iyileşmeyen 10 yaşlarındaki torunu Yulya'yı onun yanına götürmüş ve tüm kalbiyle dua etmiştir. Kızı hastaneye geri götürüp muayeneden geçirdiklerinde hiçbir hastalığının kalmadığı anlaşılmıştır.⁵⁷⁰

Tüm bunlar göre tüm hastalıkların dini yönü bulunmaktadır. Dolayısıyla hastalığın doğasını tanımak için onun dinî yönüne göz atmak gerekmektedir. Doktorlar, hastaya bakarken hastalığın dinî ve ruhsal yönünü göz önünde bulundurmalıdırlar.⁵⁷¹

⁵⁶⁶ Artemov, 107.

⁵⁶⁷ Artemov, 83; Konev, 15.

⁵⁶⁸ Lepahin, 13-14.

⁵⁶⁹ Trofimov, 108.

⁵⁷⁰ Dobrosotski, 7.

⁵⁷¹ Aleksi Graçev, **Kogda Boleyut Deti: Soveti Vrača-Svyaşennika**, Danilovski Blagovestnik, (4. Baskı), Moskova 2007, 4.

Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizlerin şifa verme fonksiyonu söz konusu olduğunda, Azize Meryem'in konumu tartışılmazdır. O, insanlara tarih boyunca sayısız şifa dağıtmıştır. Onun şifa mucizeleri daha çok ikonaları vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Örneğin Azize Meryem'in "*Günahkârların Şefaatçisi*" ikonasının 1844 senesinde salgın kolera hastalığından birçok insanı kurtardığına inanılmaktadır.⁵⁷² Onun "*Kaligorsklu Tanrıanası*" (Kaligorskaya Bojya Mater) ikonası da birçok insanı iyileştirmiştir. İyileştirdiği hastalıkların başında felçli, dilsiz, göz hastası vs. yer almaktadır.⁵⁷³

Azize Meryem'in en önemli ikonalarından biri sayılan "*Kazanlı*" (Kazanskaya) ikonasının, Ryazanski bölgesindeki Ryajsk şehrindeki bir katedralde bulunduğu sırada mucizevî iyileştirme gerçekleştirdiği rivayet edilmiştir (bkz. *Resim 13*). Buna göre Aziz İoann Kronştadski, iki büküm halde olan ve yürüyemeyen 16-17 yaşlarındaki bir genci, bu ikonaya dua etmesi için yönlendirmiştir. Genç adam ikonanın önünde onun dediği gibi dualar etmiş ve iyileşmiştir.⁵⁷⁴ Ayrıca, 1352 senesinde ortaya çıkan veba hastalığında Novgorodlular Azize Meryem'in "*Belirme*" (Znamenie) ikonası önünde dua etmeleriyle şifa bulup kurtulmuşlardır.⁵⁷⁵

Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizlerin şifa verme mucizeleri dikkatlice izlenmekte, hangi azizin hangi hastalığı daha çok iyileştirdiği tespit edilmeye çalışılmaktadır. Buna göre insanlar bilgilendirilmekte ve böylece hasta olanlar doğru azize yönlendirilmiş sayılmaktadır. Örneğin baş ağrısı çekenlerin ilk önce Aziz Yahya'ya müracaat etmeleri istenmektedir.⁵⁷⁶ Çünkü o, Tanrı yolunda başı kesilerek öldürülmüştür. O, başı kesilerek öldürülmesiyle bir anlamda bu tür hastalıkları iyileştirebileceğine işaret etmiştir. İnanca göre tarih boyunca ona müracaat eden insanlar gerçekten baş ağrısı hastalığından iyileşmişlerdir. Yani bu durum, tarihi olaylarla da ispat edilmiştir. Nitekim anlatılanlara göre Aziz Yahya'nın kesilmiş başını yansıtan ikonasının bulunduğu kilisede, her sene 29 Ağustos'ta birçok hasta bir araya gelmektedirler. Özellikle baş ağrısı olanlar, onun ikonasının önünde mum yakarak içtenlikle dua etmektedirler. Böylece baş ağrılarına şifa bulacağına

⁵⁷² Tsehanskaya, 31.

⁵⁷³ Tsehanskaya, 33.

⁵⁷⁴ Tsehanskaya, 29.

⁵⁷⁵ Meşeryakova-Sadovskova vd., 131; Ayrıca Azize Meryem'in Belirme ikonası konusunda bkz. <http://days.pravoslavie.ru/Life/life3233.htm> (07.04.2010).

⁵⁷⁶ Burenin, 216.

inanmaktadırlar. Kilise, el ağrısında Azize Meryem'in "Üç El" (Troeruçitsa) ikonasına müracaat edilmesini tavsiye etmektedir (bkz. Resim 14). Ayrıca el ağrısı için Aziz İoann Damaskin'e de müracaat edilmesini teşvik etmektedir.⁵⁷⁷ Nitekim o, saldırıya uğrayarak eli kopartılmış ve acısını Azize Meryem'in ikonası önünde onunla paylaşmış birisidir. Rivayete göre Azize Meryem'in ikonası yanında uykuya dalan Aziz İoan Damaskin kalktığı anda elinin iyileştiğini görmüştür. Bu yüzden el ağrılarında onun şifa veren özelliğine sahip olduğuna inanılmaktadır. Ruslarda çocuk hastalıklarıyla ilgili konularda Azize Meryem'e müracaat etmek yaygındır. Çünkü o, çocuğu İsa'yı en iyi şekilde dünyaya getirmiş ve sağlıklı bir şekilde büyütüştür.⁵⁷⁸

Ayak ağrısında Aziz Simeon Verhoturski'ye müracaat edilmelidir. Nitekim o, Moskova'dan Sibiryaya kadar yaya gitmiş, ayakları şişmesine rağmen meşakatlere katlanmış ve oradaki insanları ilk defa dinle tanıştırmıştır. Bu yüzden o ayak ağrılarını iyileştirme yeteneği kazanmıştır. Ayrıca, onun kutsal naaşı sayesinde ayak ve göz ağrıları bulunan yüzlerce insanın iyileştiği bildirilmektedir.⁵⁷⁹

Bel ağrısında Aziz Serafim Sarovski'ye müracaat edilmelidir.⁵⁸⁰ Çünkü o, hayatta iken haydutlar tarafından saldırıya uğramış ve bunun sonucunda beli eğik kalmıştır. Bu vaziyette ömrünü geçirmiştir. Göğüs hastalıklarında Rostov Metropoliti Aziz Dimitri'ye (1709) müracaat edilmelidir. Onun bu tür hastalıkları tedavi ettiği ve kendisinin de bu hastalık yüzünden öldüğüne inanılmaktadır. Ölümünden sonra da Aziz'in kutsal naaşı etrafında mucizeler gerçekleşmiş ve insanlar bu tür hastalıklardan iyileşmiştir.⁵⁸¹

Uykusuzluğa yakalananlar Aziz Simeon Stolpnik'e müracaat etmeleri gerekmektedir. Çünkü o, 80 sene yalvarıp dua edip durmayı seçmiş ve bundan dolayı uykusuz geceler geçirmiştir.⁵⁸² Bununla beraber körlükten kurtulmak için Metropolit

⁵⁷⁷ Taisiya Stepanovna Oleynikova, **Svyatie: Kakomu Svyatomu v Kakih Sluçayah Molitsya**, İzdatelstvo Pravoslavnogo Bratstva Svyatogo Apostola İonna Bogoslova, Moskova 2007, 16; Voskoboynikov, 65.

⁵⁷⁸ Burenin, 222.

⁵⁷⁹ Bayukanski, 120-122.

⁵⁸⁰ Otets Vadim, **Leçenie Pravoslavnimi Molitvami: Soveti Pravoslavnogo Svyaşennika**, İzdatelstvo Ast-Stalker, Moskova 2006, 16.

⁵⁸¹ Oleynikova, 17.

⁵⁸² Bayukanski, 104.

Aziz Aleksey'e müracaat edilmelidir. Çünkü o, 1357 senesinde Moğol Hanı Canıbek'in kör karısı Taydula'yı mucizevî bir şekilde iyileştirmiştir.⁵⁸³

Rus Ortodoks Kilisesi'nde insanlara şifa veren azizler konusunda bilgiler verilmeye çalışılmaktadır. Bunlardan bazıları kısaca şöyledir. Boğaz ağrısında Aziz Vlasi'ye,⁵⁸⁴ Göz hastalığında Azize Meryem'in "Kazanlı" ikonasına ve Aziz Lukay'a, vücudun zayıflaması halinde ve çocuğun doğumunun kolay olması konusunda Aziz Aleksandr Svirski'ye, delilik ve hafıza kaybı hastalığında Aziz Andrey'e müracaat edilmelidir.⁵⁸⁵ Losemi hasalığına yakalanmış olanların Aziz İoann Voin'e, cine tutulanların Aziz Simeon Stolpnik'e,⁵⁸⁶ felç hastalığına yakalanmış olanların Aziz Aleksandr Svirski'ye, tüberküloz hastalığına yakalananların Aziz Dimitri Rastovski'ye,⁵⁸⁷ diş ağrısı çekenlerin Metropolit Aziz İona'ya⁵⁸⁸ müracaat etmeleri tavsiye edilmektedir.

Ruslar, azizlerin naaş ve ikonalarından akan yağların da kutsal olduğuna ve şifa verdiğine inanmaktadırlar. Bundan dolayı onlar bunlardan akan yağları saklamakta ve hastalara şifa niyetinde sürmektedirler.⁵⁸⁹

2. Korumaları

Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizlerin önemli fonksiyonlarından biri de, onların koruyucu özelliğe sahip olmalarıdır. Ruslar, kendileri ve ülkelerinin azizlerin koruması altında olduğuna ve bundan dolayı tarih boyunca onca zorluk, baskı ve düşman saldırılarına rağmen ayakta kaldıklarına ve böylece başarıya ulaştıklarına inanmaktadırlar. Ayrıca onlara göre Tanrı, her insana önem vermektedir. Bundan dolayı Tanrı, insanları doğduklarından hemen sonra koruma altına almakta ve onlara koruyucu melekler vermektedir. İnsanlar tarafından görülemeyen bu melekler, onları hayatlarının sonuna kadar kötülük ve saldırılara karşı korumakta, insanlara günah işlememeleri konusunda uyarıda bulunmaktadırlar.⁵⁹⁰

⁵⁸³ Voskoboynikov, 65; Burenin, 218; Kurat, 93.

⁵⁸⁴ Burenin, 217.

⁵⁸⁵ Burenin, 217-221; Vadim, **Leçenie Pravoslavnimi Molitvami**, 17.

⁵⁸⁶ Bayukanski, 101-104.

⁵⁸⁷ Meşeryakova-Sadovskova vd., 181.

⁵⁸⁸ Oleynikova, 9.

⁵⁸⁹ **Osnovi Pravoslavnoy Veri**, 107.

⁵⁹⁰ Bilinski-Rogozzyanski vd., 28; Pomazanski, 125; Ayrıca bkz. Matta 18/10.

Ruslarda koruyucu sıfatı ile öne çıkan azizlerin başında Azize Meryem yer almaktadır. Onun Rusya'nın koruyucusu olduğuna, ona hayat verdiğiğine inanılmaktadır. Ayrıca o zor durumlarda insanları hızlı bir şekilde koruma altına almaktadır. Onun koruma faaliyetleri konusunda birçok rivayet zikredilmiştir. Şifa verme konusunda belirttiğimiz gibi onun koruma mucizeleri de ikonaları vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Örneğin onun ünlü ikonalarından biri olan “*Kazanlı*” ikonası 1612 senesinde gönüllü askerler arasında mucizevî bir şekilde ortaya çıkmış ve Moskova'yı Polonyalılara karşı koruyarak, kurtulmasını sağlamıştır. Rus Ortodoks Kilisesi'nde bu olayın anısına 4 Kasım'da kutlama yapılmaktadır.⁵⁹¹

Başka bir örnekte ise, Knez Vasili Kostromski, Moğollara karşı mücadelede onun “*Feodorov*” (Feodorovskaya) ikonasıyla⁵⁹² meydana çıkmış ve başarılı olmuştur.⁵⁹³ Ayrıca Romanovlar hanedanından (1613-1917) ilk çarın seçimi ve kutsanmasında da bu ikonanın esas rol oynadığına inanılmaktadır. Böylece bu ikona; uzun zaman Romanovlar hanedanının özel olarak saygı gösterdiği koruyucu ikonası olmuştur.⁵⁹⁴

Ruslar, onun ikonalarının kendi aralarındaki düşmanlıkları da engellediğine inanmaktadırlar. Örneğin onun “*Belirme*” ikonası, 1170 senesinde Novgorodluları, Suzdallıların saldırısına karşı korumuştur.⁵⁹⁵

Ruslar, onun “*Vladimirli*” ikonasının da kendilerini koruduğuna inanmaktadırlar. Örneğin onun bu ikonası, 1395 senesinde Timur'un saldırısından Moskova'yı korumuştur.⁵⁹⁶ Rivayete göre, Timur'un rüyasına giren Azize Meryem

⁵⁹¹ 1579 senesinde Kazan'da gerçekleşen yangından sonra Azize Meryem, dokuz yaşındaki bir kıza rüyasında görünmüş ve ona yanmış bir evin yerini kazmasını ve kendisinin ikonasını almasını istemiştir. Kız rüyasını annesine haber vermiş, annesi de Kazan Metropoliti Aziz Germogen'e bildirmiştir. Bunun üzerine kızın tarif ettiği yeri birkaç defa kazan gönüllüleri hiçbir şey bulamamıştır. Kızın kendisi kazma küreği alıp tarif ettiği yeri kazınca oradan Azize Meryem'in “*Kazanlı*” ikonasını bulmuştur. Ardından bu ikonayı Aziz Germogen Aziz Nikola Kilisesi'ne yerleştirmiştir. İnanca göre bu ikona orada mucizeler gerçekleştirmiştir. (Voskoboynikov, 144); Ayrıca bkz. **Moskovski Mesyatseslov: Spravoçnik Prihojanina**, Moskova 2007, 29; Talberg, 311.

⁵⁹² Feodor ikonası, Şehit Aziz Feodor Stratilat Manastırı'nda bulunduğu için bu isimi almıştır. (Nadejda Dimitrieva, <http://www.pravoslavie.ru/put/050829141828.htm> (07.09.2009).)

⁵⁹³ Bu ikonanın Luka tarafından çizildiğine inanılmaktadır. Ancak bu ikonanın ne zaman Rusya'ya geldiği belli değildir. Onunla ilgili ilk bilgiler XII. yüzyıla aittir. Bu ikona bir şapelde görünmüştür. Bu ikona anısına Knez Giorgi Goredetski manastır inşa ettirmiştir. (Oleg Starodubtsev, <http://www.pravoslavie.ru/put/040917102757.htm> (05.10.2009).)

⁵⁹⁴ Tsehanskaya, 19-21.

⁵⁹⁵ Talberg, 39; **Moskovski Mesyatseslov**, 38.

⁵⁹⁶ Talberg, 25.

ve azizler, ona kendilerinin bu ülkeyi koruyacaklarını söylemiş ve ona uyarıda bulunmuştur. Bundan dolayı Timur ülkeye saldırma fikrinden vazgeçmiş ve çekinerek geri dönmüştür.⁵⁹⁷

Ruslarda koruyucu sıfatıyla sık sık kendinden söz ettiren azizlerden birisi de Aziz Nikola'dır. O, Azize Meryem gibi çabuk koruyan ve yardım eden azizdir.⁵⁹⁸ Bundan dolayı insanlar çok zor durumda oldukları zaman ilk etapta Azize Meryem veya Aziz Nikola'dan yardım istemektedirler.

Aziz Nikola'nın koruma mucizeleri de daha çok ikonaları vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Dolayısıyla Ruslar tarafından bu ikonalar çok sevilmiş ve onlara saygı duyulmuştur. Örneğin günümüzde Rusya'nın Ulyanovski ilindeki yüksek bir dağda onun ikonası bulunmaktadır. Rivayete göre yerli halkı düşman tehdit ederek üzerlerine yürüdüğü zaman, o ateşler içinde ve elinde kılıçla kalabalık içerisinde görünmüştür. Düşmanlar bu durumdan korkarak geri dönmüşlerdir. Böylece halk bu ikonanın kendilerini koruduğuna inanmış ve çok sevmiştir. Aynı zamanda şifalar verdiği inanan Aziz'in bu ikonasına günümüzde Mayıs ayında hac turları düzenlenmektedir.⁵⁹⁹

Onun sağ elinde kılıç, sol elinde şehri tuttuğu "*Mojayskli*" (Mojayski)⁶⁰⁰ ikonası şehir, knez ve askerlerin koruyucusu sayılmıştır. Bundan dolayı her zaman knezler kendilerine yardım ve koruyuculuk etmesi için onun bu ikonasına saygı göstermişlerdir.⁶⁰¹

Onun başka bir ikonasının koruyuculuğu konusunda şunlar rivayet edilmiştir. Buna göre XI. yüzyılda Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşlerin anma gününde Kiev zenginlerinden bir aile, kayıkla aziz kardeşlerin adını taşıyan mabede gelmiştir. Dönüşte kayığın sallanmasıyla anne elinden çocuğunu suya düşürmüştür. Onu sudan kurtarmaya çalışan çaresiz anne ve baba bağırarak Aziz Nikola'yi yardıma çağırılmışlardır. Çocuğu sudan kurtarmayı başaramayan anne ve baba bir süre sonra çaresizce evlerine dönmüşlerdir. Ancak olay gecesini için Sopya Katedrali'ne

⁵⁹⁷ Dimitri Orehov, **Svyatyje İkonı Rossi**, Amfora, Petersburg 2006, 38-39.

⁵⁹⁸ Korneeva, 13.

⁵⁹⁹ Tsehanskaya, 19-21.

⁶⁰⁰ Aziz Nikola'nın Mojayskli ikonası, Rusya'nın Mojaysk kentindeki Aziz Nikola Kilisesi'nde bulunduğundan dolayı bu ismi almıştır. (<http://www.pserpuhov.ru/vmonastir/sviatini/Mozhaysky.php> (05.03.2010).

⁶⁰¹ Ostrovskaya, 48-49.

giden bir keşiş kapıya yaklaşınca bir çocuk sesi duymuştur. Buraya bakınca ıslak bir Şekilde Aziz Nikola'nın ikonasının önünde çocuğu bulmuştur. Ardından keşiş, anne ve babayı bularak, çocuğu sağlam bir Şekilde onlara teslim etmiştir. Günümüzde de bu katedralde bulunan onun ikonası bundan sonra çok ünlenerek sayęı duyulmuş ve “*Islak*” (Mokroy) ismiyle anılır olmuştur. Ayrıca onun “*Ugreşli*” (Ugreşski) ikonasının da koruyucu özelliği bulunmaktadır. Rivayete göre Aziz Dimitri Donskoy, askerleriyle Moğollara karşı hareket ettiği sırada Aziz Nikola, “*Ugreşli*” ikonasında ona görünmüş ve zaferinin yakın olduğunu ona haber vermiştir. Zafer sonrası bu ikonanın anısına Aziz Dimirti Donskoy bir mabet inşa ettirmiştir.⁶⁰²

Ruslara göre Aziz Nikola sadece Hıristiyanların değil, tüm insanlığın koruyucusudur. Nitekim onun diğer din mensuplarının koruduğuna dair birçok olay mevcuttur. Örneğin 1917-1922 senelerinde Rusya'dan Çin'e giden bir gurup Rus, orada tapınak inşa etmişlerdir. Tapınağa onun ikonasını da asmışlardır. Bir süre sonra tapınağa yakın bir yerde bir Çinli suda balık avlarken, balık teknesi ile rüzgâra kapılmış ve batma anında tapınağın yanından geçerken gördüğü, ancak ismini dahi bilmediği ikonadaki Aziz Nikola'ya “*ihtiyar bana yardım et diye*” yalvarmıştır. Bunun üzerine Aziz Nikola onu hızlı bir Şekilde tehlikeden kurtarmıştır. Anlatılanlara göre bundan sonra olayı duyan Çinliler de ona sayęı duymaya ve tehlike anlarında koruması için ona dua etmeye başlamışlardır.⁶⁰³

Ruslarda koruyucu özelliği ile öne çıkan azizlerden birisi de Aziz Sergi Radonejskiy'dir. Nitekim o, halkını ve ülkesini çok sevdiği için, halk tarafından da her zaman sevgiye layık görölmüştür. Buna göre onun ülkenin zor durumda olduğu zamanlarda dinî kişiliği ve samimî dualarıyla halkını Moğol işgaline karşı koruduğuna inanılmaktadır. Ruslara göre Tanrı, öldükten sonra da onu tüm Rusya'nın koruyucusu yapmıştır.⁶⁰⁴

Ruslar için ilk Rus azizesi sayılan Azize Olga'nın da koruyuculuk açısından önemi büyüktür. Çünkü o kendi ülkelerinden çıkan ilk koruyucu ve duacılarıdır. O da çok hızlı korumaya gelen özelliğe sahiptir.⁶⁰⁵

⁶⁰² Poselyanin, 239.

⁶⁰³ Krupin, 14-15.

⁶⁰⁴ Trostnikova, 228.

⁶⁰⁵ Krupin, 48.

Ruslarda her bölge ve şerhlerin koruyucu azizleri de mevcuttur. Bu özellikle olan azizlerin kendilerine ait bölgeleri koruma altında bulundurdıklarına inanılmaktadır. Örneğin Aziz Aleksandr Nevski'in küçük oğlu Aziz Daniil Moskovski (1261-1303) Moskova'nın koruyucusu sayılmaktadır. Çünkü o Moskova daha küçük bir knezlik iken buraya knez olmuş ve Moskova şehrini her türlü kötülöklere karşı korumuş ve ona gelecekte başkent olma yolunda büyük katkılar yapmıştır. Bundan dolayı Aziz Daniil Moskovski'ye "*Moskova'nın Sahibi*" denilmektedir.⁶⁰⁶ Bunun yanında Moskova'da Metropolit olarak görev yapan ve daha sonra büyük mucizeler gösteren Aziz Petr de Moskova'nın koruyucusu sayılmaktadır.⁶⁰⁷ Aynı şekilde Azize Evfrosinya da Moskova'nın koruyucusu ve dolayısıyla tüm Rusya'nın koruyucusu sayılmaktadır.⁶⁰⁸ Öte yandan Ruslarda azizlerin isimleri insanlara, kilise ve manastırlara verilmektedir. Azizini ismini alan kişi veya mekânlar o aziz tarafından korunmaktadır.

Rus Ortodoks Kilisesi'nde hangi azizini neleri koruduğı da tespit edilmeye çalışılmıştır. Örneğin alkolizme karşı Azize Meryem'in "*İçki İçilmez Tas*" (Neupivayemaya Çavaş) ikonasının koruduğına inanılmaktadır. Bundan dolayı Ruslar bu illetten korunmak için onun bu ikonasına dua etmektedirler (*bkz. Resim 15*).⁶⁰⁹

Bu Kilise, yolculuk öncesi insanlara Azize Meryem'in "*Rehber*" ikonasının önünde dua etmelerini de önermektedir. Buna göre, onun bu ikonası yolculuk sırasında tüm kaza ve belalardan insanları korumaktadır. Eğer yolculuk deniz

⁶⁰⁶ Malyagin, 16.

⁶⁰⁷ Gleb Kaleda, **Polnota Jizni vo Hriste: Propovedi**, İzdatelstvo Zaçatevski Monastır, Moskova 2001, 77.

⁶⁰⁸ Trofimov, 100.

⁶⁰⁹ Bu ikonanın şöyle bir hikâyesi bulunmaktadır. Buna göre 1878 senesinde eskiden asker olan bir kişi alkole çok alışmış ve bu yüzden ayakları tutmaz hale gelmiştir. Ancak o bu duruma rağmen içki içmeye devam etmiştir. Bir gün rüyasında bir ihtiyar görünmüş ve ona Serpuhov şehrindeki manastıra gitmesini ve orada Azize Meryem'in "*İçki İçilmez Tas*" ikonasına dua etmesini söylemiştir. Bunu yaparsa sağlığına kavuşacağını bildirmiştir. Önceleri adam, rüyaya pek aldırmamıştır. Ancak ihtiyar onun rüyasına defalarca girmeye devam etmiştir. Sonunda o yolculuğa çıkmaya karar vermiş ve tüm acılarına rağmen yola çıkmıştır. Yoldayken bir yerde dinlenmek için mola vermiş ve uykuya dalmıştır. Gece kendini iyi hissetmeye başlamıştır. Denemiş ve ayağının iyileşmeye başladığını görmüştür. Manastıra gidip oradakilere sorunca böyle bir ikonanın olmadığını söylemişlerdir. Sonra oradaki din görevlileri manastırın kapısının üzerinde asılı duran tablonun arkasına bakmışlar ve onun arka tarafında Azize Meryem'in gerçekten "*İçki İçilmez Tas*" ikonasının olduğunu görmüşlerdir. Bundan sonra bu ikona tüm Rusya'ya yayılmış ve insanların alkolizme karşı koruduğı inancıyla sık sık başvurdukları ikona haline gelmiştir. (Otets Vadim, **Pravoslavniye Molitvi Na Vse Sluçai Jizni: Soveti Pravoslavnogo Svyaşennika**, İzdatelstvo Ast-Stalker, Moskova 2002, 49-50).

yolculuğuyorsa, Aziz Nikola'ya müracaat edilmelidir.⁶¹⁰ Çünkü o yolcuların, özellikle deniz yolcularının koruyucu azizi sayılmaktadır.⁶¹¹

Ev sahibi olanlar, evlerinin korunması için Aziz Daniil Moskovski'ye müracaat etmelidirler. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Aziz Daniil Moskovski Rusya'nın kalbi olan Moskova'nın ev sahibi olmuş ve onu korumuştur. Bundan dolayı inananlar ondan evin sağlam olması, ev fertlerinin korunması için dua etmektedirler.⁶¹²

Ruslarda ayrıca Aziz Petrus balıkçıların koruyucusudur. Aziz Zosim Solevetski ve Aziz Savvati Solovetski arıcıların koruyucularıdır.⁶¹³ Savaş sırasında askerlerin korunması için Aziz Georgi Pobedonostski ve Aziz Nikita'dan yardım istenmelidir.⁶¹⁴ Bununla beraber ölüm tehlikesi, kış yolculuğu, yırtıcı hayvanların saldırısına karşı korunması için tavsiye edilen azizler de bulunmaktadır.⁶¹⁵

3.Yardım Etmeleri

Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizlerin fonksiyonlarından biri de yardım edicilikleridir. Yukarıda da belirtmeye çalıştığımız gibi Göksel Kilise ve Yeryüzü Kilisesi üyeleri arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. Bunun gereği olarak azizler yeryüzündeki kardeşlerine yardım etmektedirler. Onların; insanlara gökten bakmakta olduklarına, insanlar içerisinde gezdiklerine ve yardım gereken insanları aradıklarına inanılmaktadır. İnananlar da ayinlerde Azize Meryem başta olmak üzere diğer tüm azizlerin kendileri için yardım ve şefaatte bulunmaları için dua etmektedirler. Böylece azizlerle insanlar arasında sıkı bir bağ kurulmaktadır.⁶¹⁶

Ruslarda yardım edici özelliği ile yine Azize Meryem öne çıkmaktadır. O, yardım isteyenlerin isteklerini geri çevirmemektedir. O, azizler içerisinde yardıma en çabuk gelen azizedir. Çünkü o oğluna herkesten daha yakındır. Bundan dolayı onun aracılığı ile ulaştırılan isteklerin daha çabuk kabul edileceğine inanılmaktadır. Hatta diğer azizlerin de mucizeleri, İsa ve annesi Azize Meryem sayesinde

⁶¹⁰ Vadim, **Pravoslavnie Molitvi Na Vse Sluçai Jizni**, 11-12.

⁶¹¹ Trostnikov, 287.

⁶¹² Vadim, **Pravoslavnie Molitvi Na Vse Sluçai Jizni**, 42.

⁶¹³ Bayukanski, 58.

⁶¹⁴ Vadim, **Pravoslavnie Molitvi Na Vse Sluçai Jizni**, 39-40.

⁶¹⁵ Vadim, **Pravoslavnie Molitvi Na Vse Sluçai Jizni**, 16-17.

⁶¹⁶ Kronşadtstki, 27.

gerçekleşmektedir. Çünkü Azize Meryem azizler üstü şefaathçi ve yardım edici konumuna sahiptir.⁶¹⁷

Onun “*Kazanlı*” ikonası Paltovski savaşında orduyla birlikte savaş alanına götürülmüştür. Çar I. Petro başta olmak üzere askerler bu ikonanın önünde dua edip, ondan yardım istemişlerdir. Bunun üzerine onların istekleri kabul olmuş ve onlar 1708 senesinde İsveçlilere karşı önemli bir zafer kazanmışlardır. Çar I. Petro, kendi ve ordusuna yardım eden bu ikona adına Petersburg’da bir katedral inşa ettirmiştir. Ayrıca, onun bu ikonasının ikinci dünya savaşında da askerlere yardım ettiğine inanılmaktadır.⁶¹⁸

Azize Meryem’in “*Vladimirli*” ve “*Belirme*” ikonaları da yardım etme özelliğine sahiptir. 1164 senesinde onun “*Vladimirli*” ikonası önünde dua eden Knez Andrey Bogolyübski Bulgarlara karşı zafer kazanmıştır. 1240 senesinde ise, onun “*Belirme*” ikonası Neva’da İsveçlilerle savaşan Rus askerlerine yardım etmiştir.⁶¹⁹

Ruslarda diğer konularda olduğu gibi yardım etme konusunda tartışılmaz öneme sahip azizlerden biri de Aziz Nikola’dır. Onun da her zaman yardım etmek için muhtaçlara koştuğuna inanılmaktadır. Nitekim o hayattayken de insanlara yardım ederek bunu kanıtlamıştır. Ayrıca o istekleri hiçbir zaman geri çevirmemektedir.⁶²⁰ O, daha çok fakir ve çok üzölmüş olanlara yardım etmektedir. Eskiden Rus tüccarların ticaretlerine yardım etmesi için bu azizin adına kiliseler inşa ettiği rivayet edilmiştir. Anlatılanlara göre ondan her yardım isteyenin istekleri yerine gelmiştir.⁶²¹

Yardım edicilik konusunda Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşleri de zikretmek yerinde olacaktır. Yukarıda da değinmeye çalıştığımız gibi aziz kardeşler, Aziz Aleksandr Nevski ve askerlerine yardım etmiştir. Bundan dolayı Aziz Aleksandr Nevski ve askerleri düşmanlarını pöskürtmeyi başarmıştır. Askerleriyle Novgorod’a muzaffer olarak geri dönen Aziz Aleksandr Nevski, Sofiyski Mabedi’nde bir ayin düzenlemiş ve yardımını dolayısıyla Tanrı ve azizlere şükranlarını sunmuştur.⁶²² Aynı şekilde yukarıda da bahsettiğimiz gibi Aziz Georgi Pobedonosets, Aziz Boris ve

⁶¹⁷ Bayukanski, 19.

⁶¹⁸ Bayukanski, 46-47.

⁶¹⁹ Lepahin, 12-13.

⁶²⁰ Krupin, 21.

⁶²¹ Trostnikova, 287.

⁶²² Poselyanin, 15.

Aziz Gleb kardeşler ve Başmelek Mikail, savaş sırasında Aziz Dimitri Donskoy'a yardım etmiştir.⁶²³ Bunun yanında savaş günü Azize Meryem'in doğum gününe denk geldiği için Aziz Dimitri Donskoy, Azize Meryem'e kazanmak için dua etmiştir. Azize Meryem de onun duasını geri çevirmemiş, ona yardım etmiştir.⁶²⁴

Ruslarda Aziz Petr Muromski ve Azize Fevroniya Muromskaya'nın kutsal aile birliğinin koruyucuları olduklarına inanılmaktadır. Ruslar, onların aşk, evlilik, aile birliği ve aile sevgisini temsil ettiklerini düşünmekte ve bu konularda onlardan yardım istemektedirler.⁶²⁵ Ruslarda ayrıca iyi bir eş bulmak, güzel bir evlilik gerçekleştirmek, evliliğin yolunda gitmesi, evliliğin kötülüklerden korunması ve çocukların sağlam dünyaya gelmesi için birçok azizden de yardım istenmektedir.⁶²⁶

E. Azizliğin Kanonizasyon Süreci

Kilisenin bir kimsenin azizliğini tanımasına kanonizasyon denilmektedir. Rus Ortodoks Kilisesi'nde bu konuda ilk önce şu hususlar öne çıkmaktadır. Buna göre kanonizasyon, Göksel Kilise'deki dindarın önemini belirtmek için yapılan işlem değildir. Aksine oradan Yeryüzü Kilisesi'ne bildirilen kimsenin kabul edilme işlemidir. Nitekim daha bilinmeyen azizler mevcuttur. Dolayısıyla kilise hiçbir zaman daha kanonlaştırılmayan bazı dindarlara dua edilmesini yasaklamamıştır.⁶²⁷ Yani bu işlem Göksel Kilise için değil Yeryüzü Kilisesi için gereklidir.⁶²⁸

Kanonizasyonda ayrıca halkın dindarla ilgili saygısı önemlidir. Başka bir ifade ile bu işlem onların zamanla biriktirdiği dindarla ilgili saygılarının kilisece resmî olarak onaylanmasıdır.⁶²⁹ Öte yandan bu işlemde genel olarak aziz adayının hayatında gösterdiği erdemler ve hayatında veya ölümünden sonra gerçekleştirdiği mucizeler esas alınmaktadır. Bu özelliklerin bir araya gelmesiyle kilise onu aziz ilan etmekte ve inananları saygı duymaya ve onu anmaya çağırılmaktadır. Ardından kilise,

⁶²³ Krupin, 71.

⁶²⁴ Trostnikova, 267.

⁶²⁵ E.G. Malışeva, **Pravoslavny Brak**, Tsentrpoligraf, Moskova 2004, 123-127.

⁶²⁶ Malışeva, 132-134; Oleynikova, 35.

⁶²⁷ Fedotov, 15-16; Tsypin, 332.

⁶²⁸ Fedotov, 117.

⁶²⁹ Fedotov, 16.

azizin anısına ayin yapmaya, onun ikonasının resmedilmesine ve hayat hikâyesinin yazılmasına izin vermektedir.⁶³⁰

Latince “*canonizatio*” kelimesinden gelen ve kök manası “*liste*”, “*katolog*” olan⁶³¹ kanonizasyon terimi batı ilahiyatçıları tarafından Hıristiyanlığın ortaya çıkmasından çok sonra kullanılmaya başlamıştır. Eskiden azizin kilisece resmîleşmesi, Doğu Kiliselerinde tek terim ile izah edilmemiştir. Bunun yerine bu tür olayda “*Azizler Safına Dâhil Etme*” (Priçteniye k Liku Svyatıh) terkibi kullanılmış ve bu terkip Ruslara geçerek Rus Ortodoks Kilisesi’nde günümüze kadar kullanıla gelmiştir.⁶³² Günümüzde ayrıca bu Kilise’de kanonizasyon terimi de kullanılmaktadır.

Bu Kilise’de azizler genel ve bölgesel düzeyde kanonlaştırılmaktadırlar. Yani genel konsillerde azizliğe kabul edilen şahıs, tüm Rusların azizi olarak kabul görmektedir. Bunun yanında bölgesel kilise yönetimlerinin de azizleri kanaonlaştırma yetkisi vardır. Yani bir Piskopos, Patriğin rızasıyla bölgesinde saygı duyulan bir kimseyi azizliğe yükseltebilmektedir.⁶³³

Azizleri kanonlaştırma uygulaması, zamanın şartlarına göre gelişim ve değişim göstermiştir. Eskiden dindarı azizliğe yükseltmek için özel yazı kuralları olmamış ve önemli de görülmemiştir. Bu dönemlerde azizin tanınması sadece yerel Piskoposun rızasıyla azizin isminin listeye (diptih, sinodik) kaydını geçirmek ve azizin ölümünü anma günülerini düzenlemekten ibaret olmuştur. Ayrıca bu dönemlerde yaptığı faaliyet ve mucizeleriyle ünlene dindarlar bizzat halk tarafından azizliği onaylanmıştır. Genelde onlar başlangıçta bölgesel olarak (örneğin kendi manastır ve piskoposluk bölgelerinde) aziz sayılmıştır. Ardından da onların mucizelerinin ve anma törenlerinin artmasıyla tüm kilisenin azizi haline gelmişlerdir.⁶³⁴

Azizlerin kilisece resmîleştirilmesi, Hıristiyanlığın sonraki dönemlerinde Doğu ve Batı bölgelerinde farklı seyir izlemiştir. Doğu Kiliselerinde eski gelenek devam ettirilirken, Batı Kilisesi bu işi daha ciddiye almaya başlamıştır. Nitekim V.

⁶³⁰ Fedotov, 16-17; Meşeryakova-Sadovskova vd., 198-199.

⁶³¹ Jivov, 35-36.

⁶³² Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatıh v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 41.

⁶³³ Meşeryakova-Sadovskova vd., 198-199.

⁶³⁴ Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatıh v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 41.

yüzyıldan itibaren Batı Kilisesi bu konuda bazı işlemler başlatmıştır. Örneğin, Papa Gelasi azizlere ithaf yazısı (dedicatio) vermeyi kural haline getirmiştir. Bununla heretik kabul ettiği kişilerin aziz ilan edilmesinin önüne geçmeyi amaçlamıştır.⁶³⁵

X. yüzyıla gelindiğinde Doğu Kiliselerinde, bölgesel düzeyde aziz kabul edilen şahısların isimlerinin listeleri ortaya çıkmaya ve bunların onuruna Bizans İmparatorluğu'nun her tarafında kiliseler kurma geleneği gelişmeye başlamıştır. Batı Kilisesi'nde ise, bu yüzyıldan itibaren Piskoposlar, azizleri yüceltmek ve kendi bölgelerinde bunu yayabilmek adına Roma'ya müracaat edip, onay istemeye başlamıştır. Bundan sonra Batı dünyası Doğu dünyasından farklı olarak bu uygulamayı sistemli hale getirmiştir. Bu yıllarda aziz unvanı konsil kararlarına göre verilmekteyse de zamanla kanonlaştırma yetkisi Papa'nın eline geçmiştir.⁶³⁶

Doğu Kiliselerinde bu yüzyıllarda birbirinden kopuk azizlerle ilgili takvim, liste ve anma törenleri gibi bölgesel farklılıklar, kilise ayinlerinde sıkıntılara sebep olmuştur. Bu durumda takvim, liste ve azizlerin hayatıyla ilgili bilgileri birleştirme sorunu gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda Simeon Metafrast ve İoann Ksifilin, İmparator Vasili döneminde (976-1025) Doğu Kilisesi'nde önemli yeri olan ve sırasına göre tüm azizlerin hayatını anlatan yazıları bir araya getirmiştir. Sonraki dönemlerde bu yazılar, İstanbul Kilise takviminin temelini oluştururken, ardından Kievo-Peçerski Manstır takviminin içeriğinde yer alarak ardından Rus Ortodoks Kilisesi takviminin esasını oluşturmuştur.⁶³⁷

Başka bir ifade ile Doğu Kiliselerinde azizi resmîleştirme işi, Batı Kilisesi'ne göre esnek kalmıştır. Yani eski gelenek devam ettirilmiştir. Buna göre azizler önce insanların gönlünde yer almış ve onlar tarafından aziz sayılmıştır. Bir kimsenin azizliğinin Tanrı tarafından kabul edildiği, azizin belirti ve mucizeleriyle anlaşılmaktadır. Küçük bir çevrede yüceltmeye başlayan aziz, zamanla onunla ilgili haberlerin köyden köye, şehirden şehre ulaşmasıyla tanınır hale gelmekte ve bu da onun aziz olarak kilisece resmîyet kazanmasına yol açmaktadır.⁶³⁸

Rus Ortodoks Kilisesi'ndeki kanonlaştırma tarihini beş döneme ayırmak mümkündür. Birincisi Rusların Hıristiyanlaşmasından Makarievski Konsili'ne

⁶³⁵ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 42.

⁶³⁶ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 42.

⁶³⁷ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 42-43.

⁶³⁸ Tsipin, 333-334.

kadarki dönem. İkincisi Makarievski Konsili'nin yapıldığı senelerdir (1547-1549). Üçüncüsü bu konsillerden Kutsal Sinod'un oluşturulmasına kadarki dönemdir. Dördüncü dönem Kutsal Sinod dönemidir (1721-1917). Son olarak beşinci dönem ise, Patrikliğin yenilenmesinden (1917) günümüze kadar devam eden zamanı içermektedir.⁶³⁹

Azizleri kanonlaştırma yetkisi, ilk yüzyıllarda Kiev Metropolitlerinde olmuştur. Daha sonra bu yetki Moskova Metropolitlerine geçmiştir.⁶⁴⁰ Örneğin Kiev Metropoliti İoann, XI. yüzyılda resmî olarak ilk Rus azizleri sayılan Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşlerin onuruna yortu düzenlemiştir.⁶⁴¹

XI-XVI. yüzyıllarda dindarın azizliğe yükseltilmesinde, mucize en önemli faktör sayılmıştır. Ayrıca bu yüzyıllarda mucize gösterdiğine inanılan aziz adayın naaşının çürümediğine kanaat getirildiği takdirde mezarı açılmış ve ardından onun naaşı kilise veya manastırlara taşınmıştır. Böyle bir kanaatle mezarları açılanlar arasında Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşler, Azize Olga, Aziz Feodosi Peçerski gibi kimseler yer almaktadır.⁶⁴²

İlk döneme ilişkin kilise takviminde yetmiş yakın azizin ismi yer almıştır. Bunlardan yirmi ikisi tüm kilisece aziz olarak kabul edilmiştir. Belirttiğimiz gibi onların azizliğe yükselmesinde, mucize en önemli faktör olmuştur. Yani inananlar, aziz adayının din adına gösterdiği erdemlerden çok, onun mucize göstermesine ilgi duymuşlardır. Nitekim Aziz Vladimir'in Ruslar için din adına yaptığı faaliyetlerin önemi o kadar büyük olmasına rağmen (onların topluca vaftiz olmasını sağlamıştı) iki yüz sene kilisece aziz olarak kabul görmemiştir. Ne zaman Aziz Aleksandr Nevski, Aziz Vladimir'in ölüm günü olan 15 Temmuz'da İsveçlileri yenilgiye uğrattınca ve ardından Novgorodlular bu günde kutlamalar yapmaya girişince o, koruyucu aziz inancıyla yücelmeye başlamıştır.

İlk döneme ilişkin bilgilere göre Tanrı, bir dindarın aziz olduğunu inananlara bildirmek için onu mucizelerle desteklemektedir. Buna göre Rusların en önemli azizlerinden olan Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşlerin aziz oldukları mucize ile gösterilmiştir. Ancak onlarla aynı şekilde öldürülen kardeşleri Svyatoslav, aziz

⁶³⁹ Jivov, 38-39.

⁶⁴⁰ Fedotov, 18.

⁶⁴¹ Meşeryakova-Sadovskova vd., 199.

⁶⁴² Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatıh v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 46; Protopopov, 72.

olarak kabul edilmemiştir. Çünkü inanca göre onun azizliği Tanrı tarafından insanlara bildirilmemiştir.

Mucizenin azizliğe etkisi konusunda şöyle bir durum da karşımıza çıkmaktadır. İnananlara göre Aziz Vladimir'in çocukları Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşlerden sonra azizlik düzeyine çıkartılması Tanrı'nın onun aziz olduğuna dair mucizesini daha sonra belli ettiğini göstermektedir. Aynı durumu Aziz Antoni Peçerski'de de görebilmekteyiz. Nitekim o da öğrencisi Aziz Fedosi Peçerski'den sonra azizlik derecesine yükseltilmiştir.⁶⁴³ Buna benzer bir durum Aziz İsaiya Rastovski'de de görmek mümkündür. Onunla Aziz Leonti Rastovski'in naaşları aynı zamanda 1164 senesinde kabrinden alınıp diğer bir mekâna taşınmasına rağmen Aziz İsaiya Rastovski daha sonra azizlik derecesine yükseltilmiştir.⁶⁴⁴

İlk dönemde mucizelerin en önemlisi azizin çürümemiş naaşıdır. Mucize ve çürümemiş naaş konusunda şöyle bir ilişki bulunmaktadır. Kendisi de bir mucize kabul edilen çürümemiş naaş, dindarın azizlik derecesine yükseltilmesinde bir sebep teşkil etmektedir. Ancak çürümemiş naaş bu şekli ile dindarın azizliğe kabul edilmesinde yeterli değildir. Ayrıca onunla ilgili bir mucize de gerçekleşmesi gereklidir.

İlk dönemde bazen kime ait olduğu bilinmeyen çürümemiş naaşlar da bulunmuştur. Bu durumda Tanrı'nın iradesinin tecelli etmesi için dua edilmiştir. Örneğin 1439 senesinde Novgorod'ta bir kilisede bulunan tabuttan çürümeyen naaş ortaya çıkmıştır. Onun kime ait olduğunu kimse bilememiştir. Bunun üzerine oranın Başpiskoposu Tanrı'ya dua etmiştir. Bunun üzerine Tanrı, bir görümlerle onun Aziz İoann'a ait olduğunu bildirmiştir.⁶⁴⁵

İlk dönemde dindarın aziz olmasında, sıradan birin bile vesile olduğunu görmekteyiz. Nitekim Aziz Prokopiya Ustyujski'in aziz olmasında bir insanın Ustyug'a gelerek onun mezarı üstüne şapel inşa etmesiyle başlamıştır. Bu vesile ile ona olan saygı giderek büyümüş ve sonunda kilise onu aziz kabul etmiştir. Anlatılanlar göre Aziz Prokopiya Ustyujski ayrıca mucize de göstermiştir. Nitekim o,

⁶⁴³ Fedotov, 40.

⁶⁴⁴ Skurat, 65.

⁶⁴⁵ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 46-47.

1471 senesindeki Kazan seferinde Rus askerlerine görünerek, onlara moral vermiştir.⁶⁴⁶

Azizleri kanonlaştırma tarihinin ikinci temel taşı, 1547- 1549 senelerinde Makarievski Konsilleri'nde gerçekleşmiştir. Bu Konsiller, Çar IV. İvan (1530-1584) ile Moskova ve tüm Rusya Metropoliti Aziz Makari'nin (1542-1563) girişimleriyle düzenlenmiştir.⁶⁴⁷ Bu konsillerde 39 dindar, aziz olarak resmîleştirilmiştir.⁶⁴⁸ Makarievski Konsilleri'nde Stefan Permski, Antoni Litovski, Zosim Solovetski, Savvati Solovetski gibi şahıslar azizlik düzeyine çıkartılmıştır.⁶⁴⁹ Bunlar arasında ölümünden kısa bir süre sonra saygı duyulan Aleksandr Svirski de yer almıştır. O, sadece ölümünün 14. yılında azizliğe yükseltilmiştir.⁶⁵⁰

Bu dönemler Rus dini tarihi için de önemli dönüm noktalarından biridir. Nitekim bu dönemlerde Rus Ortodoks Kilisesi, Patriklik yolunda önemli yol kat etmiştir. Bizans İmparatorluğu'nun çökmesiyle, onun için üçüncü Roma fikri ortaya çıkmıştır. Öte yandan konsillerde prens, piskopos ve metropolit olan birçok kimsenin aziz olarak ilan edilmesi, onun Tanrı tarafından seçilmişliğinin de simgesi sayılmıştır.⁶⁵¹

Tüm bunlar; Çar IV. İvan ile Aziz Makari'nin yaptıkları reformlarla ilgiliydi. Onlar, kilise ve devlet ilişkisini Bizans gibi tasarlıyor, Bizans'ın yerine kendilerini mirasçı olarak görüyor, Moskova Çarlığını Hristiyan imparatorluğu olarak düzenlemek istiyorlardı. Bu düzenlemenin önemli bir yönünü, Rus topraklarında yaşamış olan azizleri bir araya getirme, onların hayatını ve hizmetlerini topluma mal etme işi oluşturuyordu.⁶⁵²

Bu Konsiller, bir anlamda Rusların Hristiyanlaşmalarının altıncı yüzyılının bir taçlandırılmasıydı. Bu zamana kadar hatırı sayılır sayıda azizler topluluğu oluşmuştu. Çar IV. İvan da bunun önemine değinerek, bunun Tanrı'nın bir lütfu olduğuna işaret etmiştir. Dolayısıyla kilise yetkilileri bu konuda özenle çalışmışlardır. Bunun neticesinde o güne kadar sadece bir mabet bazında saygı

⁶⁴⁶ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 46-47.

⁶⁴⁷ Tsipin, 107.

⁶⁴⁸ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 46-47.

⁶⁴⁹ Jivov, 39.

⁶⁵⁰ Dobrosotkih, 26.

⁶⁵¹ Lindgren, 74-75.

⁶⁵² Fedotov, 19; J ivov, 39.

duyulan bazı azizler, bölgesel seviyeye, bölgesel düzeyde saygı duyulan bazı azizler ise, tüm kilisece saygı duyulan azizler seviyesine yükseltilmişlerdir.⁶⁵³

Bu doğrultuda önce ülkenin her tarafında Rus azizleri tespit edilmeye, onların nasıl bir erdem ve mucize gösterdikleri araştırılmıştır. Onların hayat hikâyelerini yazmak için birçok aziz hayatını inceleyenler (agiograflar) çalışmıştır. Böylece Aziz Makari'nin yönetimi altında büyük eser meydana getirmişlerdir.⁶⁵⁴

Önceki dönemde olduğu gibi bu konsillerde de dindarın aziz olarak tanınmasında mucize en önemli faktör sayılmıştır. Bu yüzden Makarievski konsillerinin oturumlarında azizler için delil olarak gösterilen mucizeler okunmuştur.⁶⁵⁵

Makarievski Konsilleri'nden Kutsal Sinod'un kurulmasına kadarki (1721) üçüncü dönemde ise, çok sayıda dindar, aziz ilan edilerek, aziz takvimine kaydedilmiştir. Bu dönemde 150 sayıda dindarın, aziz olarak kabul edildiği söylenmektedir. Bu azizlerin çoğunu keşişler ve ülkenin çeşitli yerlerinde misyonerlik faaliyetleri yapan ve oralarda Ortodoks geleneğini başlatan misyonerler oluşturmaktadır.⁶⁵⁶

Üçüncü dönemde dindarın aziz olarak kabul edilmesinde, onun yaptığı erdemli işleri etkili olmuştur. Mucize faktörü, önemli görünse de önceki dönemlere kıyasla etkisi azalmıştır. Nitekim erdemli hayat sürerek ölen keşişin, manastırın diğer üyelerince ölüm töreni ve mezar başında anılmasıyla saygınlığı artmıştır. Ayrıca zaman geçtikçe keşişi tanıyan insanlar, duayla ona müracaat etmeye başlamıştır. Bunlara şahit olan bir grup keşiş, durumu yetkililere anlatarak, keşişin azizliğini onaylamaları için müracaatta bulunmuştur. Yetkililer de aziz adayının hayatı ve onunla ilgili uygulamalara bakarak onu aziz olarak ilan etmişlerdir.⁶⁵⁷

Bu dönemde İosif Volotski, Guri Kazanski, German Kazanski, Vasili Blajenny gibi şahıslar azizlik düzeyine yükseltilmiştir.⁶⁵⁸

1721 senesinde Kutsal Sinod'un kurulmasından 1917 senesinde Patrikliğin yeniden kurulmasına kadarki dönemde ise, kanonlaştırma yetkisi Kutsal Sinod'a

⁶⁵³ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 46-47.

⁶⁵⁴ Fedotov, 19-20.

⁶⁵⁵ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 46-47.

⁶⁵⁶ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 50-51.

⁶⁵⁷ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 50-51.

⁶⁵⁸ Jivov, 40.

verilmiştir. Kutsal Sinod'un ilk dönemlerinde kilisenin rolü zayıfladığından Çar Aziz II. Nikola dönemine kadar (1894-1917) sadece 4 kişi aziz olarak kanonlaştırılmıştır. Çar Aziz II. Nikola döneminde ise, 7 kişi azizlik düzeyine yükseltilmiştir. Anlatılanlara göre Çar Petro kilisenin kontrolünü kendi elinde tuttuğu için fırtınadan kurtaran Aziz Vassian Pertominski ile İon Pertominski'nin aziz olarak resmileşmesini sağlamıştır.⁶⁵⁹

Kutsal Sinod döneminde ayrıca Dimitri Rastovski, Mitrofan Voronejski, İnnokenti İrkutski, Tihon Zadonski, Ermogen, İoasaf Belgorodski, Feodosi Totemski ve Serafim Sarovski gibi şahıslar aziz olarak kanonlaştırılmıştır.⁶⁶⁰

Kutsal Sinod döneminde de dindarın aziz olması için mucize faktörü önemli sayılmıştır. Dindarın çürümemiş naaşı en büyük mucize ve dolayısıyla azizliğe bir delil teşkil eder. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi çürümemiş naaş mucize ile desteklendiği takdirde değer kazanmaktadır. İnanca göre dindarın naaşının çürümediği mezarın etrafında gerçekleşen mucizelerle bilinmektedir. Örneğin dindarın mezarı başında dua eden bir hasta şifa bulmaktadır. Dindarın naaşı mezarında güzel koku çıkartmaktadır. İnanca göre bazen naaşın çürümediği Tanrı tarafından insanlara rüyalarında bildirilmektedir. Bu durumda dindarın naaşının çürümediğine tam ikna olmak için inananlar, mezarı açmaya karar vermektedirler. Mezarı açma olayı da büyük törenlerle gerçekleşmektedir. Örneğin 1783 senesinde ölen Voronejski Piskoposu Aziz Tihon Zadonski'nin naaşı böyle bir süreç sonrası elde edilmiştir (*bkz. Resim 16*). Buna göre Aziz Tihon Zadonski'nin ölümünden sonra mezarının etrafında birçok mucize gerçekleşmiştir. Dua edenlerin duası kabul olmuş, hastalar iyileşmiştir. Onun mucizelerine tanık olan din görevlileri, kabrinin açılması için Kutsal Sinod'a yazı yazmıştır.⁶⁶¹

Bunun üzerine Kutsal Sinod Aziz Tihon Zadonski'nin mezarını açma kararı almıştır. Bu görevi, Voronejski Din Okulunun dekanı Simeon'un başkanlık ettiği komisyon gerçekleştirmiştir. Bu komisyon, olup bitenleri kayda geçirmiştir. Ayrıca bu komisyonda Aziz Tihon Zadonski'nin çürümemiş naaşının resmini çizen ressam

⁶⁵⁹ Fedotov, 20.

⁶⁶⁰ Jivov, 40-41; Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 52.

⁶⁶¹ Protopopov, 66-70.

da bulunmuştur. Neticede 1846 senesinde komisyon, onun çürümemiş naaşının elde edildiğini belgelemiş, ardından Kutsal Sinod'a belgeyi göndermiştir.⁶⁶²

Bunun üzerine Kutsal Sinod Aziz Tihon Zadonski'yi aziz olarak kabul etmiştir. Ardından bunun onuruna büyük bir anma töreni düzenlemiş ve her taraftan insanlar bir araya gelmiştir. Bu günde yapılan yürüyüşü⁶⁶³ izleyen insanlar ellerinde ne varsa (mendil, para, şapka vs.) onun naşının yanına bağış olarak bırakmıştır. Toplanan bağışlar fakir insanlara dağıtılmıştır (*bkz. Resim 17*).⁶⁶⁴

Yeni bir dönem 1917-1918 senelerinde Rus Ortodoks Kilisesi'nin Moskova'da gerçekleştirdiği genel konsil ile başlamıştır. Bu konsilde diğer meselelerin yanında dindarları azizliğe yükseltme konusu da ele alınmıştır. Neticede Sofroni İrkutski ve İosif Astrahanski gibi kişiler azizliğe yükseltilmiştir.⁶⁶⁵

Sovyet döneminde ise, kilise uzun zaman dindarları aziz olarak onaylayamamıştır. Buna rağmen Sovyet yönetiminin sonraki dönemlerinde bazı dindarlar azizliğe kabul edilmiştir. 1970 senesinde Japonya'da misyonerlik faaliyetlerinde bulunan Nikolay Yaponski aziz olarak ilan edilirken, 1974 senesinde ise İnnokenti Moskovski aziz olarak kabul edilmiştir. Bunun yanında bu yeni dönemde German Alyaskinski, Patrik Tihon, İoann Kronşadtiski gibi önemli şahıslar da azizlik düzeyine çıkartılmıştır.⁶⁶⁶

Kutsal Sinod dönemi ve XX. yüzyılın ilk yarısındaki baskı döneminde azizleri kanonlaştırma alanında kilisenin çalışmaları aksamış ve birçok sorun oluşmuştur. Bundan dolayı 1989 senesinde Rus Ortodoks Kilisesi'nin kurulmasının bininci yılı kutlandığı sırada, Rus Ortodoks Patrikliği'nin önemli kurumlarından olan Kutsal Sinod Kurumu'na bağlı Azizleri Kanonlaştırma Komisyonu oluşturulmuştur. Azizleri Kanonlaştırma Komisyonu'nun ilk görevi Sovyet döneminde ateizme karşı yürüttüğü faaliyetlerinden dolayı şehit edildiğine inanılan kimseleri araştırmak olmuştur. Bu komisyonun kurulmasından bu yana başkanlık görevini Krutitski ve Kolomenski Metropoliti Yuvenali yürütmektedir.

⁶⁶² Morev, 49.

⁶⁶³ Azizler için tespit edilen özel günlerde yapılan ayinlerde azizlerin naaşı bir sanduka içinde omuzlarda taşınarak veya onun ikonası elde tutularak yürüyüş yapılmaktadır. (Morev, 52).

⁶⁶⁴ Morev, 52.

⁶⁶⁵ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 52.

⁶⁶⁶ Jivov, 41.

1989 senesinde alınan kararda, dindarın azizlik adaylığının ortaya atılmasının Kutsal Sinod ve piskoposlara ait olduğu açıklanmıştır. Buna göre Kutsal Sinod'un yanında bölgesel piskoposlar da Patriğe veya Azizleri Kanonlaştırma Komisyonu'na müracaat ederek aziz adaylarını bildirmektedir. Bu durumda piskoposların aziz adayları ile ilgili tüm delilleri sunma sorumluluğu bulunmaktadır.

Dindarın, azizlik adaylığı açıklandıktan sonra Azizleri Kanonlaştırma Komisyonu'nda da bir heyet oluşturulmaktadır. Heyet, ilgili bölgeye gitmekte ve papaz ve cemaatten aday ile ilgili bilgi toplamaktadır. Bu bilgiler dindarın erdemli hayatı, Ortodoksluğa bağlılığı, halkın ona olan saygısı, mucizesi, eğer varsa çürümemiş naaşı konusundadır.

Ruslarda genel ile bölgesel azizlik arasındaki fark, sadece aziz kabul edilen insana saygı duyan halkın sayısıdır. Bölgesel kanonlaştırmanın sonucunu Patriğin izni ile o bölgenin piskoposu ilan etmektedir. Tüm kilisece kabul edilen aziz ise, genel konsillerde ilan edilmektedir.⁶⁶⁷

Azizleri Kanonlaştırma Komisyonu'nun çalışmaları, kısa sürede meyvelerini vermeye başlamıştır. Örneğin Rus Ortodoks Kilisesi'nin 2000 senesinde Hıristiyanlığın 2000 yıllığının anısına büyük tören gerçekleştirdiği sırada birçok kişi aziz olarak kabul edilmiştir. XX. yüzyılda şehit edilenler “*Yeni Şehit*” (Novomuçeniki) olarak azizlik derecesine yükseltilmiştir. Bunlar arasında Çar Aziz II. Nikola ve ailesi de bulunmaktadır. Ayrıca bu sırada o güne kadar bölgesel aziz olarak bilinen bazı azizler- örneğin Aziz İlarion 1999 senesinde bölgesel aziz olarak ilan edilmişti (*bkz. Resim 18*)- Rusların genel azizi olarak kabul edilmiştir.⁶⁶⁸

Çar Aziz II. Nikola ve ailesinin aziz olarak kanonlaştırılması, çoğu Ruslarca kabul edilmesine rağmen, bazı çevrelerce hoş karşılanmamıştır. Bunda Sovyet döneminde o ve ailesi hakkında yapılan olumsuz propagandaların etkili olduğu bildirilmektedir. Nitekim okullarda okutulan tarih kitaplarında onun kötü ve zorba çar olduğu okutulmuş gelmiştir. Bunun tersini savunanlar ise, onun ülkesini seven birisi olduğunu, dinsiz rejime karşı ülkesini koruduğunu, bu yolda şehit olmaya razı olduğunu bildirmektedir.⁶⁶⁹ Onun ve ailesinin aziz olmasının doğru olduğunu savunanlara göre, bu azizler insanların duasına icabet etmiştir. Ayrıca onların

⁶⁶⁷ Meşeryakova-Sadovskova vd., 200-201; Pavlovski, 83.

⁶⁶⁸ Ptitsina, 57-59.

⁶⁶⁹ İlyunina-Zaharov, 3-4.

ikonalarından kutsal yağ akmış ve bunlar faydalı olmuştur.⁶⁷⁰ Öte yandan o ve ailesi gibi kişiler, XX. yüzyıldaki din karşıtı ve baskıcı dönemde kahramanlık ve yaşamlarıyla Tanrı'yı ululamaya devam etmişlerdir. Ayrıca onlar, öldükten sonra da inananları bırakmamakta, Tanrı tahtının önünde onlar için duacıları sayılmaktadırlar.⁶⁷¹

Tüm bunların yanında, Azizleri Kanonlaştırma Komisyonu'nun Sovyet döneminde şehit edilen azizlerin çoğunu araştırıp tespit etme görevi bulunmaktadır. Bundan dolayı din görevlilerinden bazıları *“eğer tüm şehit azizlerimizi tespit edip kanonlaştırabilseydik, diğer Ortodoks Kiliselerinin azizlerinden azizlerimiz çok olurdu”* demektedirler.⁶⁷² Yani bununla Sovyet döneminde sayısız din görevlilerinin şehit edildiğini belirtmeye çalışmaktadırlar. Ayrıca Kievo-Peçerski Manastırı'nda da ismi bilinmeyen 200'e yakın azizin naaşının bulunduğu zikredilmektedir.⁶⁷³

Günümüzde de bir dindarın azizliğe yükseltilmesi için onda herhangi bir mucize, insanların duasına icabet etme ve bu özelliklerin insanlar tarafından yaygın olarak kabul edilmesi gibi faktörler göz önüne alınmaktadır. Ayrıca dindarın, doğru hayat sürmesi, dininin gerektirdiklerini kusursuz yerine getirmesi de aziz olmasındaki kriterler arasında sayılmaktadır.⁶⁷⁴

Dindarın aziz olarak ilan edilmesi için, onun mucizelerine tanıklık edenlerin de önemi büyüktür. Tanıklar, dindarın mucizesinin nasıl gerçekleştiğini açıklamaya çalışmaktadırlar. Bunun üzerine Azizleri Kanonlaştırma Komisyonu tarafından mucizenin gerçekleştiği manastır veya yere, haberin doğruluğunu incelemek için bir heyet gönderilmektedir. Bu heyet işini titizlikle yapmaktadır. Heyet üyeleri, mucizenin gerçekleştiği yerden ona ait izleri incelemektedir. Ayrıca heyet üyeleri, tanıklara haç öptürerek veya onun üzerine yemin ettirerek mucizenin ne zaman, nerede ve hangi belirtilerle gerçekleştiğini araştırmaktadır.⁶⁷⁵

Buna göre dindara ait mucizeler ilk önce dindarın beraber olduğu insanlara yakın mekânlarda ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla dindarın ilk mucizeleri onun iyi tanındığı insanlar arasında görülmektedir. Sonra dindarın aziz olduğu anlaşılırsa

⁶⁷⁰ İlyunina-Zaharov, 6.

⁶⁷¹ Malyuşin, 3.

⁶⁷² Kaleda, 110.

⁶⁷³ Bayukanski, 13.

⁶⁷⁴ Trostnikova, 218.

⁶⁷⁵ Skurat, 65-67.

şöhreti yavaş yavaş diğer bölgelere doğru duyularak yaygınlaşmaktadır.⁶⁷⁶ Tüm bunların yanında günümüzde özellikle çürümemiş naaşlara doğru teşhis koyabilmek için tıp uzmanlarından da yararlanılmaktadır.

Anlatılanlar göre, zaman zaman dindarın mucize gösterdiğine dair yanlış haberler de ortaya çıkmaktadır. Ruslara göre bu durumda Tanrı'nın iradesini beklemek gerekmektedir. Eğer dindarın azizliği Tanrı tarafından onaylanmışsa, onun ünü bundan sonraki süreçte daha da yayılmakta, insanların ona karşı sevgi ve saygıları artmaktadır. Aksi halde yalan haberler kısa sürede yok olmakta ve süreç devam etmemektedir.⁶⁷⁷

Günümüzde de bir dindarın çürümemiş naaşı onun azizlik sürecinde en önemli etkenlerden biri sayılmaktadır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi Rus Ortodoks Kilisesi tarihinde dindarın çürümemiş naaşı, onu azizleştirme sürecinde tek başına yeterli kanıt olmamıştır. Çürümemiş naaşın azizliğe delil olması için onda mucize olayı aranmıştır. Yani dindarın aziz olabilmesi için en büyük faktör mucizedir.⁶⁷⁸ Nitekim daha mezarı açılmamış birçok dindar, mucize gösterdiği inancıyla aziz olarak kabul edilmiştir. Ayrıca mezarı açılmayan birçok azizin de naaşlarının çürümediğine inanılmaktadır.⁶⁷⁹

Çürümemiş naaşın mucize olmadan tek başına dindarın aziz olarak kanonlaştırılması için yeterli olmadığına ünlü kilise tarihçilerinden olan E. Golubinski iki olayla işaret etmiştir. İlk örnekte, 1479 senesinde Metropolit I. Filip'in ölümünden altı yıl sonra mezarı açılmış ve naaşında mucize gerçekleşir düşüncesiyle altı gün açıkta bekletilmiştir. Ancak mucize gerçekleşmeyince onun naaşı tekrar toprağa verilmiştir. İkincisi örnekte ise, Kiev'deki bir kazı sırasında iki kadına ait nerdeyse sağlam olan naaş bulunmuştur. Naaşlardan biri kilisede on sene, diğeri ise, on beş sene bekletilmiştir. Ancak bu süreç içinde mucize olayı gerçekleşmemiştir. Bunun üzerine yetkili Piskopos, 1724 senesinde Kutsal Sinod'a hiçbir mucize gerçekleşmediği ve dolayısıyla naaşların toprağa defnedildiği raporunu vermiştir.⁶⁸⁰

⁶⁷⁶ Skurat, 67.

⁶⁷⁷ Skurat, 67.

⁶⁷⁸ Fedotov, 20-21.

⁶⁷⁹ Popov, 15; "Obretenie Moşey v Kontse XX veka", **Svyatie Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007, 125; Protopopov, 70-71.

⁶⁸⁰ Skurat, 91.

Günümüzde yeni aziz olarak kabul edilen kişi hakkında, bazı işlemler de gerçekleştirilmektedir. Buna göre yukarıda da değindiğimiz gibi din adına yaptığı faaliyetlerinin niteliğine göre yeni azize bir sıfat verilmektedir. Örneğin aziz hayatında din görevlisi ise, “*Din Görevlisi Aziz*” (Svyatitel), keşiş ise “*Keşiş Aziz*” (Prepodobnyy) gibi unvanlarla anılmaktadır.

Diğer bir işlem ise, yeni azizin eğer çürümemiş naaşı varsa ve bunlar mezarından çıkartılmışsa, buna da saygı duyulması istenmektedir. Ardından yeni azizin anısına kutlanacak yortu günü belirlenmektedir. Ayrıca yeni azizin hayat hikâyesinin yazılması için talimatlar verilmektedir. Alınan kararlar tüm kilise yetkililerine iletilmektedir.⁶⁸¹

⁶⁸¹ Malyuşin, 5-7.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUS ORTODOKS KİLİSESİ'NDE AZİZLİK ANLAYIŞININ TEZAHÜRLERİ VE ÖNDE GELEN AZİZLER

Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizlik, sadece inanç düzeyinde kalmamış aynı zamanda Rus halkının hayat tarzına dönüşerek, kendine has anlam ve zenginlik yaratmıştır. Onların yaşam biçimlerine dönüşen azizlikle ilgili uygulamaları genel olarak kilise, ev ve ziyaret yerleri başlığı altında toplamak mümkündür. Bundan dolayı ilk önce bu bölümde onlar üzerinde durulacaktır. Ardından Rus halkına bayram sevinci yaşatan azizleri anma günleri ele alınacaktır. Sonunda Rus Ortodoks Kilisesi'nde önde gelen azizlerden bazılarının hayat hikâyeleri anlatılmaya çalışılacaktır.

A. Azizlik Anlayışının Çeşitli Alanlarda Tezahürleri

Dinin insanlarda derin izler bıraktığı bilinmektedir. Onun temelini oluşturan inançlar, mensupları tarafından her yönüyle benimsenmektedir. Yani din mensupları, inançlarının kendilerine sunduklarını yaşamaya çalışmaktadırlar. Zamanla tekrarlanan alışkanlıklar onların hayat tarzlarına sinerek, bunlarda tezahür etmektedir. Bu olgunun azizlikte de ortaya çıktığını görmekteyiz. Nitekim Ruslar, azizlerle ilgili inancın gerekliliklerini yaşayabilmek ve hissedebilmek için kilisede, bu inançla ilgili uygulamaları ellerinden geldiği kadar yerine getirmeye çaba göstermektedirler. Onlar, aynı uygulamaları evlerinde de yapmaya çalışmaktadırlar. Onlar ayrıca kutsallığından faydalanmak için azizlerin mezarlarını ve ikonalarının bulunduğu mekânları da ziyaret etmektedirler.

1. Kilisede

Rus Ortodoks Kilisesi'nde kiliseler, dini hayatın merkezini oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla onlar, bu Kilisesi'nin inancına göre oluşturulmuşlardır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Ruslar ayrıca kilisenin Tanrı'nın

evi olduğuna ve kilisede aziz kardeşleriyle beraber bulunacaklarına inanmaktadırlar. Bundan dolayı onlar, dinlerini kilisesiz düşünememektedirler.

Rus dindarının en büyük görevlerinden biri, kiliseye giderek Tanrı ve azizlerin önünde dua etmektir. Bundan dolayı o, imkânının elverdiği kadar kiliseye gitmeye çalışmaktadır. Kiliseye yaklaşan dindar, kapının önünde bulunan İsa ve Azize Meryem'in ikonasını görür görmez saygı ile selamlamakta ve baş eğerek haç çıkarmaktadır (*bkz. Resim 19*).

Ruslarda kiliselerin içerisi inancın gereği olarak İsa ve azizlerin ikona ve freskleriyle doldurulmuştur. Böylece Göksel Kilise ile Yeryüzü Kilisesi'nin İsa'nın vücudunda birleştiğine inanılmaktadır. Ayrıca ikona ve fresklerin yansıttığı güzellik, Göksel Kilise'nin görkemini yansıtmaktadır. Yani gökteki Tanrı ve azizlerin aynı zamanda kilisede yaşadığı ve onların ikonalar vasıtasıyla insanları gözetlediği düşünülmektedir.¹ Dolayısıyla kiliseye giren dindar ilk önce kilise içindeki İsa ve azizlerin ikonaları önünde durarak saygıyla eğilerek iki defa haç çıkarmaktadır. Sonra ikonanın elini² veya elbisesini öpmektedir. Ardından üçüncü kez saygıyla haç çıkarmaktadır.³ Dindar, aynı hareketi ikonastasisin önünde bulunan o günün önemine binaen küçük ve ince bir masaya konulan ikonaya yönelerek yerine getirmektedir.⁴

Dindar, bu hareketleri yaparken önce Tanrı'ya günahını affetmesi için dua etmektedir. Ardından Azize Meryem başta olmak üzere diğer azizlerden de günahı için dua etmekte, ayrıca onların Tanrı önünde şefaet etmelerini istemektedir.⁵

Dindar, kiliseye gelirken kilise içinde satılan mumlardan satın almak için yanında parasını hazır bulundurmaktadır. Hatta o, parasının bozuk olmasına dikkat etmektedir. Böylece bu hareketi ile kilise içerisinde lüzumsuz davranışlardan ve diğerlerine engel olmaktan kaçınmış olmaktadır.⁶

Dindar, kiliseye çocuklarını da götürmektedir. Böylece çocuklarına kiliseyi tanıtmayı, dinî görevlerinin neler olduğunu bildirmeyi ve aynı zamanda azizlerin

¹ Burenin 69.

² Genelde İsa ve Azize Meryem'in el ve ayakları öpülürken, diğer azizlerin elleri öpülmektedir. (Burenin 84).

³ Gippius, 33.

⁴ **Osnovi Pravoslavnoy Veri**, Kiev 2006, 12.

⁵ Burenin, 66-67.

⁶ Burenin, 71.

ikonasına nasıl saygı göstermeleri gerektiğini; onlara nasıl eğilip tazim edildiğini ve onların nasıl öpüldüğünü pratik olarak yaşatmayı amaçlamaktadır.

Kilise ayinine katılan dindar, İsa ve azizlerinin ikonaları önünde mum yakmaktadır. İnanca göre; küçük kurban olarak tutuşturulan mumlar duayla Göksel Kilise'ye müracaat etmenin ve oraya katılmanın ilk hazırlığı sayılmaktadır. Mumlar ayrıca dindarın Tanrı, melek ve azizlere olan sevgi alevini göstermektedir. Onların hangi ikonanın yanına konulacağını dindarın kendisi seçmektedir. Bunun yanında o, genelde İsa, Azize Meryem ve o günün kendisine kutlama günü olarak tespit edilen azizin ikonasına mum yakmaya öncelik vermektedir.⁷

Kilisenin en önemli bölümünü İsa başta olmak üzere azizlerin resimlerinden oluşan ikonastasis oluşturmaktadır. İkonastasis her şeyden önce ayin sırasında din görevlilerinin girdiği kutsal alanla cemaatin durduğu yeri ayırmak için araya konulmuştur. Önceleri altar ile cemaatin durduğu yeri birbirinden ayıran basit bir ara iken, zamanla bir sütun sırasına dönüşmüş ve bunların arası ikonlarla doldurulmuştur. Böylece daha sonra bir duvarı andırır hale gelerek kiliselerin değişmez parçası olmuştur. Eskiden Rus kiliselerinin ikonastasisleri beş kat halinde ikonalarla donatılmıştır. Bugün de kiliselerde egemen yerleştirme biçimi böyledir.⁸

Genel olarak ikonastasisin giriş kapısının sağ tarafında İsa'nın, sol tarafında Azize Meryem'in ikonaları bulunmaktadır. Yandaki giriş kapılarının üzerlerinde Yeni Ahit yazarı azizlerin ikonaları yer almaktadır. Güney kapı girişinin yanında kilisenin özelliğini yansıtan ikonaya yer verilmektedir. Örneğin kilise bir aziz ismini almışsa onun ikonası burada bulunmaktadır. İkonastasisin üst tarafında sırasına göre peygamberler, havariler, bayram ikonaları, ortada İsa, sağında Azize Meryem, solunda Aziz Yahya'nın yer aldığı ikona (deisus) ve melekler yer almaktadır.⁹

Kilise duvarlarına da Tanrı ve aziz resimleri çizilmiştir. Kilisenin üst ve yan kısımlarında boydan boya çizilen bu resimlerin Göksel Kilise'yi yansıttığına ve kiliseye güzelleştirdiğine inanılmaktadır. Ayrıca kilisenin her köşesinde de aziz

⁷ Burenin, 79.

⁸ Demirci, 61.

⁹ S. Alekseev, **Kak Ustroit Domaşni İkonostas**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2000, 28-29; Meşeryakova-Sadovskova vd., 91-92; Tsehanskaya, 33.

ikonaları mevcuttur. Ulaşmak kolay olduğu için bu ikonalar karşısında da Ruslar mum yakmaktadırlar.¹⁰

Günümüzde bazı kiliselerin yanı başında ikona satan dükkânlar bulunmaktadır. Buralarda İsa başta olmak üzere azizlerin ikonaları ve kolyeleri satılmaktadır. Kilisenin önemli gelir kaynağı olan bu dükkânlara dindarlar başta olmak üzere ülkeye gelen turistlerin ilgisi büyük olmaktadır (*bkz. Resim 20, 21, 22*).

Ayinler aziz ikonalarının da yer aldığı ikonastasis önünde gerçekleştirilmektedir. Din görevlileri, ikonastasisin yanında dualar okumakta, ellerindeki tüsülerle ikonaları tüsüleyerek kutsamaktadırlar. Böylece ikonalar vasıtasıyla ilahi âlemle dünya arasında iletişim kurduklarına inanmaktadırlar. Ayinde ikonalara yönelen din görevlisi her hareketinde cemaatle birlikte haç çıkararak Tanrı ve azizlere saygı göstermektedirler. Hatta bazı cemaat üyeleri, bu sıralarda secde edercesine yere kapanmaktadırlar.

Eskiden, kilisede ikonaların göz temasına uygun olan yükseklikte bulundurmak önemli görülmüştür. Buna göre onlara uzun uzun bakmak derin düşünmeyi sağlıyor, duaların azize doğrudan ulaşacağını hissettiriyordu. Bununla beraber azizlere duyulan minnettarlığın sonucu olarak onlara hediyeler sunuluyordu. Onlar çiçek, kumaş ve mücevherlerle süsleniyordu. Onlara ayrıca adak olarak üstüne bir dua ya da şükran metni eşliğinde kutsal koruyucunun resminin işlendiği değerli dokumalar sunuluyordu.¹¹

Günümüzde kiliseye giren bir Rus önce ikona önünde haç çıkartır. Ona adamak için kilisenin içerisindeki mumlardan satın alarak, onun önünde yanmakta olan mumluklardan mumunu tutuşturur ve onun önünde küçük bir hareketle eğilir. Böylece buradaki ikonanın varlığının güvenini tazelediğine, kötü ruhlardan koruduğuna ve sevgiyi temsil ettiğine inanır.¹²

Kiliselerde dindarların yaktıkları mumlara ne kadar önem verdiklerini bizzat müşahede ettik. Onlar, mumlarını tutuşturduktan sonra yanıp bitinceye kadar bunlara devamlı bakmaktadırlar. Bunları yalvarırcasına ve umutla seyretmektedirler. Bunun için şamdanları temizleyen görevlilerin temizlik sırasında bazen mumların çok

¹⁰ Pavlovski, 84-85.

¹¹ Ewa Balicka-Witakowska, “Bizans Kiliselerinde İkonaların Konulduğu Yerler”, **İkonalar**, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, 41-42.

¹² Bulgurlu, 27.

olmasından dolayı yarı yanmış mumları kaldırmak istemeleri, sahiplerinin hoşuna gitmemektedir. Bazı dindarların sinirlendiklerini de görmek mümkündür. Bu durumda dindar, görevliye mumları kaldırmaması için uyarıda bulunmaktadır.

2. Evlerde

Dinler Tarihi'nin bize verdiği bilgilere göre, hemen hemen tüm toplumlarda ev her zaman kutsallaştırılmıştır. Ev, âdeta evrenin yansıması olarak görülmüş, alt kısmı yere, üst kısmı da göğe benzetilmiştir. Yerle gök arasındaki birleştiriciliği temsil ettiğine inanılan evin merkezindeki direğe de kutsallık atfedilmiş, onun evi tutan temel olduğu anlayışından hareketle, dünyanın merkezini yansıttığı da tasavvur edilmiştir. Ayrıca evin kapısına da kutsallık atfedilmiş ve onun kutsalla kutsal olmayan arasında bir sınır çizgisi olduğuna inanılmıştır.¹³

Rus Ortodoks Kilisesi'nde ev küçük bir tapınak misalidir. O, insanın tek başına dua ettiği, yalvararak dilekte bulunduğu küçük bir kilisedir. Yani o kilisenin devamıdır ve dolayısıyla kutsaldır. Bunun için Rus Ortodoks Kilisesi, mensuplarına evlerinin kilise düzenine uygun olmasını öğütlemektedir. Evlerde ikonaların bulunmasını da telkin etmektedir. Buna göre ikonaların sayısı çok olmalı, bununla beraber ölçü de kaçırılmamalıdır. Ev ikonastasisi, evin merkezi sayılmalı ve burası ev sahiplerinin bir araya gelip dua edebilmeleri için uygun hale getirilmelidir. Ayrıca ev ikonastasisinin, ev sahiplerinin Doğu tarafa yönelebilecekleri köşede olması önemlidir. Eğer mümkünse evin her odasında, hatta mutfak ve girişlerde de İsa ve azizlerin ikonaları yer almalıdır. (bkz. Resim 23).¹⁴

Eskiden Rusların evlerinin giriş kapılarının üstüne de ikonalar astıkları bildirilmektedir. Onların ev sakinlerini kötülüklerden koruduğuna inanılırdı. Evlerin giriş kapısında çoğu zaman Azize Meryem'in "Yanan Ama Tükenmeyen Çalı" (Neopalimaya Kupina) ikonası bulunurdu. Onun evi yangına karşı koruduğu düşünülürdü.¹⁵

Eskiden ev ikonastasisinin yanında yağla doldurulmuş küçük bir kandil sürekli olarak yanardı. Kandilin ateşi her yıl Paskalya gecesini sırasında eve taşınan bir mumun aleviyle yenilenirdi. Söz konusu ayinde gece yarısı mumlar

¹³ Eliade, **Kutsal ve Dindışı**, 32-34.

¹⁴ Alekseev, 5-6; Burenin 172-173.

¹⁵ Meşeryakova-Sadovskova vd., 342.

söndürülür ve herkesin mumu yeniden yakılırdı. Bu eylemin İsa'nın dirilişini temsil ettiğine, ayrıca hayatın ölüm, ışığın karanlık karşısındaki zaferini simgelediğine inanılırdı. Günümüzde eski Rus tipi evlerde de aynı düzen sürmektedir. Ancak apartman tarzı hayat, özellikle evin dışıyla ilgili uygulamaları ortadan kaldırmaktadır.¹⁶

Ruslarda ev ikonastasisi odanın Doğu yönünde yer almaktadır.¹⁷ Çünkü inanca göre Tanrı, Âdem'in ilk konulduğu Aden Bahçesini Doğuda kurmuştur.¹⁸ Ruh ise, Hezekiel'i Tanrı'nın Doğu kapısına götürmüştür.¹⁹ Ayrıca İsa'nın gelişi Doğudan olacaktır.²⁰ Tüm bunlara rağmen günümüzde ev ikonastasisi, şartların kısıtlı olmasından dolayı (özellikle şehirdeki apartman hayatında) dindarın dua etmesinin uygun gördüğü köşede de bulunabilmektedir. Bunun yanında bazı Rusların şartlara göre evdeki herhangi bir dolabın kenarını da kutsal köşe olarak kullandıkları görülmektedir.²¹

Ev ikonastasisinin bulunduğu köşe "*Kırmızı Köşe*" (Kırastniy Ugol) olarak adlandırılmaktadır. İkonaların konulduğu raflar ise, "*Bojnitsa*" ve "*Kiot*" olarak isimlendirilmektedir.²²

Ev ikonastasisinde ikonalar dışında haç, mum, kutsal su ve dua kitapları bulunmaktadır. Ruslara göre kutsal eşyaların bulunduğu ev ikonastasisinde dünyevi kitapların bulunmaması, ev sahiplerinin portre ve fotoğraflarının konulmaması gerekmektedir. Afiş gibi başka türlü resimlerin de konulmamasına dikkat edilmelidir.²³ Ayrıca heykelcik ve elektronik eşyaları bulundurmaktan da kaçınılmalıdır.²⁴

Ruslar, dua sırasında İsa ve azizlere olan sevgilerinin büyüklüğünü göstermek için, ev ikonastasisinin yanında kandil veya kiliseden getirdikleri mumları yakmaktadır. Bazı dindarlar ise, devamlı yanan kandiller kullanmaktadır.²⁵

¹⁶ Bulgurlu, 27.

¹⁷ Alekseev, 8.

¹⁸ Yaratılış 2/8.

¹⁹ Hezekiel 11/1.

²⁰ Matta 24/27.

²¹ Burenin 162.

²² Alekseev, 5-6.

²³ Meşeryakova-Sadovskova vd., 174.

²⁴ Alekseev, 9.

²⁵ Burenin, 163.

Ev ikonastasisinde bulunan ikonaların yanına taze çiçekler konulmaktadır. Özel olarak bazı büyük ikonaların çevresi mendille de sarılmaktadır. Bu gelenek İsa'nın mendille yüzünü silmesiyle onda yüzünün belirmesi ve hasta olan kral Abgaros'a göndermesine kadar uzanmaktadır. Bazen papazın ayin sırasında inananlara doğru serptiği kutsal su onların yüzüne gelmektedir. İsa'nın mendil mucizesini iyi bilen inananlar, yüzlerini mendille sildikten sonra onu evlerine getirip ikonalara asmaktadırlar.²⁶

Ruslarda ev ikonastasisinde muhakkak bulunması gerekenler İsa ve Azize Meryem ikonalarıdır. Bunun yanında her inançlı Rus'un ev ikonastasisinde Aziz Nikola'nın ikonası da muhakkak bulunmaktadır. Çünkü Tanrı, ona özel lütfetmiştir. Ev sahiplerinin ismini taşıdığı ikonalar da ev ikonastasisinin vazgeçilmezidirler. Ayrıca ev ikonastasisinde Aziz İlyas, Aziz Petrus ve Aziz Pavlus'un ikonaları da önemli yer tutmaktadır. Aziz Georgi Pobedonosts ve Aziz Panteleimon da çok sık rastlanan ikonalarlardır. Ev ikonastasisi büyük olanlar Rus topraklarında yaşamış azizlerin ikonalarına da yer vermektedirler. Bununla beraber genel olarak ikona seçimi ev sahiplerinin tercihi gerektirir. Bazen nesilden nesile geçerek gelen aile ikonalarının yer aldığı da görülmüştür. Ayrıca Ruslarda ikona seçimi konusunda yakınlarda bulunan papazların rehberlik ettikleri de bilinmektedir.²⁷

Ev ikonastasisinde en yukarıda İsa'ya ait ikonalar yerleştirilmektedir. Bunların sağında Azize Meryem'in ikonaları yer almaktadır. Aşağıya doğru koruyucu melekler ve diğer azizlerin ikonaları dizilmiş durumdadır. Ayrıca bu konuda tecrübesi olmayanlar için yazılmış örneğin “*ev ikonastasisi nasıl kurulur*” türünden eserler de mevcuttur.²⁸

Ev ikonastasisinin yanında kandil ve mumların olduğunu belirtmiştik. Bunlar dua sırasında yakılmaktadırlar. İnanca göre onlar Tanrı'ya sunulan küçük bir bağıcı temsil etmektedirler. Ayrıca onlar Tanrı ve azizlere olan sevginin sembolüdürler.²⁹ Kandiller genelde kısık yanarken, bayram günleri yükseltilmekte ve gün boyunca yanmaktadırlar.

²⁶ Alekseev, 11.

²⁷ Alekseev, 18-19; Filipp, **Pravoslavnaya Semya**, Feniks, Rostov-na-Donu 2007, 9-10.

²⁸ Gippius, 140.

²⁹ Filipp, 23-24.

Eskimiş veya boyası gitmiş ikonaların ev ikonastasisinde kalması veya onun bir kenarda saklanması ev sahiplerinin tercihindedir. Çok eskimiş ikonaların nehirlerle bırakıldığı da görülmüştür. Anlatılanlara göre bazen eskimiş ikonalar kiliseye verilmekte ve orada yakılmaktadır. Bazen inananlar kendileri de bu işi yerine getirmektedirler. Yakılan ikona küllerinin temiz yere, örneğin bir ağacın altına veya mezarlıklara bırakılması önerilmektedir.³⁰

3. Ziyaret Yerlerinde

Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizlik anlayışının tezahür ettiği yerlerden birisi de ziyaret mekânlarıdır. Ziyaret mekanları ve bunlar etrafında oluşan inanç ve uygulamalar bütün dinlerde ortak bir fenomen olarak ortaya çıkmaktadır. Dinler Tarihi'nin verilerine göre dindarlar için yeryüzü birçok mekâna ayrılmıştır. Bu mekânlar aynı niteliklere sahip değildir. Bazı mekânlar kutsallaştırılmış ve oralara büyük değer yüklenmiştir. Kutsal olan mekân dindar için çok önemlidir. Onun gözünde bu mekânlar diğer sıradan mekânların merkezi haline dönüşmektedir. Kutsal yerler yeryüzü ile gökyüzü arasında en mükemmel bağı meydana getirmektedir. Dindar her zaman bu mekâna yakın yaşamaya ve imkânı varsa onun üzerine yerleşmeye çalışmaktadır.³¹

Kutsal mekân inancı, hemen hemen her inançlı toplumda bulunmaktadır. Doğal olarak bu inanç, ziyaret olgusunu da ortaya çıkarmaktadır. Araştırmalara göre farklı ziyaret şekilleri olmasına rağmen ziyaret olgusunda benzer noktalar da bulunmaktadır.³²

Rus Ortodoks Kilisesi'nde de kutsal mekân ve ziyaret olgusu önemlidir. Buna göre kutsal mekân ve ziyaret olgusu Eski Ahit döneminden beri mevcuttur. Nitekim Tanrı, seçtiği Kutsal İsrailoğullarına yaşamlarını sürdürmeleri için kutsal toprak vermiştir. İsrailoğulları'nın dinî hayatlarını yaşayabilmeleri de ancak bu kutsal topraklarda mümkün olmuştur. Eski Ahit'te onlara verilen kutsal toprakların üzerinde kutsal mekânların varlığından da söz edilmiş buralara mabetler inşa

³⁰ Gippius, 140.

³¹ Eliade, **Kutsal ve Dindışı**, 1-24.

³² Ünver Günay-Harun Güngör vd., **Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması: Kayseri Örneği**, Erciyes Üniversitesi Matbaası, Kayseri 2001, 10.

edilmiştir. İnanca göre bu kutsal mekânlar, göğe açılan kapılardır.³³ Ayrıca Süleyman Mabedi'nin Eski Ahit döneminin en kutsal yerlerinden sayıldığı bilinmektedir.

Yeni Ahit döneminde de kutsal mekân anlayışı devam etmiştir. Bu dönemde başta inancın merkezinde yer alan İsa'nın yaşadığı ve onunla ilgili olayların gerçekleştiği mekânlar kutsal kabul edilmiş ve ziyaret yerleri sayılmıştır.

Tarih boyunca Azize Meryem başta olmak üzere azizlerle ilişkili yerler de kutsal sayılarak ziyaret yerlerine dönüştürülmüştür. Bu anlayış, Ruslarda da ilk dönemden itibaren benimsenmiş ve günümüze kadar devam ettirilmiştir.

Ruslar, İsa ve Azize Meryem başta olmak üzere azizlerin yaşadığı ve onlarla ilişkili önemli olay ve mucizelerin gerçekleştiği yerleri kutsal saymakta ve buraları ziyaret etmektedirler. Hacılar, kutsal yerlerde azizlere ait kutsal naaş ve ikonalarda Tanrı'nın lütfunun devam ettiğine inanmakta ve buna iştirak etmeyi hedeflemektedirler.³⁴

Ruslara göre ziyaret yerleri sadece Rusya'nın sınırları içinde değildir. Bu ülke dışında da kutsal sayılan yerler vardır. Bunlar aynı zamanda diğer birçok Hıristiyanların da kutsal saydığı mekânlardır. İsa ve Azize Meryem'le ilgili ziyaret mekânları bunların başında gelmektedir. Bu kutsal topraklar, Tanrı'ya daha etkin bir şekilde dua edilen yerler olduğu için ziyaret edilmektedirler.³⁵ Bunlara vakıf olan Rusya'daki bazı kuruluşlar ülke dışı ve içi kutsal yerlere hac turları düzenlemektedirler. Onlar sürekli tanıtım amaçlı broşürler dağıtarak kutsal yerlerin reklamlarını yapmaktadırlar. Bazen ülke içi ziyaretleri ücretsiz düzenlemektedirler.

Ülke dışında olan yerlerden Aynaroz adasının Ruslar için önemli bir yeri vardır. Aynaroz adasına Rus erkeklerinin hac yapması gelenek haline gelmiştir. Nitekim Rus topraklarında yaşamış olan azizler, özellikle keşiş azizler de burayı sık sık ziyaret etmişlerdir. Ruslar, kutsal naaşı İtalya'nın Bari kentinde bulunan Aziz Nikola'yı da devamlı ziyaret etmektedirler. Onlara göre Aziz'in kutsal naaşından Tanrı'nın lütfu akmakta, onun vasıtasıyla birçok hasta şifa bulmakta ve o inananlara şans getirmektedir.

³³ Bunun en belirgin örneği Kutsal Kitap'ta Yakub'un düşünde gerçekleşmektedir: *"Düşte yeryüzüne bir merdiven dikildiğini, başının göklere eriştiğini gördü... Tanrı'nın melekleri bu merdivenlerden çıkıp iniyorlardı... Yakup uyanınca... Korktu ve 'Ne korkunç bir yer!' dedi, 'Bu Tanrı'nın evinden başka bir yer olamaz. Burası göklerin kapısı"* (Yaratılış 28/12-17).

³⁴ Meşeryakova-Sadovskova vd., 357.

³⁵ Meşeryakova-Sadovskova vd., 357.

Ziyaret yerlerinin bir kısmı Rusya'nın kendi sınırları içinde yer almaktadır. Buna göre Rusya'nın hemen hemen her yerinde Rusların gidip hac yapabilecekleri, Tanrı'nın lütfunun sunulduğu yerler bulunmaktadır. Bunların başında İsa ve Azize Meryem'in ikonalarının bulunduğu kiliseler gelmektedir. Ayrıca diğer azizlerin kutsal naaş ve ikonalarının bulunduğu kiliseler de aynı şekilde ilgi görmekte ve kutsal sayılarak ziyaret edilmektedir.³⁶ Ruslar, dilek dilemek, Tanrı'ya daha etkili bir şekilde yalvarıp dua etmek, hastalıktan iyileşmek, tecrübeli din adamlarından faydalanmak gibi amaçlarla buralara yolculuk etmektedirler.³⁷

Ruslarda birçok konuda olduğu gibi ziyaret mekânlarında da Azize Meryem'in ikonalarının bulunduğu kiliseler ön plandadır. Örneğin onun "*Vladimirli*" ikonasına ev sahipliği yapan ve Moskova'da bulunan Kremlin'deki Uspenski Katedrali ziyaretçilerin en uğrak yerlerinden biridir.³⁸ Yine Kremlin'de bulunan ve Rusların en önemli kutsal yerlerinden sayılan Arhangelski Katedrali'nde onun "*Bereketli Gök*" (Blagodatnoe Nebo) ikonası da bulunmaktadır.³⁹ Aynı şekilde Kremlin'in Donskoy Manastırı'nda bulunan onun "*Donlu*" (Donskaya) ikonası da buraya kutsallık vermektedir.⁴⁰

Ruslarda Aziz Nikola'nın ikonalarının bulunduğu mekânlar da kutsaldır ve devamlı ziyaret edilen yerlerdir. Örneğin yukarıda da zikrettiğimiz Rusya'nın Ulyanovski ilindeki bir dağda onun bir ikonasının bulunduğu mabet önemli ziyaret yeridir. Ruslara göre burayı ziyaret eden birçok insan şifa bulmuştur. Günümüzde Mayıs ayında buraya hac turları düzenlenmektedir.⁴¹ Aziz'in ikonasının bulunduğu mabette toplanan kalabalık, dualar okumaktadır. Mabede yakın otlar kutsal sayıldıklarından toplanmaktadır. Dağın tepesine çıkmaya çalışan bazı hacılar kolay yoldan değil, zor ve tehlikeli yoldan çıkmayı tercih etmektedirler. Hatta çıkılması zor olan bir tepeye tekrar tekrar deneyerek çıkmaya çalışanlar bulunmaktadır. Rivayete göre eskiden bazı hacılar buraya çıkmak için sırtlarına ağır taş çuvallar yüklemiş ve

³⁶ Bkz. **Sputnik Palomnika**, İzdatelstvo Kovçeg, Moskova 2007.

³⁷ Meşeryakova-Sadovskova vd., 357.

³⁸ **Sputnik Palomnika**, 207.

³⁹ **Sputnik Palomnika**, 212.

⁴⁰ **Sputnik Palomnika**, 220.

⁴¹ Tsehanskaya, 21.

kendilerini zorlamaya çalışmışlardır. Onlar bu hareketlerini, Tanrı'nın tüm günahları affetmesinin bir vesilesi saymışlardır.⁴²

Ruslar, diğer azizlerin kutsal naaşlarının bulunduğu mekânlar da devamlı ziyaret etmektedirler. Örneğin bu konuda Uspenski Katedrali yine öne çıkan mekânlardandır. Rus dini tarihinde önemli yere sahip olan bu Katedral'de Metropolit azizlerin, örneğin Aziz Petro, Aziz Feognost, Aziz İona, Aziz Makari ve Aziz Filipp'in kutsal naaşları bulunmaktadır. Ayrıca patrik azizlerden örneğin Aziz İova ve Aziz Ermogen'in de kutsal naaşları buradadır.⁴³ Arhangeliski Katedrali'nde ise Aziz Mihail Çernigovski, Aziz Dimitri Donskoy gibi önemli knez azizlerin naaşları mevcuttur.⁴⁴

Sık sık ziyaret edilen yerlerden birisi de Aziz Aleksandr Svirski'nin (1448-1533) kendisine Kutsal Teslis'in üç kanatlı insan şeklinde görünerek, ona Kutsal Teslis Manastırı'nın (Svyato-Troitski) kurulacağı yeri gösterdiği yerdir. Bu manastır Troitski ve Preobrajenski olarak iki kısma ayrılmıştır. Aziz'in kutsal naaşı Preobrajenski kısmında bulunmaktadır. Petersburg'da bulunan bu kutsal yeri anma günlerinde 40 000 kadar insanın ziyaret ettiği tahmin edilmektedir. Pentakost bayramında Aziz'in kutsal naaşı, düzenlenen yürüyüş ile Preobrajenski'den Troitski Katedrali'ne götürülmektedir. Ardından Pentakost'un ikinci gününde geri getirilmektedir. Ziyaretçiler burayı çeşitli nedenlerden dolayı ziyaret etmektedir. Bazıları burada günahları için yalvararak dua etmektedir. Bazıları azizin yaşadığı yeri yakından görmeyi amaçlamaktadır. Bazıları da burayı şifa amaçlı ziyaret etmektedir. Bunlar arasında Aziz'in el ve ayaklarından akan yağa ihtiyaç duyarak gelenler bulunmaktadır. Hasta ziyaretçiler, Kutsal Teslis'in görüldüğü şapelden kutsal olduğuna ve şifa verdiğine inandıkları kumları da toplamaktadırlar (*bkz. Resim 24, 25, 26, 27*).⁴⁵

Rusların ilk manastırlarından biri sayılan Aziz Antoni Peçerski'nin 1051 senesinde kurmuş olduğu Kievo-Peçerski Manastırı da önemli ziyaret yeridir. Burası zamanında dinin merkezi sayılmış, Rus kültürüne inanılmaz katkılar sağlamış, misyonerliğin ve din görevlilerinin yetiştiği merkez olmuştur. Burada birçok ünlü

⁴² Tsehanskaya, 22-24.

⁴³ **Sputnik Palomnika**, 208-212.

⁴⁴ **Sputnik Palomnika**, 213.

⁴⁵ Dobrosotskih, 3-6.

aziz keşiş yaşamıştır. Rus tarihinin en ünlü tarihçisi olan Aziz Nestor gibi insanlar yetişmiştir. Buraya birçok aziz keşiş defnedilmiştir. Anlatılanlara göre burada 180 civarında aziz keşişin mezarı bulunmaktadır. Anlatılanlara göre başlangıçta bölgesel düzeyde anılan bu keşişler adına 1643 senesinde Metropolit Petr topluca ayin düzenlenmiştir. 1762 senesinde ise, Kutsal Sinod'un talimat ile onlar tüm Rusların azizi olarak aziz listesine alınmıştır.⁴⁶

Ruslar için önemli olan Aziz Sergi Radonejski'nin 1337 senesinde kurduğu Kutsal Üçlü Sergi Manastırı (Svyato Troitse Sergieva Lavra) da her zaman ziyaret edilen mekânlardandır. Onlar, burada Aziz Sergi Radonejski'ye dua etmekte ve onun ülkesi için yaptıklarını anmaktadırlar.⁴⁷

Rusların en önemli azizlerinden sayılan Azize Ksenya Peterburgskaya'nın türbesi de devamlı ziyaret edilen yerlerdendir.⁴⁸ Ayrıca Ruslar Aziz Tihon Zadonski'den yardım dilemek için Zadonsk Manastırı'nı da her zaman ziyaret etmektedirler.⁴⁹

Ruslar, Moskova yakınında bulunan Butovski Poligonu gibi yerleri de ziyaret etmektedirler. Anlatılanlara göre burada 1930-1950 senesinde inançları yüzünden on bin insan öldürülmüş ve defnedilmiştir. Bunlardan 200 insan aziz olarak kabul edilmiştir. Burada her sene Paskalya bayramından sonraki dördüncü Cumartesi'nde dini tören gerçekleştirilmektedir.⁵⁰

B. Azizlere Ayrılmış Özel Günler

Tarih boyunca dindar insan için zaman da mekân gibi ikiye ayrılmıştır. Bunlardan birincisi sıradan, diğeri de kutsal zamandır. Sıradan zamanlar, dinsel anlamdan yoksun sürelerdir. Kutsal zamanlar ise, kendilerinde kutsallık barındırmaktadırlar. Kutsal zamanlara eşlik eden dini bayramlar da vardır. Dindarlar, ayinler vasıtasıyla zamanın kutsallığına katılmaktadırlar. Ayrıca kutsal zamanların geçmişi, kutsal bir olaya dayanmaktadır. Nitekim zamanın kutsallığı bir anlamda bu

⁴⁶ Fedotov, 61.

⁴⁷ Trostnikova, 227.

⁴⁸ Yuvenali, "O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi", 40.

⁴⁹ Morev, 51.

⁵⁰ Meşeryakova-Sadovskova vd., 358.

kutsal olaylardan kaynaklanmaktadır. Bayrama katılanlar, bu kutsal olayların yeniden tekrarlayıp canlandırmayı amaçlamaktadırlar.⁵¹

Rus Ortodoks Kilisesi'nde de dinî bayramların önemi büyüktür. Senenin neredeyse tamamı bayram ve anmalarla doludur. Şöyle ki, bazen bir güne birçok azizin anma gününün denk geldiğini görmek mümkündür. Bayramlardan en önemli sayılanları İsa ve Azize Meryem'in anısına kutlanan on iki bayramdır. Bu bayramların çoğunun tarihileri sabit iken, bazılarının (örneğin Paskalya) tarihleri değişkendir. Bunun yanında her Pazar günü Ruslar için önemlidir. Onlar, Pazarları "*Küçük Paskalya*" olarak adlandırmaktadırlar.⁵²

Kilise takviminin büyük bir kısmını azizleri anma günleri oluşturmaktadır. Ruslarda azizin anısına düzenlenen bayram ayini, bayram gününün bir önceki akşamı başlatılmakta ve bu süreç bayram gününün öğlesine doğru tamamlanmaktadır. Örneğin Aziz Nikola'nın anma günü 19 Ocak'tır. Bununla beraber onun onuruna yapılan ayin 18 Ocak'ın akşamında başlatılmakta ve 19 Ocak'ın öğlesine doğru tamamlanmaktadır.

Ruslarda çok sayıda aziz bulunduğundan, belirttiğimiz gibi bir güne birçok azizin anma günü denk gelmektedir. Bu durumda daha önemli görülen aziz öne çıkarılmaktadır. Yine de ayin sırasında diğer azizlerin isimleri zikredilerek sayılmaktadır. Azizler, daha çok kendilerinin onuruna inşa edilen mabetlerde kutlamalarla anılmaktadır.⁵³ Kiliseye gelen dindar, anılmakta olan azizin kim olduğunu kolayca öğrenebilmektedir. Nitekim anılan azizin ikonası, kilise ortasındaki yüksekçe bir masaya konulmaktadır.⁵⁴

Yukarıda da belirtmeye çalıştığımız gibi dindar için ismini taşıdığı azizin ayrı bir yeri vardır.⁵⁵ Çünkü bu aziz onun hayatı boyunca yanında bulunmaktadır. Onun göksel koruyucusu ve destekçisi olmaktadır. Bundan dolayı o ismini taşıdığı azize her zaman yardım ve koruması için müracaat etmektedir.⁵⁶ Öte yandan o, hayatı boyunca ismini taşıdığı azizin anma gününde ayine katılmak için kiliseye

⁵¹ Eliade, **Kutsal ve Dindışı**, 48-49.

⁵² Trostnikova, 8-9.

⁵³ Meşeryakova-Sadovskova vd., 181.

⁵⁴ Burenin, 79.

⁵⁵ **Osnovı Pravoslavnoy Verı**, 120.

⁵⁶ Ekimçeva, 7-8; Kuzmenko, 10-12.

gitmektedir. Orada azizin ikonası önünde dualar etmektedir. Kiliseden döndükten sonra evde de azize dua etmekte ve ikonası önünde mum yakmaktadır.⁵⁷

Genel olarak Ruslar aziziler için iki şekilde anma günleri belirlemişlerdir. Bunlardan birincisi onları topluca anmaktır. Diğeri de onları tek tek anmaktır. Topluca anma günlerinden en önemlisi Paskalya sonrası ellinci günü Kutsal Ruh'un havariler üzerine inmesi adına kutlanan Pentakost gününden sonraki ilk pazar günüdür. Ruslar bu günde tüm azizleri anarak kutlama yapmaktadırlar.⁵⁸ Bu kutlamanın IV. yüzyıldan itibaren başlatıldığı sanılmaktadır. Pentakost bayramından hemen sonra tüm azizleri anmanın amacı şöyle açıklanmaktadır. Buna göre Kutsal Ruh'un havariler üzerine inmesiyle kilise kurulmuştur. Yani bu gün kilisenin doğum günü olmuştur. Kilise de büyüüp çoğalmak için tohumlarını yeryüzüne saçmıştır. Bu ilk tohumlar, kiliseye hizmet eden geleceğin din önderleri ve azizlerini temsil etmiştir. Bunun yanında azizleri anma gününün Pentakost bayram gününe bitişik olması kutsallığın, Kutsal Ruh'un bürünmesi anlamına geldiğinden dolayıdır.⁵⁹

Ruslara göre bilinen aziziler yanında adı, sanı bilinmeyen aziziler de vardır. Özellikle Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarındaki baskı döneminde öldürülmüş azizlerin birçoğu böyledir. Azizler için toplu bayram yapılmasının nedenlerinden birisi de budur. Bu bayram onlar adına da kutlanmış olmaktadır. Bundan dolayı Ruslar, tüm azizleri anma gününde azizlerin tamamını hatırlamaktadırlar. Onların erdemlerinden örnek almaya çalışmaktırlar.⁶⁰

Ruslar, Tüm azizleri anma gününden sonraki pazar gününde ise, ayrıca Rus topraklarında yaşamış olan, ismi bilinen ve bilinmeyen tüm azizleri anmaktadırlar. Bu günde ilahiler söylenmekte, azizlere övgüler yapmaktadırlar. Bu gün, Ruslar için kilise tarihini, kaderini, bugününü, geleceğini ve bir üye olarak ne yapıp yapamadıklarını hatırlama açısından da önem arz etmektedir.⁶¹ Buna göre bu gün geçmiş aziz ataların tecrübelerini gözden geçirme günüdür. Azizlerden örnek alınan tecrübeleri hayatta ve kilise yaşamında uygulamanın dilendiği bir gündür. Dolayısıyla bu günde Rus topraklarında ortaya çıkan azizler için Tanrı'ya

⁵⁷ Ekimçeva, 9.

⁵⁸ Pavlovski, 87.

⁵⁹ Trostnikova, 215-216.

⁶⁰ Tsarevski, 32.

⁶¹ Kaleda, 95.

şükredilmektedir. Azize Meryem'e Rusya'ya özenle bakması için dua edilmektedir. Kilisenin birlik ve bütünlüğü için istekler dile getirilmektedir.⁶²

Rusların atalarımız diye saygıyla andıkları bu azizler, onlara göre İsa'dan aziz havarilere, onlardan da kendilerine ulaşan doğru inancı bin yıldan aşkın süre içinde korumuş, insanlara öğretmiş ve kendileri bizzat uygulayarak örneklik etmişlerdir. Onlar saf inancı, yanlış ayrılıklara karşı korumuş ve kendilerinden sonrakilere güzel bir şekilde izah etmişlerdir. Bunun için gerekirse canlarını feda etmişlerdir. Özellikle XX. yüzyılda şehit olan azizler, dinsizlik rejimi karşısında inançlarını ve kilisenin birlik ve beraberliğini ağır bir bedelle korumuşlardır.⁶³

Azizleri topluca anmalardan biri de İsa'nın doğum gününün kutlandığı Pazar öncesi "*Peygamberler Haftası*" (Nedelya Svyatı Otsov) kutlamasıdır. Nitekim peygamberler İsa'nın geleceğini müjdelemiş, bu doğrultuda insanlara onu beklemeleri gerektiği konusunda rehberlik etmişlerdir. Bunun yanında onlar insanlara iman, sabır ve itaatte örneklik etmişlerdir. Bu hafta İsa'nın doğumunun yakın olduğunu hatırlatması ve ona hazırlık yapılması açısından da önemlidir. Budan dolayı bu haftada Yeşeya'nın Eski Ahit'teki şu ifadeleri hatırlanmaktadır:⁶⁴ "*Bundan ötürü Rabb'in kendisi size bir belirti verecek: İşte, kız gebe kalıp bir oğul doğuracak; adını İmmanuel koyacak.*"⁶⁵ Ruslar, bu günlerde Evharistiya ayininden önce kendilerine şefaathçi olmaları için peygamberlere dua etmektedirler. Eskiden sadece Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yakup anılırken, daha sonra bu bayram tüm peygamberlerin bayramına dönüşmüştür. Kutlamanın IV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlatıldığı sanılmaktadır.⁶⁶

Başka bir topluca anmalardan biri de 22 Mart'ta kutlanan 40 din şehidini anma günüdür. Bu bayram, 313 senesinde Romalıların 40 Hıristiyan askeri, dinlerinden vazgeçirmek için türlü işkence etmelerine rağmen, bu askerlerin inançlarından vazgeçmeden putlara tapmayı reddedip tüm zorluklara göğüs gererek şehit edilmelerinin anısına kutlanmaktadır. Bu günde Ruslar onları anarken hamurdan yapılmış 40 tane küçük serçe şeklinde ekmek pişirmektedir. Buna

⁶² Kaleda, 96-97.

⁶³ Kaleda, 100-101.

⁶⁴ Kaleda, 32-33.

⁶⁵ Yeşeya 7/14.

⁶⁶ Jivov, 79-80.

“*Javoronki*” ismi vermektedirler. İnanca göre bu ekmekler, ölümün durduramayacağı kanatlı insan ruhunu sembolize etmektedir. Çünkü 40 şehit öldürüldüklerinde kendilerine Tanrı tarafından kanat verilmiş ve onlar kanatları ile göğe doğru yükselmişlerdir. Ayrıca 22 Mart gece ile gündüzün denklediği gün olması itibarıyla da yazı sembolize etmektedir.⁶⁷

Topluca anma günülerinden biri de 30 Haziran’da on iki havarinin hatırlanmasıdır. Bu bayramın V-VI. yüzyıllarda başlatıldığı sanılmaktadır. Ruslar, 30 Aralık’ta ise, kilise babalarından Aziz Vasili Veliki, Aziz Grigori Bogoslov ve Aziz İoann Zlatoust anmaktadırlar.⁶⁸

28 Ağustos ve 28 Eylülde ise, Kievo-Peçerski Manastır’ı azizleri topluca anılmaktadır.⁶⁹ Şubat’ın ikinci haftasında XX. yüzyılda öldürülen ve 2000 senesinde topluca azizlik düzeyine çıkartılan yüzlerce yeni şehit azizler anılmaktadır. 12 Haziran’da ise, en önemli azizlerden sayılan Aziz Petrus ve Aziz Pavlus anılmaktadır.⁷⁰ Onları anma günlerinden önce ise, en önemli oruçlardan biri olan “*Peterler Orucu*” (Petrovski Post) yaşanmaktadır.⁷¹ 21 Kasım’da başta Mikail olmak üzere diğer melekler de anılmaktadır.⁷²

Ruslarda bir manastır veya bölgeye ait olan azizleri topluca anmalar da mevcuttur. Örneğin Kievo-Peçerski azizleri, Novgorodski azizleri,⁷³ Belaruski azizleri, Rastovo-Yaroslavski azizleri, Kostromski azizleri, Kaznski azizleri, Radonejskih azizleri topluca anılmaktadırlar.⁷⁴

Ruslarda azizlere ait ikonaların bulunması, taşınması ve aynısının yapılması anısına bayramlar düzenlenmektedir.⁷⁵ Kutsal naaşların bir yerden başka bir yere taşınması anısına da bayramlar düzenlenmektedir. Örneğin 12 Eylül’de Aziz Daniil Moskovski, Aziz Aleksandr Nevski ve Aziz Aleksandr Svirski’nin kutsal naaşlarının taşınma anısı kutlanmaktadır.⁷⁶

⁶⁷ Trostnikova, 104-107.

⁶⁸ Jivov, 104.

⁶⁹ Jivov, 104.

⁷⁰ Trostnikova, 119.

⁷¹ Trostnikova, 223.

⁷² Trostnikova, 276.

⁷³ Jivov, 103.

⁷⁴ Yuvenali, “O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, 52.

⁷⁵ Tsehanskaya, 32.

⁷⁶ **Moskovski Mesyatseslov**, 16.

Azizlerin yüz yıllıkları da kutlanmaktadır. Örneğin 2007 senesinde Aziz Dimtri Donskoy'un hanımı, Moskova'nın ilk azizesi ve inanca göre Moskova'nın koruyucusu sayılan Azize Efrosiniya'nın ölümünün 600. senesi kutlanmıştır.⁷⁷

Haftanın belli günleri ve belli saatleri önemli azizlere tahsis edilmiştir. Örneğin Rusların en çok sevdikleri Aziz Nikola, haftanın her Perşembe gününde anılmaktadır. Bunun yanında Azize Evfrosinya Moskovskaya her Salı saat 17. 00 anılarak ikonası ve kutsal naaşı önünde methiyeler söylenmektedir. Ardından onun kör kişiyi tedavi ederek iyileştirdiği mucizesi anısına inşa edilen mabedinde bulunanlar, şifa niyetinde alın ve gözlerine yağ sürmektedirler.⁷⁸

Rus Ortodoks Kilisesi takviminde yer alan diğer bazı azizlerin anma günleri şöyledir: 7 Nisan'da Azize Meryem'e İsa'nın müjdelenmesi anısı kutlanmaktadır. Eskiden bu günde ayinden sonra Kremlin'deki Blagoveşenski Katedrali'nde Patrik ve çocuklar kuşları serbest bırakmışlardır. Bu gelenek 1995 senesinden sonra tekrar canlandırılmış ve günümüzde de birçok kilisede bu gelenek tekrarlanmaktadır. Anlatılanlara göre hapisteki kuşun özgür bırakılması, inananların iradelerinin Tanrı Krallığı'nı aramada özgür bırakıldığını sembolize etmektedir.⁷⁹ 28 Ağustos'ta ise, Azize Meryem'in ölümü, 21 Eylül'de doğum günü, 4 Aralık'ta mabede girişi kutlanmaktadır.⁸⁰

7 Temmuz'da Aziz Yahya'nın doğum günü, 11 Eylül'de öldürülmesi anılmaktadır.⁸¹ Aziz Sergi Radonejski, kutsal naaşının taşınması günü olan 18 Temmuz'da ve ölüm günü olan 8 Ekim'de anılmaktadır.⁸² 19 Aralık'ta ve 22 Mayıs'ta Aziz Nikola hatırlanmaktadır.⁸³

D. Önde Gelen Azizler

Ruslar, her zaman azizlerin hayatını anlatan kitapları okumayı sevmişlerdir. Bundan dolayı tarih boyunca bu alanda çeşitli ve çok sayıda kitap kaleme almışlardır. Bunlardan en ünlülerinden biri XVI. yüzyılda Metropolit Aziz Makari

⁷⁷ Trofimov, 4.

⁷⁸ Trofimov, 104.

⁷⁹ Trostnikova, 119.

⁸⁰ Pavlovski, 87.

⁸¹ Trostnikova, 219.

⁸² Trostnikova, 228.

⁸³ Trostnikova, 286.

Moskovski'nin başkanlığında kaleme alınan “*Büyük Aylık Okuma*” (Velikie Ceti Mnei) adlı eserdir. Bu eserde Rus topraklarında ortaya çıkmış azizlerin hayatı ve onların öğretileri aylara göre düzenlenmiştir. Ardından XVII. yüzyılda Aziz Dimitri Rastovski “*Büyük Aylık Okuma*” eserinden de faydalanarak “*Aylık Okuma*” (Ceti Mnei) isimindeki kitabı yazmıştır. Onun kitabı da azizlerin hayatına anlatan en meşhur eserlerdendir.⁸⁴ Bu tür eserler azizlerin hayatlarını ya anma günlerinden dolayı aylara göre ya da yaşadıkları dönemlerinden dolayı tarihi kronolojiye göre anlatmışlardır.⁸⁵

Ruslar, azizlerin hayatını okurken, dinin nasıl yaşanması gerektiğini onlardan öğrenmeye gayret etmektedir. Onlar, azizlerin yolunun en gerçekçi ve kurtuluşa götüren en kısa yol olduğuna inanmaktadırlar. Yani onlar, edindikleri tecrübeleri uygulamak istemektedirler.

Ruslar, azizlerin hayatını okumakla, kendi atalarının tarihini öğrenmek, onları saygıyla anmak ve onlarla gurur duymayı da amaçlamaktadırlar. Bundan dolayı eskiden beri azizlerin hayatını okumak ve öğrenmek bir gelenek halini almıştır. Bu doğrultuda Rusların Hıristiyanlığı kabul ettiği ilk dönemlerinden itibaren azizlerin hayatını içeren kitapların önemli yer tuttuğunu görmekteyiz.

Zamanla bu tür eserler Hıristiyanlığı insanlara öğretmek için de kullanılmıştır. Günümüzde de özellikle Sovyet dönemi sona erdikten sonra bu tür eserler önem kazanmış ve kütüphane ve kitapçıların raflarında vazgeçilmez eserler haline gelmiştir. Ayrıca dini kurumlar tarafından her kesim için azizlerin hayatını anlatan kitaplar hazırlanmaktadır. Özellikle çocuklar için hazırlanan eserler dikkat çekicidir. Çocuklar için hazırlanan bu tür eserler, onlara geçmişteki dini olayları ve azizlerin hayatını resimli olarak anlatarak onları kendine çekmektedir.⁸⁶

Rus Ortodoks Kilisesi'nde kabul edilen yeni aziz için, ilgili kurumlara onun hayatını kitap haline getirme ve insanlara sunma talimatı verilmektedir. Bu

⁸⁴ Azizlerin hayatını anlatan eserlerin tarihi süreçteki gelişimi konusunda bkz. Fedotov, 10-15.

⁸⁵ Eskiden Ruslarda Julian Takvim'i kullanılmıştır. Rus Ortodoks Kilisesi hesaplamalarını halen Julian Takvimi'ne göre yapmaktadır. Ruslar, 1700 senesinden itibaren Georgian Takvimi'ne geçmişlerdir. Julian Takvimi ile Georgian Takvimi arasında 13 günlük bir fark vardır. (Meşeryakova-Sadovskova vd., 238). Araştırmamızda azizlerin anma günleri belirtilirken günümüzde yaygın olarak kullanılan Georgian Takvimi esas alınmıştır.

⁸⁶ Örneğin bkz. S. Kulomzina, **Rasskazi o Svyatih**, Palomnik, Moskova 2007.

doğrultuda sadece bir azizi konu alan, onun hayatını ve erdemlerini detaylıca yansıtan kitaplar ortaya çıkmıştır.

Biz de burada azizlerin hayatını anlatan eserlerde en çok yer alan ve bu tür kitapların vazgeçilmezi sayılan bazı azizlerin hayatı üzerinde kısaca durmak istiyoruz. Ayrıca bahsedeceğimiz azizler, Rusların en çok saygı duydukları önemli azizler içerisinde yer almaktadırlar.

1. Azize Meryem

Rus Ortodoks Kilisesi'ndeki azizliğin anlaşılması için araştırılması gereken şahıslardan ilki şüphesiz Azize Meryem'dir. Nitekim Ortodoks ve Katolik Kiliselerinde ona İsa'dan aşağıda, diğer tüm azizlerin üstünde değer verilmektedir.⁸⁷ Ruslarda da o, en yüce azize sayılmış ve tarih boyunca Rus devletinin en büyük koruyucusu ve Tanrı önünde şefaathçisi olmuştur.⁸⁸ Ayrıca halkın gözünde o, neredeyse Tanrı'yla aynı derecede sayılarak⁸⁹ aşırı derecede sevilip yüceltilmiştir. Bundan dolayı Rusların dinleri onsuz düşünülemez hale gelmiştir. Rusların dinî hayatı onun inanç ve uygulamalarıyla çepeçevre kuşatılmıştır. Yani eğer Rusların dinleri ve tarihlerinden Azize Meryem çıkartılırsa neredeyse anlaşılmaz ve karmaşık kalacaktır.

Ruslara göre “Azizler Üstü Bakire Azize” (Presvyataya Deva Mariya) olarak kabul edilen Azize Meryem, Hıristiyanlığın temelini oluşturan İsa'nın annesidir. Mucizevî bir şekilde babasız olarak doğan Tanrı İsa, insani yönünü ondan almıştır. Bundan dolayı onun önemi büyüktür.⁹⁰ Günay Tümer onun önemini şöyle dile getirmektedir: “Hıristiyanlık tarihinde üçlemenin en büyük rakibi Meryem olagelmıştır. Çünkü Baba ile bir ve aynı kabul edilen İsa, ‘Havariler İnanç Sisteminde’ Kutsal Ruh tarafından Meryem'in rahmine bırakılmış, bakire Meryem'den doğmuştur.”⁹¹

Ruslara göre o, ilk ve tam olarak Tanrı'ya benzer özelliğe ulaşmıştır.⁹² Ayrıca o hayatında azizlerin en yücesi olacağına kendisi şu sözleriyle işaret etmiştir: “...

⁸⁷ Tümer, 98.

⁸⁸ Kronşadtski, 10.

⁸⁹ Çumakova, 37.

⁹⁰ Burenin 52.

⁹¹ Tümer, 20.

⁹² Tsehanskaya, 13.

İşte, bundan böyle bütün kuşaklar beni mutlu sayacak."⁹³ O, insanlığın en büyük koruyucusu ve göğün kraliçesidir. O, oğluna herkesten daha yakındır.⁹⁴

"*Tanrıanası*" (Teotokos-Bogoroditsa)⁹⁵ lakabıyla onurlandırılan Azize Meryem, Tanrı'ya olan itaatkârlığından dolayı, ona birinci derecede yakın olmuş ve tüm büyük meleklerden (Keruvlar⁹⁶ ve Serafimler⁹⁷) de üstün sayılmıştır.⁹⁸ Ayrıca temiz ve kutsal yaşamıyla kutsallığın örneği kabul edilmiştir.⁹⁹ Bunun yanında o ebedi mutluluğa ulaşmıştır.¹⁰⁰ Onun mutluluğa ulaşip en büyük azize olmasının bir sebebi de Kutsal Üçlü ile ayrı ayrı bağından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, Baba Tanrı, ona kendi lütfunu vermiştir. İsa, onda cisimleşmiştir. Kutsal Ruh, ona Tanrı'nın gölgesini indirmiştir.¹⁰¹

Azize Meryem, İsa'ya yakınlığından dolayı da önemlidir. Bundan dolayı İsa, Âdem'le kıyaslanınca¹⁰² bunun ardından o da Havva ile karşılaştırılmış, Havva'nın Tanrı'nın buyruğuna karşı geldiği, onun ise, İsa'yı doğurmayı kabul ettiği vurgulanmıştır.¹⁰³

Ruslara göre o aynı zamanda kilisenin de annesidir. Çünkü kilise İsa'nın bedeninden oluşmaktadır. İsa'nın bedenleşmesi ise onun sayesinde gerçekleşmiştir.¹⁰⁴

Ruslar için azizlerin başı olduğuna inanılan, dua ve yalvarışla anılan Azize Meryem'le ilgili bazı bilgiler Yeni Ahit'te yer almaktadır. Ancak, sınırlı olan bu bilgiler onun hayatı ile ilgili bilgileri tamamen sunmaktan uzaktır. Bunları kısaca şöyle özetlemek mümkündür. Kaynaklarına göre o, yaklaşık M.Ö. 22-21 yıllarında

⁹³ Luka 1/48.

⁹⁴ Bayukanski, 12.

⁹⁵ Efes Konsili'nde (M.S. 431) karar bağlanmıştır. (Pomazanski, 215).

⁹⁶ Yaratılış 3/23-24.

⁹⁷ Yeşaya 6/2-7.

⁹⁸ Drozdov, 30.

⁹⁹ Burenin 52.

¹⁰⁰ Skurat, 47; Buna işaret olarak da Yeni Ahit'in şu cümlelerini örnek göstermektedirler: "*İsa bu sözleri söylerken kalabalığın içinden bir kadın ona, 'Ne mutlu seni taşımış olan rahme, emzirmiş olan memelere!' diye seslendi. İsa, 'daha doğrusu, ne mutlu Tanrı'nın sözünü dinleyip uygulayana' dedi.*" (Luka 11/27-28).

¹⁰¹ Skurat, 47.

¹⁰² Bkz. Mustafa Erdem, **Hazreti Âdem**, TDV Yayınları, Ankara 1999, 91-96.

¹⁰³ "Meryem", **Ana Britannica**, Ana Yayıncılık, İstanbul 1989, XV/601-602.

¹⁰⁴ İustin Popoviç, **Dogmatika Pravoslavnoy Tserkivi: Pnevmatologiya**, İzdatelski Sovet Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi, Moskova 2007, 419.

doğmuştur. Ailesi o günün en asil ailelerinden olup, soyu Davut ve İbrahim'e kadar dayandırılmıştır.¹⁰⁵ İsa, babasız dünyaya geldiği için onun soyu da Azize Meryem yoluyla Davut'a dayandırılmıştır. Azize Meryem'in babasının ismi Joachim, annesinin ismi ise, Anna'dır. Onlar da aziz olarak ilan edilmiş ve anılarına yortular düzenlenmiştir. Onlar kızları Azize Meryem'i küçük yaşında mabede nezir etmişlerdir. Azize Meryem burada 12-13 yaşına kadar kalmıştır.¹⁰⁶ Bu sırada ona Cebrail görünmüş ve ona İsa'yı müjdelemiştir.¹⁰⁷ Bu olaydan sonra o hamile olan Elizabet'in yanına gitmiştir. Bu sırada Kutsal Ruh'la dolan Elizabet de onun yüceltilmiş olduğunu haber vermiştir.¹⁰⁸

Azize Meryem tüm bunları nişanlısı olan Yusuf'a nasıl duyuracağını bilemez haldeyken, Yusuf'a Kutsal Ruh gözükmüş ve ona Azize Meryem'in karnındaki kendisinden olduğunu haber vermiştir. Bunun üzerine Yusuf ona doğuruncaya kadar dokunmamış, onun her zaman koruyucusu olmuş ve doğan çocuğun adını İsa koymuştur.¹⁰⁹

Ruslara göre Azize Meryem kendini Tanrı'ya adadığı için her zaman bakire kalmıştır. O, doğumdan önce bakire olduğu gibi, doğum sırası ve sonrası da bakire kalmıştır. Onun için ona her zaman "*Bakire*" (Prisnodeva) lakabı verilmiştir.¹¹⁰ Ayrıca onun bakireliği hakkında Eski Ahit'te Yeşeya da önceden haber vermiştir.¹¹¹

Yeni Ahit'e göre, o hamile iken nüfus sayımı başlamıştır. Azize Meryem nüfus kaydı için, Davut soyundan olması dolayısıyla nişanlısı Yusuf'la beraber Galile bölgesinin Nasıra kentinden Yahudiye bölgesindeki Davut'un şehri olan Beytlehem'e gitmiştir. Oraya gittiklerinde Azize Meryem doğum yapmıştır. Han çok kalabalık olduğu için doğum ahırda gerçekleşmiştir.¹¹²

Ruslara göre o doğurmadan önce tüm günahlardan temizlenerek kutsallaşmıştır. Bundan dolayı Tanrı'nın Hz. Havva'ya yaptıklarının karşılığı olarak

¹⁰⁵ Drozdov, 30.

¹⁰⁶ Tümer, 67-71.

¹⁰⁷ Luka 1/28-38.

¹⁰⁸ Luka 1/39-45.

¹⁰⁹ Matta 1/18-20.

¹¹⁰ Drozdov, 30; Skurat, 47.

¹¹¹ "*Bundan ötürü Rab'bin kendisi size bir belirti verecek: İşte, kız gebe kalıp bir oğul doğuracak*" (Yeşeya 7/14).

¹¹² Luka 2/1-8.

verdiği “oğullarını ağrı içinde doğuracaksın”¹¹³ hükmünden onu istisna tutulmuştur.¹¹⁴

Yeni Ahit’te melekler, çobanlara Davut soyundan bir kurtarıcının doğduğunu haber vermişlerdir. Bunun üzerine çobanlar çocuğu görmeye gelmişlerdir. Onu gören herkes şaşırılmış, tüm bunları Azize Meryem yüreğinde saklamıştır.¹¹⁵

Yeni Ahit’e göre o ve nişanlısı Yusuf, İsa 40 günlük iken Kudüs’teki mabede takdim etmek için götürmüşlerdir. Önceden kurtarıcı hakkında Kutsal Ruh tarafından kendisine haber verilen Simon adındaki birisi onları karşılamıştır. O, Azize Meryem’e İsa’nın kurtarıcılığından da bahsetmiştir.¹¹⁶

Yeni Ahit’e göre o ve Yusuf, her sene Fısıh bayramında Kudüs’e giderlerdi. Bir defasında onlar bayramdan eve döndüklerinde çocuk İsa’yı kaybederler. Onu aramaya çıkarlar. Ancak, onu hiçbir yerde bulamazlar. Bunun üzerine geriye Kudüs’e dönerler. Oraya vardıklarında İsa’yı muallimlerle tartışırken bulurlar. Bu sıralarda 12 yaşarında olan İsa herkesi şaşırtarak muallimlerin sorularını cevaplandırır.¹¹⁷

Yeni Ahit, onun hakkında İsa’nın Kana mucizesinde, haça gerilmesinde ve göğe yükselmesinde de bahseder. Ayrıca ondan; İsa’nın vaaz verirken dışarıdan gelip çağırmasında,¹¹⁸ İsa’nın çarmıha gerilmesi sırasında, onu Havarî Yuhanna’ya emanet edişinde¹¹⁹ ve İsa için diğer havarilerle beraber dua edişinde¹²⁰ de bilgi verir. Bunun dışında geri kalan hayatı hakkında Yeni Ahit’te bilgi bulunmamaktadır. Onun ölümü ve defin edildiği yer de tartışmalıdır. Bazıları onun 50-63 yaş aralığında, bazıları ise, 63-72 yaşlarında öldüğünü savunmuşlardır. Tüm bu özelliklerinden dolayı ona ilk dönemden itibaren Hıristiyanlar tarafından büyük bir saygı gösterilmiş ve Tanrıanesi olarak yüceltilmiştir. Hatta zaman zaman ona aşırı inanan guruplar ortaya çıkmış, ona en büyük Tanrıça olarak tapmışlardır. Örneğin, Kolliridiyen adlı

¹¹³ Yaratılış 3/16.

¹¹⁴ Drozdov, 30.

¹¹⁵ Luka 2/8-20.

¹¹⁶ Luka 2/26-39.

¹¹⁷ Luka 2/41-52.

¹¹⁸ Markos 3/31.

¹¹⁹ Yuhanna 19/26.

¹²⁰ Elçilerin İşleri 1/14.

kadınlardan meydana gelen bir grup onu Tanrı yerine koyarak tapmışlar ve ona pideler sunmuşlardır.¹²¹

Bazı görüşlere göre Hıristiyanlığın erken döneminde bu bölgelerde anatanrıçalar mevcuttu ve bunlara tapınılmaktaydı. Buna göre Hıristiyanlık diğer dinlerle boy ölçüşmek ve yayılabilmek için bu tanrıçaların fonksiyonlarını da kırmayı gerektirmekteydi. Buna en uygun aday Azize Meryem'di. Bazı düşünürlere göre ona ihtiram gösterme o dönemde Mısır'da mevcut olan Tanrıça kültlerinden etkilenmiştir.¹²²

İlk dönemlerden itibaren ortaya çıkmaya başlayan ve azizlikle paralel gelişen Azize Meryem'le ilgili inanç, zamanla onunla etkileşerek azizliğin en önemli unsuru haline gelmiştir. Hatta ona verilen bazı meziyetlerin sonucunda o azizlerin başı sayılmaya başlamıştır. Onun azizlerin üstünde yer alması tesadüf değildir. Ona karşı duyulan saygı ve sevgi yukarıda da anlattığımız gibi onu Tanrıça düzeyine çıkartmıştı. Ama kilise onun tanrılığını hiçbir zaman kabul etmemiştir. Kilise babaları buna şiddetle karşı çıkmışlardır. Bu önlem Hıristiyanlığın özgürlüğünden sonra oluşan konsillere de yansımıştır. Bilindiği gibi ilk konsillerde inanç konuları belirlenmiş ve teslis inancı kabul edilmiştir. Teslisin unsurlarını Baba, Oğul ve Kutsal Ruh oluşturmuştur. Ancak, teslisin unsurlarına Azize Meryem dâhil edilmemiştir. Bunda kilise babalarının önceden de Azize Meryem'in Tanrı düzeyine çıkarılmasına karşı çıkmaları etkili olmuştur. Buna rağmen ona olan bağlılık ve aşırı sevginin tesirleri 431'de gerçekleşen Efes konsilinde "*Tanrıanası*" unvanını almasına neden olmuştur. Böylece o diğer azizlerin önünde yer almış ve her zaman teslisin dördüncü unsuruna yakın şahsiyet olarak algılanmıştır.¹²³ O ve diğer azizlere olan saygının arttığı bu dönemlerde inananlar, onlara günahkâr ruhların kurtuluşu amacıyla lütuf dağıtanlar olarak inanmışlar, çoğu zaman İsa'dan daha çok Azize Meryem'e müracaat etmişlerdir.¹²⁴

Efes Konsili'nden sonra Azize Meryem ve azizlere saygı gittikçe artmış ve halk arasında onlara aşırı saygı gösterilmeye başlamıştır. İnananlar onlara şefaathçi olarak bakmış, dualar etmiş, onlardan yardım beklemiş ve yortular düzenlemişlerdir.

¹²¹ Tümer, 51.

¹²² Tokarev, 539; Ayrıca bkz. Tümer, 134.

¹²³ Tümer, 49, 57; Eroğlu, **Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi**, 135.

¹²⁴ Eroğlu, **Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi**, 136.

Örneğin IV. yüzyıla ait bir papirüs parçasında Azize Meryem'e şöyle yalvarıldığı yazılmıştır: “*Tanrıanası, dualarımı işit, bizi musibette ihmal etme, bizi tehlikelerden kurtar.*”¹²⁵ Buna göre o Hıristiyanların gözünde en büyük şefaatçiydi. Ayrıca İsa da annesini dinleyecekti.¹²⁶

Ruslar, Hıristiyanlığı kabul ettiklerinden itibaren ona özel sevgi ile bağlanmış, onu yüceltmiş ve ondan yardım ummuşlardır. Rusların ona olan bağlılıkları o kadar güçlü olmuştur ki, bundan dolayı onun için “*Rusya Azize Meryem'in Evidir*” ifadesini kullanmışlardır.¹²⁷

Ruslara göre, onun konumunu anlamak için Yeni Ahit'te geçen şu olayı anlamak gerekmektedir: O, İsa'dan şarap istemektedir. İsa da onun isteğini yerine getirmektedir.¹²⁸ Buna göre bu olayda onun konumunu gösteren derin anlamlı bazı ipuçları bulunmaktadır. Birincisi Azize Meryem, İsa'ya buyruk vermemektedir. Aksine ondan istekte bulunmaktadır. Kısa konuşarak durumu belirtmektedir. Diğer yandan aracılık ederek insanlara ne kadar sevgi dolu olduğunu göstermektedir. İkincisi sağlam inançla ve büyük ümitle isteğini kabul edeceğini umarak ona isteğini bildirmektedir. Bu olay, İsa'nın onun isteklerini geri çevirmediğini, aksine onun dediklerini yerine getirdiğini göstermektedir. Böylece hayatta iken ve insanların gözü önünde onun İsa'nın nezdinde yeri, insanlara yakınlığı belli olmaktadır. Ayrıca o, bu özelliğini Göksel Kilise'de de aynen devam ettirmektedir. Onun bu fonksiyonunu gösterdiği mucizelerden de anlamak mümkündür. Buna göre o, gökte her zaman İsa'nın yanında ve aynı zamanda insanların arasında bulunmaktadır. O, insanların yakarışını “*En Hızlı Duyanı*” (Skoroposluşnitsa), “*Kol Kanat Gericisi*” (Pakrov), “*Umudu*” (Nadejda), “*Hayır Duacısı*” (Molitvennitsa) ve “*Kötülüklerden Koruyucusu*” (Ograditelnitsa) olmaktadır. Ayrıca insanları gelecek kötülöklere karşı uyarmakta, onların “*Rehberi*” (Odigitriya) ve “*Yardımcısı*” (Pomoşnitsa) olmaktadır. Aziz Dimitri Rastoski'ye (1651-1709) göre, Azize Meryem gökte duasıyla Tanrı ile yakın ve sağlam iletişim kurmaktadır. Ne zaman günahlarından

¹²⁵ Tümer, 51.

¹²⁶ Tümer, 58.

¹²⁷ Krupin, 8.

¹²⁸ “*Üçüncü günü Celile'nin Kana köyünde bir düğün vardı. İsa'nın annesi de oradaydı. İsa'yla öğrencileri de düğüne çağırılmışlardı. Şarap tükenince annesi İsa'ya 'Şarapları kalmadı' dedi. İsa 'Anne benden ne istiyorsun, benim saatim daha gelmedi' dedi. Annesi hizmet edenlere 'Size ne derse onu yapın' dedi.*” (Yuhanna 2/1-5).

dolayı Tanrı insanları uyarmaya veya onları cezalandırmaya ve hatta yok etmeye çalıştığı zaman Aziz Meryem onun elinden tutarak bundan vazgeçirmek için dua etmektedir.¹²⁹

Ruslara göre, Aziz Meryem'in göksel koruyucu olduğuna dair örnekleri onun ikonalarında da görmek mümkündür. Ona ait ikonalar, aracılıklarıyla Tanrı'dan gelen lütfu insanlara akıtarak mucizelerle bunu kanıtlamış, bundan sonra da kanıtlamaya devam edecektir. Bundan dolayı onunla ilgili ikonalar, onun insanlara nasıl yardım etmekte olduğunu gösteren şekilde resmedilmiştir. Yani bunlarda o, insanların dertlerini dinliyor ve Tanrı'ya yalvarıyor durumdadır. Ayrıca ona ait ikonalar yaptığı mucizeler kadar çeşitlilik göstermekte, inanca göre bu çeşitlilik insanlara yardım ettikçe çoğalacaktır. Bunun yanında Ruslarda ona dua etmek özel anlam taşımaktadır. Bundan dolayı hemen hemen her evde onun ikonası bulunmaktadır. Aynı şekilde ona inananlar o veya bu şekilde ona dua ederek yardım istemişlerdir. Ayinlerde onun ismini anarak yüceltmişlerdir.¹³⁰

Belirtilmesi gereken hususlardan birisi de onun isminin de kutsal olmasıdır. Bundan dolayı Ruslar topraklarında Hıristiyanlaşmalarının ilk yıllarından itibaren onun ismini taşıyan çok sayıda tapınak inşa etmişlerdir.¹³¹

Tüm bunların yanında Aziz Meryem konusunda Rus Ortodoks Kilisesi'nin şu tavrının da bulunduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir. Yani Rus Ortodoks Kilisesi, onu kutsallıkla yüceltirken, onun Tanrı gibi olmadığını belirtmektedir. Bunun yanında azizlerin en yücesi olarak belirtirken, onun bu yüceliğinin İsa'ya olan konumundan kaynaklandığını bildirmektedir.¹³²

2. Aziz Nikola

Rus Ortodoks Kilisesi'nde Aziz Nikola'nın özel bir yeri vardır (*bkz. Resim 28*). Ruslara göre ona sadece Hıristiyanlar değil, yabancılar da saygı göstermektedirler. Tanrı ona sağlam iman vermiştir. Onu yer ve suda birçok mucizelerle donatmıştır. Bundan dolayı o "*Mucizeci*" (Çudatvoret's) sıfatıyla anıla

¹²⁹ Skurat, 54.

¹³⁰ Skurat, 56.

¹³¹ Lindgren, 66.

¹³² Skurat, 58.

gelmiştir.¹³³ Onun bu mucizelerine imanında şüphesi olan ve hatta inanmayanlar da tanık olmuşlardır.¹³⁴

Ruslar, onun dünyanın hemen hemen tüm bölgelerinde tanınmış olduğunu belirtmektedirler. Buna göre o, Müslüman ve Budistler arasında da tanınmaktadır. Bu konuda Aziz Nikolay Yaponski, Japonların ondan yardım dilediklerini ve hep ondan yardım gördüklerini haber vermektedir.

Ruslar, azizleri üstünlüklerine göre sıralamaya tabi tutmaktan kaçınmaya çalışırlar. Ancak yine de onlar içerisinde bazılarının özel yere sahip olduklarını inkâr etmezler. Onların çok sevdikleri ve saydıkları azizlerden biri de Aziz Nikola'dır. Onlar için şüphesiz o özel bir yere sahiptir. Bunun için Ruslar evlerinin en kutsal olarak gördükleri ev ikonastasisinde bu azizin ikonasını her zaman bulundura gelmişlerdir. Onun ikonalarının evi koruduğuna inanmışlardır. Öte yandan Aziz Nikola'nın önemi Aziz Serafim Sarofski ve Aziz Sergi Radonejski gibi Rus topraklarında yaşamış ve Rusların en önde gelen azizlerinin bile onu çokça saymaları ve anmalarından da kaynaklanmaktadır.¹³⁵

Aziz Nikola'nın geceleri nasıl kılık değiştirerek etrafta dolaştığına, yoksullar ile muhtaç durumdakilerin pencerelerinden içeri hediyeler ve altın bulunan keseler bıraktığına dair hikâyeler,¹³⁶ Haçlılar aracılığıyla Batı'ya yayılmıştır. Her zaman piskopos giysileri içinde, kafasının etrafı halka şeklinde nurla çevrilen, sol elinde bir Kutsal Kitap tutmuş, sağ eli kutsamak üzere havada, alnına kadar inen kır saçları ve kır sakalıyla tasavvur edilen Aziz Nikola, XVI. yüzyıllardan itibaren Kuzey'in Noel Baba'sıyla karıştırılır hale gelmiştir.¹³⁷

Aziz Nikola, Türkiye'nin Antalya bölgesinde doğmuştur.¹³⁸ Onun anne ve babası Nonna ve Feofan Tanrı korkusuyla yaşayan ve zengin bir aileydi. Muhtaç insanlara her zaman yardım edenlerdendi. Aziz'in dedesinin ismi de Nikola idi ve din

¹³³ Skurat, 70; Günümüzde de insanlar Aziz Nikola'nın birçok mucize gerçekleştirdiğine tanık olduklarını; onun yardım ve rehberlik ettiğini, koruduğunu ve şifa verdiğini bildirmektedir. Aziz Nikola'nın günümüzde gerçekleştirdiği mucizeler hakkında bkz. A. G. Rakov, **Nikola Milostiviy: Çüdesa Svyatitelya Nikolaya v Naşi Dni**, Prihod Hrama Svyatogo Duha Soşestviya, Moskova 2008.

¹³⁴ Kaleda, 90.

¹³⁵ Krupin, 12-13.

¹³⁶ **Ugodnik Boji Nikolay**, Moskova 2005, 11-12.

¹³⁷ Bulgurlu, 34-36.

¹³⁸ Korneeva, 13.

görevlisiydi. Dede Nikola torununa okuması için kitaplar getirirdi. Ayinlere katılması için kiliseye götürürdü.¹³⁹

Bir diğer rivayette Nonna ve Feofan'ın uzun zaman çocuk sahibi olamamıştır. Devamlı bu konuda dua etmişler ve sonunda duaları kabul olmuştur. Tanrı onlara bir çocuk vermiştir. Vaftiz edip ardından çocuklarının ismini Nikola koymuşlardır.¹⁴⁰

O, Hıristiyanlar için ağır günlerin devam ettiği dönemde dünyaya gelmiştir. Yani hâlâ Hıristiyanlar üzerinde baskı dönemi devam etmekteydi. O da bunlara maruz kalmış ve diğer Hıristiyanlar gibi baskı görmüştür.¹⁴¹

O, 325 senesinde İznik Konsili'ne de katılmıştır. Hıristiyanlarca heretik olarak sayılan Ariyus taraftarlarına karşı mücadele etmiş ve onları sözlü olarak hep yenilgiye uğratmıştır.¹⁴² Ruslara göre hiçbir kilise unvanı yokken, ona din görevlisi unvanını bir kulede hapisteyken Aziz Meryem ve beraberindeki azizler takdim etmiş ve elbisesini giydirmişlerdir. Bundan sonra o hayatı boyunca birçok mucize göstermiş, insanlara iyilik etmiş ve şifa vermiştir.

Aziz Nikola vefat edince uzun yüzyıllar naaşı Mir Likiyski'de saklanmıştır. Ancak zamanla Müslümanların fetihleri dolayısıyla bu kent boşalmış, çok az sayıda insan kalmıştır. XI. asrın sonlarında İtalyanlar deniz yoluyla onun naaşını Bari kentine götürmüştür. Naaşı götürüldüğü sırada yerliler çok üzülmüştür. Bunun üzerine yerlilerin teselli olmaları için onlara azizin naaşının kutsal yağı ve ikonası bırakılmıştır.¹⁴³

İnananlar, Aziz Nikola'nın naaşını Mir Likiyski'den Bari'ye nakletme sırasında tabutunun kutsal yağla dolu olduğuna şahit olmuşlardır.¹⁴⁴ Bunun yanında naaşından kutsal yağ aktığına, bunların hastalara sürülmesiyle şifa verdiğine tanıklık etmişlerdir.¹⁴⁵

Aziz Nikola'nın yaşadığı Mira bir kıyı kenti olduğundan o, en çok denizci ve balıkçıların koruyucu azizi sayılmıştır. Azizin ismini taşıdığı kiliselerde sık sık denizlerde ölüm tehlikeleri atlatan müteşekkir denizcilerce bağışlanan adaklar

¹³⁹ Kaleda, 91.

¹⁴⁰ Ugodnik Boji Nikolay, 6.

¹⁴¹ Krupin, 16-17.

¹⁴² Korneeva, 14.

¹⁴³ Krupin, 18-19.

¹⁴⁴ Dunaev, 24.

¹⁴⁵ Poselyanin, 224; D. V. Abramov-T. Y. Podoşvina-Y. S. Xorujaya, **Pravoslavnaya Kniga**, Moskova 2007, 41.

asılmıştır. Tekne sahiplerinin çoğu teknelerinde güvenliklerini sağlasın diye onun bir ikonasını bulundurmışlardır.¹⁴⁶

Ruslar dünyada bu azizi kendileri kadar sevenin olmadığını söylemektedirler. Bundan dolayı Rusya'nın her tarafına ona adanarak kilise ve manastırlar inşa etmişlerdir. Ayrıca onun ikonalarının sayısız mucize gösterdiğine inanmaktadırlar.¹⁴⁷

Ruslar onu, 9 Mayıs'ta (naaşının nakil edilişinin anısı) ve 19 Aralık'ta (ölümünün anısı) anmaktadırlar.¹⁴⁸ Ayrıca haftanın her Perşembe gününde de onu hatırlamaktadırlar. Bu günlerde ilahiler söylenmektedirler. Bunlarda onu övmekte ve yüceltmektedirler. Tanrı katında kendileri için dua etme isteklerini de dile getirmektedirler. Ayrıca Ruslar, Tanrı'ya kendileri için böyle bir koruyucu ve duacı verdikleri için şükretmektedirler.¹⁴⁹ Onu anarlarken insanlara nasıl yardım ettiğini hatırlamaktadırlar. Kendileri de onun gibi olmaya, insanlara yardım etmek için onun yolundan gitmeye çalışmaktadırlar.¹⁵⁰

3. Azize Olga

Rus Ortodoks Kilisesi'nde Azize Olga önde gelen azizelerden biridir (*bkz. Resim 29*). O, ilk Rus azizesi sayılmaktadır. Onun önemi Rusların yeni Hıristiyan olmaya başladıkları dönemde ilklerden olarak bu dini kabul etmesinden, onu koruyup kollamasından ileri gelmektedir. Nitekim bu dönemlerde Ruslar eski pagan inançlarını sürdürmekteydi. Yeni Hıristiyanların ortaya çıkmaya başladıkları yeni dönemde o, büyük devlet adamı olarak onlara güç katmış, yeni dinin meşrulaşmasında önemli katkılarda bulunmuştur. Yaptığı hayır işlerden dolayı o "*Dinin Kökü*" olarak anlatılmıştır. Yani Rusların Hıristiyanlığı kabul etmeleri ve bu dinin yayılmaya başlaması bir ağaca benzetilmiştir. Bu ağaç da onda kök salarak büyümüştür.

Azize Olga, Rusya'nın Pskov bölgesinde dünyaya gelmiştir. Onun gençlik yıllarında ülkeyi Knez Oleg (ö. 912) otuz yıldır yönetmiştir. Knez Oleg, Kiev Knezliği'ni güçlü devlete dönüştürmeyi başarmıştır.¹⁵¹ Onun yanında büyüyen

¹⁴⁶ Bulgurlu, 34-36.

¹⁴⁷ Poselyanin, 239.

¹⁴⁸ Trostnikova, 286.

¹⁴⁹ Krupin, 22.

¹⁵⁰ Kaleda, 94.

¹⁵¹ Krupin, 36-37.

abisinin oğlu Prens İgor (ö. 945) gezmeyi çok sevdiğinden ülkenin birçok yerini gezmiştir. Prens İgor, bir keresinde Pskov bölgesinden geçerken nehre yaklaştığı sırada güzel Azize Olga'yı görmüş ve onu sevmiştir.¹⁵² Prens İgor evlenme çağına geldiğinde, amcası Knez Oleg ona ünlü aileden kız bulmaya çalışmışsa da o, Azize Olga'yı istemiştir. Prens İgor'u anlayışla karşılayan Knez Oleg, Azize Olga'nın ailesine dünür göndermiş ve onları şanlı bir şekilde Kiev'e davet etmiştir. Böylece 903 senesinde Prens İgor ile Azize Olga evlenmişlerdir. Belirttiğimiz gibi bu dönemde Ruslarda putperestlik hüküm sürmekteydi. Rivayetlere göre her tarafta zorbalık ve haksızlık yayılmıştı. Merhamet ve mütevazı karaktere sahip olan Azize Olga eşi Prens İgor'u etkilemeyi başarmıştır. Nitekim o, tahta geçtiğinde ülkeyi barış içerisinde yönetmeye başlamıştır.¹⁵³

Knez İgor'un 945 senesinde öldürülmesiyle küçük yaştaki oğlu Svyatoslav babasız, Azize Olga da dul kalmıştır. Bunun üzerine Azize Olga kocasını öldürenlerden kurnazca öç almıştır. Ardından çocuğunun genç olmasından dolayı yönetimi ele alarak ülkeyi yönetmeye başlamıştır. Bu konuda başarılı olmuş ve ülkenin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Onun Kiev şehrinin imarında çalışma önceliğini fakirlere verdiği rivayet edilmiştir.¹⁵⁴

Azize Olga, Hıristiyanlığı seçmeyi karar kılınca ülke meselelerinden dolayı dinmek bilmeyen oğlu Svyatoslav'ı (ö. 973) da bu dine çekmeye çalışmıştır. Ancak Svyatoslav o günün şartları nedeniyle annesinin bu teklifini kabul etmemiştir. Bunun üzerine o 957 senesinde İstanbul'a gitmiştir. Orada İmparator Konstantin Porfirogennetos tarafından karşılanmıştır. Resmî karşılama sonrasında ona şehir gezdirilmiş, birçok tapınaklar gösterilmiş ve bu arada ayine katılması sağlanmıştır. Efsaneye göre Bizans İmparatoru ondan hoşlanmış ve onu sevmiştir. Bunu fark eden Azize, onu kendisinin vaftiz babası olmasını istemiştir. Ardından Patriğin kendisi 957 senesinde onu vaftiz etmiştir. Bunun onuruna o İmparator Konstantin'in annesi Helena'nın (Yelena) ismini almıştır. Yeni Hıristiyan olan Azize, İmparatora şunları söylemiştir: *"Şimdi ben senin kızın oldum. Kızını nasıl bir kadın gibi sevebilirsin? Artık beni bir kızın olarak sevmen gerek ve Ruslara Bizanslılar gibi bakman gerek."*

¹⁵² Mihail Menşikov, "Velikaya, Mudreyşaya, Svyataya Mater Naroda Russkogo", **Svyataya Knyaginya Olga**, Sibirskaya Blagozvonitsa, Moskova 2007, 10.

¹⁵³ Krupin, 36-37.

¹⁵⁴ Krupin, 39.

Onun güzellik ve akıllılığı Ruslara pek sıcak bakmayan İmparatorun bakışını değiştirmiştir. Ayrıca onu güzelce karşıladığı gibi güzelce de uğurlamıştır.¹⁵⁵

Azize Olga hayatında tüm çabalarına rağmen Hıristiyanları pek de çoğaltmaya muvaffak olamamıştır. Bunda o dönemde putperestliğin çok güçlü olması ve bundan etkilenen oğlunun bu dine sıcak bakmaması en büyük etkenlerden olmuştur.¹⁵⁶ Buna rağmen ülkenin tüm bölgelerini ziyaret eden Azize Olga, sonunda kendinin doğup büyüdüğü Pskov kentini geliştirmiş, dini burada yayma çabalarına girmiştir. lm yaklaşırken oğlundan cenazesini Hıristiyan geleneğine göre defnedilmesi için ricada bulunmuştur. Ancak oğlunun reddetmesi üzerine o, kısa zaman içerisinde tüm Rusların Hıristiyanlaşacağını ve oğlunun da yakın zamanda öldürüleceğini haber vermiştir. Ardından Rusların Hıristiyanlaşması için dualar etmiştir. Onun duası kabul olmuş ve ölümünden sadece on dokuz sene sonra torunu Aziz Vladimir tarafından Hıristiyanlık, resmî din olarak kabul edilmiştir.¹⁵⁷

4. Aziz Vladimir

Rusların önemli azizlerden biri de kuşkusuz Aziz Vladimir'dir (*bkz. Resim 30*). O, Hıristiyanlığı kabul ederek Rusların topluca vaftiz olmasını sağlamış ve yeni dini devletin resmî dini haline getirmiştir. Onun hayatı, Rusların tarihi gibi, putperestlik ve Hıristiyanlık olarak ikiye ayrılmaktadır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Ruslar, Hıristiyan olmadan önce çeşitli Tanrılara tapıyor, onlarla ilgili çeşitli ritüeller gerçekleştiriyordu. Dolayısıyla aralarında siyasi olarak bir birliktelikleri olmadığı gibi, dinî olarak da belli bir birliktelikten yoksundu. Kaynaklara göre bir putperest olan Aziz Vladimir insanların kurban edildiği ayinlere de katılmıştı.¹⁵⁸

O, 956 senesinde Kiev'de sarayda doğmuş ve burada yetişmiştir. Asil aileden gelerek küçük yaşta (970) Novgorod'un prensi olmuştur. Babası gibi savaşçı mizaca sahip olmuş ve Rus topraklarının birçok yerine sefer düzenlemiştir. Babası Knez Svyatoslav'ın ölümü üzerine kardeşi Yarapolk'un baskısı sonucunda kaçmak zorunda kalmıştır. Daha sonra onu dayısının yardımıyla yenerek tahta oturmuştur. O, her zaman ülkenin sınırlarını genişletmeye ve sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Nitekim

¹⁵⁵ Krupin, 42-43.

¹⁵⁶ Poselyanin, 243; Talberg, 17.

¹⁵⁷ Krupin, 47-48.

¹⁵⁸ Talberg, 18.

kısa sürede ülkesini genişletmeyi başarmıştır. Gittiği yerlerde birçok kültürle tanışmış ve bundan dolayı bu dönemlerde yaygınlaşmaya başlayan Hıristiyanlıktan ve Kiev'deki inşa edilen bir iki tapınaktan da haberi bulunmuştur. Ayrıca o büyükannesinin Hıristiyan olduğunu görmüştür. Anlatılanlara göre bu olaylar ona Hıristiyanlığın tohumlarını yerleştirmiştir.¹⁵⁹ Yukarıda da değindiğimiz gibi bu sırada ona çeşitli dine mensup insanlar gelerek dinlerini anlatmış ve o da Ortodoks Hıristiyanlığını seçmekte karar kılmıştır.

Başka bir rivayete göre o, 988 senesinde Korsun'a (günümüzde Sevastopol) askeri sefer düzenlemiş ve orasını kuşatmıştır. Yunanlılar direnmeye çalışsa da onun ordusu üstün gelmiştir. Bunun üzerine o İstanbul'a bir elçi gönderip eğer İmparator II. Basil (ö. 1017) kız kardeşini kendisine vermezse şehrin tamamını ele geçireceğini söylemiştir. Bizans tarafı ise, Hıristiyan olmayan birisi için bunun imkânsız olacağını bildirmiştir. Bunu üzerine Aziz Vladimir, Ortodoks Hıristiyanlığı kabul etmeye hazır olduğunu dile getirmiştir. Onun bu sözüne ikna olan Bizanslılar, İmparator'un kız kardeşi ile beraber birçok din adamını Korsun'a göndermişlerdir.¹⁶⁰

Onun vaftiz edildiği sırada şöyle sembolik bir olay da gerçekleşmiştir. Buna göre vaftiz ayininin hemen öncesinde o kör olmuştur. Vaftiz edilince onun gözleri tekrar açılmıştır. İnanca göre bu olay Tanrı'nın bir mucizesidir. Yani Rusların Hıristiyanlık öncesi kör gibi yaşadıklarını, vaftiz sonrası Tanrı'nın gerçek dünyasını yeniden görmeye başladığını sembolize etmektedir.¹⁶¹

Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra gerçek dini bulduğunu söyleyen Aziz Vladimir, Bizans seferini durdurmuş ve Yunanlılara Korsun'u geri vermiştir. Ardından Kiev'e birçok din görevlisiyle dönmüş ve ilk iş olarak çocuk ve yakın akrabalarının vaftiz olmasını sağlamıştır.¹⁶²

Din görevlileri de evden eve dolaşarak yeni dini insanlara anlatmaya ve onları ikna etmeye başlamıştır. Ardından Kievlilerin Dnepr nehrinin kenarına toplanmaları emredilmiştir. Bunun üzerine orada sayısız insan toplanmıştır. Onlara suya girerek vaftiz olmaları söylenmiştir. İnsanlar soyunarak Dnepr suyuna girmiş ve vaftiz edilmiştir. Bu olay gün boyunca devam etmiştir. Ayrıca yerel inançları yok etmeye

¹⁵⁹ Krupin, 50-51.

¹⁶⁰ Poselyanin, 81-82.

¹⁶¹ Krupin, 54.

¹⁶² Talberg, 19; Poselyanin, 84.

ve halkını Hıristiyanlaştırmaya çalışan Aziz Vladimir, etkinliğini artırmak için en önemli gördüğü putları Dinyepr Irmağına attırmıştır.

Onun Hıristiyanlığı kabul ederek resmi hale getirmesiyle Ruslar, Bizans'ın etkisine girmiştir. Kilisenin başına İstanbul'dan atanan metropolitler getirilmiştir. Onun Kiev'de 996 senesinde Bizanslı mimarlara yaptırdığı Desyatinnaya Kilisesi Hıristiyanlığı kabul etmenin simgesi haline gelmiştir. Din değişikliği ile eğitim, yargı, yoksullara yardım vs. alanlarında da değişikliklere gidilmiştir. Böylece Hıristiyanlık ülke içinde hızla yayılmaya başlamış, her yede dua ve ayinler yankılanmış ve dinî kitaplar yazılmıştır. Ancak yine de putperestlik ülkenin uzak köşelerinde ve ulaşılmaz ormanlarda yaşayanlar arasında uzun zaman devam etmiştir.

Hıristiyanlaşan Rusların hayatında birçok değişiklikler meydana gelmiştir. Öncelikle ülkede birlik ve bütünlük sağlamaya başlamıştır. Bunda Kiev Metropolitleri dinî gücü kendinde toplayarak büyük katkı sağlamıştır. Knezlerin tavrında ve bakışında dinî düşünce yerleşmiştir. Kadınlara karşı muamele değişmiştir. Tek evlilik esas alınmaya başlamış, bundan dolayı Aziz Vladimir önceki eşi Rogneda'yı boşanmış ve ikinci eşi Anna'yla beraber kalmıştır.¹⁶³

Aziz Vladimir ölmeden az önce keşişliğe niyet etmiş ve Berestov köyüne yerleşmiştir. Çok geçmeden burada 1015 senesinin 15 Temmuz'unda ölmüştür. Cenaze ayinini Metropolit İoann yerine getirmiştir.¹⁶⁴

5. Aziz Boris ve Aziz Gleb

Rus Ortodoks Kilisesi'nde Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşler önemli azizlerden sayılmaktadır (*bkz. Resim 31, 32*). Ruslar, onları ilk azizler olarak kanonlaştırmışlardır. Ancak bu yukarıda da değindiğimiz gibi onların Rus topraklarında yaşamış ilk aziz olduğu anlamına gelmemektedir. Daha sonra kanonlaştırmalarına rağmen aziz kardeşlerden önce yaşamış azizler de bulunmaktadır. Nitekim putperest Ruslar tarafından şehit edilen Aziz Fedor ve Aziz İoann, bunun yanında Azize Olga ve Aziz Vladimir'i örnek olarak göstermek mümkündür. Ruslara göre tüm bunlar Aziz Boris ve Aziz Gleb'in önemli olduğunu,

¹⁶³ Krupin, 55-60.

¹⁶⁴ Krupin, 55-60.

Rus Kilisesi'nin ilk onları onurlandırmasını ve yeni Hıristiyan olan Rusların ilk mucizecileri ve destekçileri olmasının önemini azaltmamaktadır.¹⁶⁵ Bundan dolayı şehitlik onuruyla azizleşen kardeşler, yeni Hıristiyanlaşan Rusya'nın yeni açmış ilkbahar çiçeğine ve gökte Rus azizleri arasında erken parlayan yıldızlarına benzetilmişlerdir.¹⁶⁶

Onların bir diğer önemli tarafı da, yavaş yavaş dini yönden olgunlaşmaya başlayan Rusların ilk kez kendi topraklarında aziz çıkartmaya başlaması ve bununla Yunanlıların karşısında kendilerinin de var olduklarını ispatlama çabalarıdır. Nitekim o dönemlerde Yunanlı Metropolitlerin ilk başta aziz kardeşlerin ilk mucizelerine inanmak istemedikleri anlatılmaktadır. Buna göre Metropolit İoann ilkin onlara ait mucizelere inanmak istememiş ancak sonradan kabul ederek aziz kardeşlerin kutsal naaşlarının taşınmasına öncülük etmiş, bunun onuruna bayram düzenlemiş ve bizzat kendisi ayini yönetmiştir. Buna rağmen Yunanlıların kuşkuları daha yarım asır kadar devam etmiştir. Ancak Rus halkının aziz kardeşler hakkındaki ısrarlı inançları galip gelmiş ve onların meşrulaşmalarında esas oluşturmuştur.¹⁶⁷

Bu konuda Fedotov şunları da izah etmektedir; taht kavgası ve bundan dolayı prenslerin birbirini öldürmeleri her zaman görülen olaydı. Dışarıdan bakıldığında aziz kardeşlerin öldürülmeleri bunun gibi sıradan olay olarak görülebilir. Yunanlıların gözünde böyle görünmüş olmalıdır. Üstelik geleneğe göre önceden şehit olan azizlerin, din yolunda öldürülmeleri onların aziz olmalarının en belirgin özelliği idi. Aziz kardeşlerin ölümü ilk bakışta böyle gözükmemekteydi. Ancak şu var ki, burada Rus milletini duygulandıran bir olay ortaya çıkmıştı. Yani bu olay kідeme saygı duyma ve itaat etmeyi içermekteydi. Yani aziz kardeşler, ağabeyleri Svyatopolk'u kendilerinden kідemli sayıyorlar, hükümdarlığın onda olduğunu düşünüyorlardı. Onlar ağabeylerini ağabeyden çok ölen babasının yerini tutan birisi olarak görüyor ve bundan dolayı kendilerine bir zarar vermeyeceğini düşünerek ve ölüm dedikodularına aldırmayarak ona kalpten inanıyorlardı. İşte bu tavırlarına rağmen şehit edilen aziz kardeşler, halkın gözünde ayrı birer şahsiyetlere dönüşmüş ve sevgiyle onlara bağlanmalarına vesile olmuştur. Bunun yanında öldürülmeleri belli olunca, onu beklerken devamlı dua etmeleri, sabırla ona boyun sunmaları ve

¹⁶⁵ Fedotov, 23.

¹⁶⁶ Poselyanın, 47.

¹⁶⁷ Fedotov, 23-24.

Tanrı'dan örnek alan önceki şehitler gibi kendilerini de şehitlikle onurlandırmalarını istemeleri de bu olayın yüceltilmesini pekiştirmiştir.¹⁶⁸

Aziz kardeşlerin yaşadığı olay şöyle gelişmiştir: Rusları Hıristiyanlaştıran Aziz Vladimir'in on iki oğlu bulunmaktaydı. O, çocukları arasında en küçükleri olan Aziz Boris ve Aziz Gleb'i daha çok seviyordu. Onlar Bizans prensesi Anna'dandı ve Hıristiyan geleneklerine göre terbiye edilmişlerdi. Bu da Aziz Vladimir'in gözünde onları önemli kılmaktaydı. Bunun aksine büyük oğlu Svyatopolk onu devamlı üzüyor ve problem çıkartıyordu. Kendini beğenen ve sert mizaca sahip olan Svyatopolk, kendisine ayrılan bölgeyi az görüyor ve tüm ülkeye sahip olmak istiyordu. Hâlbuki babası ülkeyi çocukları arasında paylaşmıştı.

Anlatıldığına göre Aziz Boris ve Aziz Gleb eğitimliydi, dindardı ve azizlerin hayatını okumayı severlerdi. Devamlı azizler gibi erdemli olmak ve onların arasına katılmak için Tanrı'ya dua ederlerdi. Bunun için kilisede zaman geçirmeyi seviyorlardı.¹⁶⁹

Aziz Vladimir ihtiyarlayınca hastalanmış ve ölüm yatağına düşmüştür. Bu sırada Ruslara Peçenekler saldırmaya başlamıştır. Dolayısıyla o, oğlu Aziz Boris'i askeri birlik ile onlara karşı göndermiştir.¹⁷⁰ Aziz Boris Peçenekleri püskürtüp geri döndüğü sırada kendisine kötü bir haber ulaşmıştır. Haberde babasının öldüğü bildirilmiştir. Ayrıca haberde ağabeyi Svyatopolk ona Kiev'e dönmemesini emretmiştir. Aksi halde öldürüleceğini söylemiştir. Babasının öldüğüne çok üzülen Aziz Boris ağabeyin böyle yapacağına inanmayarak yine de gitmeye karar vermiştir. Ona eşlik eden arkadaşları, ağabeyi Svyatopolk'un kötü karakterli olduğunu hatırlatmışlardır. Onu kararından vazgeçirmek için çabalamışlardır. Ancak bunda başarılı olamamışlardır.¹⁷¹

Svyatopolk'un tahtı ele geçirme hevesleri işe yaramış ve kısa zamanda ülkenin hâkimi olmuştur. Ardından kardeşlerini yok etmek için haince planlar düşünmeye başlamıştır. Bu doğrultuda onları öldürenlere büyük miktarda mülk vereceğini vaat etmiştir.

¹⁶⁸ Fedotov, 29-35.

¹⁶⁹ Poselyanin, 48.

¹⁷⁰ Meşeryakova-Sadovskova vd., 212.

¹⁷¹ Krupin, 62-63.

Seçkin özel askeri birlik önce Aziz Boris tarafında yer almıştır. Bunun yanında askerlerden bazı yetkililer, ona gidip babasının tahtını alması gerektiğini, emrinde güçlü askeri birlik olduğunu söylemiştir. Buna sıcak bakmayan Aziz Boris ağabeyine el kaldıramayacağını ve onun babası gibi olduğunu bildirerek teklifi kabul etmemiştir. Bunun üzerine askeri birliğin çoğu üzülen ondan uzaklaşmış ve onun yanında çok az insan kalmıştır.

Rivayete göre bu sıralarda Aziz Boris çadırında devamlı dualarda bulunmuştur. Tanrı'dan kaderine razı olması için kendisine güç vermesini temenni etmiştir. Günlerden bir sabah katiller, onun dua ettiği çadırına yaklaşmış ve onu öldürmek için içeri girmişlerdir. Onu küçük yaştaki Giorgi isimdeki çocuk korumaya çalışmış ancak ikisi de orada öldürülmüştür. Böylece Aziz Boris, Rusların en yüce şehitlerinden sayılmıştır. Ardından onu sevenler, cesedini Vişgorod'a götürmüş ve orada defnetmişlerdir.¹⁷²

Bu sırada Aziz Gleb de başkent'e çağırılmıştır. Katiller, "*Baban hasta, seni çağırıyor*" diye ona haber göndermişlerdir. Haberi duyan Aziz Gleb gece gündüz at koşturarak başkente doğru yola çıkmıştır. Yoldayken babası ve kardeşinin ölüm haberini almıştır. Buna çok üzülen ve çaresiz kalan o, geri çekilmek yerine, ölümü göze alarak yola devam etme kararı almıştır. Yolda iken ağabeyi Svyatopolk'un kiraladığı katillerin eline düşmüştür. Onlara kendisini ağabeyine götürmelerini ve onun isteğine boyun eğeceğini bildirmiştir. Buna rağmen katiller, onun dediklerini kabul etmemişlerdir. Bunun üzerine o, Tanrı'ya dua etmiş ve şehit edileceği için ondan kendisine güç vermesini istemiştir. Katiller, onu orada öldürmüş ve cesedini bir ağacın dibine bırakmışlardır.¹⁷³

Onların diğer bir kardeşi olan Yaroslav ağabeyi Svyatopolk'un haince planlarını öğrenince onunla savaşmaya karar vermiştir. Uzun süren savaş sonrası ağabeyi Svyatopolk'u bozguna uğratmıştır. Bu sırada Aziz Gleb'in öldürüldüğü yere yakın yaşayan halk, gece yarısında yerden göğe yükselen bir ışık görmüşlerdir. Bir yandan korkan, diğer yandan şaşkın olan halk, bu haberi Yaroslav'a bildirmişlerdir. Yaroslav, bu bölgeye adamlarını ve din görevlilerini göndermiştir. Anlatılanlara göre onlar buradan Aziz Gleb'in çürümemiş ve güzel koku saçan naaşını bulmuşlardır.

¹⁷² Fedotov, 27-28.

¹⁷³ Fedotov, 28; Krupin, 67-68.

Işığın onun naaşından yükseldiğine şahit olmuşlardır. Bunun üzerine dualarla onun naaşını kardeşi Aziz Boris'in naaşının bulunduğu Vişgorod'a götürmüşlerdir. İkisinin naaşını aynı mezara koymaya karar vermişlerdir. Aziz Boris'in mezar açılırken, onun naaşının da çürümediğine ve güzel koku saçtığına şahit olmuşlardır.

Ruslar, onlar hakkında birçok mucize rivayet etmiştir. Onların mezarı etrafında melek şarkılarının duyulması, mezardan göğe doğru ışığın belirmesi, aziz kardeşlerin Aziz Aleksandr Nevski ve Aziz Dimitri Donskoy'un düşmanlarına karşı savaşlarında onlara yardım etmesi, onlara dua eden körlerin görmesi, sakatların yürümeye ve dilsizlerin konuşmaya başlaması bunlardan bazılarıdır.¹⁷⁴

6. Aziz Petr Muromski ve Azize Fevroniya Muromskaya

Rusların her zaman azizlerin hayat hikâyelerini okumaya çalıştıklarına yukarıda değinmiştik. Bu Aziz Petr Muromski ve Azize Fevroniya Muromskaya'nın hayatı olunca daha da ilgi artmakta ve herkes tarafından sevilmektedir. (*bkz. Resim 33*). Çünkü onların hayatı sevgiyi yüceltmekte ve Tanrı'nın büyük nimetini anlatmaktadır. Onların hayatını evlenme çağına gelen Ruslar, örnek almaya çalışmakta ve sevdikleri doğru kişiye ulaşmak için onlara dua etmektedirler. Ayrıca onların evliliği ve aileyi koruduklarına inanmaktadırlar.

Anlatılanlara göre XIII. yüzyılın başlarında Moskova'ya 300 kilometre uzaklıkta bulunan Murom kentinin Prensi Aziz Petr tanımlanamayan bir hastalığa yakalanmıştır. Bedeni yaralarla bozulmuştur. Kimse hastalığın ne olduğuna dair teşhis koyamamıştır.¹⁷⁵ Bundan dolayı o, insanlara görünmemeye çalışmıştır. Sadece yakın akrabalarının ziyaretine izin vermiştir. Gün geçtikçe hasalığı artmış ve artık sessizce ölümü beklemeye başlamıştır. Bu sırada hizmetçileri her yeri gezerek onu iyileştirebilecek birini aramaya devam etmiştir. Çare aramaya çıkanlardan biri yoldayken bir köye uğramaya karar vermiştir. Köy içerisine girdiğinde karşısına güzel bir ev çıkmıştır. Adam kapısı açık olan bu evde güzel bir kızın ip eğirerek oturduğunu görmüştür. Önünde bir tavşanın onu sevindirmek için oraya buraya zıpladığını ilgiyle izlemiştir. Buna hayran kalan hizmetçi, kıza derdini anlatmaya karar vermiştir. Hizmetçi konuşmaya başlar başlamaz, kız onun kim olduğunu ve

¹⁷⁴ Krupin, 71.

¹⁷⁵ Gonçarov, 171-172.

neden burada olduğunu kendisine bildirmiştir. Bundan da etkilenen hizmetçi Prensi tedavi edip edemeyeceğini sormuştur. Bunun üzerine ismi Azize Fevroniya olan bu kız, Prensın alçak gönüllü ve yumuşak kalpli olursa düzelebileceğini söylemiştir. Hizmetçi bunun nasıl olacağını sorunca, o bu köye Prensın bizzat gelmesi gerektiğini bildirmiştir.¹⁷⁶ Bunun ardından hizmetçi Murom şehrine dönmüş ve olanları Aziz Petr'e anlatmıştır. Aziz Petr, kendisini oraya götürmeleri için hizmetçilerine emir vermiştir. O, Azize Fevroniya'nın evine yaklaşınca hizmetçisini onun evine göndererek kendisini iyileştirecek ilacın ne olduğunu sormasını istemiştir. Bunun üzerine Azize Fevroniya, hizmetçiye bunun kolay olduğunu ve ilacı vereceğine ancak şartının Prensın kendisini eş olarak yanına alması gerektiğini bildirmiştir. Bunun üzerine Aziz Petr şaşırarak, bunun olamayacağını, kendisinin bir prens olduğunu ve onun da bir köylü olduğunu dile getirmiştir. Böylece tekrar dönmeyi düşünse de hastalığının ağır olduğundan teklifi kabul etmek zorunda kalmıştır. Bunun haberini alan Azize Fevroniya, Aziz Petr'in yanına çıkmamış, hizmetçisinden onu iyileştirecek ilacı göndermiştir. Aziz Petr, ilacı bedenine sürmüş ve iyileşmeye başlamıştır.¹⁷⁷

Kısa sürede hiç hastalığı olmamış gibi iyileşen Aziz Petr evine dönmüştür. Kendisinin hiç görmediği kız hakkında epey düşündükten sonra evlilikten vazgeçmiş ve ona çok değerli hediyeler göndermiştir. Ancak Azize Fevroniya hediyeleri geri çevirmiş, onları getirenlere Aziz Petr'e bunların hepsine Tanrı'nın şahit olduğunu bildirmelerini söylemiştir. Aradan kısa bir zaman geçince Aziz Petr tekrar hastalanmış ve bu sefer yataktan kalkamaz duruma gelmiştir. Bedenin hepsi yaralarla dolmuştur. O zaman bunun Tanrı'nın bir uyarısı olduğunu anlamıştır. Tanrı katında herkesin eşit olduğunu, zenginle fakirin, prensle hizmetçinin aynı olduğunu anlamış ve kendisini Azize Fevroniya'ya götürmelerini emretmiştir. Onu ilk defa gören Aziz Petr, onun güzelliğinden etkilenmiş ve evlenmek için düğünü hemen başlatmıştır. Murom şehrinin sakinleri onların evliliği ile şenlenmiştir.¹⁷⁸

Sadece güzelliği ile değil, iyi kalpliliği ile düğünden sonra diğer asillerden farklılığı ortaya çıkan Azize Fevroniya onların hoşuna gitmemiştir. Saray aristokrasisi onu birçok defa Aziz Petr'e şikâyet etmiş ve bunda başarılı olamamıştır.

¹⁷⁶ Krupin, 97-98.

¹⁷⁷ Krupin, 99.

¹⁷⁸ Krupin, 100.

Ardından baskılarını artırmaya karar veren asiller, Aziz Petr için kutlama düzenlemiştir. Böylece onu eğlendiren ve rızasını kazanan asiller, ona hanımını boşaması için baskı yapmıştır. Bunun karşılığında eşine ne isterse vereceklerini vaat etmişlerdir. Kendisinin de zengin ve aristokrat birisiyle evlenmesi gerektiğini bildirmişlerdir. Baskılara maruz kalan Aziz Petr, sonunda onlara bu işi eşinin kendisine sormalarını önermiştir. Asiller bundan hareketle Azize Fevroniya'ya gitmiş ve evlilikten vazgeçmesi karşılığında ne isterse vereceklerini bildirmiştir. O da istediği her şey alabileceğini teyit ettirdikten sonra, sadece kendisine eşinin vermelerinin yeterli olacağını söylemiştir. Şaşkınlık içinde kalan asiller nihayet ikisinin gitmesi halinde memnun olacaklarını dile getirmeye başlamışlardır.

Gitme kararı alan çift, nehir boyunca yolculuğa çıkmışlardır. Aziz Petr bir yandan şehirden ayrıldığına üzülürken bir yandan da eşinden ayrılmadığına Tanrı'ya şükredip sevinmiştir. Yol boyunca yemek için kıyılarda dinlenmişlerdir. Azize Fevroniya, kıyılara ağaç dikmiş ve onların yeşerip büyümesi için dua etmiştir. Anlatılanlara göre ağaçlar hemen büyümüş ve onların dallarında serçeler ötmeye başlamıştır.¹⁷⁹

Bu sırada Murom şehrinden onlara bir haber ulaşmıştır. Bu haberde onların geri dönmeleri gerektiği ve dua etmeleri istenmiştir. Çünkü onlar gidince insanlar amansız bir hastalığa yakalanmışlardır. Bundan dolayı özellikle onlara kötülük eden asiller onlardan özür dilemişlerdir. Bunun üzerine onlar Tanrı'ya dua etmiş ve herkes iyileşmiştir. Herkes mutlu olmuştur. Ardından çift, tahta çıkmış ve dillere destan bir mutluluk içinde yaşam sürmüştür. Çift yaşamları boyunca aynı günde ve saatte ölmeleri için devamlı dua etmiştir. Kendileri için iki kişilik bir tabut da hazırlatmışlardır. Ölümleri yaklaştığı zaman keşişlik için niyet etmişler ve Petr, Davit ismiyle, Fefroniya, Efrosinya ismiyle keşişlik ismi almışlardır. Bu arada dilekleri kabul olmuş ve onlar aynı günde 1228 yılının 8 Temmuz'unda ölmüşlerdir.¹⁸⁰ İnsanlar ilk önce onları ayrı ayrı tabutlara koymak istemişlerdir. Ancak her defasında mucizevî bir şekilde tabutları birleşmiştir. Sonunda bunun bir Tanrı iradesi olduğunu anlayan insanlar, onları aynı tabuta koymuşlardır. İnanca göre onların tabutuna her kim dokunursa derdine şifa bulmuştur. Öldükten sonra ikisi de

¹⁷⁹ Krupin, 102-104.

¹⁸⁰ Gonçarov, 172.

kilisece aziz olarak ilan edilmişlerdir. Ayrıca o günden bu yana onlar, aile birliğinin koruyucuları sayılmışlardır. Ruslar onların evliliği, aşkı, aile birliğini ve aile sevgisini temsil ettiklerine inanmaktadırlar. Dolayısıyla onlar bu azizlerin ölüm yıl dönümlerini şenliklerle kutlamaktadırlar. Kutlamalar sırasında her sene Rus Ortodoks Kilisesi çeşitli etkinlikler düzenlemektedir.¹⁸¹

7. Aziz Aleksandr Nevski

Rus Ortodoks Kilisesi'nin önde gelen azizlerinden biri de Aziz Aleksandr Nevski'dir (bkz. Resim 34).¹⁸² Büyük Knez Yaroslav Vsevolodoviç'in oğlu ve asıl adı Aleksandr Yaroslaviç olan Aziz Aleksandr Nevski, 1220 senesinde doğmuştur. O, aristokrat aileden gelmiştir. Sevgi ve merhameti kendine ilke edinmiştir. Küçük yaşında dönemin en büyük ve en önemli bölgesi olan Novgorod Knezliği'ni yönetmiştir. Yani 16 yaşına geldiğinde liderliğin her yönünü öğrenmiştir.¹⁸³

Ruslar, onu güneşe benzetmektedirler. O, bu vasfa yaptığı büyük hizmetlerinden dolayı layık görülmüştür. Nitekim XIII. yüzyılda Ruslar çok zor durumdaydı. Hem Batı ve hem de Doğu'dan tehlikeler çan çalıyordu. Batı'dan Papalık Rusları Katolikleştirme arzusundaydı. Doğu'da ise, her şey yağmalanıyor, birçok kabile esir alınıyordu.¹⁸⁴ Ayrıca Suzdal ve Novgorod Knezlikleri arasında uzun zamandır savaş devam ediyordu. Aziz Aleksandr'ın dedesi Vsevolod ve babası Yaroslav hep Rusların birlik olması için mücadele etmişlerdi. O da bunların düzeltilmesi için çalışacaktı. O, Novgorod Knezliği'nin başına geçtiğinde Novgorodlularla Suzdallılar arasında savaş durmuştur. Çünkü inanca göre onun knezliği'ni destekler mahiyette gökten bir işaret gelmiş ve savaşın önünü kesmiştir. Buna göre Suzdallıların Novgorod'a düzenlediği seferde, Novgorod şehir duvarında asılı duran Azize Meryem'in ikonasına ok isabet etmiş ve onun saplandığı yerden kan akmıştır. Bu mucize taraftarların savaşı durdurmasına vesile olmuştur. Mucize sonrası Azize Meryem'in bu ikonası "Belirme" olarak isimlendirilmiş ve onuruna bayram düzenlenmeye başlamıştır. Aziz Aleksandr Nevski'nin Novgorod Knezliği'nin başına geçmeden önce de Novgorodlular açlığa maruz kalmış ve hatta

¹⁸¹ Krupin, 105-107.

¹⁸² Onun Rus Halkı için önemi konusunda bkz. *Svyaty Knyaje Aleksandre, Mali Boga o Nas!*, İzdatelstvo Sibirskaya Blagozvonitsa, Moskova 2007, 57-62.

¹⁸³ Poselyanin, 13.

¹⁸⁴ Talberg, 102-105.

bazı yerlerde yamyamlık görülmüştür. Ayrıca Moğollar Rus topraklarına akın etmiş ve nerdeyse güney Ruslar onların eline geçmiştir. Doğuya giden ticaret yolu kesildiğinden Novgorod'un önü tıkanmış ve bundan dolayı yüzünü Batı'ya çevirmek zorunda kalmıştır. Ancak Katolikliğin egemen olduğu Batı da bu topraklara sahip olmak için girişimlere başlamıştır.¹⁸⁵

Bu yüzden Novgorod halkı Katolik Norveç ve İsveçlilerle savaşmak zorunda kalmıştır. Ruslarda "*Kutsal Savaş*" olarak da anılan bu savaşlar, Papa'nın onayı ile 1240'ta İsveçlilerin hem toprak genişletmek hem de Rusları Katolikleştirmek için başlatılmıştır. Onların ordularında Rusları Katolikleştirmek için birçok din adamı da bulunmuştur.¹⁸⁶ Anlatılanlara göre iki ordunun güçler aynı değildi. Aziz Aleksandr Nevski'nin ordusu düşmanlarınkine göre azdı. Ancak ona Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşlerin yardım edecekleri rüyasını gören yakın arkadaşı tarafından kendisine bildirilmişti. O da bu savaşa dinî anlam yükleyerek kazanabileceğini düşünmüştür.¹⁸⁷ Bundan dolayı Novgorod el yazmalarında savaşın onun dua ederek, "*Tanrı güçlü olanla değil, adil olanla birliktedir*" demesiyle başladığı yazılmıştır.¹⁸⁸ Savaş gün boyunca devam etmiştir. Belirtildiği gibi Aziz Boris ve Aziz Gleb kardeşler, onun askerlerine yardım etmiştir. Böylece onlar düşmanları püskürtmeyi başarmışlardır. Dolayısıyla onlar Novgorod'a sevinç ve coşkuyla geri dönmüşlerdir. Bunun onuruna Aziz Aleksandr "*Nevski*" ismiyle şerefendirilmiştir.¹⁸⁹ Ayrıca kilise ve halk nezdinde Katoliklerle Ortodokslar arasındaki kutsal savaş olarak ün kazanan bu savaş nedeniyle o, Rus azizlerinin ünlülerinden biri olmuştur.

Katolik Batı bu yenilgiye rağmen pes etmemiştir. 1242 senesinin ilkbaharında Papalığın da desteği ile Alman ve İsveçliler, Ruslara doğru yeni sefer düzenlemişlerdir. Bunun üzerine Aziz Aleksandr Nevski askerleriyle beraber onları püskürtmek için meydana çıkmıştır. İki taraf Çudski nehrinde karşı karşıya gelmiştir. "*Buz Üzerinde Savaş*" (Ledovoye Poboişe) olarak bilinen bu savaşa, Alman ve İsveç şövalyeleri çok ağır giysi ve savaş aletleriyle gelmişlerdir. Rus askerleri onlara göre daha sade ve hafif donanmışlardır. İki ordu arasındaki savaş şiddetli geçmiştir. Rus

¹⁸⁵ Krupin, 109-110.

¹⁸⁶ Talberg, 102-105.

¹⁸⁷ Krupin, 111.

¹⁸⁸ Poselyanin, 14. Ayrıca bkz. Acar, 54.

¹⁸⁹ Poselyanin, 15.

askerleri önemli kahramanlıklar göstermişlerdir. Ancak buradaki asıl başarı doğa olayının yardımıyla gelmiştir. Yani savaş ilkbaharda gerçekleştiği için günler ısınmış, nehir üzerindeki buzlar çözülmeye başlamıştır. Dolayısıyla savaş sırasında, ağır yük yüzünden buzlar şiddetli bir biçimde kırılmıştır. Ağır üniformalı olan Alman ve İsveç şövalyeleri bu durumdan daha çok etkilenmiştir. Çoğu suya düşmüştür. Böylece savaş Rusların lehine dönmüş, Alman ve İsveçliler çekilmek zorunda kalmıştır. Birçok asker esir olarak Rusların eline düşmüştür. Bu olaydan sonra Papalığın Rusları kendilerine katma emelleri boşuna gitmiştir. Yani Rusları askerî olarak dize getirme amaçları suya düşmüştür.¹⁹⁰

Bu sefer Moğolların işgali hız kazanmıştır. Aziz Aleksandr Nevski gösterdiği bunca kahramanlıktan sonra Moğolların üstünlüğünü kabul etmiştir. Çünkü askerlerinin onlara karşı gelecek güçte olmadığını düşünmüştür. Bunun üzerine o, Moğol Hanı Batu'ya giderek sadakatini bildirmiş ve bunun karşılığında onun elinden Knez yarlığı almıştır. Ayrıca onun Ruslar önündeki gücünün farkında olan Batu Han, kendisine itaatinden memnun olmuş ve onun knezliğini onaylamıştır. Ruslar genel olarak Moğol istilası sırasında vergi verme dışında pek baskı görmemişlerdir. Aziz Aleksandr Nevski hayatı boyunca halkını Moğollarla barışık yaşamalar için çaba göstermiştir. Amacı halkının ağır vergiler ödeyip fakir yaşasa da, kendi inancından vazgeçmeyip Ortodoksluğu koruyup yaşamalarıydı. Ancak tehlike yine Batı tarafından gözüküştür. Papalık Rusları savaş yolu ile ele geçiremeyeceğini anlayınca hileye başvurmaya çalışmıştır.¹⁹¹ Vatikan elçisi Aziz Aleksandr Nevski'ye gelerek, babasının Moğolların baskını sırasında Vatikan'a bağlanabileceğini, Katolikliği yaklaşılabileceğini bildirmiş ve kendisinin de buna riayet etmesini istemiştir. Karşılığında kendisinin ödüllendirileceği, Katoliklerin Rusları Moğollardan koruyacağı vaat edilmiştir. Bunun üzerine o, Vatikan'a bir mektup göndermiştir. Mektubunda Hıristiyan tarihiyle ilgili birçok şeyden bahsettikten sonra, kendilerinin sadece Ortodoksluğun kurtarabileceğini bildirmiştir. Böylece Katolikler yine eli boş dönmüşlerdir.¹⁹²

Kısa süre sonra Moğollar vergi konusunda bazı Rusları fazlaca sıkıştırarak zorlamaya başlamışlardır. Bu durumu çözmek ve halkını kurtarmak için Aziz

¹⁹⁰ Krupin, 112-114.

¹⁹¹ Poselyanın, 19.

¹⁹² Krupin, 114-116.

Aleksandr Nevski Moğol Hanlığı'na doğru yola çıkmıştır.¹⁹³ Problemi görüştüktan sonra yol dönüşünde o, birden bire hastalanmıştır. Hastalığı gün geçtikçe ağırlaşmıştır. Hatta ata binemez hale gelmiştir. Bundan dolayı o tıraş olmuş ve keşişliği kabul etmiştir. Böylece kendini tamamen Tanrı'ya adanmıştır. Bazı rivayetlerde onun Han sarayında zehirlendiği iddia edilmiştir. Çok geçmeden o, 14 Kasım 1263 senesinde yolda ölmüştür.¹⁹⁴ Onun naaşı Vladimir şehrine götürülmüştür. Metropolit Kiprian kafileyi yasla kabul etmiş ve üzölmüş olan halka onun bir güneş gibi olduğunu ve artık o güneşin battığını söyleyerek ona övgüler yağdırmıştır. Ardından 1380 yıllarında o, bölgesel aziz olarak kabul edilmiştir. 1547 senesinde ise, tüm Rusya'nın azizi olarak tanınmıştır. O, her sene 6 Ocak'ta anılmakta ve onuruna ayinler yapılmaktadır. Ruslar onu Rusya'nın koruyucusu, vatansever, sade ve ailesini seven olarak yüceltmektedirler. Ayrıca devlet adamının örnek kişiliği olarak değerlendirmektedirler. Nitekim o, katıldığı tüm savaşlarda sıradan bir asker gibi savaşmıştır.

Öte yandan o öldüğünde tüm bu kahramanlık ve sevgiye layıklığından dolayı Metropolit tarafından dinî takdirname elinin altına konulmak istenirken, birden eli harekete geçerek sanki canlı birisiymiş gibi takdirnameyi kendi elleri ile teslim almıştır. Bu da onun Tanrı tarafından yüceltildiğine işaret olarak algılanmıştır. Bunun yanında 1380 senesinde mezarı açılmış, naaşı çürümemiş şekilde çıkartılmıştır. İmparator I. Petro, onu çok sevdiğinden dolayı 1724 senesinde onun naaşını o zamanlar başkent olan Petersburg'a naklettirmiştir.¹⁹⁵ İnanışa göre işte bu olay Petersburg'un Ruslar için önemli olmasının en önemli faktörü sayılmıştır.

1753 senesinde İmparatoriçe Elizavet onun naaşının bulunduğu sandukayı saf gümüşten yaparak yenilemiştir. 1941-1945 senelerindeki ikinci dünya savaşında çoğunluğu Aziz Aleksandr Nevski Manastırı'ndaki keşiş askerlerden oluşan "*Aleksandr Nevski*" isimindeki tank birliği ülke içinde ün kazanmıştır.¹⁹⁶

¹⁹³ Krupin, 116.

¹⁹⁴ Poselyanin, 20.

¹⁹⁵ **Moskovski Mesyatseslov**, 36.

¹⁹⁶ Krupin, 116-119.

8. Aziz Sergi Radonejski

Ruslara göre kutsallık ve manastırı anlamak için Aziz Sergi Radonejski'yi anlamak gerekmektedir (*bkz. Resim 35*). O, Rusların en çok dile getirdikleri ve saydıkları azizlerinden biridir. Nitekim o, Tanrı önünde Rusya'nın koruyucusu ve duacısıdır.¹⁹⁷ Bunun yanında günümüzde onun kurduğu Kutsal Üçleme Manastırı Moskova'ya 65 kilometre uzaklıktaki Zagorsk bölgesinde bulunmaktadır. Bu Manastır eskiden beri Rus Ortodoks Kilisesi'nin önemli sembollerinden biri sayılmıştır. Hatta bazı dönemlerde onun merkezi konumunda olmuştur.¹⁹⁸

Aziz Sergi Radonejski çok sade hayat sürmüş, tüm ayrıcalık ve lüksten kaçınmıştır. Moskova Metropoliti Kiprian ona dinî makam teklif ettiğinde o, bunu reddederek hüccesine kapanmış ve kapısını uzun süre kapatmıştır. Tüm bu davranışlarının onuruna o gökte büyük azizler konumuna sahip olmuştur.¹⁹⁹

O, Rostov'un Varnits kasabasında 1314 senesinde dünyaya gelmiştir. Anlatılanlara göre onun doğumundan önce ve sonra mucizeler gerçekleşmiştir. Buna göre onun doğacağını annesi çok önceden hissetmiştir. O, ayin sırasında annesinin karnında üç defa yüksek sesle seslenmiş, kilisede bulunan insanlar bu sesi duymuştur. Rivayetlerde onun bebekken oruç günlerinde ve ayrıca Çarşamba ve Cuma günlerinde annesini emmediği de bildirilmiştir.²⁰⁰

Ona ailesi Barfolemey ismini vermiştir.²⁰¹ Büyürken de şefkatli, söz dinler ve akranları arasında ayırım yapmadan muamele eden birisi olmuştur. Bütün bunların yanında o okuma yazmada çok zorluk çekmiştir. Ancak rivayetlere göre Tanrı'nın bir mucizesi onun bu kaderini değiştirmiştir. Çobanlık yaparken birden inekleri kaçmış ve ondan uzaklaşmıştır. Ne yapacağını bilemez durumdayken birden bire bir ihtiyar onun yanına yaklaşmıştır. İhtiyar ona kutsanmış ekmek ikram etmiştir. Bu sırada çocuk söz gelimi kendinin okuma ve yazma yeteneğinin çok zayıf olduğundan bahsederek, üzgün olduğunu bildirmiştir. İhtiyar onu avutarak kutsamış ve evine kadar eşlik etmiştir. Eve gelince ihtiyar adam, çocuğun ailesinin ısrarlarına rağmen misafirliği reddetmiştir. Kısa bir süre sonra Barfolomey, Kutsal Kitap'ı güzel ve

¹⁹⁷ *Jitie i Çudesâ Prepodobnogo Sergiya Radonejskogo*, 6.

¹⁹⁸ Pavlovski, 90.

¹⁹⁹ Konev, 6; Krupin, 130-132.

²⁰⁰ *Jitie i Çudesâ Prepodobnogo Sergiya Radonejskogo*, 7-8; Konev, 7.

²⁰¹ *Jitie i Çudesâ Prepodobnogo Sergiya Radonejskogo*, 9.

akıcı bir şekilde okumaya başlamıştır. Rivayetlere göre ona görünen ihtiyar Aziz Nikola'dır.²⁰²

O, çocuk yaşta bile anne babasına tüm hayatını Tanrı'ya adamak niyetinde olduğunu, bundan dolayı manastıra gitmek istediğini dile getirmiştir. Ancak anne ve babası kendilerinin yaşlandığını, güçsüzleştiğini ve çocuklarının yardımı olmadan zorlanacaklarını neden göstererek buna razı olmamışlardır.²⁰³ Ardından o ve ailesi bazı zorluklar nedeniyle çevresi ormanlıkla dolu Radonej kasabasına göç etmiştir. Orda onun anne babası tıraş olup keşişliği kabul etmiş ve çok geçmeden 1337 senesinde vefat etmiştir. Bunun üzerine o, anne ve babasının tüm varlığını yoksullara dağıtmıştır.²⁰⁴

1337 senesinde 23 yaşında olan Aziz, tıraş olmuş ve “*Sergi*” ismiyle keşişliği kabul etmiştir. Ardından inziva hayatı yaşamaya başlamıştır. Bu uğurda keşişliğin birçok zorluklarından geçmiştir. Rivayete göre o tehlike ve kötü ruhlarla savaşmıştır. Karanlık ormanda tek başına yaşamıştır.²⁰⁵ Yırtıcı hayvanlarla karşılaştığı ve onlara yemek verip kendisinin aç kaldığı dönemler olmuştur. Şeytan da ona saldırmaya çalışmıştır. Şeytan, onu ayartmak için devamlı uğraşmıştır. Ancak o sabır ve duayla şeytanın üstesinden gelmiştir. Sonunda şeytan, böyle bir gücün varlığını sürdürdüğü Ruslar üzerinde etkili olamayacağını anlamıştır.²⁰⁶

Onun kaldığı şapel dinî merkeze dönüşmüştür. Daha sonra bu şapel “*Kutsal Üçleme Manastırı*” adıyla anılır olmuştur. Manastırın etrafı gelişerek kente dönüşmüş ve bu kent “*Sergiyev*” olarak isimlendirilmiştir. Günümüzde burası Zagorsk olarak adlandırılmaktadır. Zamanla burası dinî merkez haline gelirken aynı zamanda bölgenin gelişmesine de vesile olmuştur. Ayrıca burada inşa edilen manastırlar, Moğol istilasından sonra Rusların kültürel ve ekonomik açıdan gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Aziz Sergi Radonejski, çileci yaşamı, mucizeleri ve yoksullara yardım etmesiyle kısa zamanda insanların gönlünde taht kurmuştur. Dolayısıyla onun etrafında çok sayıda keşiş toplanmıştır.²⁰⁷ O, keşişlik

²⁰² Krupin, 130-132.

²⁰³ Krupin, 132-133.

²⁰⁴ **Jitie i Çudesna Prepodobnogo Sergiya Radonejskogo**, 16-17.

²⁰⁵ Konev, 9.

²⁰⁶ Krupin, 135.

²⁰⁷ Onun öğrencilerinin çok olacağı mucize ile kendisine bildirilmiştir. Buna göre Aziz Sergi Radonejski, bir gün dua ederken ismi ile hitap eden bir ses duymuştur. Duasına devam eden Aziz

yolunun zorluklarını ve bunlara nasıl sabır edilmesi gerektiğini öğretmiştir. Keşişlere yaptıklarının karşılığının fazlasıyla verileceğini öğütlemiştir. Söylediklerini yaşayarak göstermiştir. Öyle ki bazen keşişlerin aç kaldığı zamanlarda dua etmiş ve onlar kısa sürede bir vesile ile ekmek ve suya kavuşmuşlardır.²⁰⁸ Ayrıca o birçok hastaları iyileştirmiştir. Hatta ölüleri dirilttiği de iddia edilmiş ve ölmüş olan çocuğu diriltmesi bunun en önemli delili sayılmıştır.²⁰⁹

Onun Ruslar için önemli olmasının başka bir sebebi de onların Moğollara karşı savaşında askerlere manevi destek vererek, bu savaşı kutsamasıydı.²¹⁰ Moskova Knezi Aziz Dimitri Donskoy ile yakın ilişki kuran ve onun oğulları Yuri ve Petr'in vaftiz babası olan Aziz Sergi Radonejski, birçok Rus Knezlaerini kısa süre olsa da Moskova Knezinin etrafında toplanmasına katkı sağlamıştır. Knezler, onun öğüdü ile Moğollara karşı savaşta Aziz Dimitri Donskoy'un başkanlığında iş birliği yapmışlardır. Bu olay ayrıca Moskova'nın gelecekte öne çıkmasında da önemli olmuştur. Savaşın zamanını da o belirlemiştir. 1380 senesindeki gerçekleşen ve "Kulikova" olarak adlandırılan bu savaşla Ruslar, Moğolları yenebileceklerini anlamışlardır. Rivayete göre genç yaştaki Aziz Dimitri Donskoy, Moğollarla savaşmak için kutsanmak amacıyla ona gelmiştir.²¹¹ Bunun üzerine Aziz Sergi Radonejski, ona bu işte acele etmemesini, askerlerin kanı dökülmemesi için hiçbir masraftan kaçınmadan savaş malzemelerini hazırlamasını öğütlemiştir. Onun dediklerini yerine getiren Aziz Dimitri Donskoy, Rus topraklarındaki tüm askerlere kendi etrafında toplanması için çağrıda bulunmuştur. Onun çağrısına düşman olmalarına rağmen her köşeden askerler icabet etmiştir. Çünkü onların baş düşmanları Moğollar olmuştur. Aziz Sergi Radonejski, önceden kahramanlık gösteren keşişleri de bu savaşa çağırmıştır. Bunlardan biri Aleksandr Peresvet, savaşın başlangıcında güç gösterisi için Moğolların büyük kahramanı Çelubey ile karşı karşıya gelmiştir. Ardından Aziz Dimitri Donskoy'un ilk saflarda yer aldığı Ruslar savaşa girmiştir. Bu sırada Aziz Sergi Radonejski cemaat ile manastırda zafer

penceresini açtığında olağanüstü bir ışık görmüştür. Ses kendisinin ismine hitaben şöyle devam etmiştir: "Tanrı senin cemaatinle ilgili duanı duydu." Bu sırada Aziz etrafında güzel kuş sürüsünü görmüştür. Gökten gelen ses devam etmiştir: "Bu kuşları gördüğün gibi öğrencilerinin sayısı artacaktır. Senden sonra senin takipçilerinin sonu gelmeyecektir" (Talberg, 176-177.)

²⁰⁸ Konev, 12-13.

²⁰⁹ Fedotov, 170; Konev, 15-16; **Jitie i Çudesa Prepodobnogo Sergiya Radonejskogo**, 52-53.

²¹⁰ Konev, 20.

²¹¹ **Jitie i Çudesa Prepodobnogo Sergiya Radonejskogo**, 78.

ve ölenler için dua etmiştir. Rivayete göre o, ölen her Rus'u anında cemaate haber vermiştir.²¹²

Zaferi kazanan Aziz Dimitri Donskoy ve askerleri onun yanına gitmiş ve orada ölenler için ayin düzenlemişlerdir. Anlatılanlara göre o gün Aziz Dimitri Donskoy'un göksel koruyucusu Aziz Dimitri Solunski'nin de anma günü olduğundan Aziz Sergi Radonojiski ve cemaatin telkini ile bu gün Kulikova savaşında ölenleri anma günü olarak kutlanmaya başlamıştır. Günümüze "*Dimitrili Cumartesi*" (*Dimitrievskaya Subbota*) olarak bilinen bu günde sadece Kulikova savaşında ölenler değil, Ruslar için savaşarak vefat eden tüm askerler anılmaktadır.²¹³

Aziz Sergi Radonojiski'nin önemi, yetiştirdiği öğrencilerinin etkili faaliyet yürütmelerinden de ileri gelmiştir. Nitekim onlar, Rusya'nın kuzeyine doğru yeni birçok manastır kurmuş ve oradaki insanları aydınlatmışlardır. Zamanla onların faaliyet yürüttüğü bölgeler birer dinî merkezlere dönüşmüştür. Buralar Rusların manevî güç odakları ve çocukların eğitim aldıkları yerler haline gelmiştir. Yani bu gelişmeler Rusların dinî yaşamlarının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Keşişler, bölgenin kalkınmasında da etkili olmuşlardır. Onların sunmaya çalıştıkları manastır hayat tarzı Aziz Sergi Radonojiski'nin koyduğu kurallara göre düzenlenmiştir.

Ruslara göre Aziz Sergi Radonojiski birçok mucize göstermiştir. Buna göre ayin sırasında onun elindeki buhurdanlığa melekler gökten ateş getirmiştir. O, her zaman insanların duasına icabet etmiştir. Hayatta iken Göksel Kilise ve melekleri görmüştür. İnsanlara birçok şifalar vermiştir. Tanrı, onun ölümünü yarım sene önce bildirmiştir. Bundan dolayı o, dava kardeşlerini toplamış, onları birbirlerini sevmeye, oruca dikkat etmeye, yemek konusunda ölçüyü kaçırmamaya, ruh ve bedeninin temizliğine riayet etmeye çağırmıştır. Ardından sessizliğe çekilmiş ve 25 Eylül 1392 senesinde ölmüştür. Otuz sene sonra yani 5 Temmuz 1422 senesinde mezarı açıldığında naaşı çürümemiş ve mis koku saçmıştır.²¹⁴ Rivayete göre o, kısa zamanda kendisini yerden çıkartmaları gerektiğini, çünkü mezarının su kapladığını bir insana bildirmiştir. Mezarı açıldığında mezarının etrafı suyla kaplanmasına rağmen, onun naaşına suyun ulaşmadığı görülmüştür.²¹⁵

²¹² Krupin, 136-139.

²¹³ **Jitie i Çudesä Prepodobnogo Sergiya Radonejskogo**, 84.

²¹⁴ Krupin, 141.

²¹⁵ Konev, 21.

O, ölümünden sonra da birçok mucize göstermiştir. Örneğin XVII. yüzyılın başlarında Leh askerleri birçok Rus şehirlerini ele geçirmeye başlamıştır. Bunun üzerine Rusya'nın sonunun geldiğini düşünen Rus aristokratlarının çoğu düşmanlar tarafına geçmiştir. Bu sırada düşman askerleri, Aziz'in manastırına saldırmaya başlamışlardır. Ancak keşiş ve gönüllü askerlerin koruduğu ve ayrıca Aziz Sergi Radonojiski'nin himaye ettiğine inanılan manastır, uzun süren uğraşa rağmen ele geçirilememiştir. Ayrıca manastırdaki keşiş ve askerlerin yemek ve içme suları mucizevî bir şekilde bitmemiştir. Düşmanlar, bunun sırrını din adamlarına sormuşlardır. Kendilerinin bu kadar asker ve güce sahip olmalarına rağmen başarıya ulaşamadıklarını anlayamamışlardır. Bunun üzerine din adamları, bunu başaramayacaklarını, çünkü burasını onun koruduğunu bildirmişlerdir. Düşmanlar gerçekten de başaramayıp geri çekilmişlerdir. 1812 senesinde o, Rusya'yı Fransızlara karşı mucizevî bir şekilde korumuştur. Buna göre Napolyon, gökte onu görmüş ve onun kim olduğunu araştırmıştır. Sonunda kendisine görünenin aziz olduğunu öğrenince, gökte koruyucuları bulunan Rusların kutsal olduğuna kanaat getirmiş ve dehşet içinde ülkeyi terk etmiştir.²¹⁶

Sovyet döneminde insanlara ateizmi yayabilmek için birçok engel bulunmuştur. Azizlere ait olan kalıntılar bunlardan biri sayılmıştır. Bundan dolayı onları yok etme ve onlara ziyareti engelleme girişimleri başlatılmıştır. Bu girişimler, Rusların dinlerini unutmaları için planlanmıştır. Bu planda Aziz Sergi Rodenejski'nin naaşı da öne çıkmıştır. Onunla ilgili hatıraları yok etmek bir anlamda Rusların inançlarının tam kalbinden vurmak gibi görülmüştür. Bunun için ilgili Sovyet kurumları onun naaşını uzaklaştırmaya çalışmıştır. Ancak bu olayı duyan dindarlar, seslerini yükseltmiş ve aşırı tepki göstermişlerdir. Bundan dolayı ilgili kurumlar bir adım geri çekilmek zorunda kalmıştır.²¹⁷

Aziz Seri Radonejski halkını ve ülkesini o kadar sevmiş ki, halk tarafından da her zaman o kadar sevgiye layık görülmüştür. Nitekim inanca göre o, ülkesi zor durumdayken manevî gücüyle ve Tanrı'ya yalvarmış ve halkını işgale karşı korumayı başarmıştır. Tanrı da onu Rusya'nın koruyucusu yapmıştır. Günümüzde 18

²¹⁶ Krupin, 143.

²¹⁷ Kozlov, 99-102.

Temmuz'da onun naaşının taşınma anısı ve 8 Ekim'de ölüm anısı kutlanmaktadır.²¹⁸
1422 senesinde onun azizliği kabul edilmiştir.²¹⁹

9. Aziz Dimitri Donskoy

Rus Ortodoks Kilisesi'nde önemli azizlerden bir diğeri de Aziz Dimitri Donskoy'dur (*bkz. Resim 36*). Onun aziz olmasını sağlayan olay, komutanlığını yaptığı Don'daki Kulikova savaşıdır. Ortaçağın en önemli savaşlarından biri kabul edilen ve Moğollara ciddi darbe vurulan bu savaş, Ruslar ve hatta Avrupa için büyük olaylardan biri sayılmıştır. Nedeni de Moğolların Batı'ya doğru ilerlemelerinin önü kesilmiş ve Ruslar üzerindeki etkisi azalıp düşüşe geçmişlerdir.

1359 senesinde Moskova Knezi İvan Krasny'ın ölümüyle, tahta onun genç yaştaki oğlu Aziz Dimitri Donskoy geçmiştir. Bu sırada o sadece dokuz yaşını doldurmuştur. Gençliğinden faydalanmayı amaçlayan bazı çevreler, ona Suzdal ve Tverski Knezlerini kötölemiş ve onlara savaş ilan etmesi gerektiği konusunda kışkırtmaya çalışmışlardır. Ancak onların bu emelleri gerçekleşmemiştir. Moskova Metropoliti Aziz Aleksey, genç Knez'e onların yanlıgı içerisinde olduğunu bildirmiş ve ona her konuda akıl danışmanlığı yapmıştır. Yani bir anlamda devleti Aziz Aleksey yönetmiştir. Rivayete göre o da mucizevî güçlere sahip olmuştur. O, dua ile Moğol Hanı'nın kör hanımının gözlerini açmıştır.²²⁰

Böyle bir zattan terbiye alan Aziz Dimitri Donskoy da erdemli olarak büyümüştür. Bu sıralarda Moğollar da taht kavgalarından dolayı düşüşe geçmişlerdir. Onun küçüklüğünden beri Moğol tahtında on iki Han değişmiş ve her gelen Ruslardan daha çok vergi istemiştir. Tüm bunlar Rusları rahatsız etmiştir. Bu sıralarda Moğollardan Mamay Mirza, Ruslara baskı yaparak çok vergi istemiştir. Bu durumdan rahatsız olan Ruslardan bazıları isyan etmiş ve Moğol birliklerine saldırarak onlardan bazılarını öldürmüştür. Bunun üzerine Mamay Mirza, intikam almak için yola çıkmıştır. Bunu engellemeyi düşünen Aziz Dimitri Donskoy, herkese çağrıda bulunmuştur. Ardından o, Aziz Sergi Radonejski'nin manastırına gitmiştir.

²¹⁸ Trostnikova, 228.

²¹⁹ Meşeryakova-Sadovskova vd., 361.

²²⁰ Talberg, 87-88.

Aziz Sergi Radonejski onu kutsamış ve başarılı olacağını bildirmiştir. Nihayet taraflar 1380 senesinde Don'da karşı karşıya gelmişlerdir.²²¹

Aziz Dimitri Donskoy, önde savaşa girmiştir. Savaş üç gün boyunca devam etmiştir. Savaş çetin geçtiğinden çok sayıda asker ölmüştür. Sonunda Ruslar zafer kazanmıştır.²²² Mamay Mırza ve geride kalan yandaşları da kaçıp gitmişlerdir. Savaş sonrası Aziz Dimitri Donskoy yaralı olarak bir ağacın altında bulunmuştur. Zaferle dönen o ve yandaşları önce Aziz Sergi Radonejski'nin manastırına gelmiş ve orada ölenler için dua etmiştir. Ardından Moskova'ya doğru yola çıkmışlardır. Onları halk büyük törenle karşılamıştır. Onlar arsında Aziz Dimitri Donskoy'un eşi Azize Evdoki da bulunmuştur.²²³

O, 1389 senesinde 39 yaşında ölmüştür. Ardından eşi Azize Evdoki, Aziz Sergi Radonejski'nin kutsamasıyla Efrosinya ismiyle keşişliği kabul etmiştir. O da sonradan azizlik düzeyine çıkartılmıştır (*bkz. Resim 37*).

Ardından Moğollar Rus topraklarını tekrar işgal etmiş ve onları vergiye bağlamıştır. Ancak Ruslar, Aziz Dimitri Donskoy'un zaferi ile birleşebileceklerinin, Moğolları yenebileceklerinin farkına varmışlardır.²²⁴ Ayrıca bu zafer, Moskova'nın Rusların başkenti olmasında katkısı olmuştur. Yani onlar, Aziz Dimitri Donskoy'un zaferi ile bilinçlerini geri kazandıklarına ve güvenlerinin arttığına inanmaktadırlar. Bundan dolayı onlar, Aziz Dimitri Donskoy'un 500. (1880) ve 600. (1980) yıldönümünü bilinç, güç ve maneviyatın fakına varma günü olarak kutlamışlardır.²²⁵

10. Azize Kseniya Peterburgskaya

Rus Ortodoks Kilisesi'nde önemli azizlerden biri de Azize Kseniya Peterburgskaya'dır (*bkz. Resim 38*). O, Tanrı için divaneliği seçen azizeler (Yurodivie-Blajennie) arasında yer almaktadır. O, 1731 senesinde Petersburg'da doğmuştur. Onun akrabaları ve evliliğe kadarki hayatı hakkındaki bilgilere ulaşılammıştır. Andrey isimli birisi ile evlendikten sonraki yaşamıyla ilgili bilgiler günümüze kadar gelmiştir.²²⁶

²²¹ Krupin, 146-151.

²²² Trofimov, 31.

²²³ Krupin, 155.

²²⁴ Talberg, 94.

²²⁵ Krupin, 157.

²²⁶ Gorbaçeva, 68.

Rivayete göre o, kocası Andrey ile uzun yıllar huzur ve mutluluk içinde hayat sürmüştür. Andrey saray korosunda şarkıcı olarak çalışmıştır.²²⁷ Ancak o, bir gün aniden ölmüştür. Onun ölümüne hazırlıksız yakalanması dindar birisi olan Azize Ksenya Peterburgskaya'yı çok etkilemiş ve derinden sarsmıştır. O kadar üzölmüş ki, bu olay onun hayatını da değiştirmiştir. Defin günü eşinin ailesi ve yakınları, onun acısından dolayı akılını kaçırdığını düşünmüşlerdir. Çünkü o, bugünde kocasının elbiselerini giymiş ve tabutun ardından yürümüştür. Gelen tüm insanlara karısının son yolculuğuna uğurlamak için geldiklerinden dolayı memnun olduğunu bildirmiştir. Onu avutmak isteyen herkese, Andrey'in ömediğini aksine Ksenya'nın öldüğünü söylemiştir.²²⁸

O, bunun ardından yaşadığı evi tanıdığı birisine vermiştir. Eşyalarının tümünü kiliseye bağışlamıştır. Kendisinin yanında cüzi miktarda para kalmasını söyleyenlere itiraz ederek *“Tanrı tüm gökteki kuşları doyuruyor, ben onlardan kötü değilim, bırakın Tanrı'nın dediğı gibi olsun”* demiş ve ardından eşi Kseniya'nın ölümünden sonra hiçbir şeye ihtiyacı kalmadığını bildirmiştir. Eşinin akrabaları, hasta olduğu için onun mal varlığını dağıtamayacağını ileri sürmüştür. Buna rağmen mal varlığını dağıtan Azize, erkek elbiseyle evden çıkarak gitmiştir. Kim ki onunla konuşmak ve onun Andrey olmadığını söylemek istediğinde o, *“Ne var sizin Kseniya ile sorunuz mu vardı?”* diye azarlamıştır. Her gün şehri gezip dolaşmaya başlamıştır. Geceleri uyumamış ve kendisini duaya vermiştir. Çocuklar onun ardından dalga geçerek eğlenmiştir. Elbiseleri çok eskimesine rağmen dolaşmaya devam etmiştir. Hakaret edenlere hiçbir cevap vermemiştir. Alçak gönüllülüğü ve mütevazılığından dolayı zamanla insanlar da ona farklı davranmaya başlamıştır. Ona acıyarak elbise, yiyecek ve içecek ikram etmeye çalışmışlardır. Ancak o, sadece ihtiyacı kadar yiyecek almış ve gerisini reddetmiştir. İnananlara göre aslında onun yaptıkları delilik ve akıl dışı şeyler değildir. O, sadece İsa uğruna divane olma görevini yüklenmiştir. Bu sadece Tanrı lütfuyla gerçekleşebilecek sorumluluktur.²²⁹

Çok geçmeden herkes onun farklı olduğunu anlamaya başlamıştır. Onun uğur getirdiğini düşünenler, kendilerinin yanından geçmesi için telaşa girmişlerdir. Özellikle tüccarlar bunu istemişlerdir. Çünkü o, kimin malına bakarsa onun işleri

²²⁷ Meşeryakova-Sadovskova vd., 219.

²²⁸ Gorbaçeva, 73-75.

²²⁹ Krupin, 192-194.

ilerlemeye başlamıştır. O, zaman zaman bazı insanların ne zaman öleceklerini de haber vermiştir. Kendilerini kutsamasını isteyerek birçoğu onun yanına gelmişlerdir. O, gelenlerden kiminin işinin ilerleyeceğini, kiminin işinin ise geri gideceğini de bildirmiştir. Ayrıca bazı kadınlara çocuk sahibi olması için ve bazı kızlara eş bulması için yardımcı olmuştur. O, 1803 senesinde vefat etmiştir. Ölümünden sonra da sayısız mucizeler göstermiştir. Dua edenlerin hastalığına şifa vermiştir. Bazı alkolikleri uyarmış ve onları alkolizm alışkanlığından vazgeçirmiştir. Ölümünün yüzüncü yılında, yani 1902 senesinde mezarının üstüne beyaz mermerli şapel inşa edilmiştir.²³⁰

O, Rusların vaftiz edilişinin bininci yılında, yani 1988 senesinde kabri hala açılmamasına rağmen, hayattayken yaptıklarından dolayı azize olarak kabul edilmiştir. O, her sene 6 Şubat'ta anılmaktadır.²³¹

11. Aziz Serafim Sarovski

Aziz Serafim Sarovski, Rus Ortodoks Kilisesi'nin çok saydığı ve halkın da çok sevdiği azizler arasında yer almaktadır (*bkz. Resim 39*). Asıl ismi Prohor olan Aziz, 1754 senesinin 19 Temmuz'unda Kursk'ta doğmuştur. İşçi olan babası, daha çok mabet inşaatlarında çalışmıştır.²³² O da babasına yardım etmek için çocukluk günlerinin çoğunu inşaatta geçirmiştir. O, bir keresinde yüksek inşaat binasından kayarak yere düşmüştür. Çevresindekiler onun artık yaşamayacağını düşünmüşlerdir. Ancak annesi ve yakınlarının dualarıyla iyileşmiştir. Ayrıca O, 10 yaşında ağır bir hastalığa da yakalanmıştır. Rivayetlere göre birçok zorluklardan sonra ona Azize Meryem yardıma gelmiş ve ona şifa vermiştir.²³³

O, eğitim almak için uğraşmıştır. Bunun için devamlı dinî kitapları okumuştur. Bunlar arasında azizlerin hayatıyla ilgili hikâyeler de yer almıştır. Kitapların etkisi onun yapısına ve karakterine yansımıştır. Tanrı yolunda insanlara hizmet etmenin kutsallığın vesilesi olacağını öğrenmiştir.²³⁴

²³⁰ Meşeryakova-Sadovskova vd., 220.

²³¹ "Obretenie Moşey v Kontse XX veka", 125.

²³² Meşeryakova-Sadovskova vd., 220.

²³³ Veniamin Fedçenkov, **Vsemirny Svetilnik: Jitie Prepodobnogo Serafima Sarovskogo**, İzdatelstvo Dar, Moskova 2007, 6-7.

²³⁴ Fedçenkov, 8.

Onun ağabeyi Aleksey, ticaretle uğraşmış ve saygın biri olmuştur. O, ticareti kardeşi Aziz Serafim Sarovski'ye de öğretmek istemiştir. Ancak onun kalbi hep Tanrı diye atmıştır. Bundan dolayı her zaman mabede gitmek istemiştir. Çok geçmeden kilise ayinlerinde papaza yardımcılık etmeye başlamıştır. Keşişlik ve manastır sessizliği, gün geçtikçe onu kendine çekmiştir. Bundan dolayı 1776 senesinde o, anne ve babasına giderek ayaklarına kapanmış ve kendisinin manastıra göndermeleri için izin istemiştir. Anne ve babası anlayış göstermiş ve oğluna izin vermiştir. Onların tereddütsüz izin vermesinde Aziz Serafim Sarovski'nin mucizevî bir şekilde tehlike ve hastalıklardan kurtulduğuna şahit olmaları etkili olmuştur. Bunun üzerine onlar, oğullarına hayır dualarını vermişlerdir.²³⁵

Aziz Serafim Sarovski, dört arkadaşıyla keşişliği tanıma amacı ile Kievo-Peçerski Manastırı'nı ziyaret etmek için Kiev'e gitmiştir.²³⁶ Ziyareti sırasında karşılaştığı keşişler, onun büyük adam olacağını anlamış ve onu Sarov Manastırı'na yönlendirmişlerdir. Onların tavsiyesine uyan Aziz, burada keşişlik eğitimine başlamış ve bu sürecin tüm zorluklarını yenerek eğitimini tamamlamıştır. O, tüm faaliyetleri titizlikle yerine getirmiştir. Yaptığı her hareketinde Tanrı'nın rızasını gözetmiştir. O, 1783 senesinde yine hastalanmıştır. Hastalığı üç sene sürmüştür. Onun sıkıntı çektiği bu günlerde keşiş arkadaşları yalnız bırakmamış, ona bu konuda yardımcı olmuşlardır. Aziz Serafim Sarovski ise, doktorun yardımını kabul etmemiş, gerçek şifa verici olanın Tanrı ve Azize Meryem olduğunu dile getirerek onlardan yardım istemiştir. Gün gittikçe hastalığı ağırlaşmış ve onun yanındakiler artık öleceğini sanmaya başlamışlardır. Ancak bu sırada Azize Meryem tekrar gözükersen onu iyileştirmiştir.²³⁷

O, 1788 senesinde Prohor isminin yerine Serafim ismini almıştır. Sarov Manastırı'na nispetle Serafim Sarovski olarak tanınmıştır.²³⁸ O, çocukluğundan inşaat işlerinden anladığı için kendine küçük bir kulübe inşa etmiş ve uzun zaman burada tek başına yaşamıştır. Kulübesinde sert taşlar üzerinde gece gündüz dua etmiştir. Zorluklara rağmen geçimini sağlamaya çalışmıştır. Çevresinde yaşayan yabanî hayvanlara şefkatle yaklaşmış ve onlarla dost olmuştur. Yağmur, rüzgâr,

²³⁵ Krupin, 202-203.

²³⁶ Fedçenkov, 12.

²³⁷ Krupin, 204-206.

²³⁸ Meşeryakova-Sadovskova vd., 220.

şeytanın çeşitli saldırılarına karşı direnmiş ve dualarıyla hepsinin üstesinden gelmiştir. 1804 senesinde ona haydutlar saldırmıştır. Haydutlar, insanların onun yanına devamlı geldiğini görünce, onun zengin birisi olduğunu sanmışlardır. Geldiklerinde onu elinde büyük baltayla görmüşlerdir. Ancak o, merhametinden dolayı onlara bir şey yapmamıştır. Haydutlar, onun elinden baltayı alarak, onu dövmeye başlamışlardır. Baltayla da sırtına vurmuşlardır. Ardından kulübeye girdiklerinde oradan birkaç ikona ve az bir yiyecten başka hiçbir şey bulamamışlardır. Bunun üzerine onun bir Tanrı adamı olduğunu anlayan haydutlar, oradan kaçıp gitmişlerdir.²³⁹ Ertesi günü insanlar onu kanlar içerisinde bulmuştur. Onlar, haydutları kısa zamanda yakalamışlardır. Haydutlar suçlarını itiraf etmişlerdir. Aziz ise, onları affetmiştir. Bunun üzerine o uzun zaman sonra iyileşmiştir. Ancak beli bükük kalmış ve asa olmadan yürüyemez olmuştur.²⁴⁰

O, 25 yıl inziva hayatı yaşadıkdan sonra 1815 senesinde Azize Meryem'den öğüt geldiğini söyleyerek inziva hayatını noktalamış ve diğer keşişlerle beraber yaşamaya başlamıştır. Bu sırada onun mucizeler gösterdiği çevre insanlarına yayılmıştır. Bundan dolayı Rusya'nın her tarafından insanlar onu akın akın ziyaret etmeye başlamıştır. İnsanlar, onun kutsamasını, dertlerine çözüm önermesini ve şifa vermesini istemişlerdir. O da sayısız insana yardımcı olmuştur. Onları kutsamış, derdine çare bulmuş ve çoğunu iyileştirmiştir.²⁴¹

O, inanırlara tefekkür ve duaya dayalı mistik hayatı öğretmiştir. Ona göre ancak bu yaşantıyla insan, Kutsal Ruh ve Tanrısal varlığı kavrayabilir. O, geleneksel olarak yalnızca manastırda uygulanan tefekkür öğretisini sıradan insanlar için de geçerli olabileceğini ileri sürmüştür. Ona göre sistemli tefekkürle herkes kutsal varlığı keşfedebilir ve ona ulaşabilir. Ölümünü önceden bilen Aziz Serafim Sarovski, önce manastırda kendini ibadete vermiştir. Bir ağaca astığı Azize Meryem'in ikonası önünde diz çökerek gece gündüz dua etmiştir. Ardından 2 Ocak 1833 senesinde dua ederken ölmüştür.²⁴² Bundan sonraki dönemlerde onun bir ağaç altında Azize Meryem'in ikonası karşısında diz çökerek yalvardığı sahnesi ikonalara konu olmuştur. 1903 senesinde resmen aziz ilan edilmiştir. Her sene 2 Ocak ve 19

²³⁹ Fedçenkov, 79.

²⁴⁰ Krupin, 208-209.

²⁴¹ Krupin, 210.

²⁴² Trostnikova, 118.

Temmuz'da anılmaktadır. 1903 senesinde Çar Aziz II. Nikola ve ailesinin de katılımıyla onun mezarı açılmıştır. 1991 senesinde ise, onun naaşı Diveevski Mabedi'ne nakledilmiştir.²⁴³

12. Aziz İoann Kronşadtski

XIX. yüzyılda yaşamış olan Aziz İoann Kronşadtski, Rus Ortodoks Kilisesi'nin önde gelen azizlerinden birisidir (*bkz. Resim 40*). O, Arhangelski bölgesine bağlı Pneşski ilinin Sura köyünde 1829 senesinde fakir bir ailede dünyaya gelmiştir.²⁴⁴ Asıl adı Vanya olan Aziz, zayıf bünyeli olarak doğmuştur. Onun bu halini görenler, ümitsizce yaşayacağına inanmamışlardır. Dolayısıyla anne ve babası onu vaftiz etmek için acele etmişlerdir. Onun vaftiz olmadan ölmesini istememişlerdir. Ancak vaftiz edilince o, mucizevî bir şekilde canlanmış, güçlenmiş ve sağlam bir şekilde büyümeye başlamıştır. Anne ve babasının çaba ve dualarıyla inançlı olarak yetişmiştir. Eğitimini yatılı okulda devam etmiştir. Bu sırada babasının vefat ettiği haberi gelmiştir. Annesinin zorlandığını düşünerek ona yardım etmek istemiştir. Ancak annesi onun bu davranışına karşı çıkmıştır. Annesi onun eğitime devam etmesini istemiştir. Çok geçmeden o, Petersburg'taki Din Akademisi'ni (Duhovnaya Akademiya) kazanmıştır. O, burada küçük bir pastanede de çalışmaya başlamıştır. Oradan aldığı cüzî kazancı annesine göndermiştir.²⁴⁵

1855 senesinde burada doktorasını savunan Aziz İoann Kronşadtski, Kronşad'ta bir katedralde papazlık görevi teklifini almıştır. Bu teklif karşısında şaşırarak o, bu görevi Tanrı'dan gelen bir emir gibi kabul etmiştir. Çünkü bu olayı o, önceden rüyasında görmüştür. Anlatılanlara göre Kronşad, Petersburg yakınlarında bulunan bir adaydı. Burası ümitsizlerin bir araya geldiği yerd. Yani burası evsiz, yoksul, kendini kötü huy ve alkol gibi alışkanlıklara kaptırmış insanların barındığı yerd. Onların Tanrı'dan korkmak gibi dertleri yoktu. Hayat şartının zorlukları da onları buna mecbur etmişti.²⁴⁶

İnsanların bu hali, genç ve yeni görevine başlayan Aziz'in dikkatini çekmiştir. O, onlara sevgiyle yaklaşmıştır. Evden eve gezerek onlara Tanrı'nın

²⁴³ Krupin, 212-213.

²⁴⁴ *Pravoslavnaya Kniga*, 74.

²⁴⁵ Krupin, 230.

²⁴⁶ Krupin, 231.

emirlerini anlatmış ve dertlerini dinleyerek onlara yol göstermiştir. Zamanla onun bu çabaları sonuç vermiştir. Kronşad'ın insanları, kendilerine çeki düzen vermiş ve inanç yolunda yürümeye başlamışlardır. Ardından gün geçtikçe faaliyetleri büyüyen onun ünü Rusya'nın her tarafına duyulmuştur. Bunun üzerine yardım isteyen ve ihsanda bulunan insanların sayısı artmıştır. Ülkenin her tarafından ona mektuplar yağmıştır.²⁴⁷

Onun dualarıyla birçok insan şifa bulmuştur. Ayrıca ona her taraftan maddî ve parasal yardımlar gelmiştir. Elinde inanılmaz maddî zenginlik birikmiştir. O, bunları fakirlere bağışlamıştır. Böylece binlerce fakiri doyurmuştur. Ayrıca okul, kilise, atölye, barınak gibi sosyal kurumlar da inşa ettirmiştir. Onun yönetiminde çocuklar için kitaplar basılmıştır. Ayrıca o, bir kadın manastırı da inşa ettirmiştir. Anlatılanlara göre onun görev yaptığı katedralde cemaat hiç eksik olmamıştır. Hatta bazen onun gerçekleştirdiği ayinlerde binlerce insan bir araya gelmiştir. Onun vaazları insanları derinden etkilemiştir. Buna dayanamayan insanlar, onun konuşması sırasında ağlamışlardır. O, fakirlere elinde bulunan her şeyi vermeye çalışmıştır. Anlatılanlara göre bir zenginin bağışına bakmadan, onun hepsini ihtiyacı olanlara dağıtmıştır. Elinde hiçbir şey olmadığı durumlarda, üstündeki elbiseleri çıkartıp fakirlere vermiştir. O, Kronşad'ta bulunan lisede yirmi beş sene Tanrı'nın Emri (Zakon Boji) dersine girerek öğretmenlik de yapmıştır. Onun öğrencilere çok faydalı olduğu bildirilmiştir. Anlatılanlara göre onun sınıfında başarısız öğrenci olmamıştır. O, öğrencilerine azizlerin hayatı ile ilgili hikâyeler de anlatmıştır. Ayrıca onlara dinî kitaplar hediye etmiştir. O, kendini tamamen hizmete adanmıştır. Ayinlere katılmak, muhtaçlara koşmak, mektupları cevaplandırmak ve kitap yazmak onun devamlı uğraştığı işlerden olmuştur. Onun bu meziyetlerini duyan İmparator III. Aleksandr 1894 senesinde hastalandığında onu yanına çağırıştır. O, huzura çıktığında İmparator onun geldiğine memnun olduğunu bildirerek kendisi için dua etmesini istemiştir. O, dua etmeye başladığında İmparator da hizmetçilerinin yardımıyla diz çöküp onunla beraber dua etmiştir. Doktorlar tarafından en fazla birkaç gün içerisinde öleceği teşhisi konulan İmparator, dua sonrası kendini iyi hissetmeye başlamış ve bir süre daha yaşamıştır. Bunun üzerine İmparator, ona aziz olduğunu söylemiştir. O, İmparator'un son yağlama ayinini de yerine getirmiştir. İmparator,

²⁴⁷ Kaleda, 105.

son nefesini verirken ondan elini kendi başı üzerinde tutmasını rica etmiştir. Çünkü bu durumda ağrısını hissetmediğini bildirmiştir. Bunun üzerine o, İmparator'un başının üzerine elini gözlerini yumuncaya kadar tutmuştur.²⁴⁸

1893 senesinde Aziz İoan Kronştadski'nin "*Benim Hayatım İsa'da*" (Maya Jizn vo Hriste) isimli kitabı basılmıştır. O, bu kitabında dinî hayatın değerlerinden söz etmiştir. Kitap çok geçmeden insanlar tarafından sevilmiş ve ilgiyle okunmaya başlanmıştır. O, 1908 senesinin 10 Aralık günü ölmüştür. Cenaze merasiminde soğuğa rağmen onu uğurlamak için yüzlerce insan hazır bulunmuştur. Mezarına doğru yürüyen alaya, papazlar ikona ve tütsülerle önderlik etmiştir. Askeri orkestra da onlara eşlik etmiştir.²⁴⁹ Onun kabri hala açılmamıştır. Ancak hayatta iken yaptıklarından dolayı o, aziz olarak anılmaktadır.²⁵⁰ Nitekim onun 10 bin civarında mucize gerçekleştirdiğini iddia edenler bulunmaktadır.²⁵¹ O, 1990 senesinin 14 Temmuz'unda aziz olarak kanonlaştırılmıştır.²⁵²

²⁴⁸ Krupin, 233-236.

²⁴⁹ Krupin, 237.

²⁵⁰ "Obretenie Moşey v Kontse XX Veka", 125.

²⁵¹ Tsarevski, 33.

²⁵² Meşeryakova-Sadovskova vd., 227.

SONUÇ

Araştırmanın sonunda ortaya çıkan önemli sonuçlardan birisi, azizlere olan inancın Rus Ortodoks Kilisesi'nde temel bir işlevi olduğudur. Bu Kilise'yi yakından tanımak için onun azizlerini, özellikle Rus topraklarında yaşamış azizleri öğrenmek öncelikli adımlardan birisidir. Nitekim azizlik sadece kilisenin onay verdiği ve teşvik ettiği bir konu olmayıp; bin yıldan fazla zaman zarfında Rusların tarih ve kültürleri ile iç içe girmiş, yoğrularak onların yaşam biçimlerine yön vermiş bir olgudur. Hatta Ruslarla ilgili her hangi bir konunun bile şu veya bu şekilde azizlerle ilgisi bulunmaktadır.

X. yüzyılın ikinci yarısında Bizans yolu ile Hıristiyanlık'la tanışan Ruslar, aziz inancını da kendilerine sunulduğu gibi almış, Ortodoksların kabul ettiği azizleri ve onlara olan inancı aynen kendi kültürlerine aktarmışlardır. Ayrıca kendi topraklarında ortaya çıkan yüzlerce dindarı aziz ilan etmiş, onları da önceden miras aldığı azizlerle aynı düzeyde kutsamıştır.

İnanca göre Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizler, Tanrı yolunu takip etmeleri ve din adına yaptıkları hizmetlerinden dolayı ödül olarak kutsallığa ulaşmıştır. Bu kutsallığı onlara Tanrı armağan etmiştir. Ruslarda azizlerin bir bakıma Tanrı ile insanlar arasında aracı konuma yükseltildiği müşahede edilmektedir. Onların, tanrısal lütf taşıdıklarına, Tanrı ile insanlar arasında aracılık ettiklerine, Göksel Kilise'de bulduklarına ve insanlığın kurtuluşu için çaba sarf ettiklerine inanılmaktadır. Bundan dolayı insanlar, onlardan kendileri için Tanrı'ya dua etmelerini istemektedir. Ayrıca azizlerin mucizeler gösterdiğine, hastaları iyileştirdiğine, insanları koruyup kolladıklarına, yardım ettiklerine inanılmaktadır. Konumu itibarıyla azizlerin üstünde saygıya layık görülen Azize Meryem, Rusların en çok müracaat ettikleri azizedir.

Rus Ortodoks Kilisesi'nde azizlerle ilgili ikili bir anlayış söz konusudur. Bunlardan biri Kilise'nin azizlere yaklaşımı, diğeri ise, dindarların algı ve uygulamalarıdır. Kilise'nin azizlere yaklaşımı ve bu konudaki açıklamaları ile dindarların algı ve uygulamaları arasında çok hassas farklılıklar bulunmaktadır. Kilise, azizlere inancı her zaman Tanrı'ya olan inanç ve tapınmadan ayrı olarak izah etmeye çalışmıştır. Onların, gücünü Tanrı'dan aldığını, Tanrı gibi olamayacaklarını

belirtmeye çalışmıştır. Onlarla insanların bağına aile düzenine benzetmiştir. Buna göre azizler ailenin büyük ağabeyleridir. Diğer insanlar ise, onların küçük kardeşleridir. İnsanların ağabeylerine saygı duyması, ağabeylerinin de küçük kardeşlerine yardım etmesi, anne ve babanın otoritesine ve saygınlığına zarar vermez. Aksine onlar da bu işten memnun kalır.

Kilise'nin azizlikle ilgili çabalarına rağmen halk, azizleri daha üstün bir konuma çıkarmakta bir bakıma onlara tanrısal yetkiler vermektedir. Dindarlar, azizleri çok yüceltmekte, onlara taparcasına saygı duyarak, önlerinde yere kapanmaktadırlar. Ayrıca bilgi alış verişinin hızla yaygınlaştığı günümüzde, diğer din ve Kiliselerden haberdar olan insanların, özellikle gençlerin azizlerle ilgili bu algı ve uygulamalara tereddütle yaklaşmakta oldukları görülmektedir. Nitekim din görevlilerine sorulan soruların birçoğunu, azizlere saygının bir nevi putperestlik olup olmadığı oluşturmaktadır. Din görevlileri de bunun putperestlik olmadığını, özellikle bu konuda Protestanların yanıldığını vurgulamaktadırlar.

Ruslarda azizliğin halkın umut ve beklentilerine hitap eden bir yönü de vardır. Azizlerin naaş ve ikonalarının kutsal sayılması ve bunların hastalıklara şifa olması gibi inançlar, dindarların onların bulunduğu mekânlara gitmelerini gerekli kılmaktadır. Ziyaret için bir bölgeden diğerine giden dindarlar, kutsal naaş ve ikonaların bulunduğu bölge ve kiliselere maddi katkılarda da bulunmaktadır. Ayrıca bu ihtiyacın farkında olan bazı kurum ve kuruluşlar bundan yararlanmakta, turlar düzenleyerek hem dini bir hizmet yapmakta, hem de ekonomik yarar sağlamaktadırlar.

Rus topraklarında ortaya çıkan azizler, Rus tarihinin bir parçasını da oluşturmaktadırlar. Rusların "atalarımız" diye adlandırıp gururlandıkları azizler, gösterdikleri kahramanlıklarıyla Rus tarihine yön vermiş ve yaptıkları işlerle Rusya'nın gelişmesine katkı sağlamışlardır. Bu bağlamda Ruslara göre bu topraklarda Hıristiyanlık devam ettiği sürece, azizler ortaya çıkmaya devam edecektir. Günümüzde gördüğümüz veya tanıdığımız insanların (din görevlisi, politikacı vs.) halkı ve dini için yaptıkları hizmetlerinden dolayı geleceğin azizleri olabilecekleri söylenmektedir. Günümüzde halk tarafından benimsenen insanların bazılarının bir süre sonra kendilerine müracaat edilen, yardım istenilen azizler olarak ortaya çıkacağına inanılmaktadır.

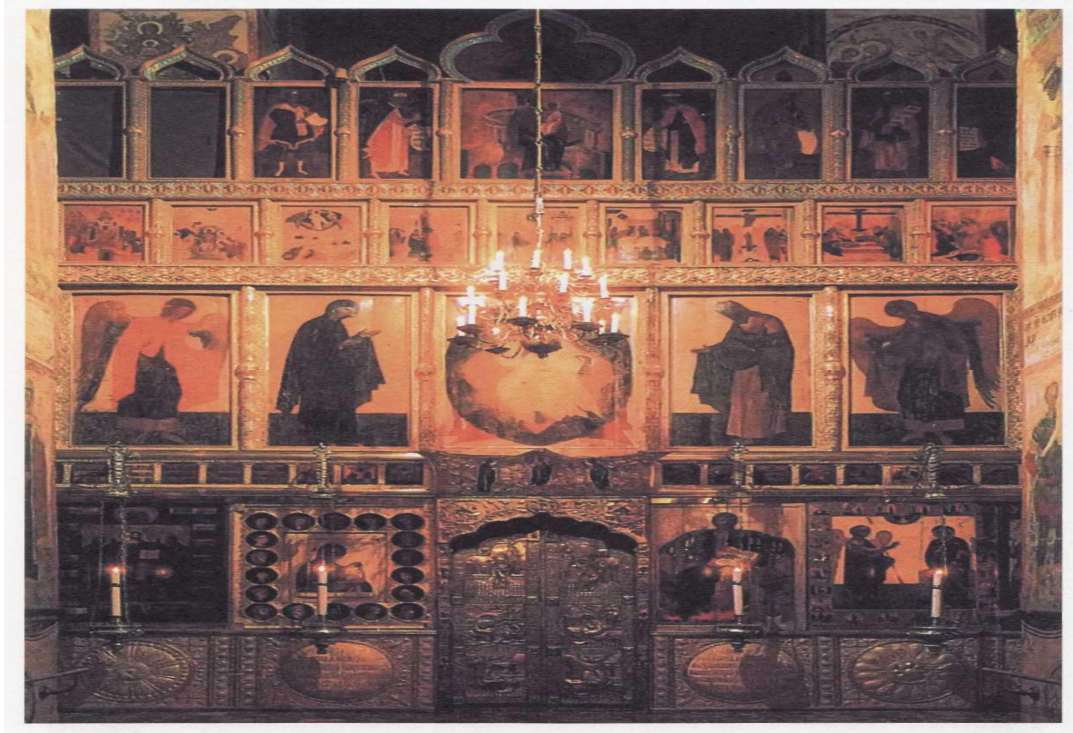
Resim 1. Azize Matrona Moskovskaya
(Malyuşin, Matrona Moskovskaya)

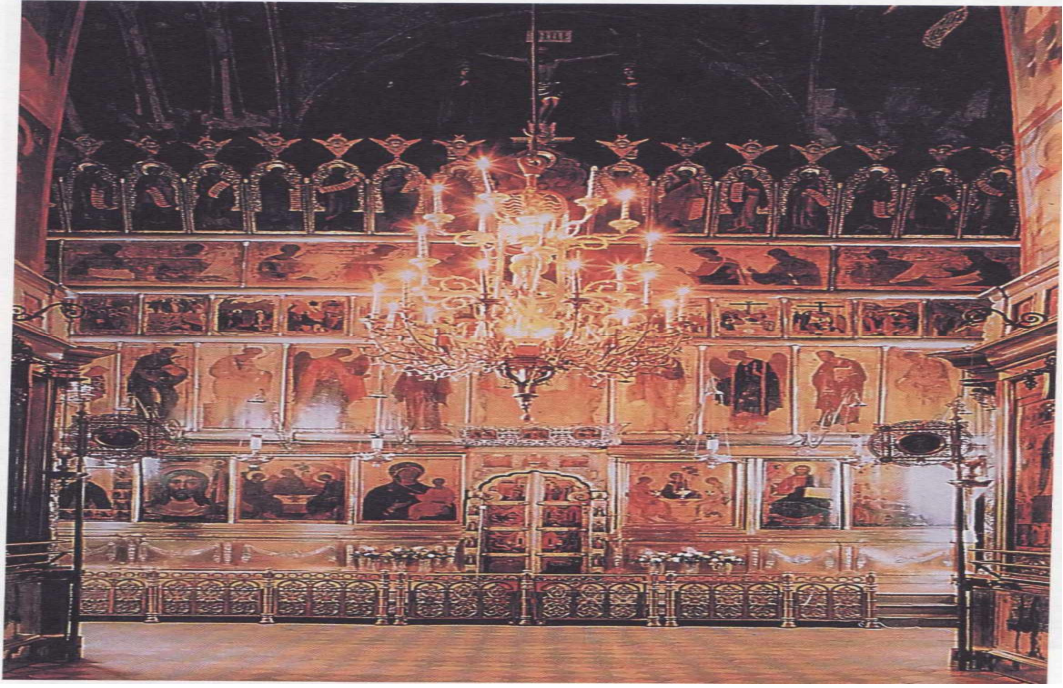
Resim 2. Çar Aziz II. Nikola ve aziz ailesi.
(Spaskiy-Lyubomudrov, Çudotvornıye İkonı)

Resim 3. Aziz Tihon
(Kanonizatsiya Svyatih v XX Veke)

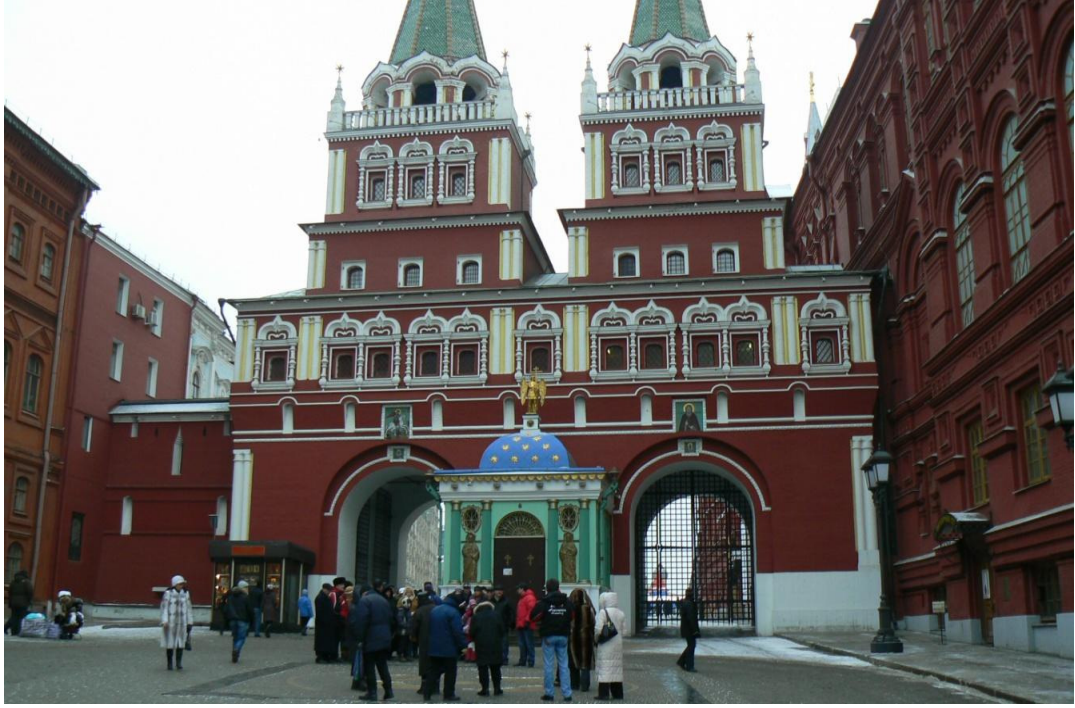
Resim 4. Moskova Kremlin'deki Blagoveşenski Kilisesi'nin ikonastasisi.
(Meşeryakova-Sadovskova vd., Pravoslavnyy Spravoçnik)

Resim 5. Troitski Kilisesi'nin ikonastasisi.
(Meşeryakova-Sadovskova vd., Pravoslavnyy Spravoçnik)

Resim 6. Müzeye çevrilmiş Pokrovskiy Kilisesi ikonaları. (Moskova 2008)

Resim 7. Giriş kapıları üstünde yer alan aziz ikonaları. (Moskova 2008)

Resim 8. Birçok yerde azizlerin heykellerini görmek mümkündür. (Moskova 2008)

Resim 9. Azize Meryem'in "*Vladimirli*" (Vladimirskaya) ikonası.
(Voskoboynikov, Pravoslavnaya Ensklopediya)

Resim 10. Azize Meryem ve Aziz Yahya'nın İsa'ya yalvarışı (Deisus) ikonası.
(Voskoboynikov, Pravoslavnaya Ensklopediya)

Resim 11. Aziz Petrus ve Aziz Pavlus
(Voskoboynikov, Pravoslavnyaya Ensklopediya)

Resim 12. Aziz Vasili Blajennyı
(Voskoboynikov, Pravoslavnyaya Ensklopediya)

Resim 13. Azize Meryem'in "Kazanlı" (Kazanskaya) ikonası.
(Meşeryakova-Sadovskova vd., Pravoslavnyy Spravočnik)

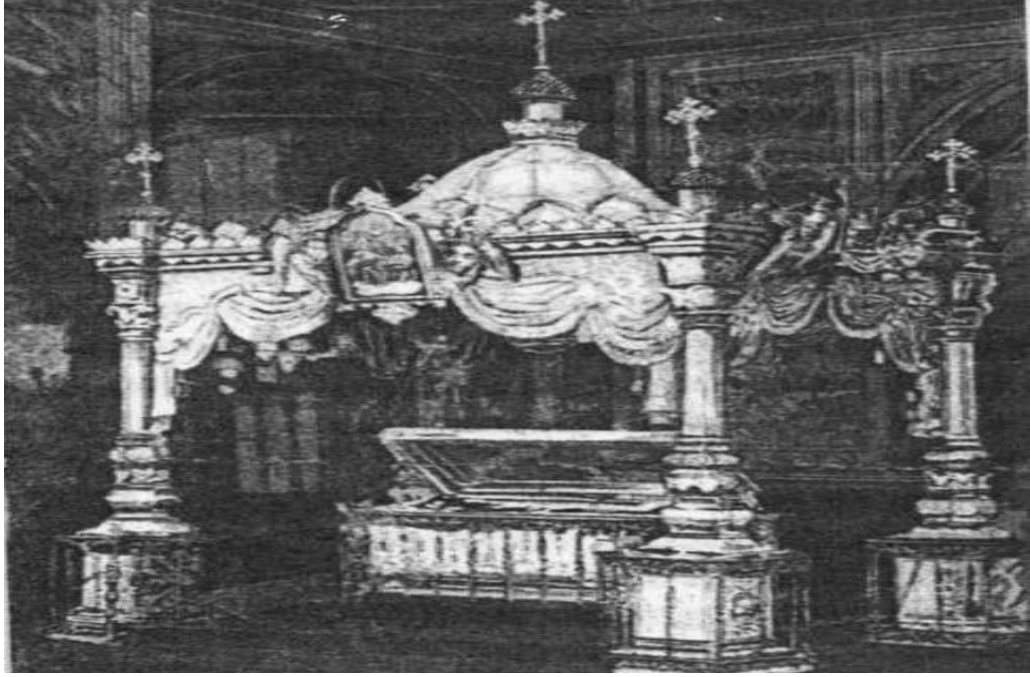
Resim 14. Azize Meryem'in "Üç El" (Troeruçitsa) ikonası.
(Voskoboynikov, Pravoslavnaya Ensklopediya)

Resim 15. Azize Meryem'in "İçki İçilmez Tas" (Neupivaemaya Çavaş) ikonası.
(Spaskiy-Lyubomudrov, Çudotvornıye İkonı)

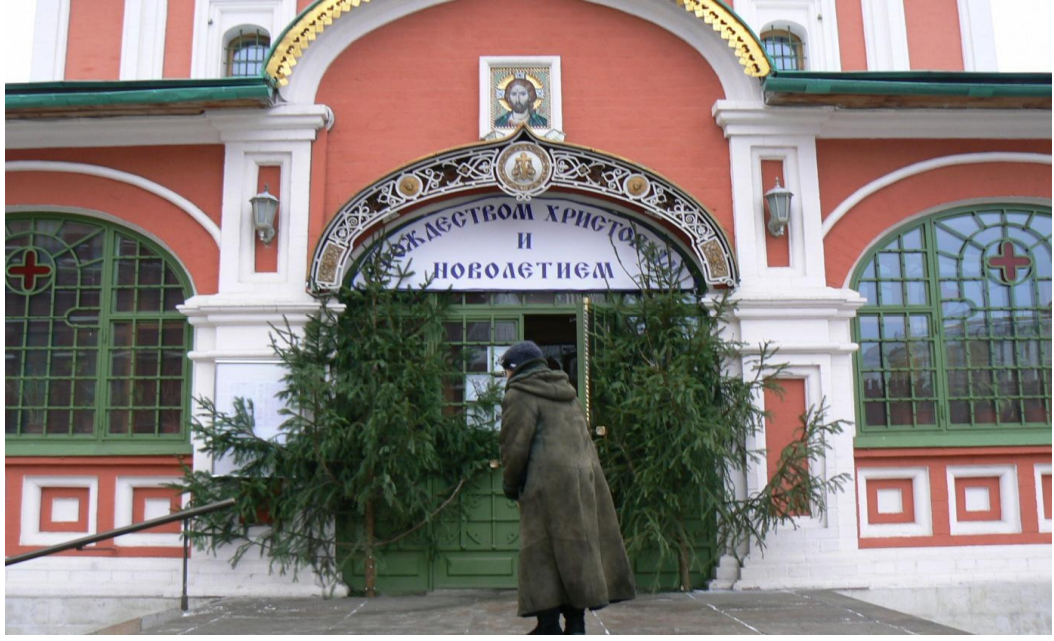
Resim 16. Aziz Tihon Zadonski.
(Voskoboynikov, Pravoslavnaya Ensklopediya)

Resim 17. Aziz Tihon Zadonski'nin naaşının bulunduğu sanduka (Raka).
(Morev, Svyatitel Tihon Zadonski)

Resim 18. Aziz İlarion
(Elena Ptitsina, Jitiye: Svyaşennomuçenik İlarion)

Resim 19. Kiliseye yaklaşan kadın ikonayı görür görmez ona saygıyla haç çıkarmaktadır. (Moskova 2008)

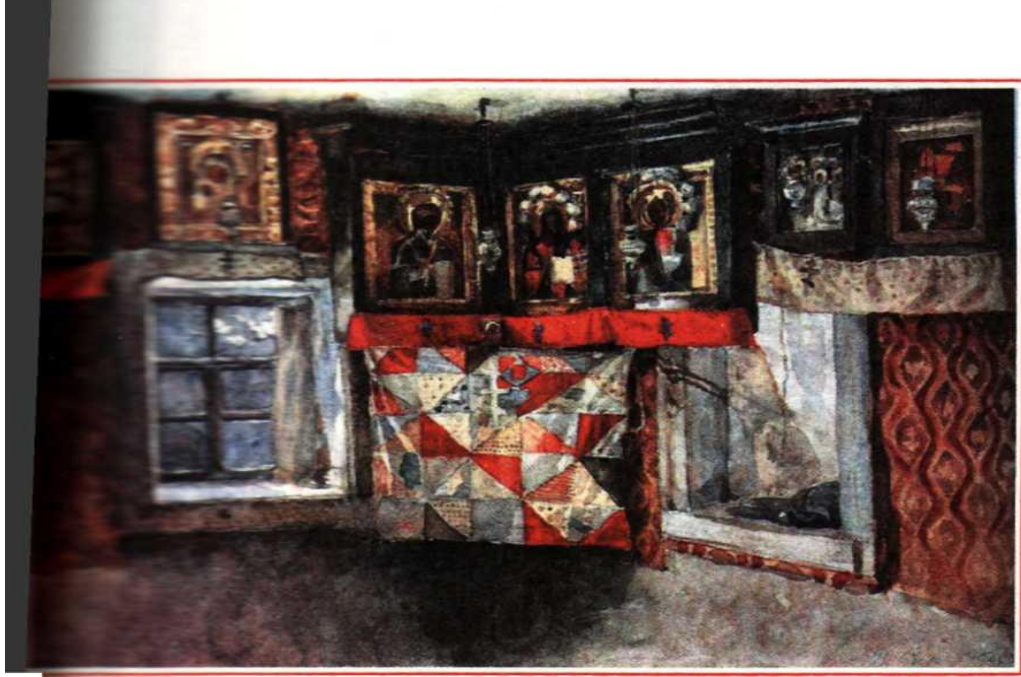
Resim 20. İkonaların satıldığı dükkân. (Moskova 2008)

Resim 21. Satılan ikonalar. (Moskova 2008)

Resim 22. Bunların insanları kötülük ve hastalıktan koruduğuna inanılmakta ve satılmaktadır. (Moskova 2008)

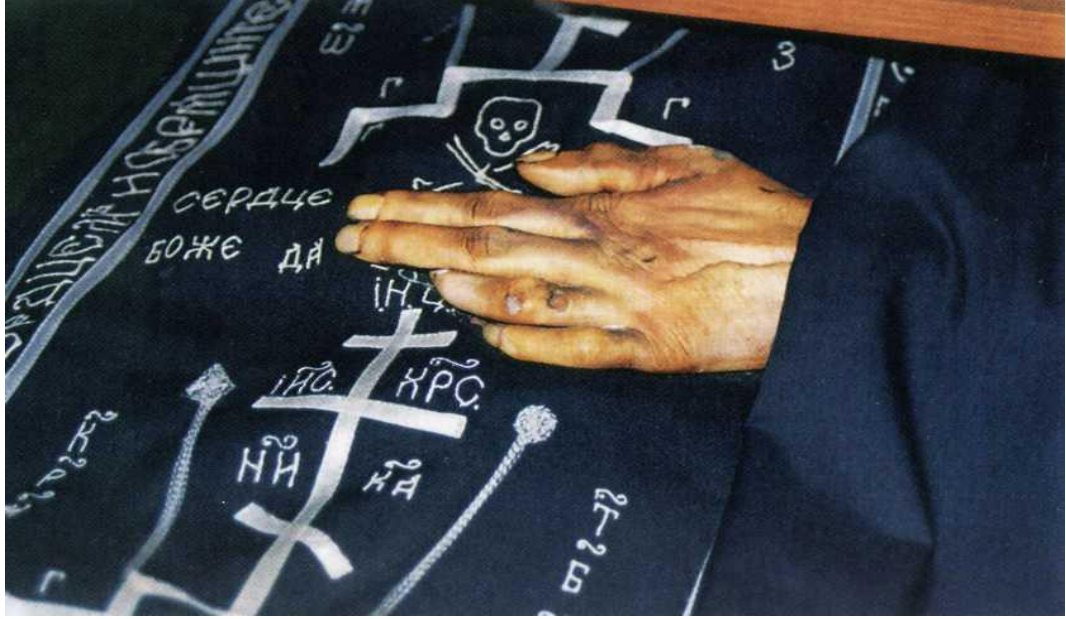
Resim 23. Eski bir ev ikonastasi.
(Voskoboynikov, Pravoslavnyaya Ensiklopediya)

Resim 24. Aziz Aleksandr Svirski'nin onuruna düzenlenen bayramda onun naaşı taşınmaktadır.
(Dobrosotkih, Tayny Moşey Çudotvortsa Aleksandr Svirski)

Resim 25. Aziz Aleksandr Svirski'nin kutsal naaşının bulunduğu sandukanın yanındaki hacılar.
(Dobrosotskih, Taynı Moşey Çudotvortsa Aleksandr Svirski)

Resim 26. Aziz Aleksandr Svirski'nin çürümediğine inanılan eli.
(Dobrosotskih, Taynı Moşey Çudotvortsa Aleksandr Svirski)

Resim 27. Aziz Aleksandr Svirski'nin çürümediğine inanılan ayağı.
(Dobrosotskih, Taynı Moşey Çudotvortsya Aleksandr Svirski)

Resim 28. Aziz Nikola.
(Voskoboynikov, Pravoslavnaya Ensklopediya)

Resim 29. Azize Olga
(Sudnikov, Svyataya Knyaginya Olga)

Resim 30. Aziz Vladimir
(<http://days.pravoslavie.ru/Life/life4240.htm>)

Resim 31. Aziz Boris
(Voskoboynikov, Pravoslavnaya Ensklopediya)

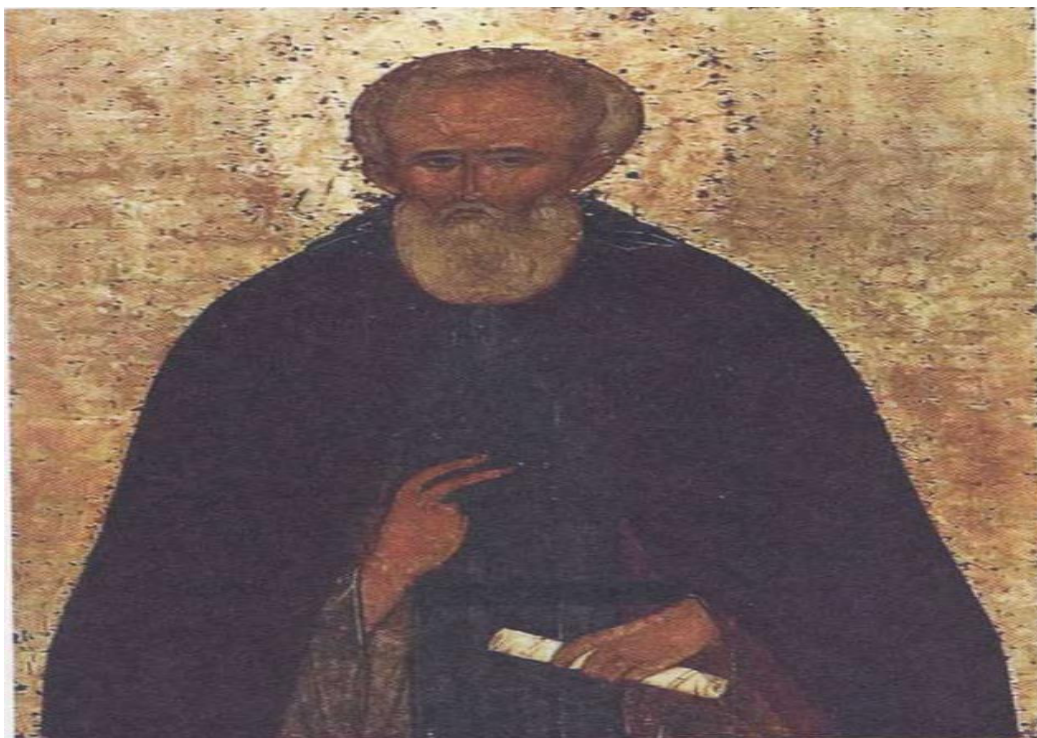
Resim 32. Aziz Gleb
(Voskoboynikov, Pravoslavnaya Ensklopediya)

Resim 33. Aziz Petr Muromski ve Azize Fevroniya Muromskaya
(<http://www.cirota.ru/forum/view.php?subj=43944>)

Resim 34. Aziz Aleksandr Nevski
(Meşeryakova-Sadovskova vd., Pravoslavnyy Spravoçnik)

Resim 35. Aziz Sergi Radonejski
(Meşeryakova-Sadovskova vd., Pravoslavny Spravoçnik)

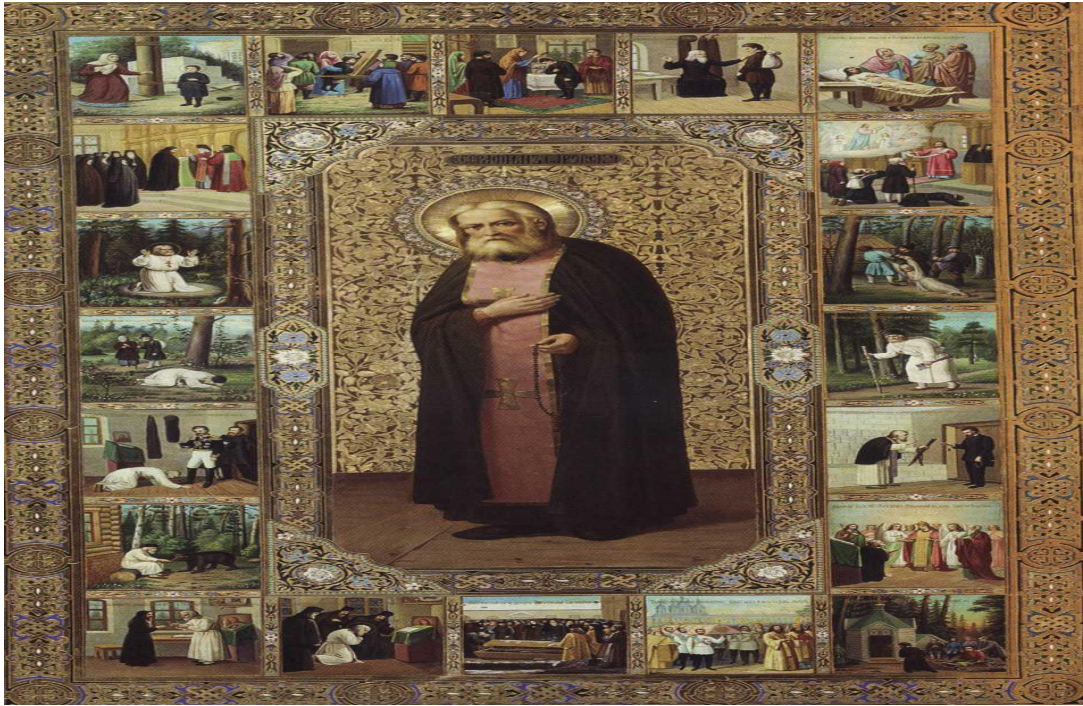
Resim 36. Aziz Dimitri Donskoy
(Kanonizatsiya Svyatih v XX Veke)

Resim 37. Azize Evfrosiniya Moskovskaya
(Trofimov, Nebesnaya Pokrovitelnitsa Moskvi Prepodobnaya Evfrosiniya)

Resim 38. Azize Kseniya Peterburgskaya
(Kanonizatsiya Svyatkh v XX Veke)

Resim 39. Aziz Serafim Sarovski.
(Ruskaya İkona, Kalendar Nastenny 2008)

Resim 40. Aziz İoann Kronşadtski
(Kanonizatsiya Svyatih v XX Veke)

KAYNAKÇA

ABEL, Ulf, “İkonaların Teolojisinde İlahi Olanın İmgesi”, **İkonalar**, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005.

ACAR, Kezban, **Başlangıçtan 1917 Bolşevik Devrimine Kadar Rusya Tarihi**, Nobel Yayınları, Ankara 2004.

ADAM, Baki, “Din Antropolojisi Bilimi”, **Din Bilimleri II**, Ankuzem, Ankara 2006.

_____, “Kutsal ve Kutsal Olmayan”, **Din Bilimleri II**, Ankuzem, Ankara 2006.

AFANASİ, **İzbrannie Jitiya Svyatih: Yanvar-Dekabr**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007.

AKKAYA, Tayfun, **Ortodoks İkonaları**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000.

ALEKSEEV, S., **Kak Ustroit Domaşni İkonostas**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2000.

ALFEEV, İlarion, **Tainstvo Verı**, Hristianskaya Jizn, (4. Baskı), Klin 2005.

ASLANOVA, Sevinç, **Rus Ortodoks Kilisesi**, Basılmamış Doktora Tezi, A.Ü. S.B.E., Ankara 2006.

ARTEMOV, V. V., **Çudesa v Pravoslavi i Buduşee Rossi**, İzdatelski Dom Veçe, Moskova 2006.

AYDIN, Mehmet, **Hıristiyan Genel Konsilleri ve II. Vatikan Konsili**, S.Ü. Basımevi, Konya 1991.

_____, **Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık**, TDV Yayınları, Ankara 1995.

AYDIN, Mehmet-ATASAĞUN, Galip vd., **Konya Merkezdeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi ve Din Fenomenolojisi Açısından Değerlendirilmesi**, Din Bilimleri Yayınları, Konya 2006.

“Aziz”, **Ana Britannica**, c. III, Ana Yayıncılık, İstanbul 1987.

- “Azizleştirme”, **Meydan Larousse**, c. II, Meydan Yayınevi, İstanbul 1969.
- “Azizler”, **Türk Ansiklopedisi**, c. IV, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul ts.
- BALANDİN, R. K., **Svyatie i Podvijniki Pravoslaviya**, İzdatelstvo Astrel, Moskova 2006.
- BALİCKA-WITAKOWSKA, Ewa, “Bizans Kiliselerinde İkonaların Konulduğu Yerler”, **İkonalar**, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005.
- BESALEL, Yusuf, **Yahudilik Ansiklopedisi**, c. I-III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul 2001.
- BAYUKANSKİ, A. B., **Svyatie Tseliteli**, İzdatelstvo Ves, Petersburg 2007.
- BENLİSOV, Yorgo-MACAR, Elçin, **Fener Patrikhanesi**, Ayraç Yayınları, Ankara 1996.
- BESNARD, Albert M., “Katolik Mezhebi”, **Din Fenomeni**, çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya 1995.
- BİLİNSKİ, A.B.-ROGOZYANSKİ A. B. vd., **Zakon Boji**, Petersburg 2007.
- BULGURLU, Vera Geelmuyden “Doğu Ortodoks Dininde İkonaların Anlamı”, **İkonalar**, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005.
- BURENİN, S. B., **Povedenie v Hrame**, İzdatelstvo Feniks, Rastov-na-Donu 2007.
- CLEMENT, Olivier, “Ortodoks Mezhebi: İlk Yedi Konsil Kilisesi”, **Din Fenomeni**, çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya 1995.
- COX, James L., **Kutsalı İfade Etmek**, çev. Fuad Aydın, İz Yayıncılık, İstanbul 2004.
- ÇUMAKOVA, T., **Pravoslavie**, Piter Press, Petersburg 2007.
- DEMİRCİ, Kürşat **Bir Hıristiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi**, Bayrak Matbaası, İstanbul 2005.
- DİEHL, Charles, **Bizans İmparatorluğunun Tarihi**, çev. A. Göke Bozkurt, İlgı Yayınları, İstanbul 2006.
- “Din Uğruna İlk Ölenler”, **Dinler Tarihi Ansiklopedisi**, c. II, İstanbul 1999.
- DOBROSOTSKİH, A. A., **Taynı i Zagatki Moşey Çudotvortsa Aleksandra Svirsogo**, İzdatelstvo Danilovski Blagovestnik, (5. Baskı), Moskova 2008.

DROZDOV, Filaret, **Katihizis Pravoslavnoy Tserkvi**, Svyato-Troitskaya Sergieva Lavra, Moskova 2006.

DUNAEV, Dionisi, "Mirotoçenie Moşey", **Svyatiye Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007.

DVORNİK, Francis, **Konsiller Tarihi: İznik'ten II. Vatikan'a** çev: Mehmet Aydın, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1990.

DYAÇENKO, Grigori, "Dlya Çego Gospod Daruet Netlenie Telam Svyatıh", **Svyatiye Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007.

EKİMÇEVA, N. E., **Vaşi Svyatie: Pomoşniki i Zastupniki**, İzdatelstvo Mir Kinigi, Moskova 2005.

ELIADE, Mircea, **Dinler Tarihine Giriş**, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003.

_____, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, çev. Ali Berktaş, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003, III.

_____, **Kutsal ve Dindışı**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara 1991.

ERDEM AĞOĞLU, Zeynep, **Dini Ziyaret Yerleri Açısından Kızılcahamam-Çamlıdere**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. S.B.E., Ankara 2009.

ERDEM, MUSTAFA, **Hazreti Âdem**, TDV Yayınları, Ankara 1999.

EROĞLU, Ahmet Hikmet, "Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri", **Dini Araştırmalar**, c. II, S. 5, Ankara 1999.

_____, **Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi**, Aziz Andaç Yayınları, Ankara 2005.

FEDÇENKOV, Veniamin, **Vsemirny Svetilnik: Jitie Prepodobnogo Serafima Sarovskogo**, İzdatelstvo Dar, Moskova 2007,

FEDOTOV, G. **Svyatie Drevney Rusi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2004.

FİLİPP, **Pravoslavnaya Semya**, Feniks, Rostov-na-Donu 2007.

GİPPİUS, Anna, **Svyatoy Panteleimon**, İzdatelstvo AST, Moskova 2008.

GONÇAROV, E. İ., **Çudotvortsı Pravoslavnoy Tserkivi**, İzdatelstvo Borisova, Voronej 2007.

GORBAÇEVA, Natalya, **Svyataya Kseniya i Diveevskie Blajennie**, Palomnik, Moskova 2007.

GRAÇEV, Aleksı, **Kogda Boleyut Deti: Soveti Vraça-Svyaşennika**, Danilovski Blagovestnik, (4. Baskı), Moskova 2007.

GÜÇ, Ahmet, “Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı”, **Dinler Tarihi Araştırmaları-I**, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara 1998.

GÜNAY Ünver-GÜNGÖR, Harun vd., **Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması: Kayseri Örneği**, Erciyes Üniversitesi Matbaası, Kayseri 2001.

GÜNDÜZ, Şinasi, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Ankara 1998.

_____, **Hıristiyanlık**, İsam Yayınları, İstanbul 2006.

GÜRKAN, Salime Leyla, **Yahudilik**, İsam Yayınları, İstanbul 2008.

HARMAN, Ömer Faruk “Aziz”, **DİA**, c. IV, İstanbul 1991.

HOPKA, Foma, **Osnovi Pravoslaviya**, Rusçaya çev. Andrey Tregubov, Polifakt, Moskova 1987.

“İkon”, **Ana Britannica**, c. XI, Ana Yayıncılık, İstanbul 1988.

“İkonoklazm”, **Ana Britannica**, c. XI, Ana Yayıncılık, İstanbul 1988.

İLYUNİNA, L.- ZAHAROV, A., **Molitvami İh Mı Jivi**, Petersburg 2004.

Jitie i Çudesa Prepodobnogo Sergiya Radonejskogo, Svyato-Troitskaya Sergieva Lavra, Moskova 2007.

JİVOV, V. M., **Svyatost: Kratki Slovar Agiografiçeskih Terminov**, Gnozis, Moskova 1994.

KALEDA, Gleb, **Polnota Jizni vo Hriste: Propovedı**, İzdatelstvo Zaçatevski Monastır, Moskova 2001.

KATAR, Mehmet, “Hıristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma”, **Dini Araştırmalar**, c. III, S. 9, Ankara 2001.

KAUFMANN, Francine-EİSENBERG, Josy, “Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik”, **Din Fenomeni**, çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya 1995.

KLYUÇEVSKİ, V. O., **Drevnerusskie Jitiya Svyatih Kak İstoriçeski İstoçnik**, İzdatelstvo Nauka, Moskova 1989.

KONEV, A. F., **100 Proroçestv Sergiya Radonejskogo**, Sovremenniy Litarator, Minsk 2005.

- KORNEEVA, N., **Azi Drevnerusskoy İkonopisi**, Moskova 2005.
- KOZLOV, V. P., “Sudbı Moşey Russkih Svyatıh”, **Svyatie Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007.
- KRONŞTADTSKİ, İoann, **Put v Tserkov: Mıslı o Tserkvi i Pravoslavnom Bogoslujenie**, İzdatelstvo Dar, Moskova 2007.
- KRUG, Grigori, **Torjestvo Favorskogo Preobrajeniya: Mıslı o Pravoslavnoy İkone**, İzdatelstvo Aksios, Moskova 2002.
- KRUPİN, Vladimir, **Russkie Svyatie**, İzdatelski Dom Veçe, Moskova 2006.
- KULOMZİNA, S., **Rasskazı o Svyatıh**, Palomnik, Moskova 2007.
- KURAT, Akdes Nimet, **Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917’e Kadar**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1948.
- KUZMENKO, Pavel, **Russki Pravoslavnyı Obryad Kreşeniya**, Bukmen, Moskova 1996.
- LAVRENTEVA, E.V., **Hristiyanstvo Za 90 Minut**, İzdatelstvo Ast, Petersburg 2007.
- LEPAHİN, V. V., **İkona i İkonopoçitanie Glazami Russkih i İnostrantsev**, Palomnik, Moskova 2005.
- LİNDGREN, Nelly, “Rus İkonografisinde Konstantinopolis İmgesi”, **İkonalar**, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005.
- MALIŞEVA, E.G., **Pravoslavnyı Brak**, Tsentrpoligraf, Moskova 2004.
- MALYAGİN, V.Y., **Hozyain Moskvı: Svyatoy Blagovernıy Veliki Knyaz Daniil Maskovski i Ego Monastır**, Danilovski Blagovestnik, Moskova 2001.
- MALYUŞİN, M. A., **Svyataya Blajennaya Matrona Moskovskaya: Jitie i Akafist**, İzdatelstvo Tsarskoe Delo, Moskova ts.
- MANUİL, **Molitva Ko Svyatım Nebesnım Silam: Afonski Akafist Bojestvennım Arhangelem Mihailu i Gavriilu**, Pravoslavnaya İnitsiativa, Minsk 2005.
- MENŞIKOV, Mihail, “Velikaya, Mudreyşaya, Svyataya Mater Naroda Russkogo”, **Svyataya Knyaginya Olga**, Sibirskaya Blagozvonitsa, Moskova 2007.
- “Meryem”, **Ana Britannica**, c. XV, Ana Yayıncılık, İstanbul 1989.
- MEŞERYAKOVA, V. V.-SADOVSKOVA, İ. Y. vd., **Pravoslavnyı Spravoçnik v Pomoş Veruyuşemu**, İzdatelskaya Gruppya Ves, Petersburg 2006.

METLİ, Ebru, **Hasidizm'in Yahudi ve Öteki Anlayışı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. S.B.E., Ankara 2006.

Molitvoslov i Psaltir, İzdanie Sretenskogo Manastırıya, Moskova, 2006.

Molitvoslov: Molitvenniy Proşeniya v Različnih Jiteiskih Obstoyatelstvah, Artos-Mediya, Moskova, 2007.

Moskovski Mesyatseslov: Spravoçnik Prihojanina, Moskova 2007.

MOREV, L. A., **Svyatitel Tihon Zadonski: Jitie i Akafist**, Zadonski Rojdestvo-Bogoroditski Mujskoy Manastır, Zadonsk 2007.

RAKOV, A. G., **Nikola Milostiviy: Çudesa Svyatitelya Nikolaya v Naşı Dni**, Prihod Hrama Svyatogo Duha Soşestviya, Moskova 2008.

“Obretenie Moşey v Kontse XX Veka”, **Svyatie Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007.

OCAK, Ahmet Yaşar, **Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984.

OLEYNIKOVA, Taisiya Stepanovna, **Svyatie: Kakomu Svyatomu v Kakih Sluçayah Molitsya**, İzdatelstvo Pravoslavnogo Bratstva Svyatogo Apostola İonna Bogoslova, Moskova 2007.

OREHOV, Dimitri, **Svyatiye İkonı Rossi**, Amfora, Petersburg 2006.

Osnovı Pravoslavnoy Verı, Kiev 2006.

OSTROVSKAYA, V. N., **Çudotvornie Obrazi**, Duhovnoe Preobrajenie, Moskova 2007.

OTETS VADİM, **Leçenie Pravoslavnimi Molitvami: Soveti Pravoslavnogo Svyaşennika**, İzdatelstvo Ast-Stalker, Moskova 2006.

_____, **Pravoslavniye Molitvi na Vse Sluçai Jizni: Soveti Pravoslavnogo Svyaşennika**, İzdatelstvo Ast-Stalker, Moskova 2002.

PAVLOVSKI, V. P., **Osnovı Religiovedeniya**, İzdatelstvo Yuniti-Dana, Moskova 2006.

PETRUHİN, Vladimir, **Kreşenie Rusi: ot Yazıçestva k Hristianstvu**, İzdatelstvo AST-Astrel, Moskova 2006.

PLATONOV, O., “Svyataya Rus”, **Svyataya Rus Ruskoe Gosudarstvo**, Moskova 2002.

POLAT, Kemal, **Katolik Hıristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler**, Salkımsöğüt Yayınevi, Ankara 2008.

POMAZANSKI, Mihail, **Pravoslavnoe Dogmatičeskoe Bogoslovie**, İzdatelski Sovet Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi-İzdatelstvo Dar, Moskova 2005.

POPOV, İ. V., "Poçemu Pravoslavnaya Tserkov Ustanovila Paçitanie Svyatih Moşey?", **Svyatiye Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007.

POPOVIÇ, İustin, **Dogmatika Pravoslavnoy Tserkivi: Pnevmatologiya**, İzdatelski Sovet Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi, Moskova 2007.

POSELYANİN, E., "Çudo", **Svyatie Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007.

POSELYANİN, E., **İzbrannie Jitie Svyatih**, İzdatelstvo Artos-Media, Moskova 2007.

ABRAMOV, D. V.-PODOŞVİNA, T. Y.-XORUJAYA, Y. S., **Pravoslavnaya Kniga**, Eksmo, Moskova 2007.

PROTOPOPOV, D. İ., "O Netlenii Svyatih Moşey", **Svyatie Moşi**, İzdatelstvo Satis, Petersburg 2007.

PTİTSINA, Elena, **Svyaşennomuçenik İlarion (Troitski): Jitie**, Sretenski Monastır, Moskova 2006.

Ruskaya İkona, Kalendar Nastennyıy 2008.

SHARPE, Eric J., **Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram**, çev. Ahmet Güç, Arasta Yayınları, Bursa 2000.

SPASSKI, Sergi, "Pravoslavnoe Uçenie o Poçitanii Svyatih İkon", **Çudotvornie İkon**, İzdatelski Dom Veçe, Moskova 2007.

Sputnik Palomnika, İzdatelstvo Kovçeg, Moskova 2007.

SKURAT, Konstantin Efimoviç, **O Svyatom Pravoslavii**, İzdatelstvo Pro-Press, Moskova 2002.

Svyatiy Knyaje Aleksandre, Mali Boga o Nas!, İzdatelstvo Sibirskaya Blagozvonitsa, Moskova 2007.

SUDNIKOV, İ. V., **Svyataya Knyaginya Olga**, Moskova 2007.

ŞAPOV, Y. N. "Tserkov v Drevney Rusi", **Russkoe Pravoslavie: Vehi İstorii**, Politizdat, Moskova 1989.

TALBERG, N. D., **İstoriya Russkoy Tserkvi**, Kiev 2007.

- TEREHOVA, N. M.-KALUGİNA, E. S., **Pravoslavie: Slovar-Spravoçnik**, İzdatelstvo Dar, Moskova 2007,
- TOKAREV, Sergei Aleksandrovich, **Dünya Halklarının Dinler Tarihi**, çev: Rauf Aksungur, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006.
- TSAREVSKİ, Leonid, **Propovedi 2006 God**, İzdatelstvo Trovant, Moskova 2006.
- TSEHANSKAYA, K.V., **İkona v Jizni Russkogo Naroda**, Palomnik, Moskova 1998.
- TSİPİN, V. A., **Tserkovnoe Pravo**, Moskova 1996.
- TROFİMOV, A. A., **Nebesnaya Pokrovitelnitsa Moskvı Prepodobnaya Evfrosiniya**, Palomnik, Moskova 2007.
- TROSTNİKOVA, E.V., **Prazdniki Pravoslavnoy Tserkvi**, İzdatelstvo Eksmo, Moskova 2007.
- TÜMER, Günay, **Hıristiyanlıkta ve İslamda Hz. Meryem**, TDV Yayınları, (2.Baskı), Ankara 1997.
- TÜMER, Günay-KÜÇÜK, Abdurrahman, **Dinler Tarihi**, Ocak Yayınları, (2. Baskı), Ankara 1993.
- U Boga Vse Jivi: Pravoslavny Obryad Pogrebeniya**, Nijpoligraf, Nijny Novgorod 2007.
- Ugodnik Boji Nikolay**, Moskova 2005.
- ÜRDÜÇ, Gülsüm, **Hinduizm’de Avatara ve Hıristiyanlık’ta İnkarnasyon İnanç Üzerine Bir Araştırma**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, U.Ü. S.B.E., Bursa 2006.
- VARENNE, Jean, “Hinduizm”, **Din Fenomeni**, çev. Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, Konya 1995.
- “Vladimir-Suzdal Okulu”, **Ana Britannica**, c. XXII, Ana Yayıncılık, İstanbul 1990.
- VOSKOBOYNIKOV, V. M., **İllyustrirovannaya Pravoslavnaya Entsiklopediya**, İzdatelstvo Eksmo, Moskova 2007.
- YAŞİNA, O. N., **İstoriya Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi**, 5 Za Znaniya, Moskova 2007.
- YİTİK, Ali İhsan, **Hint Dinleri**, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir 2005.

YILMAZ, Nilay, **İkonalar: Ayasofya Müzesindeki İkonalar Katalogu**, c. I, Ankara 1993.

YUVENALİ, “O Kanonizatsi Svyatih v Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi”, **Kanonizatsiya Svyatih v XX Veke**, İzdatelstvo Sretenskogo Monastırya, Moskova 1999.

_____, “Ob Otnoşenii Tserkvi k Podvıgu Muçeniçestva” **Kanonizatsiya Svyatih v XX Veke**, İzdatelstvo Sretenskogo Monastırya, Moskova 1999.

Web Adresleri

<http://days.pravoslavie.ru/Life/life3233.htm> (07.04.2010).

<http://days.pravoslavie.ru/Life/life4240.htm> (19.10.2010)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Komi_Cumhuriyeti (04.06.2010)

<http://www.cirota.ru/forum/view.php?subj=43944> (19.10.2010)

<http://www.palomniki.su/> (05.05.2010).

<http://www.pserpuhov.ru/vmonastir/sviatini/Mozhaysky.php> (05.03.2010).

<http://www.pravoslavie.ru/sm/050907172539.htm> (04.09.2009).

<http://www.pravoslavie.ru/put/040917102757.htm> (05.10.2009).

<http://www.pravoslavie.ru/put/050829141828.htm> (07.09.2009.)

<http://www.rkomi.ru/> (16.06.2010).

ÖZET

MAMYTOV, Abdimuhamet, “Rus Ortodoks Kilisesi’nde Azizlerle İlgili İnanış ve Uygulamalar”, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, VI+264 s.

Bu çalışmanın amacı Rus Ortodoks Kilisesi’nde önemli yere sahip olan azizlik inancını ve bununla ilgili uygulamaları ortaya koymaktır. Sağlam neticeye ulaşmak için azizliğin ilişkili olduğu kavramlar da incelenmiştir. Ayrıca azizliğin Rus tarih ve kültüründeki yerine de temas edilmiştir. Giriş kısmında araştırmanın amacı, metodu ve kaynakları ortaya konulmuş ve kutsal kavramı ele alınıp bu noktadan hareketle, Rus Ortodoks Kilisesi’ndeki azizlik olgusu tanımlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Hristiyanlık dışı diğer dinlerde kutsal kişi anlayışı üzerinde kısaca durulmuştur.

Birinci bölümde, Hristiyanlık’ta Azizlik ana başlığı altında, Hristiyan kutsal kitabında azizlik, Hristiyanlık’ta azizliğin gelişim süreci ve Hristiyan mezheplerinde azizlik konuları belirlenmeye ve incelenmeye gayret edilmiştir.

İkinci bölümde ise, Rus Ortodoks Kilisesi’nde Azizlik ana başlığı altında, azizlerin Rus Ortodoks Kilisesi tarihindeki yeri, azizlikle ilgili kavramlar, azizlik çeşitleri, azizlerin fonksiyonları ve azizliğin kanonizasyon süreci konuları ortaya konulmaya ve analiz edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde de, Rus Ortodoks Kilisesi’nde Azizliğin Tezahürleri ve Önde Gelen Azizler ana başlığı altında, azizliğin çeşitli alanlarda tezahürleri, azizlere ayrılmış özel günler ve önde gelen azizler konuları açıklanmaya çalışılmıştır.

Sonuçta ise, ulaşılan neticelere yer verilmiş ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

ABSTRACT

MAMYTOV, Abdimuhamet, “Beliefs and Practices related with Saints in the Russian Orthodox Church”, Doctoral Thesis, Supervisor: Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU, Ankara University, Faculty of Divinity, VI+264 p.

The aim of this study is to present the saint belief which has an important place in the Russian Orthodox Church and the practices related with this belief. In order to reach a valid conclusion, the concepts related with sainthood have also been examined. Additionally, the role of sainthood in the Russian history and culture has been touched on. In the introduction part, the aim of the study has been presented, the concept of holy has been discussed and, from the point of view, it has been tried to define the phenomenon of sainthood in the Russian Orthodox Church. Also, the perception of sacred people in the religions other than Christianity has been emphasized briefly.

In the first chapter, it has been tried to determine and examine the sainthood in the bible of Christians, the development process of sainthood in Christianity and the sainthood matters in Christian denominations under the main topic of “Sainthood in Christianity”.

In the second chapter, under the main topic of “Sainthood in the Russian Orthodox Church”, it has been tried to present and analyze the place of saints in the history of Russian Orthodox Church, the sainthood and related concepts, the types of sainthood, the functions of saints and the canonization process of sainthood.

In the third chapter, under the main topic of “Manifestations of Sainthood in the Russian Orthodox Church and the Prominent Saints”, it has been tried to explain the manifestations of sainthood in various areas, the special days dedicated to saints and the prominent saints.

In the conclusion, the outcomes have been mentioned and a general assessment has been carried out.